

Nederland Handelsland

Export, import & investeringen

2022

Nederland Handelsland

Export, import & investeringen

2022

Verklaring van tekens

niets (blanco)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
0 (0,0)	het cijfer is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
*	voorlopige cijfers
**	nader voorlopige cijfers
-	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
2016-2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2004/'05-2016/'17	oogstjaar enz., 2004/'05 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Creatie, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann
Omslagfoto: ANP / [naam fotograaf]

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2022.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Executive Summary 5

Nederland Handelsland 2022: export, import en investeringen – Een introductie 12

1 Dashboard 15

2 Belangrijkste ontwikkelingen 2021 en 2022 18

- 2.1 Belangrijkste bevindingen 19
- 2.2 Sterke afname Nederlandse export naar Oekraïne en Rusland 20
- 2.3 Ontwikkeling handelsprijzen 24
- 2.4 Ontwikkelingen Nederlandse economie en internationale handel sinds de coronacrisis 28
- 2.5 Brexit maakt goederendoorvoer minder aantrekkelijk 32
- 2.6 Literatuur 35

3 Internationale handel in goederen: samenstelling en geografie 38

- 3.1 Belangrijkste bevindingen 38
- 3.2 Belangrijkste ontwikkelingen Nederlandse goederenhandel in 2021 41
- 3.3 Nederlandse goederenexport in detail 46
- 3.4 Nederlandse goederenimport in detail 54
- 3.5 De relatieve exportprestatie van Nederland als goederenhandelaar 59
- 3.6 Belang van Nederland als goederenleverancier voor andere landen 69
- 3.7 Belang van Nederland als klant voor andere landen 73
- 3.8 Data en methoden 77
- 3.9 Literatuur 81

4 Internationale handel in diensten 84

- 4.1 Belangrijkste bevindingen 84
- 4.2 Export van diensten naar dienstensoort en land 86
- 4.3 Import van diensten naar dienstensoort en land 93
- 4.4 Internationale dienstenhandel naar regio 98
- 4.5 Belang van de Nederlandse dienstenhandel voor andere landen 104
- 4.6 Literatuur 111

5 Kenmerken van internationaal handelende bedrijven 112

- 5.1 Belangrijkste bevindingen **112**
- 5.2 Nederlandse bedrijfsleven vanuit handelsperspectief **114**
- 5.3 Internationale handelaren in goederen **122**
- 5.4 Internationale handelaren in diensten **128**
- 5.5 Dynamiek van exporteurs **138**
- 5.6 Internationaal handelende ondernemers uitgelicht **142**
- 5.7 Personeelskenmerken en importafhankelijkheid **146**
- 5.8 Literatuur **149**

6 Nederlandse verdiensten aan internationale handel 152

- 6.1 Belangrijkste bevindingen **153**
- 6.2 Bijdrage van de export aan het bbp **155**
- 6.3 Het belang van de import van goederen en diensten **165**
- 6.4 Werkgelegenheid die samenhangt met de export **167**
- 6.5 Literatuur **176**

7 Nederland in internationale waardeketens 178

- 7.1 Belangrijkste bevindingen **179**
- 7.2 De Nederlandse invoer in tijden van corona **181**
- 7.3 Samenstelling en herkomst van de goedereninvoer **184**
- 7.4 Samenstelling en herkomst van de diensteninvoer **190**
- 7.5 Het belang van de invoer voor de Nederlandse uitvoer **194**
- 7.6 Internationale verwevenheid via Nederlandse in- en uitvoer **196**
- 7.7 De aan de export verbonden import verder ontrafeld **199**
- 7.8 Literatuur **208**

8 Buitenlandse investeringen en multinationals 211

- 8.1 Belangrijkste bevindingen **212**
- 8.2 Macro-overzicht directe buitenlandse investeringen **213**
- 8.3 Multinationals in Nederland **219**
- 8.4 Activiteiten van Nederlandse multinationals in het buitenland **233**
- 8.5 Literatuur **235**

Begrippenlijst **237**

Medewerkers **243**

Dankwoord **244**

Executive Summary

The fact that the Netherlands, as a small and open trading nation, is highly interconnected with other countries becomes particularly clear during a crisis. Global lockdown measures, travel restrictions and other measures to curb the spread of coronavirus had an immediate impact on production, consumption, trade, transport and investments in 2020. Shortages of critical components such as chips and semiconductors continued to worsen as 2020 and 2021 progressed, and an imbalance between supply and demand in the global economy caused supply chain problems, higher transport costs and a sharp increase in prices of raw materials and especially energy. The blockade of the Suez Canal by container ship Ever Given in March 2021 was a telling example of how efficient and yet vulnerable world trade can be. It caused a huge pile-up of container ships on one of the world's most important waterways. Economic advisers to the US president aptly christened 2021 the year in which supply chains and interdependencies between countries became dinner table conversations (Council of Economic Advisers, 2022).

By early 2021, the Netherlands' international trade in goods had returned to its pre-crisis level. Growth continued strongly thereafter. In March 2021, almost €52bn worth of goods were exported: a record month. Compared to the pre-pandemic year 2019, in 2021 the value of goods exports was 14% higher and the volume 7% larger. Services trade suffered for a longer period of time in the coronavirus pandemic, particularly due to recurring lockdowns and travel restrictions. In 2021, service imports and exports were still lower than in 2019 by 15% and 11%, respectively. The Netherlands ended the year 2021 under lockdown once again, due to the impending Omicron variant. This had an unfavourable impact on travel and international traffic, stalling the further recovery of the Dutch economy (0.7% GDP growth in Q4). In hindsight, the sharp rise in prices of raw material and energy at the end of 2021 was modest compared to the explosive price increases of natural gas, oil, food and commodities since Russia's invasion of Ukraine. The year 2022 has turned out to be another eventful one, characterised so far by sky-high inflation, an extremely tight labour market with a record number of vacancies per unemployed person, parity between the euro and the US dollar, and a war on the eastern border of the EU. The latest news and other reports on globalisation, such as the Internationalisation Monitors, can be found in our [Globalisation dossier](#).

Dutch Trade in Facts and Figures 2022: Exports, imports and investments is a publication developed by the CBS Expertise Centre for Globalisation at the request of the Dutch Ministry of Foreign Affairs. It aims to provide a broad target group with objective information on internationalisation trends in the Dutch business economy and the national economy in a broad sense. Furthermore, it offers independent data for trade policy decisions by the Ministry of Foreign Affairs. Apart from the [data tables](#) with annually recurring key figures, this publication contains an outline of the main current events behind the figures.

The years 2020 and 2021, and even 2022, are to some extent atypical because of the coronavirus pandemic, Brexit, the high consumer price inflation and Russia's invasion of Ukraine. In order to do justice to all these developments, the so-called corona box of the previous editions has been dropped and replaced by a new chapter which addresses such recent developments in more detail. Where possible, glimpses of the aforementioned four developments are also being offered in other chapters.

Listed below are some of the main findings presented in this edition¹⁾:

Chapter 2: Major developments in 2021 and 2022

- Dutch exports to Ukraine and Russia have decreased significantly since the Russian invasion of Ukraine on 24 February 2022. Imports from Russia, particularly mineral fuels but also metals like copper, nickel and iron, have increased significantly in value due to steep price increases. Imports of maize and sunflower seed oil from Ukraine have also increased sharply in price, but the decrease in import volume has been proportionally larger during the war.
- Inflation has surged since the end of 2021: in April 2022, consumer prices were almost 10% up on April 2021; manufacturing output prices were even up by 29% on average.
- In 2020, many import prices were still falling due to lower demand at the start of the coronavirus pandemic, overcapacity and low oil prices. In 2021 and 2022, prices of key products went up sharply, with commodity prices rising to unprecedented levels. For example, the import price of vegetable oils was already 60% higher in April 2021 than in the same month a year earlier; and in April 2022 another 50% higher than in 2021. Aluminium was 17% more expensive in 2021 than in 2020; it was another 61% more expensive in 2022. This was due to much higher import prices, which many industrial producers (such as in the petroleum industry, chemical industry and food industry) incorporated into their selling prices.
- The volume of Dutch trade in both goods and services contracted rapidly at the beginning of the coronavirus crisis. Q2 2020 was the low point for goods trade with both goods imports and exports about 11% smaller in volume than in Q4 2019. A relatively quick recovery followed, and by Q4 2020, import and export volumes already exceeded pre-pandemic levels. Despite new pandemic waves at home and abroad, the volume of goods trade continued to grow steadily throughout 2021.
- Initially, the impact of the coronavirus crisis on international service trade was within the same order of magnitude as its impact on international goods trade. In Q2 2020, the volume of service exports was almost 13% lower than at the end of 2019. The volume of imports was 11% lower. However, unlike goods trade, trade in services did not recover in 2020 and 2021, but sank even deeper. Travel restrictions and other measures to combat coronavirus were an important reason for this decline, along with decreased services trade as a result of new tax regulations in the Netherlands.
- Brexit mainly affected re-exports and quasi-transit good flows from the Netherlands to the UK which originate from non-EU-countries; Brexit has made it unattractive for e.g. Asian enterprises to use the Dutch route, as goods that are not produced in the EU or in the UK will be taxed and checked twice (when entering the Netherlands and when entering the UK). The value of Dutch domestic exports with a UK destination is so far hardly being affected by Brexit, but this may still change as not all Brexit measures have been implemented.

Chapter 3: International trade in goods: composition and geography

- In 2021, Dutch goods imports and exports were higher than ever. The Netherlands exported goods worth close to €587bn; an increase of 13.8% on 2019. Imports of goods amounted to almost €527bn in 2021 or 14.5% more than in 2019.
- The record value of both imports and exports is mainly due to higher prices. Between 2019 and 2021, the volume of imports increased by 6.6% while the export volume rose by 5.7%.

¹⁾ Chapter 1 comprises a dashboard with the key findings from chapters 2–8 and is not included here.

- In exports, machinery was the largest product category in 2021. However, at over 26%, exports of chemical products increased most significantly between 2019 and 2021. In imports, machinery was also the largest category, just before manufactured products. In all product categories except transport equipment, the import value increased between 2019 and 2021. Passenger car imports did lag behind in 2021.
- Germany, Belgium and France were the largest export destinations for the Netherlands in 2021. Between 2019 and 2021, the value of exports to Poland and South Korea increased the most. The bulk of imports came from Germany, China and Belgium. Imports from China increased the most in value, but imports from Germany and Belgium also showed an above-average increase. The value of imports from the US and the UK increased less than average.
- Dutch goods exports in the period 1970–2020 generally followed patterns in global trade. The cumulative growth of Dutch exports in this period was slightly lower than the growth of world exports. This does not mean that the Netherlands performed (relatively) poorly. The Netherlands has always been an established trading country. The fact that the development of Dutch exports has continuously followed world exports very closely, despite the emergence of a number of major players such as China, means that the Netherlands has maintained its position as a prominent trading country.
- In recent years and since 2016 in particular, the Netherlands has even managed to expand its share in world exports of goods. This means that Dutch exports seem to have evaded the global trend of slowing growth. Although the reasons for this remain unknown, the figures show that the relatively good performance of Dutch exports stems not so much from changes in the structure of exports, but mainly from the fact that the Netherlands is active in markets with above-average growth. Exports to Germany, and to a lesser extent to the UK, Belgium, China and the US, determined the relative growth of Dutch trade in the period 2000–2020.
- In 2020, the Dutch share in worldwide exports of goods was 3.3%. The Netherlands was the fifth largest exporting country in 2020, after China, Germany, the US and Japan. The Netherlands is an important supplier of goods for many countries. This is the case, for example, for Belgium, Sweden, Germany, France, Denmark, Nigeria and Poland.
- In 2020, the Dutch share in worldwide imports was around 2.8%. Compared to 1970, the Netherlands' role in world imports had declined. Globally, the Netherlands was the seventh largest importing country in 2020; it ranked fourth among the group of European countries. The Netherlands is an important market for goods from many countries, including Belgium, Ivory Coast, Norway, Finland, Germany and the UK.

Chapter 4: International trade in services

- In 2021, the Netherlands exported services worth almost €211bn, i.e. a year-on-year increase of 5.7%, but still 10.5% (€25bn) less than in 2019. More specifically, exports of travel services and business services (mainly those provided by travel intermediaries) had not recovered yet.
- Exports of intellectual property decreased in 2020 and 2021, not only due to the COVID-19 pandemic, but also due to new tax regulations in the Netherlands that are less favourable for multinational enterprises.
- The UK was the most important export destination for Dutch services after Germany and the US.
- In 2021, Dutch imports of services amounted to over €200bn. This was 7% more than in 2020, but 15% less than in 2019. As for service imports, the largest contractions relative to 2019 took place in travel services, business services and intellectual property transactions.

- The main importers of Dutch services are the US, the UK and Germany.
- Almost half of all Dutch trade in services is conducted by enterprises in the Greater Amsterdam region. Together with Greater Rijnmond, Greater The Hague, South East Noord-Brabant and Utrecht, it covers over 70% of total Dutch services trade. Relatively the largest number of enterprises active in international services trade is located in the regions of Zeelandic Flanders, Mid Limburg and South Limburg.
- The Netherlands is the main trading partner for Belgium in both imports and exports of services; for Germany, it is the fifth largest. As for services trade with the UK and the US, the Netherlands is more dependent on these countries than vice versa.
- On the other hand, the Netherlands is a more important partner in services trade for Poland, Sweden, Iceland and Lithuania than vice versa.

Chapter 5: Characteristics of enterprises that trade internationally

- In 2020, 30% of the Dutch business economy (approximately 406,000 enterprises) was trading internationally. This represents an 8% decrease on 2019. The group of international traders comprises 64% one-way importers, 12% one-way exporters and 25% two-way traders. The share of one-way importers decreased significantly more than the shares of one-way exporters and two-way traders.
- A small group of international traders are responsible for the bulk of the trade value. A quarter of all trading enterprises (two-way traders) account for 97% of the total amount of imported and exported goods and services. Within this group of two-way traders, the bulk of the value is contributed by a small group of large enterprises.
- In 2021, both the export and import of goods recovered from a dip in 2020. The value of traded goods increased in almost all industries, with the biggest growth in transportation and storage (77%). Large enterprises exported over three times as much in value as independent SMEs.
- The number of service trading enterprises declined by 17% in 2020. The majority of service trading enterprises (92%) are independent SMEs without subsidiaries abroad; 3% are independent SMEs with foreign subsidiaries, and 5% are large enterprises. The average value of exported services is higher than the average value of imported services.
- In 2020, 37,000 enterprises started exporting goods or services, 3 thousand fewer than in 2019. Conversely, 21,000 enterprises withdrew from the international market as exporters, i.e. 2,500 more than a year earlier. One in five enterprises starting exports in 2020 was founded that same year; 33% of them is active in business services.
- There is hardly any difference between male and female entrepreneurs in terms of international trade activity. However, the median import and export value of female-led enterprises is lower than that of businesses led by male entrepreneurs.
- The vast majority (almost 80%) of full-time equivalents (FTEs) in the internationally active business economy is employed by enterprises with a share of imports in relation to turnover of up to 25%.
- Employees at enterprises with a relatively high ratio of goods imports or exports to turnover (high import/export intensity) earn higher wages on average. This might be because enterprises that are more dependent on direct imports or exports employ older workers on average. Differences between sectors and levels of education and training, for example, could also play a role in explaining the wage gap.

Chapter 6: Dutch earnings from international trade

- In 2020, the value added due to exports of goods and services amounted to €254bn. This is a share of 31.8% of GDP. Dutch exports were disproportionately affected by the coronavirus pandemic. In pre-pandemic 2019, 33.3% of GDP was driven by exports.
- Exports of domestically produced goods have generated the bulk of export earnings for the Netherlands (€120bn), followed by exports of services (€100bn) and re-exports (€34bn).
- Germany is traditionally the largest export destination for the Netherlands. The earnings from exports to Germany amounted to €48bn in 2020, much more than destination number two the United Kingdom (€25bn) and number three Belgium (€23bn).
- Dutch exports of goods and services rely on the import of goods and services. The greater the amount of imports that is required to produce a certain good or provide a certain service, the lower the value added will be for the Netherlands. Earnings per euro of exports vary from one export category to another. In 2020, the Netherlands earned the most for each euro – around 63 cents – from exports of services. For domestically produced exports, earnings were 56 cents per euro and for re-exports 14 cents.
- Due to the coronavirus pandemic, Dutch GDP decreased significantly, namely by 3.8%. Exports of goods and services contributed 2.2 percentage points to this decline, of which 1.6 percentage points came from service exports, 0.5 percentage point from domestic exports, and 0.2 percentage point from re-exports of goods. The coronavirus pandemic has disproportionately affected the export of services as many foreigners were not able to travel to the Netherlands, which meant a significant amount of lost income for Dutch enterprises.
- In 2020, 2.4 million FTEs were induced by exports of goods and services, 1.1 million of which were due to direct employment by exporting enterprises and 1.3 million to employment by enterprises that supply exporting enterprises.
- Most export-induced employment comes from goods and service exports to Germany (453,000 FTEs), followed by the UK (239,000 FTEs) and Belgium (208,000 FTEs).
- Agricultural occupations (e.g. farmers) involve relatively many hours worked due to foreign demand.
- Roughly 30% of the labour supply is related to exports. For the self-employed, this is 35%.

Chapter 7: Dutch participation in global value chains

- In 2020, imports amounted to €540bn, including €399bn in goods and €141bn in services. Relative to 2019, imports decreased by €52bn or 8.8%.
- Nearly half of the imported goods (€200bn) were intended for re-exports.
- Intermediate imports amounted to €278bn, of which the bulk (€100bn in goods and €83bn in services) was processed in the Netherlands during the production of goods and services that were subsequently exported.
- Petroleum and petroleum products (€14bn) and chemicals (€10bn) were the main imported goods used in export-oriented production processes. Germany (€14bn) and Belgium (€9bn) were the principal countries of origin for goods that were incorporated into Dutch exports.
- Business services (€24bn) and royalty fees for the use of intellectual property (€17bn) made up the largest inputs of foreign services in exports. The US (€15bn), the UK (€10bn) and Germany (€8bn) were the main countries of origin of services incorporated into Dutch exports.

- The Netherlands plays an important role in intra-regional trade in the European single market. A large share of the imports incorporated into exports (€47bn, accounting for 31% of the total) came from the EU-28 and went to another (or the same) EU-28 country.
- There is a high degree of dependence on the EU-28 for imports incorporated in exports when it comes to grain and grain products (76%), with the bulk of the remaining amount imported from Ukraine (18%). Imports of industrial products (75%) and chemical products (70%) to be processed in Dutch exports largely came from the EU-28 as well.
- Russia, the UK, the US and Norway accounted for 61% of all Dutch imports of petroleum, coal and natural gas incorporated in exports.
- Relative to 2019, the import of services from the EU and incorporated in Dutch exports has decreased more (by 14%) than the import of services from non-EU countries (–3%). The reverse is also true for the import of goods: imports from non-EU countries (–22%) decreased by much more than imports from EU countries (–7%), mainly due to lower imports (or lower prices) of fossil fuels.
- Outside Europe, the US and China remain major players in imports into the Netherlands which are processed by domestic enterprises. The Netherlands still required imports from the US that were more than four times the value (€18.5bn) of the imports from China (€3.9bn) in order to produce its exports.
- In general, exports of services relied more on foreign services inputs than was the case for goods exports. More than three-quarters (79%) of the imports used involved services. A similar pattern can be seen in goods exports, as 75% of total imports required for the exports of goods involved goods.

Chapter 8: Foreign direct investment and multinationals

- Direct cross-border investments are an important part of the economic interdependence that exists with other countries. By investing in foreign subsidiaries, enterprises can expand the scale of their production, employ cheaper or more efficient local production factors, but also fiscal benefits may be considered in setting up a subsidiary abroad.
- Worldwide, the Netherlands is one of the most important players in terms of foreign direct investment (FDI). However, similar to previous years, a significant part of the direct investment entering the Netherlands is channelled abroad. Around 65% of Dutch FDI is carried out by Special Purpose Entities (SPEs) and holding companies.
- Globally, a strong recovery in foreign direct investment (FDI) was observed in 2021 compared to 2020. Both the inward and outward FDI position of the Netherlands showed a solid recovery in 2021 and, apart from FDI by SPEs and holdings, exceeded the level of 2019. Compared to 2020, in 2021 inward FDI increased by 19% (excluding SPEs and holding companies) and outward FDI by 7%.
- Even when FDI through SPEs and holding companies in the Netherlands is excluded, the Netherlands was still the second largest player worldwide in terms of outward FDI in 2021, after the US. In terms of inward FDI, the Netherlands was the fourth largest country last year, after the US, China and the UK.
- In 2020, 24.3 thousand multinational enterprises were active in the Dutch business economy. This is equivalent to 1.8% of all enterprises in the Dutch business economy. Almost 60% of multinationals in the Netherlands were foreign-owned in 2020.
- Approximately 4 in 10 employed persons work for a multinational in the Dutch business economy, which amounted to 2.3 million people in 2020. Employment at multinationals decreased year on year in 2020, mainly in Dutch-owned multinationals active in food and accommodation services and other sectors that suffered most during the coronavirus crisis.

- In 2020, around 81% of the import value in the business economy consisted of imports by multinationals, down from 84% in 2018. Foreign-owned multinationals imported the most (€164.5bn), i.e. over two thirds of all imports by multinationals.
- Dutch multinationals showed the largest decline in goods imports relative to 2019 (–€16.7bn or –17%) in comparison with foreign multinationals (–€14.8bn or –8%). The decline in the value of goods imports among foreign multinationals in 2020 was mainly on account of the manufacturing sector (–€9.4bn), including foreign enterprises in the oil and chemical industry, the car and trailer industry and in machinery repair and installation. Imports of goods by Dutch multinationals declined across the board in 2020, but especially in manufacturing (oil industry), specialised business services, energy supply and wholesale and retail trade.
- Goods exports of the business economy decreased by €17bn in 2020 compared to 2019. The largest export contraction was seen in the manufacturing industry (–€12.8bn), of which €7.2bn was due to contracting goods exports by foreign multinationals (especially in the chemical and machinery industry, car and trailer industry, other transport equipment industry and basic metal industry). Dutch multinationals also lost €3.8bn in exports, mainly related to the oil industry.
- Multinationals play an even larger role in services trade than in goods trade. On average, over 90% of both imports and exports of services in recent years has been on account of multinationals, with once again foreign multinationals taking the lead. In 2020, foreign multinationals imported the highest amount worth of services (€106.2bn), followed by €32.9bn in services imported by Dutch multinationals and €10.3bn imported by non-multinationals. In 2020, multinationals saw the largest decline in service imports; foreign multinationals accounted for about 85% of the decline. These were also responsible for the largest decrease in service exports in 2020.
- In 2020, around 21% of the foreign-owned multinationals in the Netherlands were US-owned. The US, Germany, the UK, Belgium and France combined accounted for more than 65% of all foreign enterprises in the Netherlands. Compared to previous years, there was an increase in the number of British-owned enterprises in the Netherlands, possibly in the run-up to Brexit and thus to secure a presence in the European Union.
- Germany had the most enterprises under Dutch control in 2019: almost 2.9 thousand.

Nederland Handelsland 2022: export, import en investerings - Een introduction

Dat Nederland als kleine en open handelsnatie sterk vervlochten is met het buitenland wordt tijdens een crisis eens te meer duidelijk. De wereldwijde lockdowns, reisbeperkingen en andere voorzorgsmaatregelen om de verspreiding van het coronavirus te remmen, hadden in 2020 een onmiddellijke impact op productie, consumptie, handel, transport en investeringen. Tekorten aan cruciale onderdelen zoals chips en halfgeleiders namen gaandeweg 2020 en 2021 verder toe en een onevenwichtig herstel in vraag en aanbod in de wereldeconomie zorgde voor leveringsproblemen in productieketens, hogere transportkosten en fors gestegen prijzen van grondstoffen. Het vastlopen van het containerschip Ever Given in het Suezkanaal in maart 2021 was een tekenend voorbeeld van hoe de wereldhandel op hetzelfde moment efficiënt en kwetsbaar kan zijn. Het zorgde voor een dagenlange, enorme opstopping in één van de belangrijkste waterwegen ter wereld. Duizenden *just-in-time* processen werden vertraagd door ontbrekende onderdelen en afnemers zagen hun waar weggroten (Vermeulen & Goslinga, 2021; RTL Nieuws, 2021). Economisch adviseurs van de Amerikaanse president doopten het jaar 2021 tot het jaar dat internationale productieketens en onderlinge afhankelijkheden tussen landen onderwerp van gesprek werden aan de keukentafel (Council of Economic Advisers, 2022).

Begin 2021 was de Nederlandse goederenhandel terug op het niveau van voor de crisis. De groei zette daarna sterk door. In maart 2021 werd er voor bijna 52 miljard euro aan goederen geëxporteerd; een maandrecord. Ten opzichte van het pre-coronajaar 2019 was in heel 2021 de waarde van goederenexport 14 procent hoger; in volume was de goederenexport 7 procent groter. De internationale handel in diensten had langer last van de wereldwijde coronapandemie, met name door de terugkerende lockdowns en reisbeperkingen. De in- en uitvoerwaarde van diensten lag in 2021 nog respectievelijk 15 en 11 procent onder het niveau van 2019. Nederland eindigde 2021 opnieuw in lockdown, onder dreiging van de Omikron-variant. Dit had wederom een beperkende uitwerking op reisbewegingen en vakanties (reisverkeer) en het verdere herstel van de Nederlandse economie maakte een kleine pas op de plaats (0,7 procent bbp-groei in vierde kwartaal). De fors oplopende grondstof- en energieprijzen eind 2021 waren echter kinderspel vergeleken bij de explosieve prijsstijgingen van aardgas, aardolie, voedsel en grondstoffen sinds de inval van Rusland in Oekraïne. Het jaar 2022 belooft opnieuw een bewogen jaar te worden, en wordt vooralsnog gekenmerkt door een torenhoge inflatie, een krappe arbeidsmarkt met een recordaantal openstaande vacatures per werkloze, pariteit tussen de euro en de dollar en een oorlog aan de oostgrens van de Europese Unie. Het laatste nieuws en andere rapporten op het gebied van globalisering zoals de Internationaliseringmonitor is te vinden in ons dossier www.cbs.nl/globalisering.

Nederland Handelsland 2022: export, import en investeringen is een publicatie die het Expertisecentrum Globalisering van het CBS in opdracht van het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft ontwikkeld. De publicatie beslaat actuele trends alsook jaarlijks terugkerende kerngegevens en indicatoren op het vlak van internationalisering van de Nederlandse economie en het bedrijfsleven. Deze kerngegevens, indicatoren en beschrijvende trends bieden snel toegang tot de belangrijkste gegevens over internationale handel, het internationaal handelende bedrijfsleven en de rol van Nederland in internationale productieketens.

De publicatie bestaat uit zeven beschrijvende hoofdstukken, geïllustreerd met vele figuren, infographics en tabellen. In deze hoofdstukken worden de belangrijkste trends, cijfers en ontwikkelingen gepresenteerd over het jaar 2021 – soms 2020 – en waar mogelijk wordt al een doorkijkje naar 2022 gegeven. De datasets waarmee de figuren, tabellen en infographics in deze hoofdstukken tot stand zijn gekomen, zijn dermate omvangrijk dat ze niet integraal in de publicatie zijn opgenomen, maar te downloaden zijn van de [landingspagina](#) van de publicatie. Net als in voorgaande jaren begint de publicatie met een dashboard voorzien van een globaal overzicht van belangrijke resultaten uit de hoofdstukken. Dit dashboard, en daarmee ook de hoofdstukken, hebben de volgende structuur:

- Wat zijn de meest actuele ontwikkelingen (hoofdstuk 2)?
- Hoeveel en welke goederen verhandelt Nederland en met welke landen (hoofdstuk 3)?
- Hoeveel en welke diensten verhandelt Nederland en met welke landen (hoofdstuk 4)?
- Welke bedrijven handelen internationaal en wat kenmerkt de ondernemers en werknemers van deze bedrijven (hoofdstuk 5)?
- Wat verdient Nederland aan de export en hoeveel werkgelegenheid is hiermee gemoeid (hoofdstuk 6)?
- Hoe sijpelt de invoer van goederen en diensten door in de Nederlandse economie (hoofdstuk 7)?
- Hoeveel wordt er internationaal vanuit Nederland en in Nederland geïnvesteerd (hoofdstuk 8)?

Wat is er veranderd ten opzichte van de editie in 2021?

Nederland Handelsland 2022 heeft ten opzichte van vorig jaar een aantal wijzigingen ondergaan. Zo is er in deze editie een apart hoofdstuk over de ontwikkelingen in de waarde van de goederenhandel in 2021 (h3), een apart hoofdstuk over de ontwikkelingen in de waarde van de dienstenhandel in 2021 (h4), en een hoofdstuk dat kijkt naar de actoren achter deze goederen- en dienstenhandel (h5). Hoofdstuk 3, het hoofdstuk over de goederenhandel, is dit jaar uitgebreid met een *Constant Market Share* analyse, waarmee dieper onderzoek is gedaan naar het Nederlandse aandeel in de totale wereldhandel en in de totale handelswaarde van specifieke partnerlanden. In hoofdstuk 6 wordt voor het eerst beschreven welke beroepen vooral samenhangen met de Nederlandse export van goederen en diensten. Het hoofdstuk over het verband tussen CO₂-, stikstof- en fijnstof-emissies en internationale goederenstromen in de editie van 2021 komt in deze editie niet terug.

Actuele ontwikkelingen

Veel cijfers in deze publicatie hebben betrekking op de jaren tot en met 2021. Door de coronapandemie, de Brexit, de inflatie en de inval van Rusland in Oekraïne zijn 2020, 2021 en ook 2022 in zekere mate atypische jaren. Om hieraan recht te doen, vervalt de zogenaamde coronabox van de vorige editie en is in plaats daarvan een nieuw hoofdstuk aan de publicatie toegevoegd, waarin de meest actuele ontwikkelingen kort – en voor zover de huidige cijfers het toelaten – aan bod komen. Waar mogelijk worden bovengenoemde vier thema's ook in de andere hoofdstukken aangehaald.

Literatuur

Council of Economic Advisors (2022). [*Economic report of the president*](#). White House.

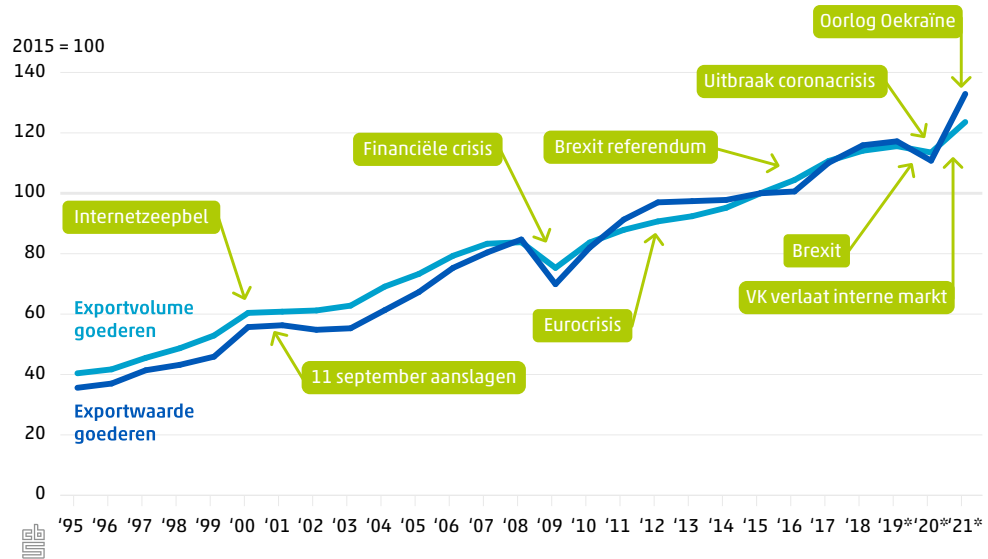
RTL Nieuws (2021). [*Ever Given eindelijk in Rotterdam, maar hoe ziet de lading eruit?*](#)

Vermeulen, M. & Goslinga, M. (2021). [*Ship happens. Waarom blokkeerschip Ever Given geen uitzondering was*](#). De Correspondent.

1 Dashboard

Hoofdstuk 2

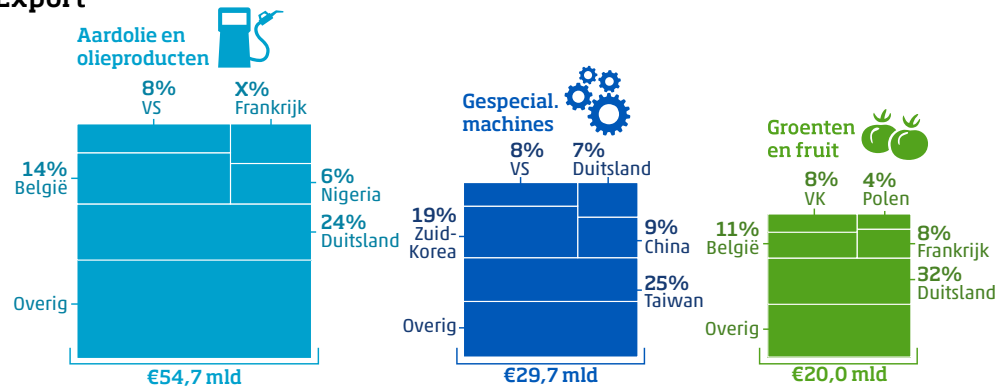
Ontwikkeling goederenexportwaarde en - volume sinds 1995 en economische schokken

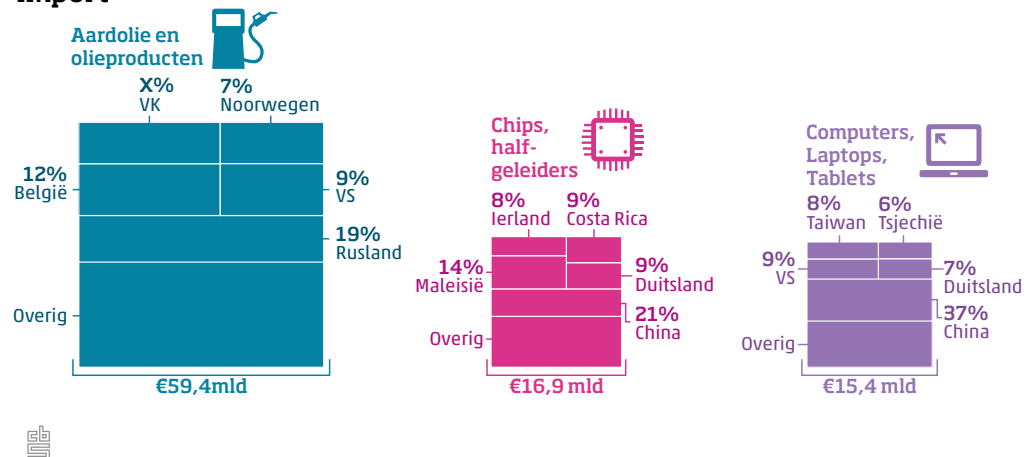
Hoofdstuk 3

Wat wordt er verhandeld en met wie in 2021?

Export

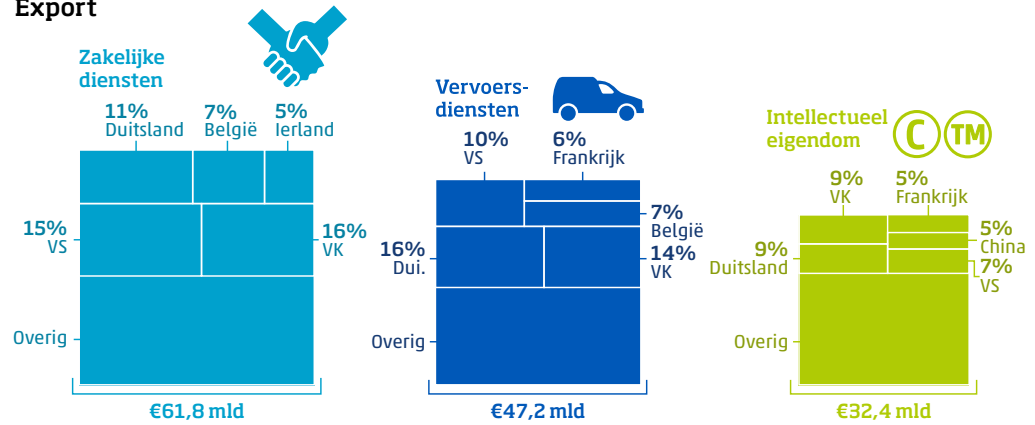
Import

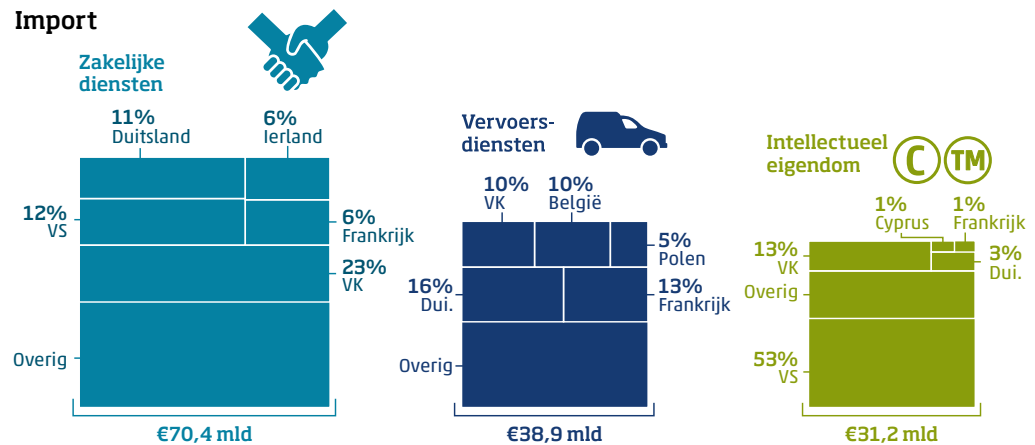
Hoofdstuk 4

Wat wordt er aan diensten verhandeld en met wie? (2021)

Export

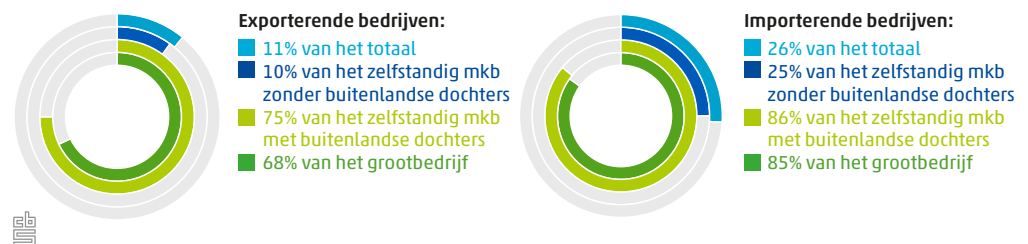

Import

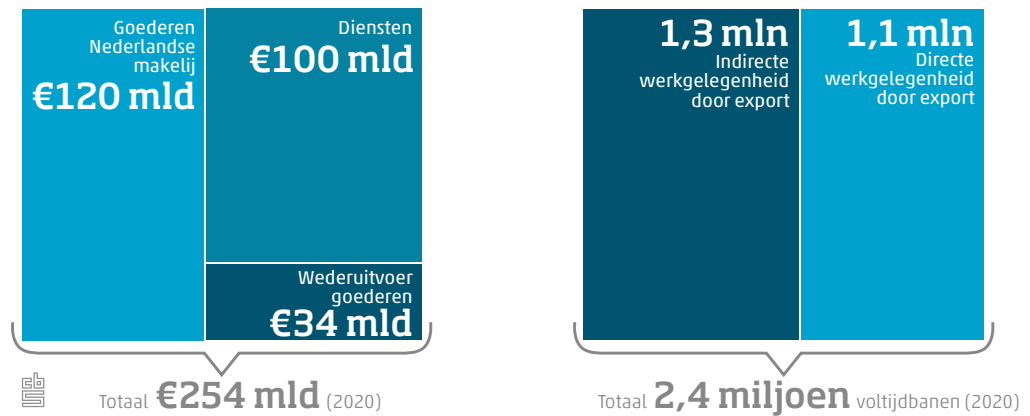
Hoofdstuk 5

Wie handelt internationaal?

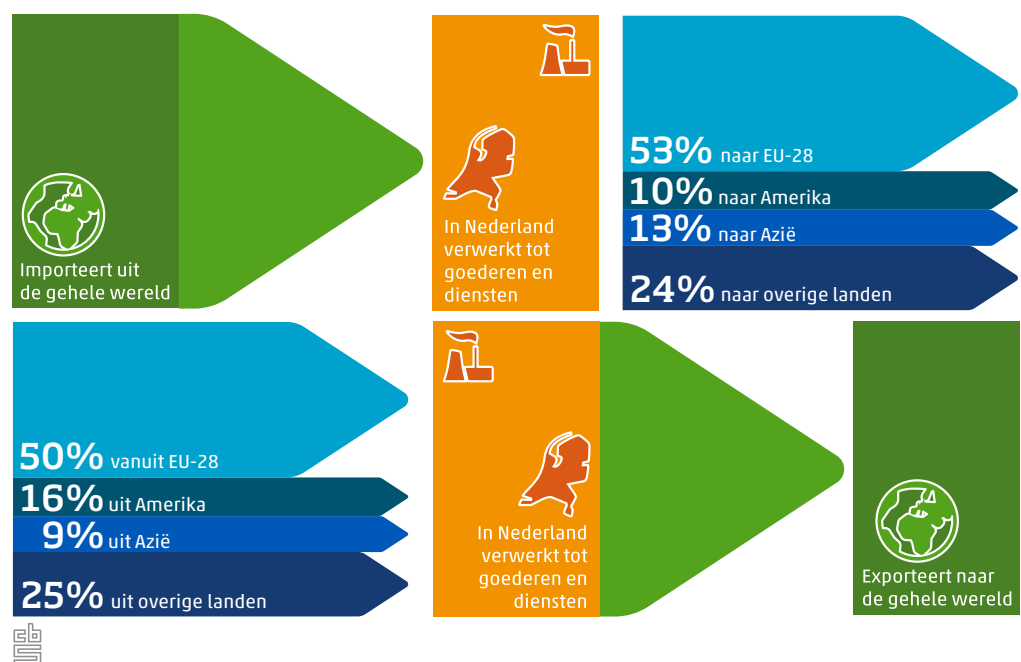
Hoofdstuk 6

Wat levert de export op?

Hoofdstuk 7

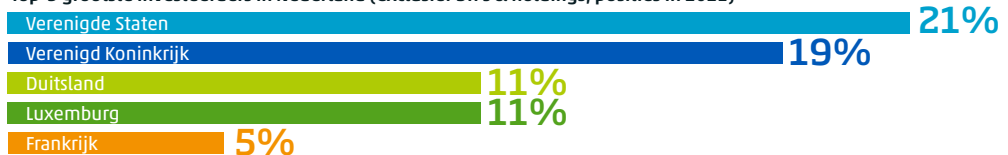
Bestemming en herkomst van inputs die Nederland verwerkt in exportproductie (2020)

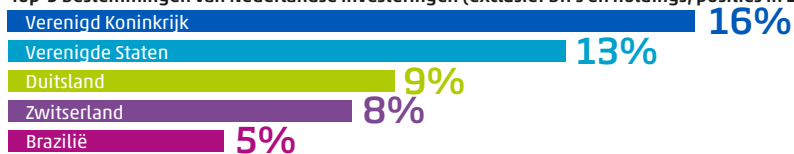
Hoofdstuk 8

Hoeveel wordt internationaal geïnvesteerd?

Top-5 grootste investeerders in Nederland (exclusief bfi's & holdings, posities in 2021)

Top-5 bestemmingen van Nederlandse investeringen (exclusief bfi's en holdings, posities in 2021)

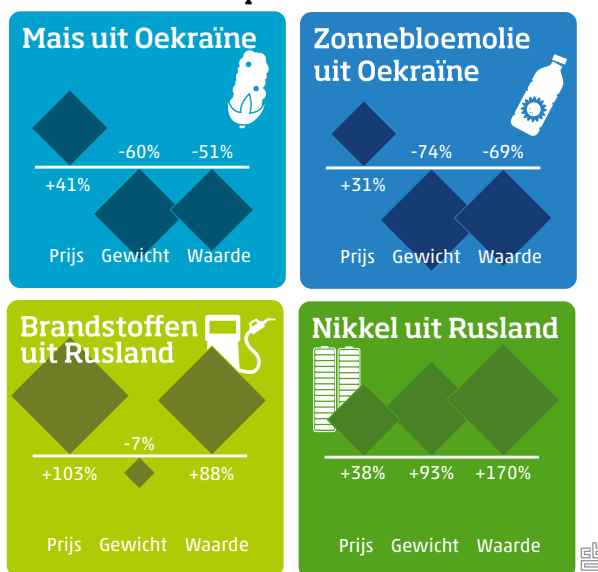

Bron: DNB

2 Belangrijkste ontwikkelingen 2021 en 2022

Auteurs: Sarah Creemers, Daniël Herbers, Marjolijn Jaarsma, Pascal Ramaekers, Janneke Rooyakkers

Importontwikkelingen belangrijke goederen, maart en april 2022 versus maart en april 2021

In dit hoofdstuk staan belangrijke actuele ontwikkelingen centraal; events en schokken die in 2022 effect hebben op de Nederlandse economie. De oorlog in Oekraïne is daarbij het eerste in het oog springende nieuwsfeit. De oorlog heeft in de eerste plaats dramatische consequenties voor de levens van de mensen in Oekraïne. Op economisch vlak voelt de hele wereld, in meer of mindere mate, de effecten van de oorlog. In de eerste paragraaf zullen de effecten van de oorlog op de Nederlandse goederenhandel worden besproken en in de tweede paragraaf zal het gaan over de hoge inflatie in Nederland en wereldwijd, die deels te maken heeft met de oorlog, maar deels ook andere oorzaken kent. Paragraaf 2.4 en 2.5 behandelen economische schokken die al langere tijd effect hebben op de Nederlandse economie: de coronacrisis en Brexit.

2.1 Belangrijkste bevindingen

Oorlog

De Nederlandse goederenexport naar Oekraïne en Rusland is sinds maart 2022 fors in waarde onderuit gegaan. De exportwaarde naar Oekraïne was in maart 84 procent lager dan in diezelfde maand van 2021 en voor de export naar Rusland was dat een krimp van 67 procent. In april was de krimp – ten opzichte van april 2021 – met respectievelijk 48 en 62 procent kleiner.

De waarde van de invoer uit Oekraïne daalde tevens enorm: in maart en april 2022 t.o.v. 2021 met respectievelijk 10 en 79 procent. Bij de importwaarde uit Rusland is het een wat ander verhaal, omdat hier afnemende importvolumes sterk worden gecompenseerd door sterk oplopende importprijzen, met name van minerale brandstoffen.

Prijzen

Als gevolg van tekorten, ontregelde waardeketens en grote vraag naar bepaalde producten na de coronacrisis zijn de prijzen wereldwijd enorm opgelopen. Sinds eind 2021 is de inflatie erg hoog: de consumentenprijzen lagen in april 2022 bijna 10 procent hoger dan in 2021; de afzetprijzen van de industrie lagen gemiddeld zelfs 29 procent hoger dan een jaar eerder. Die hoge afzetprijzen stuwden de inflatie voor consumenten vervolgens weer op. De invoerprijs was dus veel hoger, wat veel industriële producenten (zoals onder meer in de aardolie-industrie, de chemische industrie en de voedingsmiddelenindustrie) in de verkoopprijs verrekenden.

Coronacrisis

De coronacrisis, die in maart 2020 uitbrak, had een acute en grote impact op de Nederlandse economie. Het bbp kromp fors en ook de internationale goederen- en dienstenhandel nam acuut en sterk af. Het herstel van met name de goederenhandel was ook snel en robuust. In het laatste kwartaal van 2020 was het in- en uitvoervolume van goederen alweer hoger dan vóór het uitbreken van de coronacrisis. De dienstenhandel herstelde echter niet van de initiële schok en zakte in 2020 en in een groot deel van 2021 zelfs verder weg. Dit had vooral te maken met de reisbeperkingen en het mede daardoor fors afgenomen internationale reisverkeer, maar ook door een afname in bepaalde dienstenstromen door gewijzigde fiscale regelgeving in Nederland (zie ook hoofdstuk 4 in deze publicatie). In het eerste kwartaal van 2022 liet het in- en uitvoervolume van de dienstenhandel een verbetering zien.

Brexit

Brexit heeft vooralsnog vooral een negatief effect gehad op de doorvoer van goederen (wederuitvoer en quasi-doorvoer) via Nederland naar het VK. In de eerste vier maanden van 2022 lag dat niveau maar liefst 27 procent onder dat van 2015. Heel anders is het beeld wat

de uitvoer van Nederlandse makelij betreft. Dat lag in 2022 maar liefst 30 procent boven het niveau van 2015.

2.2 Sterke afname Nederlandse export naar Oekraïne en Rusland

De oorlog in Oekraïne, die startte op 24 februari 2022, heeft duidelijk effect gehad op de Nederlandse goederenhandel met zowel Oekraïne als Rusland. In maart is de Nederlandse goederenexport naar beide landen sterk afgenomen. Zo was de export naar Oekraïne in maart 2022 84 procent lager dan in maart 2021 en voor de export naar Rusland was dat 67 procent (zie ook CBS, 2022a). In april waren de afnames (respectievelijk -48 en -62 procent ten opzichte van april 2021) kleiner. Zie figuur 2.2.1.

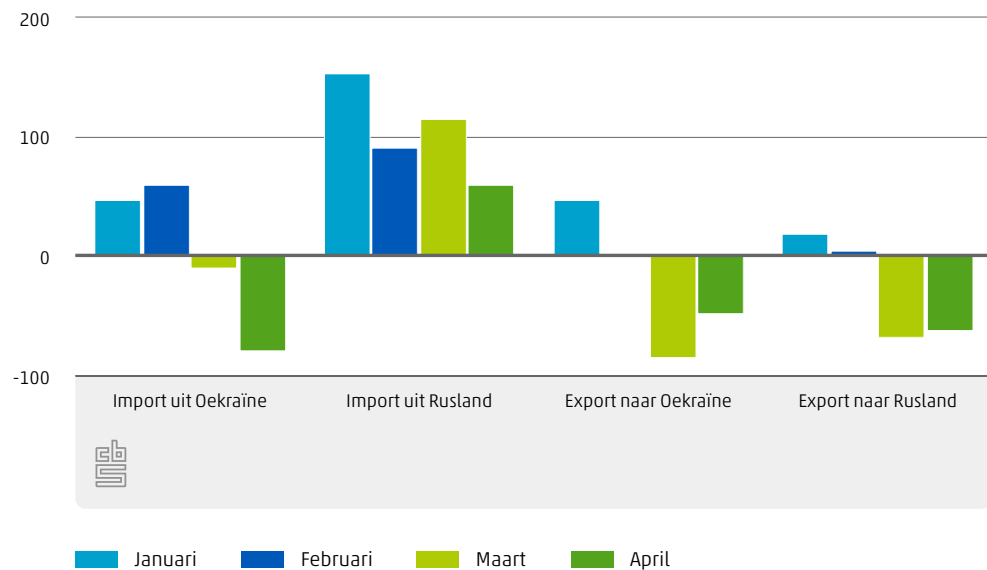
Waarde van de import uit Rusland juist fors hoger dan in 2021

Bij de import uit Oekraïne en Rusland spelen afnames van het importvolume en forse stijgingen van de invoerprijzen tegelijkertijd een rol. In vergelijking met maart 2021 nam de import in maart van dit jaar met 31 procent in gewicht af, maar door de forse prijsstijging van bijvoorbeeld maïs en zonnebloemolie bleef de waarde nog aardig op niveau. In april is het importvolume volledig onderuitgegaan en dat verklaart een afname van de importwaarde met maar liefst 79 procent in vergelijking met april 2021.

De import uit Rusland is in waarde nog steeds hoog wat verklaard kan worden door de hoge olie- en gasprijzen. Wel was de toename van de importwaarde in april (+61 procent ten opzichte van april 2021) fors lager dan de toename in maart (+115 procent ten opzichte van maart 2021). Dit heeft ook te maken met afnemende importvolumes. Het gewicht van de import uit Rusland was in april 2022 circa 16 procent lager dan in april 2021; in maart was het gewicht van de import nog 2 procent groter dan in maart een jaar eerder.

2.2.1 Import- en exportwaarde 2022 ten opzichte van 2021¹⁾

% verandering t.o.v. 2021

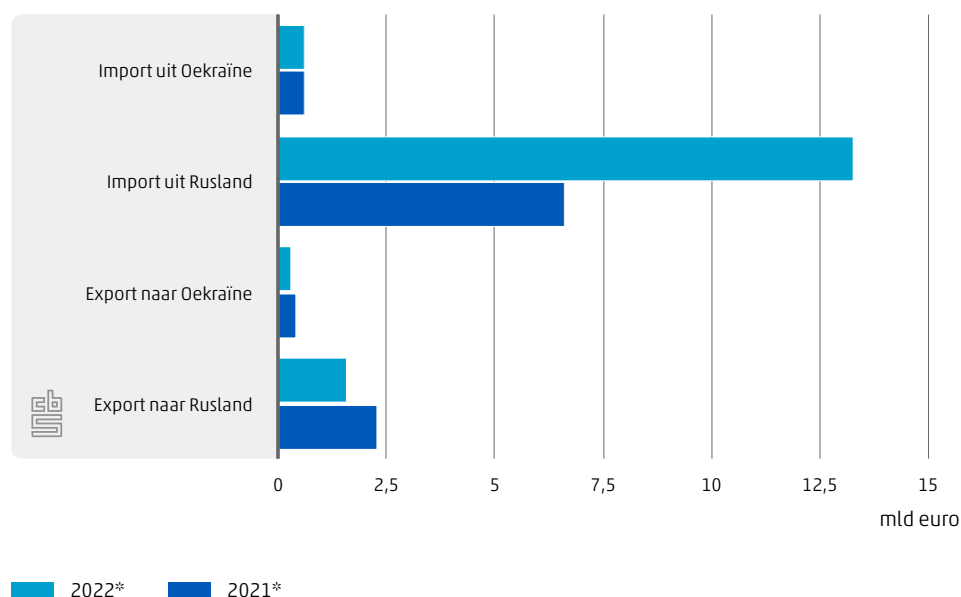

¹⁾ Voor een zo goed mogelijke vergelijking met 2021 wordt hier de handel inclusief quasi-doorvoer weergegeven (op CBS-StatLine is de handel exclusief quasi-doorvoer beschikbaar).

Import uit Rusland veel groter dan de andere drie stromen samen

De import uit Rusland is in geldwaarde vele malen groter dan de waarde van de drie andere stromen samen. Zie figuur 2.2.2. Dat heeft te maken met het zeer grote belang van de minerale brandstoffen in de invoer uit Rusland. In 2021 bestond maar liefst 87 procent van de totale importwaarde uit Rusland uit dergelijke producten (CBS, 2022b). In de eerste vier maanden van 2022 voerde Nederland voor maar liefst 13,3 miljard in uit Rusland en dat is vrijwel het dubbele van de invoer in dezelfde maanden van 2021. De tweede stroom betreft de export naar Rusland met 1,6 miljard euro in de eerste vier maanden van 2022 gevolgd door de import uit Oekraïne (0,6 miljard euro) en de export naar Oekraïne (geslonken tot 0,3 miljard euro).

2.2.2 Handelswaarde in de eerste vier maanden¹⁾

¹⁾ Voor een zo goed mogelijke vergelijking met 2021 wordt hier de handel inclusief quasi-doorvoer weergegeven (op CBS-StatLine is de handel exclusief quasi-doorvoer beschikbaar).

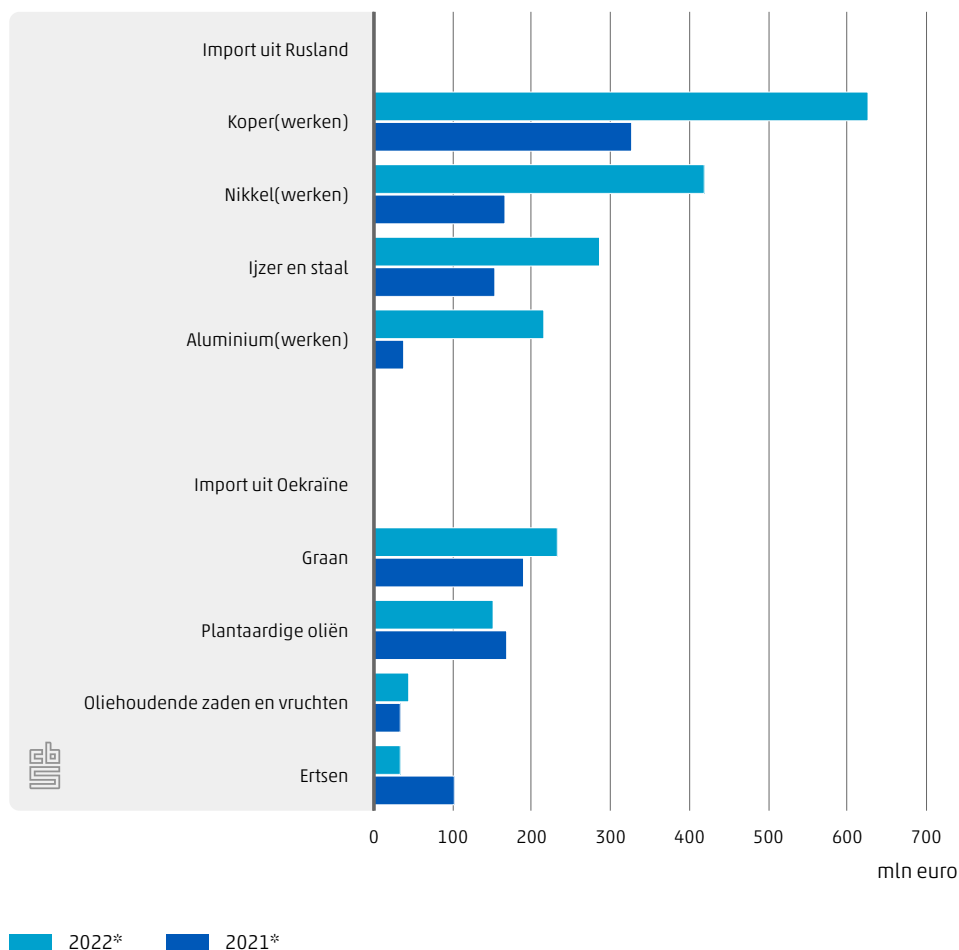
Ook metalen uit Rusland fors in prijs gestegen

De Nederlandse invoer uit Rusland wordt dus gedomineerd door minerale brandstoffen. Daarbij gaat het vooral om ruwe aardolie, maar ook om significante hoeveelheden aardgas, aardolieproducten en steenkool. We hebben ook gezien dat de invoer uit Rusland met afstand de grootste stroom is in de goederenhandel met Rusland en Oekraïne. De logische consequentie is dat de handel met andere goederen dan minerale brandstoffen relatief beperkt is. Toch zitten hier ook goederen bij die belangrijk zijn voor Nederlandse productie- en voedingsketens. Zo importeert Nederland, op grote afstand van de minerale brandstoffen, relatief veel koper, nikkel, aluminium, ijzer en staal uit Rusland. In de eerste vier maanden is de importwaarde van deze metalen uit Rusland daarbij flink toegenomen wat ook hier te maken heeft met significante prijsstijgingen in 2022. Zie figuur 2.2.3.

Wat betreft de invoer uit Oekraïne spelen granen (met name maïs) en plantaardige oliën (met name zonnebloemolie) een hoofdrol. In 2021 betrof ruim de helft van de invoer uit Oekraïne maïs en zonnebloemolie (CBS, 2022c). De Nederlandse invoerwaarde van maïs lag in de eerste vier maanden van 2022 nog boven het niveau van 2021, omdat de prijsstijgingen groter waren dan de afname van het invoergewicht.

Kijken we echter specifiek naar de twee oorlogsm maanden maart en april 2022 dan zien we dat het importgewicht van maïs circa 60 procent onder het importniveau van dezelfde periode in 2021 ligt en de waarde 51 procent. Bij de import van zonnebloemolie uit Oekraïne was dat een afname van zelfs 74 procent in gewicht en 69 procent in waarde. De import uit Rusland is in gewicht veel minder afgenomen tijdens de twee oorlogsm maanden. Voor minerale brandstoffen geldt een afname in maart en april van 7 procent in vergelijking met 2021 en voor metalen (koper, nikkel, aluminium, ijzer en staal) uit Rusland gaat het om een afname van 17 procent.

2.2.3 Belangrijkste goederen bij de import uit Rusland en Oekraïne, exclusief minerale brandstoffen, eerste vier maanden¹⁾

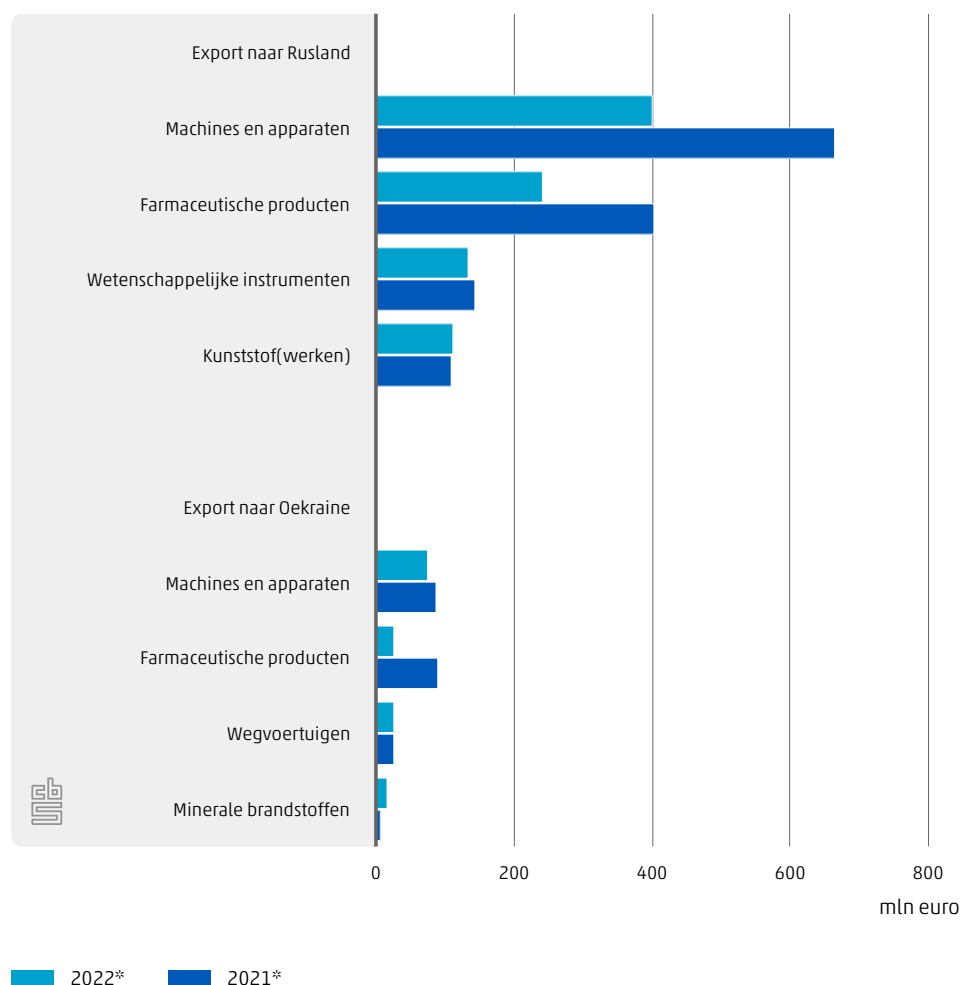

¹⁾ Voor een zo goed mogelijke vergelijking met 2021 wordt hier de handel inclusief quasi-doorvoer weergegeven (op CBS-StatLine is de handel exclusief quasi-doorvoer beschikbaar).

Sterke afname export van machines en apparaten

Nederland exporteert met name machines en apparaten en farmaceutische producten naar Rusland en Oekraïne. De export van deze twee goederen is in de eerste vier maanden van 2022 fors in waarde afgenomen in vergelijking met 2021. Dit heeft onder andere te maken met de Europese sancties tegen Rusland.

2.2.4 Belangrijkste goederen bij de export naar Rusland en Oekraïne, eerste vier maanden¹⁾

¹⁾ Voor een zo goed mogelijke vergelijking met 2021 wordt hier de handel inclusief quasi-doorvoer weergegeven (op CBS-StatLine is de handel exclusief quasi-doorvoer beschikbaar).

2.3 Ontwikkeling handelsprijzen

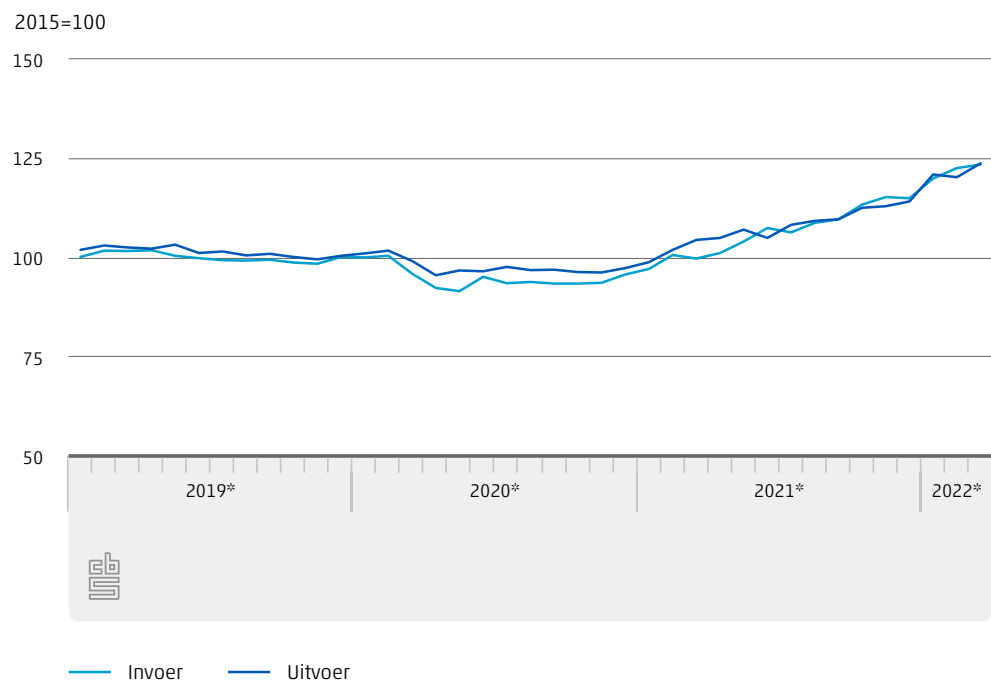
Als gevolg van toenemende vraag nadat de coronagolven zijn gaan liggen enerzijds, en door leveringsproblemen anderzijds, zijn wereldwijde vraag en aanbod van goederen en diensten niet meer goed op elkaar afgestemd en zijn waardeketens ontregeld. Door nieuwe lockdowns in Chinese productie- en havensteden, oorlog in Oekraïne en verminderde (graan)export uit dat land, onzekerheid rondom (toekomstige) gasleveranties, schaarste aan voedselgrondstoffen, chip- en containertekorten en handelsconflicten zijn prijzen de afgelopen maanden enorm opgelopen. De inflatie is sinds eind 2021 hoog: in april 2022 waren de consumentenprijzen bijna 10 procent hoger dan in diezelfde periode een jaar eerder (CBS, 2022g). De hoge prijzen kunnen de koopkracht van consumenten verlagen, waardoor de vraag naar goederen en diensten afneemt en de economie afkoelt.

Inflatie als gevolg van haperende handelsstromen, oorlogsgeweld en gas- en olieblokkades

Globalisering heeft de afgelopen 20 tot 30 jaar bijgedragen aan een relatief lage inflatie. De opwaartse inflatiedruk nu is groot door onder andere hardnekkige toeleveringsproblemen, de energieprijzen en geopolitieke spanningen (Meinema, 2022). Inflatie is voor veel landen een duidelijk en actueel probleem geworden. Zelfs vóór de Rusland-Oekraïne oorlog schoot het algemeen prijspeil omhoog als gevolg van stijgende grondstofprijzen en onevenwichtigheden tussen vraag en aanbod (IMF, 2022; Gourinchas, 2022).

In figuur 2.3.1 is de ontwikkeling van de handelsprijzen zichtbaar. Daarin zien we dat de handelsprijzen in 2020 onder het niveau van 2015 lagen, waarbij de daling van de invoerprijzen het grootst was. Dat komt onder andere omdat Nederland relatief veel aardolie(producten) invoert. Doordat veel landen in lockdown gingen, nam de vraag naar olie af en zakte de olieprijs in. Daaraan voorafgaand was er bovendien onenigheid tussen olieproducerende landen die tot overproductie en ongekend lage prijzen leidde (RTL Nieuws, 2020). Fabrieken draaiden tijdens de eerste coronagolf maar deels, het transport verminderde sterk en het vliegverkeer viel nagenoeg stil. Vanaf midden 2021 namen de in- en uitvoerprijzen toe op vergelijkbare wijze. In maart van 2022 waren de prijzen bijna 25 procent hoger dan in 2015.

2.3.1 Ontwikkeling in de handelsprijzen

Grondstofprijzen naar ongekende hoogte

Wereldwijd is er een groot tekort aan bepaalde grondstoffen ontstaan, onder andere doordat er tijdens de coronapandemie nauwelijks voorraden zijn aangelegd of uitgeput raakten toen de vraag weer sterk toenam. Ook leveringsproblemen en hogere transportkosten droegen hieraan bij. Dat zorgde voor een prijsstijging bij verschillende productgroepen, zie

figuur 2.3.2. Industriële producenten in Nederland voeren veel grond- en brandstoffen in vanuit andere landen voor hun productie. In 2020 daalden veel importprijzen nog door overcapaciteit, minder vraag door de coronacrisis en de lage olieprijs. In 2021 en 2022 hebben belangrijke importproducten een sterke prijsstijging ondergaan. Vlees, groenten en fruit, plantaardige oliën, granen, papier, ijzer en staal en aluminium zijn enkele voorbeelden van producten die veel duurder zijn geworden op de wereldmarkt. Een gevolg van die dure grondstoffen is dat grondstofrijke landen als Zuid-Afrika, Brazilië en Rusland hun export(waarde) harder zien groeien dan Europa en de VS (Nauta, 2022).

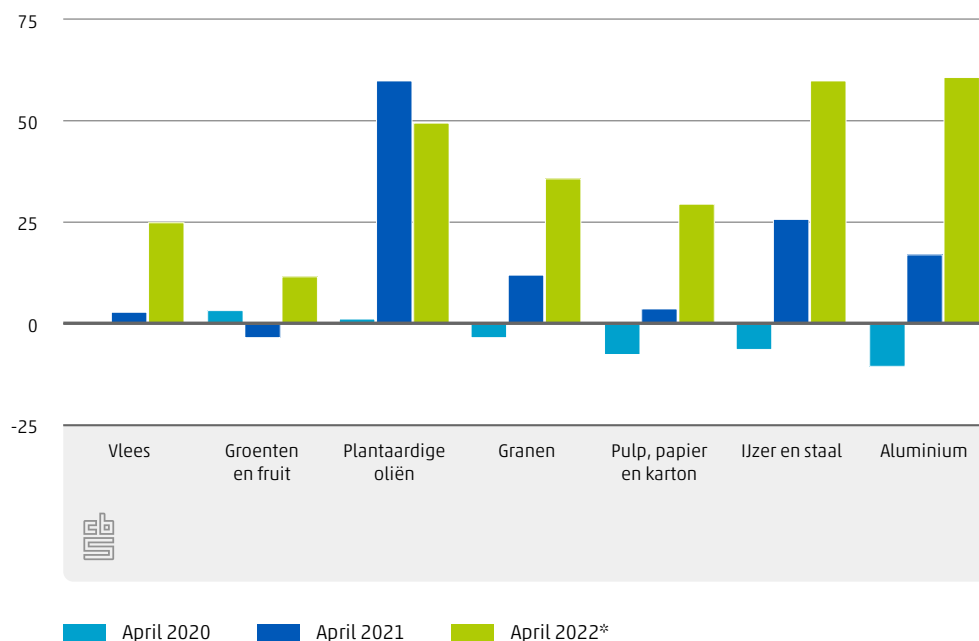
Voor aluminium uit het buitenland betaalden Nederlandse industriële producenten in april van dit jaar 61 procent meer dan een jaar eerder. De prijs van aluminium wordt onder meer gestuwd door de grote vraag. Daar komen nog sluitingen van smelterijen in China vanwege lockdowns tegen lokale corona-uitbraken bovenop. China is 's werelds grootste producent van aluminium. Ook in Europa zijn smelterijen stilgelegd omdat het door de hoge energieprijzen niet meer rendabel was om open te blijven. De spanningen rond Oekraïne spelen ook een rol, want Rusland is een belangrijke aluminiumproducent en bij een conflict zouden de Russische leveringen verstoord kunnen worden (Nieuws.nl, 2022; Bakker, 2022).

Ook de invoer van papierpulp werd in 2021 en 2022 duurder. Door problemen met transport en de grote vraag naar karton vanwege het webwinkelen is er een tekort aan papierpulp. De voorraden van pulp wereldwijd zijn sterk gedaald (RTL Nieuws, 2022). Het wordt gebruikt in bijvoorbeeld luiers, wc-papier en boeken (NOS Nieuws, 2021). In april 2021 lag de invoerprijs van papierpulp 4 procent hoger dan een jaar eerder. In 2022 steeg de prijs van papierpulp afkomstig uit het buitenland met nog eens bijna 30 procent ten opzichte van het voorgaande jaar.

Ook de prijsstijging van plantaardige oliën houdt aan: in april 2021 lagen de invoerprijzen ruim 60 procent hoger dan een jaar eerder. In april 2022 betaalden Nederlandse producenten bijna 50 procent meer voor plantaardige oliën uit het buitenland dan in april 2021. Deze prijsstijging is met name te wijten aan het wereldwijde productietekort of moeilijke omstandigheden voor de oogst en export (zoals de oorlog in Oekraïne), lage voorraden door een matige eerdere oogst en de verhoogde consumptie van biodiesel wereldwijd (NU, 2021; Engwerda, 2021; Nieuwe Oogst, 2021).

2.3.2 Ontwikkeling invoerprijzen industriële producenten

% verandering t.o.v. een jaar eerder

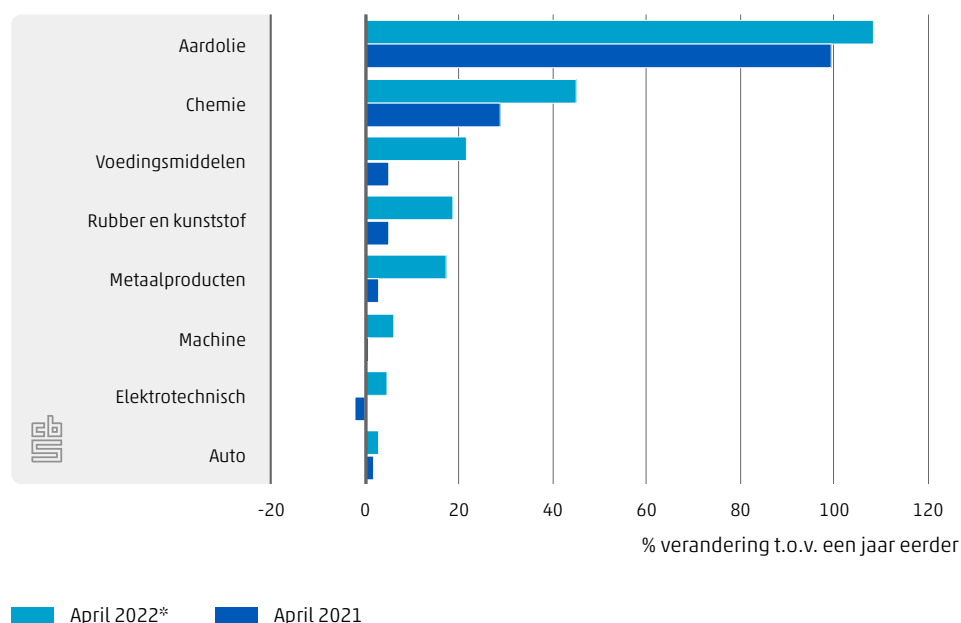

Afzetprijzen industrie 29 procent hoger in april 2022

De afzetprijzen van de Nederlandse industrie in binnen- en buitenland waren in april gemiddeld 29 procent hoger dan in april 2021. De toename van de afzetprijzen van de industrie is sinds juli 2021 ongekend groot. In de afgelopen maanden zorgde de oorlog in Oekraïne voor extra druk op de prijzen, bovenop de prijsstijgingen die ontstonden door het snelle herstel van de economie na de coronacrisis (CBS, 2022e). Hogere producentenprijzen stuwden ook de inflatie voor consumenten. De afzetprijzen in het buitenland stegen harder dan die in Nederland.

Figuur 2.3.3 geeft de verandering in afzetprijzen in april 2021 en 2022 weer ten opzichte van dezelfde maand een jaar eerder voor de grootste industrieën. In de eerste plaats zijn de prijzen van brandstoffen en energie fors toegenomen. In maart 2022 kostte een vat ruwe North Sea Brent ongeveer 101 euro. Dat was ruim 83 procent meer dan een jaar eerder (CBS, 2022e). Dit werkt dan weer door in verwerkte producten bijvoorbeeld door brandstof voor transport, verwarming van kassen of productie van kunstmest. Ook de prijsstijging in de chemische industrie hangt sterk samen met de olieprijs. Producenten van voedingsmiddelen, rubber en kunststof, en metaalproducten voerden hun afzetprijzen tevens fors op. Bij de machine-industrie, elektrotechnische industrie en auto-industrie bleef de prijsstijging relatief beperkt. De grootste prijsstijgingen waren in 2022 waar te nemen, maar ook in 2021 hadden sommige industrieën al (fors) hogere afzetprijzen ten opzichte van april 2020.

2.3.3 Afzetprijzen naar type industrie¹⁾

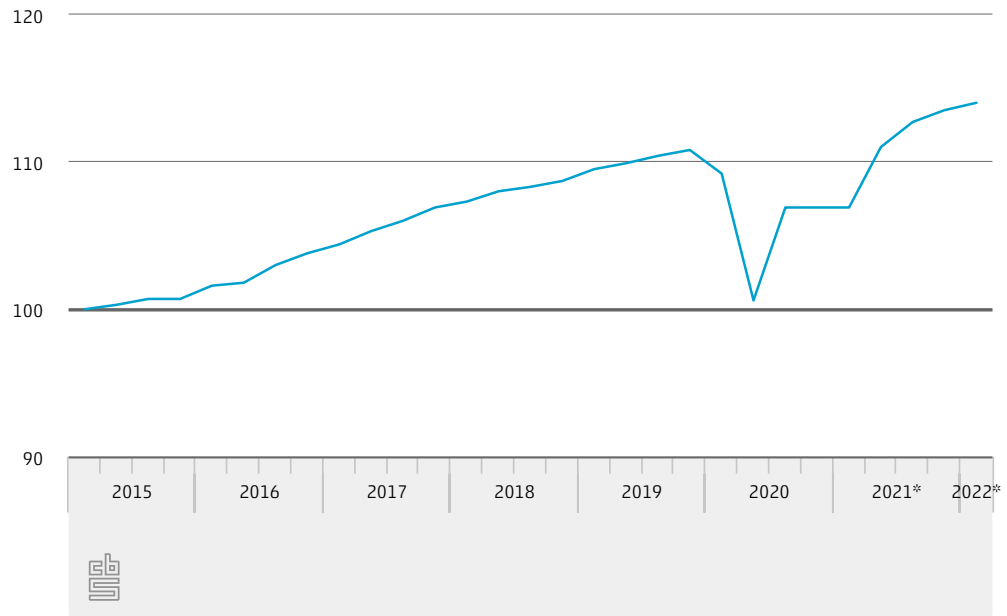
¹⁾ De acht genoemde industrieën zijn samen goed voor bijna 80 procent van de de industrie.

2.4 Ontwikkelingen Nederlandse economie en internationale handel sinds de coronacrisis

2021 was opnieuw een bewogen jaar voor de Nederlandse economie en samenleving. Aan het begin van het jaar bevond Nederland zich nog in één van de zwaarste coronalockdowns. Al vanaf 13 oktober 2020 werden er nieuwe coronamaatregelen afgekondigd, die gaandeweg het najaar en de winter werden verzaamd en een steeds grotere impact op het dagelijks leven kregen. Van 23 januari tot 28 april 2021 gold er zelfs een 'harde lockdown' met een landelijke avondklok om de opmars van het virus verder te beteugelen. Door de harde lockdown, met sluiting van hele bedrijfstakken als de horeca en cultuursector en reisbeperkingen, stagneerde het herstel van de Nederlandse economie in de winter van 2020/2021. In het vierde kwartaal van 2020 was er geen economische groei ten opzichte van het voorgaande kwartaal, en in het eerste kwartaal van 2021 groeide het bbp met slechts 0,1 procent. Daarmee was de economie begin 2021 nog 3,5 procent kleiner dan aan het eind van 2019, vlak voor de uitbraak van de coronapandemie. Zie figuur 2.4.1.

2.4.1 Ontwikkeling bbp (volume, seizoensgecorrigeerd)

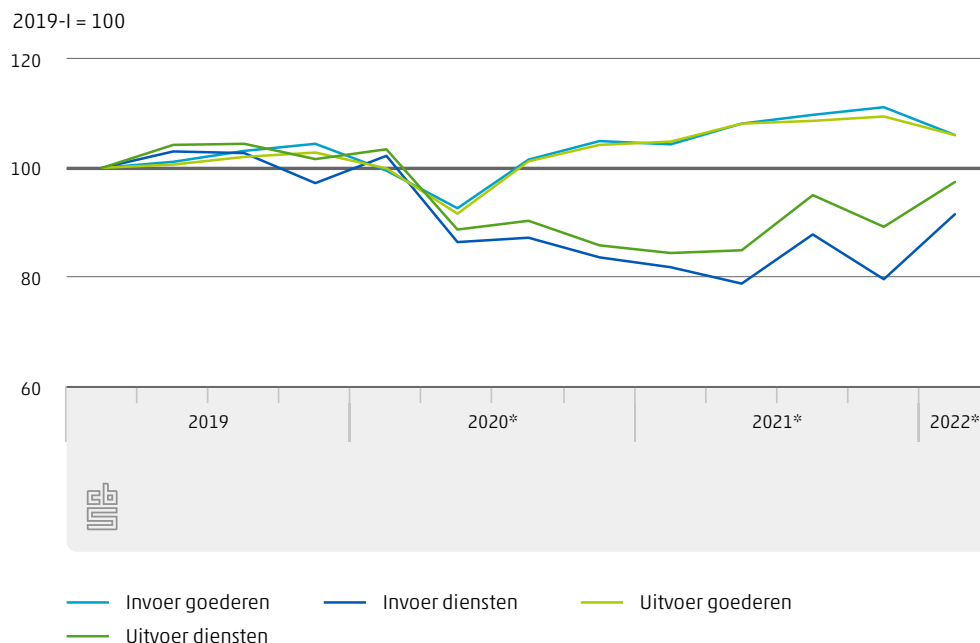
2015 = 100

Bbp in eerste kwartaal 2022 bijna 3 procent groter dan voor de coronacrisis

Het tweede kwartaal van 2021 was de definitieve ommekeer in het economisch herstel. De harde lockdown werd stap voor stap afgebouwd en de Nederlandse samenleving ging van het slot. Het bbp groeide in dat kwartaal met 3,8 procent, met name door fors hogere consumentenbestedingen, overheidsuitgaven en een hoger handelsoverschot. Daarmee was de omvang van de Nederlandse economie in dat kwartaal weer vrijwel even groot als voor de coronapandemie. In de drie kwartalen daarna groeide de Nederlandse economie gestaag door. In het eerste kwartaal van 2022 was de omvang van het bbp bijna 3 procent groter dan voor de uitbraak van het coronavirus. Natuurlijk gold dit niet voor alle bedrijfstakken. Zo was de toegevoegde waarde in de bedrijfstak cultuur en recreatie in het eerste kwartaal van 2022 nog steeds een vijfde kleiner dan voor de coronacrisis. De bedrijfstak industrie was in het eerste kwartaal van 2022 6 procent groter dan eind 2019, en de zakelijke dienstverlening bijna 3 procent.

2.4.2 Ontwikkeling goederen- en dienstenhandel (volume, seizoensgecorrigeerd)

Hevige krimp en snel herstel goederenhandel

Het volume van de Nederlandse in- en uitvoer van zowel goederen als diensten maakte aan het begin van de coronacrisis een forse, snelle krimp door, zoals figuur 2.4.2 laat zien. Het tweede kwartaal van 2020 was voor de goederenhandel het dieptepunt; zowel het volume van de goederenimport als van de uitvoer was toen ongeveer 11 procent kleiner dan in het vierde kwartaal van 2019. Het betrekkelijk snelle herstel van de wereldhandel was ook in Nederland goed te merken. In het vierde kwartaal van 2020 was het in- en uitvoervolume alweer hoger dan vóór het uitbreken van de coronacrisis. Ondanks nieuwe coronagolven in binnen- en buitenland groeide het volume van de goederenhandel in 2021 gestaag door. Het eerste kwartaal van 2022 stond het volume van de Nederlandse goederenhandel onder druk. Dit wordt mogelijk veroorzaakt door de onevenwichtigheden en de wereldwijde tekorten en problemen in logistieke ketens, hoge prijzen, nieuwe lockdowns in China en de instabiele economische situatie na de inval van Rusland in Oekraïne.

Grote klap dienstenhandel en langzaam herstel

De impact van de coronacrisis op de internationale dienstenhandel was aanvankelijk van vergelijkbare orde als voor de goederenhandel. Het volume van de dienstenexport was in het tweede kwartaal van 2020 bijna 13 procent kleiner dan eind 2019, het importvolume 11 procent kleiner. In tegenstelling tot de goederenhandel herstelde de in- en uitvoer van diensten niet, en zakte zelfs verder weg. De coronamaatregelen, reisbeperkingen en mede daardoor fors afgenomen internationale reisverkeer waren hier onder andere debet aan, maar ook afnemende dienstenhandel door gewijzigde fiscale regelgeving in Nederland (zie ook hoofdstuk 4 in deze publicatie). In het eerste kwartaal van 2022 was het volume van de dienstenexport nog 6 procent kleiner, en de dienstenimport 10 procent kleiner dan voor het

uitbreken van de coronacrisis. In waarde is de dienstenimport wel alweer groter dan in 2019 (CBS, 2022h).

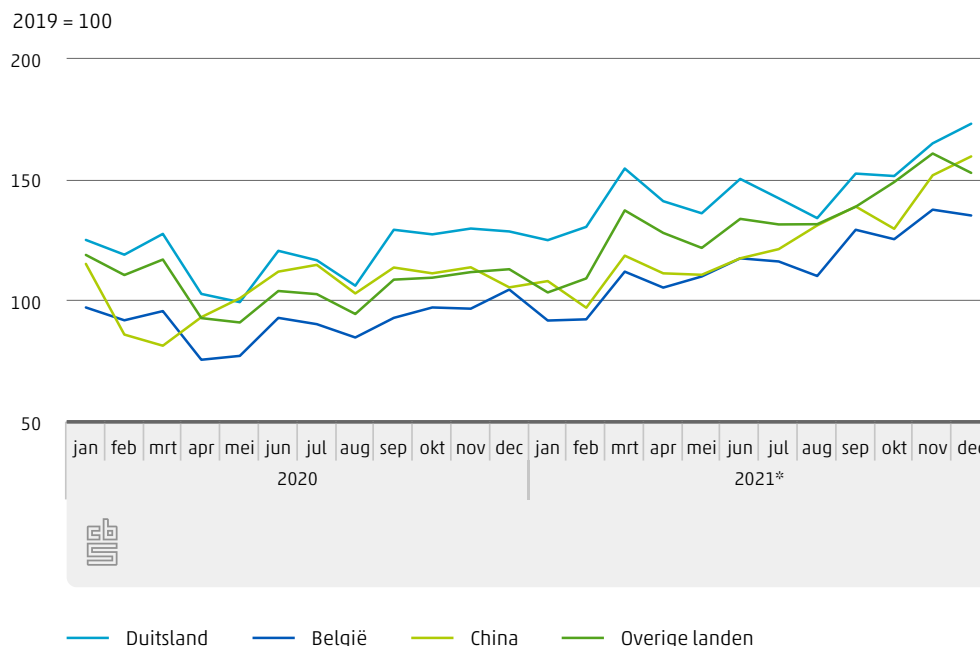
Invoerwaarde uit China in 2021 25 procent boven niveau 2019

Figuur 2.4.3 laat de ontwikkeling van de Nederlandse invoerwaarde van goederen uit de drie grootste importlanden zien sinds het uitbreken van de coronacrisis. De goedereninvoer uit China ontwikkelde zich in beide corona-jaren op momenten anders dan de invoer uit onze buurlanden en de overige invoer. De uitbraak van het coronavirus begon in China, en China reageerde daarop met een algehele lockdown van de getroffen gebieden. De Chinese export, waaronder die naar Nederland, kromp aanzienlijk, maar herstelde in het voorjaar van 2020 snel. In juli 2020 was de invoerwaarde uit China alweer op het niveau van voor de coronacrisis (hiervoor is het gemiddelde van de invoerwaarde in 2019 genomen). Onze buurlanden werden, net als Nederland, wat later in de winter getroffen door de coronacrisis en de lockdowns waren enkele maanden later dan in China. De krimp in de goedereninvoer uit Duitsland en België (en de invoer uit alle andere landen) daalde met name in april en mei van 2020. Ook deze invoer groeide daarna weer snel, maar bleef nog onder het niveau van 2019. Augustus is een vakantiemaand – ook al ging niet iedereen daadwerkelijk op vakantie in 2020 – en kent doorgaans een lagere handel.¹⁾

Begin 2021 stond de invoer uit China ook onder druk, mogelijk door oplevende corona-cijfers en extra voorzichtigheid rondom de aanloop naar de Olympische Winterspelen (Reuters, 2022). Ook in Europa was de winter van 2020/2021 moeilijk met de komst van de Deltavariant van het coronavirus en opnieuw strenge lockdowns. In maart 2021 trad het herstel in de handel definitief in en had de goedereninvoer de weg naar boven gevonden. Over heel 2021 bezien was de invoerwaarde uit China een kwart groter dan in 2019, ten opzichte van 17 procent importgroei uit Duitsland, 15 procent groei van de goedereninvoer uit België en 12 procent groei in de invoer uit de niet-top-3 partnerlanden. In de winter en het voorjaar van 2022 werd China opnieuw getroffen door groeiende ziekteaantallen en het *Zero-Covid*-beleid drukt daarmee opnieuw de Chinese export en inmiddels ook de Chinese economische groei (Bloomberg, 2022).

¹⁾ Maand op maand vergelijkingen moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd omdat deze cijfers niet prijs- of seizoensgecorrigeerd zijn.

2.4.3 Ontwikkeling invoerwaarde uit Duitsland, België, China en overige landen

2.5 Brexit maakt goederendoorvoer minder aantrekkelijk

Invoer incl. quasi-doorvoer Uitvoer incl. quasi-doorvoer

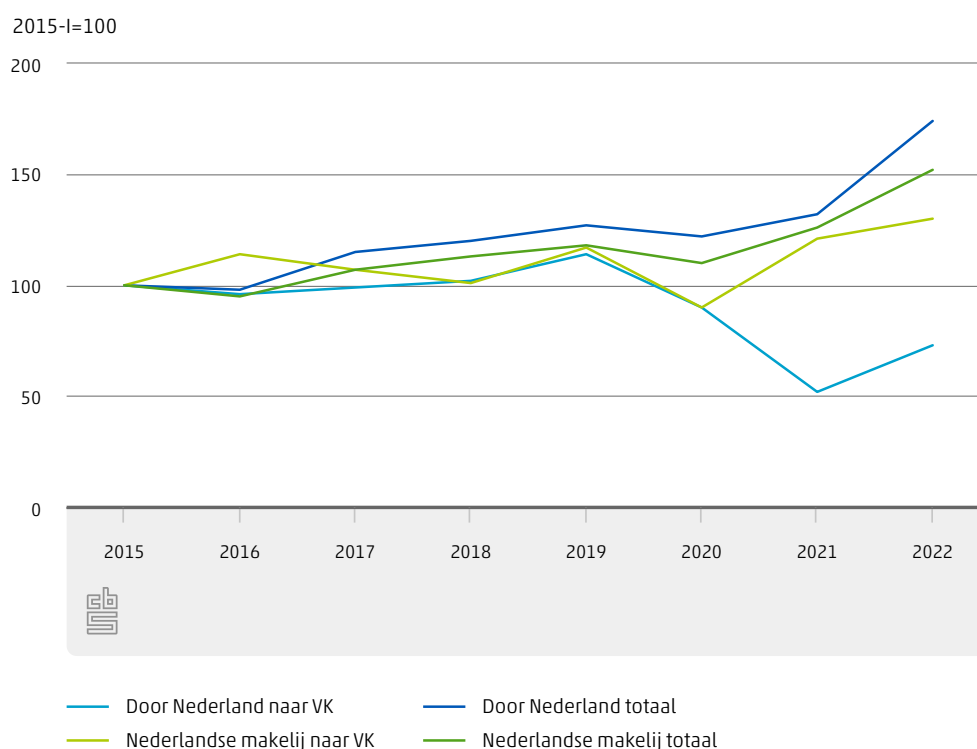
Q1 2015	Q1 2022	Q1 2015	Q1 2022
1 Duitsland	1 China	1 Duitsland	1 Duitsland
2 België	2 Duitsland	2 België	2 België
3 China	3 België	3 VK	3 Frankrijk
4 VK	4 Verenigde Staten	4 Frankrijk	4 VK
5 Frankrijk	5 Rusland	5 Italië	5 Italië
6 Verenigde Staten	6 VK	6 Verenigde Staten	6 Verenigde Staten

Op 31 januari 2020 had het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie al formeel verlaten, waarna er een overgangsperiode volgde waarin het VK zich nog aan de Europese handelsregels hield. Hiermee wilde men acute verstoringen van de handel na de Brexit voorkomen en tijd hebben om de nieuwe handelsregels in een handelsakkoord vast te leggen. Die transitieperiode eindigde op 31 december 2020. Op 1 januari 2021 is de Brexit effectief geworden met de toepassing van nieuwe regels omtrent de handel tussen het Verenigd Koninkrijk en de EU (Europese Commissie, 2021).

Minder goederen via Nederland naar het VK na Brexit...

Het vertrek van het VK uit de EU heeft met name effect gehad op de goederen van buitenlandse makelij die via Nederland naar andere landen getransporteerd worden (lees: wederuitvoer en quasi-doorvoer). In de eerste vier maanden van 2022 liggen deze goederenstromen fors onder het niveau van de jaren 2015 tot en met 2020 (zie goederenstroom 'Door Nederland naar VK' in figuur 2.5.1). In 2015 (het jaar voor het Brexit referendum) ging er qua waarde 27 procent meer goederen via ons land de Noordzee over dan in 2022. Het heeft ermee te maken dat door Brexit in principe twee keer invoerrechten betaald moeten worden voor goederen van niet-EU-makelij die via Nederland naar het Verenigd Koninkrijk gaan. Daarnaast moeten handelaren ook tweemaal douaneformaliteiten afhandelen en eventuele controles doormaken (CBS, 2021a). Het is daarmee aantrekkelijker geworden voor Britse bedrijven om goederen rechtstreeks te importeren zonder tussenstop in Nederland. De totale doorvoer via Nederland van goederen naar alle bestemmingen is in dezelfde periode juist sterk in waarde gestegen.

2.5.1 Indexcijfers ontwikkeling goederenhandel, eerste vier maanden elk jaar¹⁾

¹⁾ 'Door Nederland' betreft hier de som van wederuitvoer en quasi-doorvoer (voor een zo goed mogelijke vergelijking door de tijd)

... Maar wel meer goederen van Nederlandse makelij naar het VK

Ook de goederenexport van Nederlandse makelij met bestemming Verenigd Koninkrijk blijft in ontwikkeling (procentuele groei) achter bij de totale goederenexport van Nederlandse makelij, maar de verschillen zijn hier veel kleiner dan bij de doorvoerstromen.²⁾ De waarde van de goederenexport van Nederlandse makelij met bestemming VK lag in de eerste vier maanden van 2022 maar liefst 30 procent boven het niveau van 2015 (bij doorgaande uitvoer was dat dus 27 procent lager). Mogelijke verklaringen voor het nog steeds hoge niveau van de export van Nederlandse makelij naar het VK in 2021 en 2022 zijn enerzijds de hoge prijzen voor producten in de afzet naar het VK (zoals chemische producten en minerale brandstoffen) en anderzijds het feit dat verschillende handelsbeperkende maatregelen (vooral bij de landbouw) pas later dit jaar worden ingevoerd (Jukema et al., 2022).

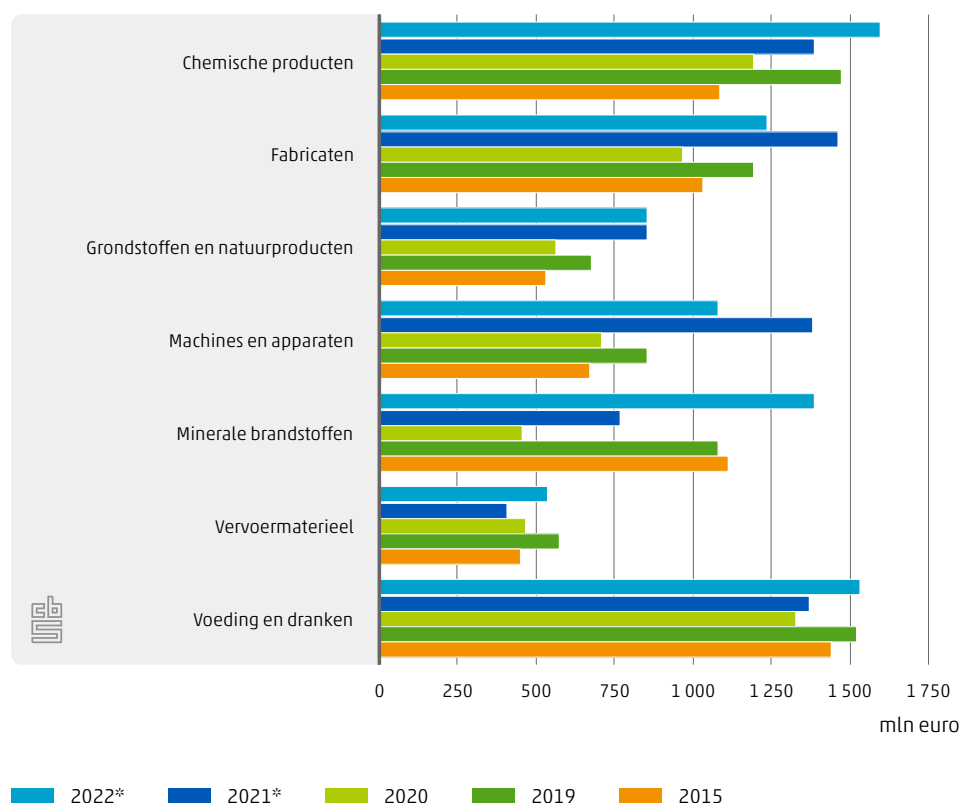
Nauwelijks groei bij de export van voeding en dranken

Figuur 2.5.2 laat zien dat de exportwaarde van Nederlandse voeding en dranken naar het Verenigd Koninkrijk in de eerste vier maanden van 2022 op een iets (+6 procent) hoger niveau lag dan in dezelfde periode in 2015 (een jaar voor het Brexitreferendum). Het CBS rapporteerde eerder dat Nederlandse bedrijven in 2021 zelfs minder verse en bederfelijke groenten en fruit, zoals paprika's, komkommers, uien en peren, naar het VK uitvoerden in 2020 (CBS, 2021b). Nederlandse exporteurs moeten, nu het VK geen EU-lidstaat meer is, naast langere transporttijden rekening houden met niet-tarifaire maatregelen en controles (zie ook CBS, 2021a en 2021c). Er werd in de eerste vier maanden van 2022 wel voor een hogere waarde aan bereide voedingsmiddelen, veevoeder en alcoholvrije dranken naar het VK verscheept dan in dezelfde periode in 2015, waardoor er toch een kleine exportgroei zichtbaar is voor de productcategorie voeding en dranken.

Bij alle andere productcategorieën lag de exportwaarde in de eerste vier maanden van 2022 juist op een veel hoger niveau dan in dezelfde periode in 2015. De exportwaarde van Nederlandse chemische producten (zoals geneesmiddelen en kunststof) was in 2022 circa 47 procent dan in dezelfde periode in 2015. Wat betreft fabricaten (waaronder papier en karton, medische instrumenten en apparaten, speelgoed) was deze groei 20 procent, bij minerale brandstoffen (zoals geraffineerde aardolieproducten en elektrische energie) 24 procent, bij vervoermaterieel (bijvoorbeeld personenauto's of andere voertuigen voor wegvervoer) 19 procent, en bij grondstoffen en natuurproducten alsook bij machines en apparaten zelfs 61 procent. Onder de productcategorie grondstoffen en natuurproducten vallen bijvoorbeeld bloemen en planten en plantaardige oliën en vetten. In de eerste vier maanden van 2022 verkochten Nederlandse bedrijven ruim dubbel zo veel bloemen en planten (qua waarde) aan het VK ten opzichte van dezelfde periode in 2015. Voor plantaardige oliën is dat zelfs bijna 3 keer zoveel. Binnen de groep machines en apparaten zien we met name exportgroei in chips en halfgeleider-elementen, elektromedische en radiologische apparatuur, kantoormachines naar het VK.

2) Langs de invoerzijde zien we dezelfde trend: importwaarde uit het VK is 28 procent hoger in 2021 dan in 2015; de totale importwaarde is in dezelfde periode gegroeid met 42 procent.

2.5.2 Export Nederlandse makelij naar VK, eerste vier maanden

Twée keer zoveel zakelijke diensten naar VK dan voor referendum

Tegelijkertijd groeide de exportwaarde van diensten naar het VK met 96 procent tot 7,5 miljard euro in het eerste kwartaal van 2022 ten opzichte van hetzelfde kwartaal in 2015, het jaar voor het Brexitreferendum. Dat komt met name door veel meer export van zakelijke diensten (waaronder juridische en accountingdiensten) en vervoersdiensten dan in 2015. Met een gemeenschappelijk aandeel van 58 procent zijn deze dienstesoorten de belangrijkste vormen van dienstenexport naar het VK. In vergelijking met het eerste kwartaal van 2015 namen in 2022 de uitgaven van Britse toeristen en zakelijke reizigers tijdens hun verblijf in Nederland met 60 procent af.

2.6 Literatuur

Bakker, K. (2022). [Papier en aluminium blijven in prijs stijgen](#). FoodBusiness.

Bloomberg (2022). [China's export growth weakens to 2020 low as lockdowns bite](#). Bloomberg.

CBS (2021a). [121 miljoen euro invoerrechten betaald over import uit het VK](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

- CBS (2021b). [*Minder voedingsproducten het Kanaal over*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2021c). [*Handel in voeding en dranken onderhevig aan kwaliteit verbeterende regels*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2021d). [*Veel doorvoer van goederen, opbrengsten relatief laag*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2022a). [*Export naar Oekraïne en Rusland sterk afgenomen*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2022b). [*87 procent import uit Rusland betreft minerale brandstoffen*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2022c). [*84 procent van ingevoerde zonnebloemolie in 2021 kwam uit Oekraïne*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2022d). [*Inflatie 9,6 procent in april*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2022e). [*Afzetprijzen industrie 29 procent hoger in april*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2022f). *Internationale handel; in- en uitvoerwaarde kerncijfers*. [Dataset]. Geraadpleegd op 23 juni 2022.
- CBS (2022g). [*Producentenprijzen \(PPI\); afzet-, invoer-, verbruiksprijzen, index 2015=100*](#). [Dataset]. Geraadpleegd op 23 juni 2022.
- CBS (2022h). [*Dienstenimport terug op pre-coronaniveau*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Engwerda, J. (2021). [*Koolzaadimport blijft duur voor EU*](#). Food Agribusiness.
- Europese Commissie (2021). [*De handels- en samenwerkingsovereenkomst tussen de EU en het VK*](#). Brussel/Luxemburg: Europese Commissie.
- Gourinchas, P. O. (2022). [*War Dims Global Economic Outlook as Inflation Accelerates*](#). IMF Blog.
- IMF (2022). [*World Economic Outlook: War Sets Back the Global Recovery*](#). Washington: International Monetary Fund.
- Jukema, G.D., Ramaekers, P. & Berkhout, P. (Red.) (2022). [*De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2022*](#). Wageningen/Heerlen/Den Haag: Wageningen Economic Research en Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Meinema, A. (2022). [*Alles wordt steeds duurder, wanneer komt er een eind aan?*](#) NOS nieuws.

Nauta, H. (2022). De wereldhandel draait op volle toeren: in 2021 versleepten we voor 28,5 biljoen dollar aan goederen. Trouw.

Nieuwe Oogst (2021). Biodieselproductie stuwt vraag naar oliezaden.

Nieuws.nl (2022). Prijs aluminium naar hoogste niveau sinds 2008.

NOS Nieuws (2021). Kerstkaarten mogelijk 25 procent duurder vanwege 'pulp friction'.

NU (2021). Vrees voor duurder koolzaadolie en tarwemeel door slechte oogst.

Reuters (2022). China ends 2021 with the worst COVID week since taming original epidemic. Reuters.

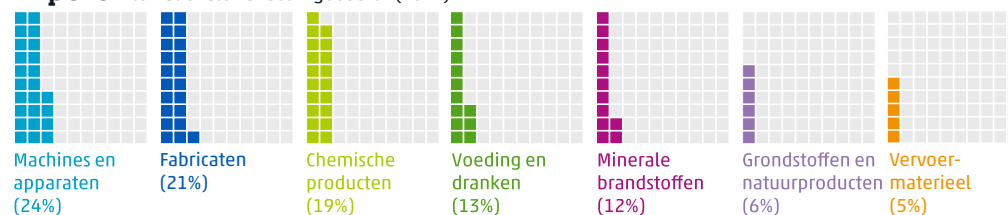
RTL Nieuws (2020). Olieprijs in vrije val door conflict tussen Saudi-Arabië en Rusland.

RTL Nieuws (2022). Papierproducent verwacht duurder wc-papier door oorlog in Oekraïne.

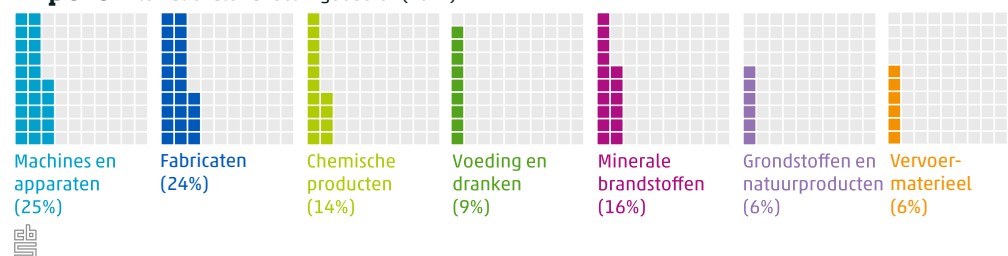
3 Internationale handel in goederen: samenstelling en geografie

Auteurs: Nieke Aerts, Marcel van den Berg, Sarah Creemers, Hans Draper, Angie Mounir, Janneke Rooyackers

Export Internationale handel in goederen (2021)

Import Internationale handel in goederen (2021)

Dit hoofdstuk gaat in op de samenstelling en geografische dimensie van de Nederlandse goederenhandel. Hoe zag het Nederlandse handelsportfolio eruit in 2021? Welke goederen werden minder in- of uitgevoerd, en welke juist meer dan in voorgaande jaren? Wat zijn de belangrijkste landen van herkomst en bestemming voor de Nederlandse handel in goederen? Hoe belangrijk is Nederland voor de goederenhandel van alle andere landen in de wereld? Hoe ontwikkelt het Nederlandse marktaandeel in de wereldhandel zich? Dit hoofdstuk geeft antwoord op deze en andere vragen door de samenstelling en geografische dimensie van de Nederlandse goederenexport en -import te analyseren.

3.1 Belangrijkste bevindingen

Leeswijzer

Dit hoofdstuk behandelt zowel de samenstelling als de geografische dimensie van de Nederlandse goederenhandel. In paragraaf 3.2 t/m 3.4 kijken we vanuit een Nederlands perspectief. In paragraaf 3.2 beschrijven we de belangrijkste ontwikkelingen (in termen van waarde en volume) de Nederlandse goederenhandel aan hand van CBS-cijfers op kwartaalniveau. Er wordt ook uiteengezet hoe belangrijk Europa, Oost-Azië en Noord-

Amerika zijn voor de Nederlandse goederenhandel. In paragraaf 3.3 wordt de Nederlandse goederenexport in meer detail besproken. Hoe is het Nederlandse exportpakket samengesteld? Welke landen zijn belangrijke bestemmingen voor de Nederlandse goederenexport?

Details over de goederenimport staan in paragraaf 3.4. In paragraaf 3.5 t/m 3.7 draaien we de rollen om en kijken we vanuit het perspectief van de rest van de wereld. Hierbij wordt data gebruikt van CEPII.¹⁾ In paragraaf 3.5 staan we stil bij de relatieve exportprestatie van de Nederlandse goederenhandelaar aan de hand van een *Constant Market Share analyse*. Het belang van Nederland als goederenleverancier en klant voor andere landen komt aan bod in respectievelijk paragraaf 3.6 en 3.7. We bespreken in paragraaf 3.8 welke data en methoden in dit hoofdstuk gebruikt werden.

Goederenhandel in 2021 hoger dan in 2019

De Nederlandse goederenimport en -export waren in 2021 hoger dan ooit. Mede dankzij sterk economisch herstel na de coronacrisis bedroeg de goederenexport bijna 587 miljard euro; dat is 13,8 procent meer dan in het laatste pre-coronajaar 2019. De importwaarde was in 2021 bijna 527 miljard euro, 14,5 procent meer dan in 2019. De grote groei is met name te danken aan de hoge prijzen: het exportvolume was in 2021 6,6 procent hoger dan in 2019, het importvolume steeg tussen 2019 en 2021 met 5,7 procent.

De machines en apparaten waren in 2021 de belangrijkste productcategorie voor de export, en de exportwaarde van deze categorie nam met 10,5 procent toe t.o.v. 2019. De groei bij de chemische producten was het grootst met ruim 26 procent tussen 2019 en 2021. Duitsland, België en Frankrijk zijn de belangrijkste bestemmingen voor de goederenexport vanuit Nederland. De exportgroei naar Polen en Zuid-Korea was met respectievelijk bijna 37 en bijna 97 procent tussen 2019 en 2021 opvallend groot. De meerderheid (56,0 procent) van de goederen die vanuit Nederland worden geëxporteerd zijn goederen van Nederlandse makelij; de rest bestaat uit wederuitvoer. Binnen de machines en apparaten en fabricaten is het aandeel wederuitvoer relatief hoog. Naar de landen dichtbij – Duitsland, België en Frankrijk – gaat relatief veel wederuitvoer; naar het VK en de VS worden juist veel goederen van Nederlandse makelij geëxporteerd.

In meer detail waren aardolie en olieproducten in 2021 voor Nederland de belangrijkste exportgoederen. Andere belangrijke exportgoederen zijn gas, gespecialiseerde machines, groenten en fruit, chips en halfgeleiders en bloemen en planten. Al deze goederen groeiden bovendien in exportwaarde tussen 2019 en 2021.

Ook voor de import waren machines en apparaten het belangrijkste product, met een belang van 24,7 procent net iets groter dan het aandeel van de fabricaten (24,2 procent van de totale importwaarde). Van alle productcategorieën werd in 2021 meer ingevoerd dan in 2019, op het vervoermateriaal na, waarbij vooral minder auto's geïmporteerd werden.

De meeste import is afkomstig uit Duitsland, daarna volgen China en België als grootste herkomstlanden van Nederlandse import. De groei van import uit China tussen 2019 en 2021 was met ruim 24 procent bovengemiddeld groot, maar ook de import uit andere belangrijke

1) Informatie over specifieke goederen is niet beschikbaar in de CEPII-data. Om de bevindingen op basis van CEPII te kunnen duiden, worden in paragraaf 3.6 en 3.7 CBS-cijfers (als spiegelbeeld van de internationale handelsstromen) gebruikt op productniveau.

herkomstlanden Duitsland (+17,4 procent) en België (+15,1 procent) groeide hard. De top-5 herkomstlanden van importgoederen wordt gecombineerd door de VS en het VK, maar de invoerwaarde uit deze landen groeide minder hard met respectievelijk 7,5 en 6,5 procent.

Aardolie en olieproducten zijn naast belangrijke exportgoederen ook de belangrijkste importgoederen voor Nederland. Olie, maar ook gas werd fors duurder waardoor deze goederengroepen toenamen in waarde en belang binnen de Nederlandse goederenimport. Ook de importwaarde van chips en halfgeleiders, computers, laptops en tablets, en kleding groeide tussen 2019 en 2021. De importwaarde van auto's nam juist af in die periode.

Belang van Nederland in wereldexport en -import

Het aandeel van de Nederlandse goederenexport in de wereldexport is sinds 1970 vrij stabiel. Nederland was in 2020 verantwoordelijk voor 3,3 procent van de wereldexport. Sinds 1970 is het aandeel van veel andere landen in de totale wereldhandel, zoals Duitsland, harder gedaald dan dat van Nederland. In rangorde was Nederland in 2020 na China, Duitsland, de VS en Japan het vijfde exportland. Wereldwijd was Nederland in 2020 het zevende importland; binnen de groep Europese landen stond Nederland op de vierde plek. Nederland was in 2020 verantwoordelijk voor 2,8 procent van de wereldimport. Ten opzichte van 1970 is het Nederlandse belang in de wereldimport afgenomen.

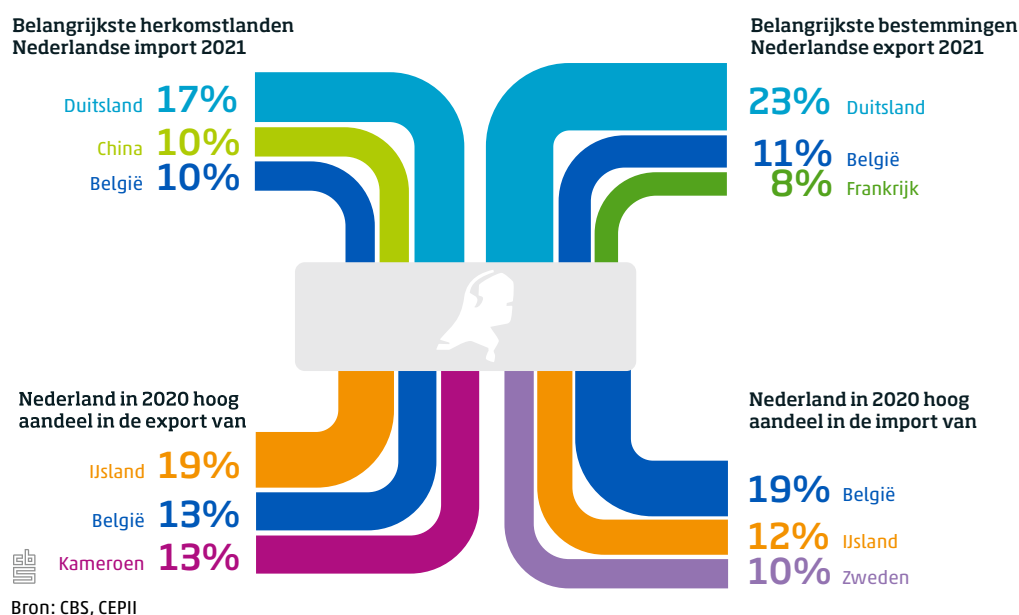
Relatieve exportprestatie van Nederland als goederenhandelaar

De Nederlandse goederenexport in de jaren 1970 tot 2020 volgde doorgaans de patronen van de wereldhandel maar is cumulatief langzamer gegroeid dan de wereldexport. Dit betekent niet dat Nederland het in deze periode (relatief) slecht heeft gedaan. Nederland is van oudsher al een gevestigd handelsland. Het feit dat de ontwikkeling van de Nederlandse export heel behoorlijk in de buurt is gebleven van de ontwikkeling van de wereldexport, ondanks de opkomst van een aantal grote spelers zoals China, betekent dat Nederland zijn positie als prominent handelsland gedurende de periode 1970–2020 heeft behouden.

In recente jaren, met name sinds 2016, wist Nederland zijn aandeel in de wereldhandel zelfs uit te bouwen. De Nederlandse export lijkt zich hiermee behoorlijk te onttrekken aan de mondiale trend van 'afkoeling' van de groei van de wereldhandel. Hoewel de oorzaken hiervan onbekend blijven, laten de cijfers zien dat de relatief goede prestaties van de Nederlandse export niet zozeer voortkomen uit wijzigingen in de structuur van de export, maar vooral doordat Nederland actief is op markten die bovengemiddeld groeien. Duitsland, en in mindere mate het Verenigd Koninkrijk, België, China en de Verenigde Staten waren bepalend voor de relatieve groei van de Nederlandse handel vanaf 2020.

Hoe belangrijk is Nederland voor andere landen als handelspartner?

Het Nederlandse aandeel in de Belgische goederenimport bedroeg in 2020 18,5 procent en België is daarmee het land dat voor het grootste deel afhankelijk is van goederen afkomstig uit Nederland. Voor zowel Zweden als Duitsland is Nederland de op één na belangrijkste goederenleverancier. Ook als importeur van goederen staat Nederland er bij veel landen goed voor. Denk hierbij bijvoorbeeld aan België, Ivoorkust, Noorwegen, Finland, Duitsland en het VK. In 2020 was 13,5 procent van alle Belgische goederenexport bestemd voor Nederland. Daarmee was Nederland de derde exportbestemming voor België. Ook IJsland en Kameroen zijn erg afhankelijk van Nederland als klant.

3.2 Belangrijkste ontwikkelingen Nederlandse goederenhandel in 2021

Goederenexport in 2021 terug boven pre-coronaniveau

De Nederlandse goederenhandel behaalde in 2021 ongekend hoge import- en exportwaarden. Mede dankzij sterk gestegen afzetprijzen²⁾ piekte de export op bijna 587 miljard euro.³⁾ Dat is 21,5 procent meer dan in 2020. In vergelijking met 2019, toen de coronapandemie nog niet was uitgebroken, werd in 2021 voor 13,8 procent meer aan goederenwaarde uitgevoerd (71,3 miljard euro). In de eerste maanden van 2020 brak in China de coronacrisis uit. Er werd een lockdown ingesteld in China waardoor productieketens voor enkele weken stil kwamen te liggen. Omdat vervolgens ook in Europa de

²⁾ Zie hoofdstuk 2 van deze publicatie voor meer informatie omtrent economische effecten van de coronacrisis en de handelsprijzen.

³⁾ De cijfers zoals ze in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, zijn gebaseerd op cijfers van de bronstatistiek Internationale Handel in Goederen. In hoofdstuk 6 en 7 worden cijfers uit de Nationale Rekeningen gebruikt. De bronstatistiek hanteert andere concepten dan de Nationale Rekeningen; zo gaat de bronstatistiek uit van grensoverschrijdend goederenverkeer en is economisch eigendom leidend voor de Nationale Rekeningen. Ook de integratie in de Nationale Rekeningen levert additionele verschillen op. Hierdoor zijn de cijfers in dit hoofdstuk niet rechtstreeks te vergelijken met die in hoofdstuk 6 en 7. Zie voor meer informatie over deze verschillen 'De in- en uitvoercijfers van het CBS' (CBS, 2015).

coronapandemie vat kreeg op de samenleving moesten de Europese productieketens tevens voor onbepaalde tijd geheel of gedeeltelijk worden stopgezet. Tijdens de beginfase van de pandemie was er minder vraag naar goederen en onderdelen. Omdat productieketens ontregeld raakten door onder andere lockdowns en containertekorten, waren producten niet leverbaar of kwamen vertraagd binnen. Bij het uitbreken van de coronapandemie bleef ook de vraag naar olie en olieproducten uit en was er onenigheid tussen de olieproducerende landen waardoor er overcapaciteit aan olie ontstond, waarna de prijzen op de wereldmarkt kelderden (RTL Nieuws, 2020). Eind 2020 krabbelden de industrie en goederenhandel langzaam op en het 4^e kwartaal van 2020 werd afgesloten met een bescheiden groei van het exportvolume ten opzichte van hetzelfde kwartaal van 2019 (zie figuur 3.2.1). In euro's was de export wel nog lager dan in het overeenkomstige kwartaal van 2019, uitsluitend door lagere exportprijzen. In heel 2020 was het volume van de export 2,1 procent kleiner dan in 2019.

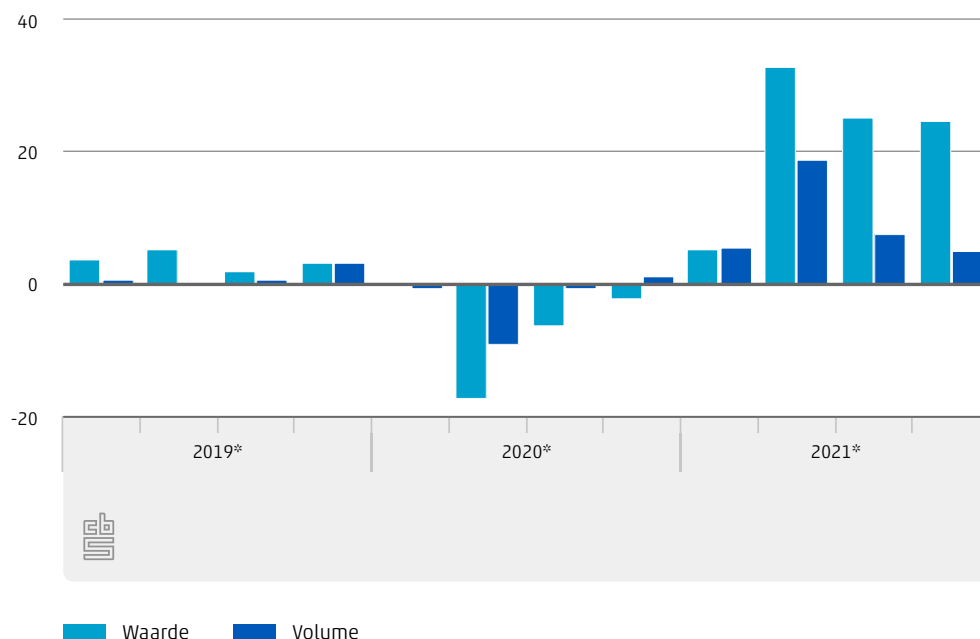
6,6% hoger lag het
exportvolume in 2021 dan in 2019; dankzij
de hoge prijzen lag de exportwaarde
in 2021 wel 13,8% hoger dan in 2019

In 2021 kwamen, ondanks corona-beperkende maatregelen, de productieketens wereldwijd steeds verder op stoom en konden zij nauwelijks voldoen aan de bijzonder hoge vraag naar producten. In de loop van 2021 versoepelden de meeste landen de beperkende maatregelen, waardoor de economie en daarmee de internationale handel een enorme impuls kregen: de groei van de exportwaarde in april 2021 (t.o.v. april 2020) was met 25,7 procent de grootste ooit (CBS, 2021a). Grote vraag zorgde voor steeds verder oplopende prijzen. De producenten hebben daarnaast ook de buitengewoon hoge energie- en grondstofprijzen doorberekend in de afzetprijs. De exportprijzen waren door deze gebeurtenissen in 2021 maar liefst 10,1 procent hoger dan in 2020 en 6,0 procent hoger dan in 2019 (CBS, 2022a). Na de grote krimp van het tweede kwartaal van 2020, was de groei in exportwaarde in diezelfde periode van 2021 erg groot, maar ook in het derde en vierde kwartaal lag de exportwaarde fors hoger dan in dezelfde periode van 2020, zoals zichtbaar in figuur 3.2.1. Bij de volumeontwikkeling ligt de groei in 2021 duidelijk lager, wat op hoge prijzen duidt.

3.2.1 Nederlandse goederenexport, ontwikkeling per kwartaal

% verandering t.o.v. voorgaande jaar

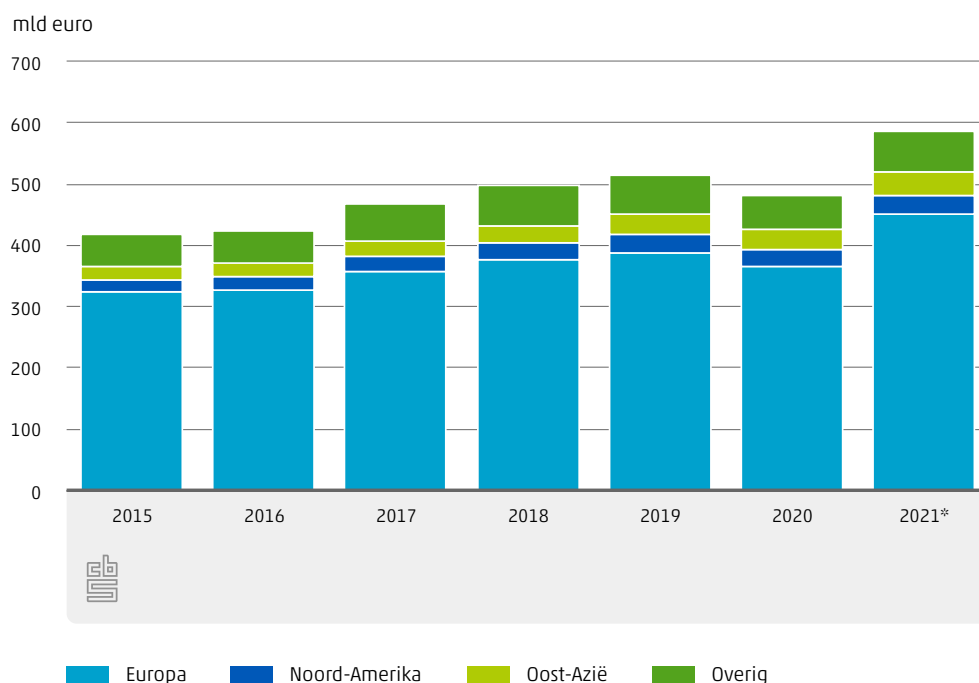
De buitengewone omstandigheden in 2021 hebben ertoe geleid dat de export, met 586,6 miljard euro, fors hoger was dan in voorgaande jaren. Het volume van de export was in 2021 8,9 procent groter dan in 2020 en 6,6 procent groter dan in 2019. De laatste keer dat de export van goederen zo sterk groeide was in 2010, het herstel-jaar na de kredietcrisis.

Europa in 2021 nog belangrijker als exportbestemming

Het exportaandeel van Europa⁴⁾ in de totale Nederlandse goederenexport is in de periode 2015–2021 erg stabiel gebleven (zie figuur 3.2.2). Zo exporteerden Nederlandse bedrijven vrijwel ieder jaar iets meer dan driekwart van hun goederen naar andere Europese landen, in 2021 was dat 77,0 procent. Het aandeel van de regio Noord-Amerika in de Nederlandse exportwaarde ligt tussen 2015 en 2021 tussen de 4,9 en 6,0 procent. De exportontwikkeling van de regio Oost-Azië, waar landen als China, Zuid-Korea en Japan toe behoren, vertoont wel een toenemend belang. Vanaf 2015 groeide dit aandeel ieder jaar gestaag tot 7,0 procent in 2020, wat ten koste ging van het belang van de export naar de overige regio's (Midden- en Zuid-Amerika, overig Azië, Oceanië, Afrika). In 2021 bleef het aandeel Oost-Azië met 6,6 procent iets achter bij 2020: het belang van Europa was dat jaar nog wat groter.

4) Met het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie is het lastig om handelscijfers van de EU door de jaren heen te vergelijken. Daarom is in dit hoofdstuk gekozen voor een indeling van de handel met de drie grootste handelsblokken: Europa, Noord-Amerika (Canada, Groenland, Saint-Pierre en Miquelon en de Verenigde Staten) en Oost-Azië (China, Hongkong, Japan, Macau, Mongolië, Noord-Korea, Taiwan en Zuid-Korea).

3.2.2 Export naar regio

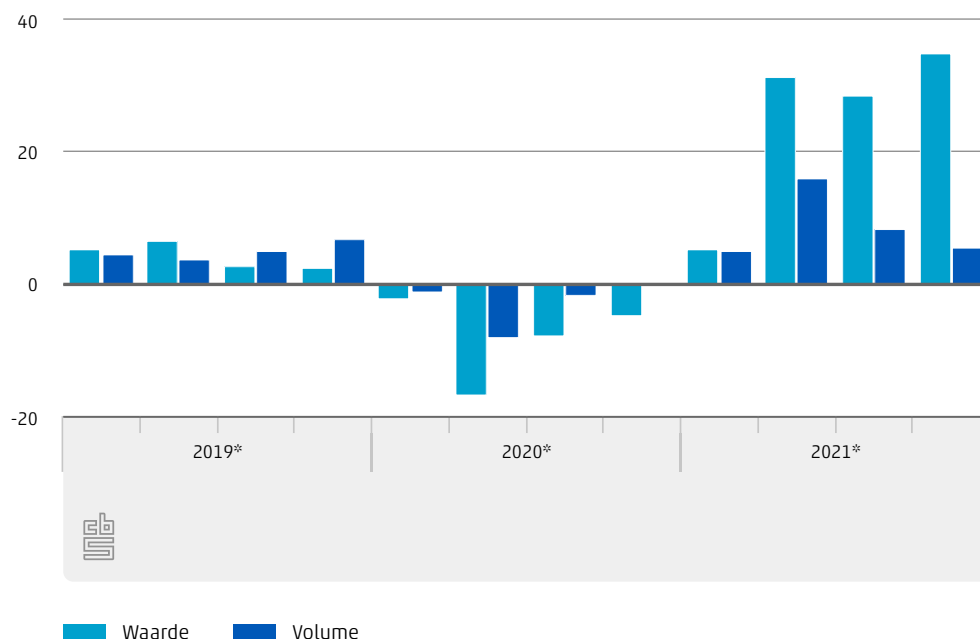
Importwaarde in 2021 bijna kwart hoger dan jaar eerder

Nederlandse goederenimporteurs kochten in 2021 voor bijna 527 miljard euro aan goederen van buitenlandse leveranciers. Fors hogere importprijzen zorgden voor een stijging van de importwaarde van 24,3 procent ten opzichte van een jaar eerder (zie figuur 3.2.3 voor de ontwikkeling per kwartaal). In vergelijking met pre-coronajaar 2019 nam de import toe met 14,5 procent (bijna 67 miljard euro). Daarmee was de importgroei in 2021 groter dan de exportgroei (13,8 procent). Een belangrijk deel van de prijsstijging werd veroorzaakt door olie, waarvan de prijs met name in de tweede helft van 2021 toenam. Mede daardoor groeide de waarde zo hard in het derde en vierde kwartaal van 2021 t.o.v. dezelfde periode een jaar eerder; de volumegroei van de goederenimport was kleiner sinds het tweede kwartaal (waar de grote krimp van kwartaal twee in 2020 tegenover stond).

Niet alleen vraagverstoringen, de coronacrisis, tekorten aan cruciale onderdelen en sterk fluctuerende prijzen van olie en gas in 2020 en 2021 zorgden voor onrust in de productieketen. Ook handelsconflicten en de Brexit zorgden voor een afgenomen stabiliteit van handelsrelaties evenals problemen met betrekking tot de beschikbaarheid van containers die een opwaarts effect hadden voor de handelsprijzen.

3.2.3 Nederlandse goederenimport, ontwikkeling per kwartaal

% verandering t.o.v. voorgaande jaar

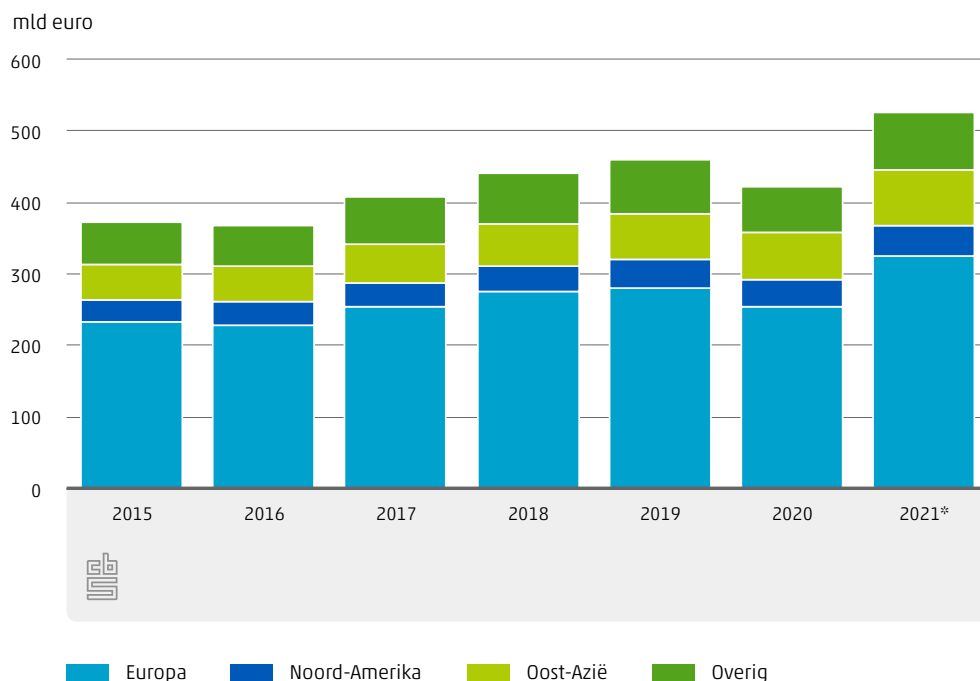
In 2021 was de import, met 526,7 miljard euro, fors hoger was dan in voorgaande jaren. Het volume van de invoer was 8,6 procent groter dan in 2020 en 5,7 procent groter dan in 2019.

Oost-Azië in 2021 minder belangrijk als herkomstland goederenimport

Het belang van Europa in de totale Nederlandse goederenimport was tussen 2015 en 2021 constant rond de 62 procent (figuur 3.2.4). Alleen 2020 was een uitschieter naar beneden, met een aandeel van 60,2 procent. Deze daling in het Europese belang voor de Nederlandse import is een direct gevolg van de sterk lagere prijzen van ruwe aardolie op de wereldmarkt, want Nederland haalt vooral uit Europa (Noorwegen, Rusland en het Verenigd Koninkrijk) veel olie. De import uit Noord-Amerika is in de periode 2015 tot 2021 vrijwel ieder jaar iets hoger dan 8 procent van het totaal. De regio Oost-Azië heeft meer dynamiek.

Het importaandeel van deze regio was 13,1 procent in 2015 en liep, met een kleine onderbreking in 2018, gestaag op tot 15,6 procent in 2020. Het belang van Oost-Azië liep in 2021 iets terug naar 14,8 procent. Dat komt voornamelijk door de duurdere olie die uit andere regio's komt dan Oost-Azië. De coronapandemie en bijkomende lockdowns kunnen invloed hebben gehad op het afnemende belang van Oost-Azië in de Nederlandse import van 2021. Het is voor een deel mogelijk ook een indirect gevolg van Brexit. De handelsstromen tussen Aziatische landen en het Verenigd Koninkrijk lopen in enkele gevallen niet langer via Nederland maar gaan rechtstreeks. Het importaandeel van de overige regio's (Midden- en Zuid-Amerika, overig Azië, Oceanië en Afrika) is met 15 tot 16 procent constant door de jaren heen.

3.2.4 Import naar regio

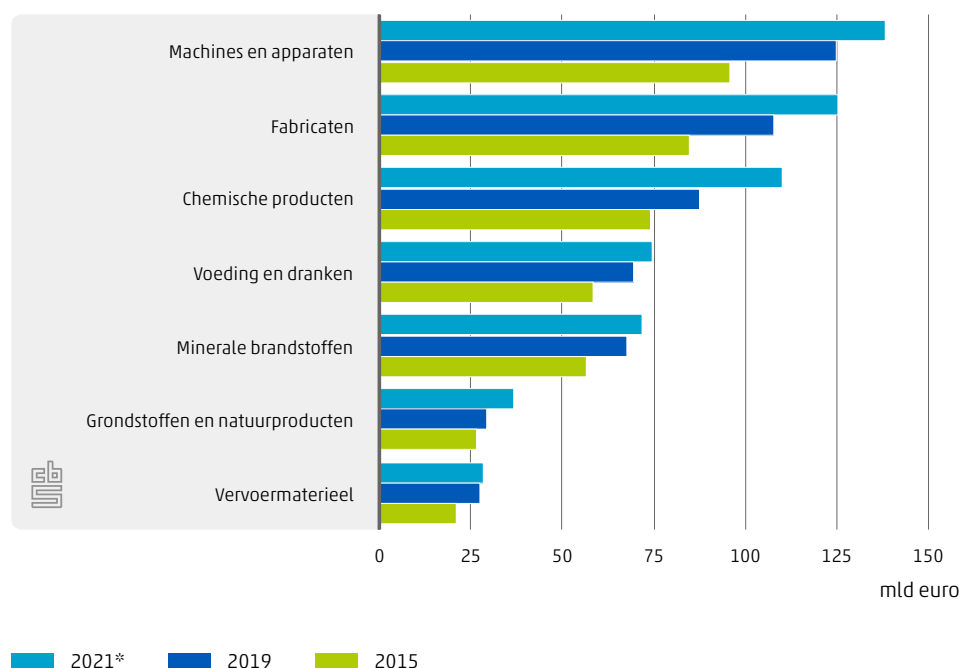
In de volgende twee paragrafen wordt de nadruk gelegd op de handelsvergelijking van 2021 met pre-coronajaar 2019 en in enkele gevallen met 2015.

3.3 Nederlandse goederenexport in detail

Machines en apparaten belangrijkste productcategorie voor export

De Nederlandse goederenexport had in 2021 een totale waarde van zo'n 587 miljard euro. Dat is 13,8 procent meer dan in pre-coronajaar 2019. Zoals voorgaande jaren zijn machines en apparaten het belangrijkste exportproduct voor Nederland. Uit figuur 3.3.1 blijkt dat alle productcategorieën groei lieten zien. Vooral de export van de drie grootste goederencategorieën groeide flink in de afgelopen jaren: machines en apparaten, fabricaten (denk aan kleding, papier en karton, ijzer- en metaalproducten) en chemische producten hadden in de totale export van 2021 samen een aandeel van bijna 64 procent. Dat is 1,6 procentpunt meer dan in 2019. De export van chemische producten (waaronder geneesmiddelen, cosmetica en kunststoffen) groeide het hardst (ruim 26 procent tussen 2019 en 2021).

3.3.1 Export naar productcategorie

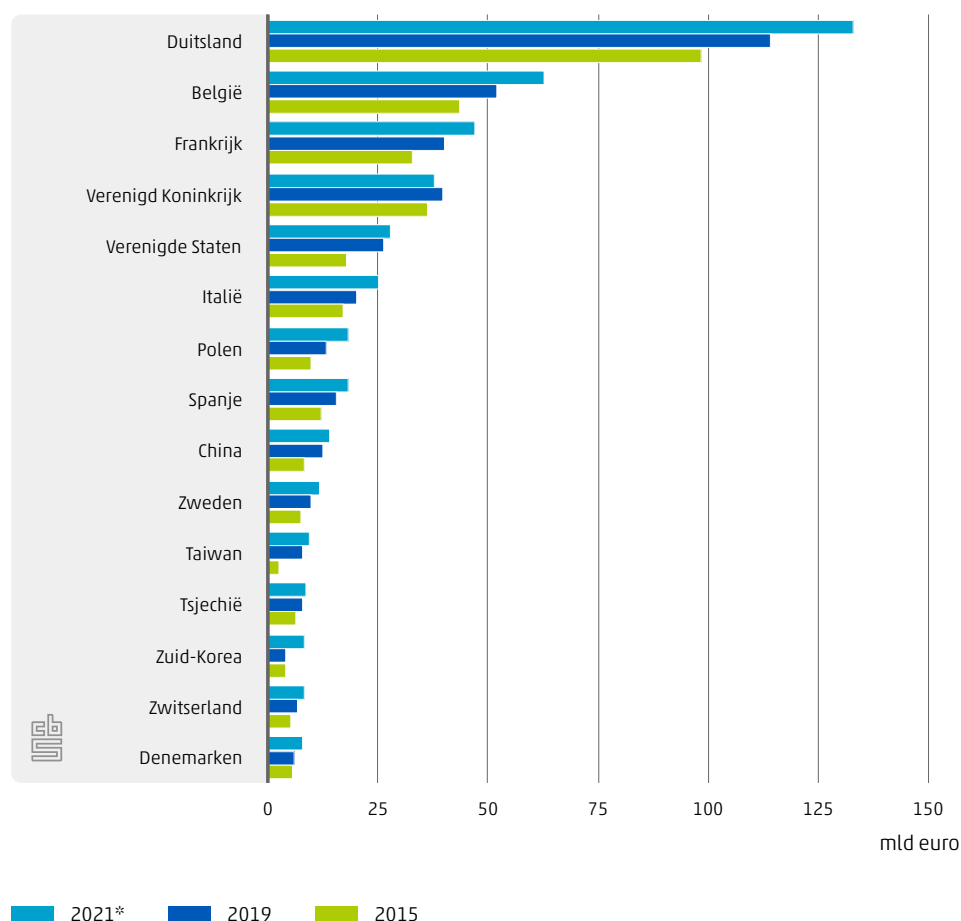

Grote groei export naar Polen

Duitsland is net als in voorgaande jaren de grootste handelspartner van Nederland met een exportwaarde van zo'n 133 miljard euro in 2021. Dat is 16,6 procent meer dan in 2019. De top-3 van grootste exportpartners van Nederland wordt gecompleteerd door België (63,0 miljard euro; 21,0 procent groei) en Frankrijk (47,3 miljard euro; 17,5 procent groei). Wanneer we naar de 15 grootste exportpartners van Nederland in 2021 kijken in figuur 3.3.2, zien we dat alleen de exportwaarde naar het Verenigd Koninkrijk afnam ten opzichte van 2019. Dat heeft te maken met Brexit, waardoor de waarde van wederuitvoer naar dat land sterk afnam, zoals al in hoofdstuk twee van deze publicatie aan bod kwam (zie ook CBS, 2022b).

In de top-15 is één wisseling te zien vergeleken met 2019: Polen was in 2021 de 7e bestemming voor de export uit Nederland, en schoof daarmee één plaats omhoog. Het land kende met 36,9 procent een grote groei; Spanje daalde een plekje omdat de groei aan exportwaarde uit Nederland kleiner was (18,1 procent t.o.v. 2019). Nederlandse bedrijven exporteerden in 2021 bijna dubbel zo veel aan goederenwaarde naar Zuid-Korea als voor de coronacrisis. Dat land ontving 8,6 miljard euro aan goederen uit Nederland in 2021. Ons land voerde vooral gespecialiseerde machines uit naar Zuid-Korea. Bijna een vijfde van de exportwaarde aan gespecialiseerde machines ging in 2021 dan ook naar Zuid-Korea. Daarmee was het na Taiwan de 2^e grootste afnemer van dit type goederen.

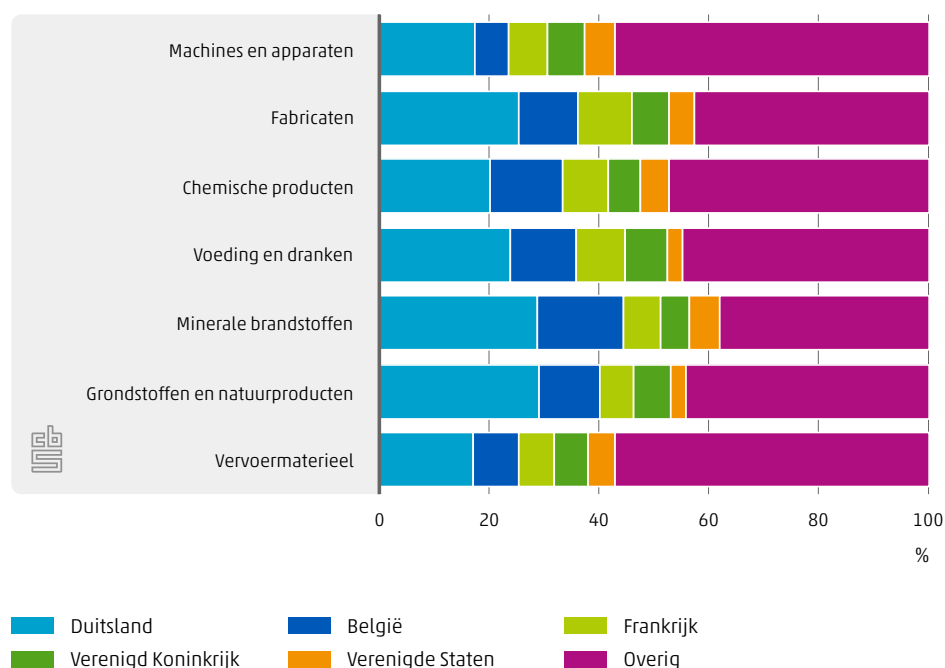
3.3.2 Export naar handelspartner

Helft export naar top-5 partners

De 5 belangrijkste exportpartners van Nederland zijn samen goed voor bijna 53 procent van de totale goederenexport. In figuur 3.3.3 zien we het aandeel van de top-5 exportbestemmingen in de export per productcategorie. We zien dat voor alle productcategorieën – behalve machines en apparaten en vervoermaterieel – geldt dat de top-5 bestemmingen meer dan 50 procent van de waarde vertegenwoordigen. In andere woorden: meer dan de helft van de exportwaarde van deze productgroepen gaat naar de vijf belangrijkste bestemmingen. Daarbij heeft Duitsland voor iedere productcategorie het grootste aandeel; bij de grondstoffen en natuurproducten en bij de minerale brandstoffen zelfs bijna 30 procent van de totale exportwaarde.

3.3.3 Top-5 exportlanden en productcategorieën, 2021*

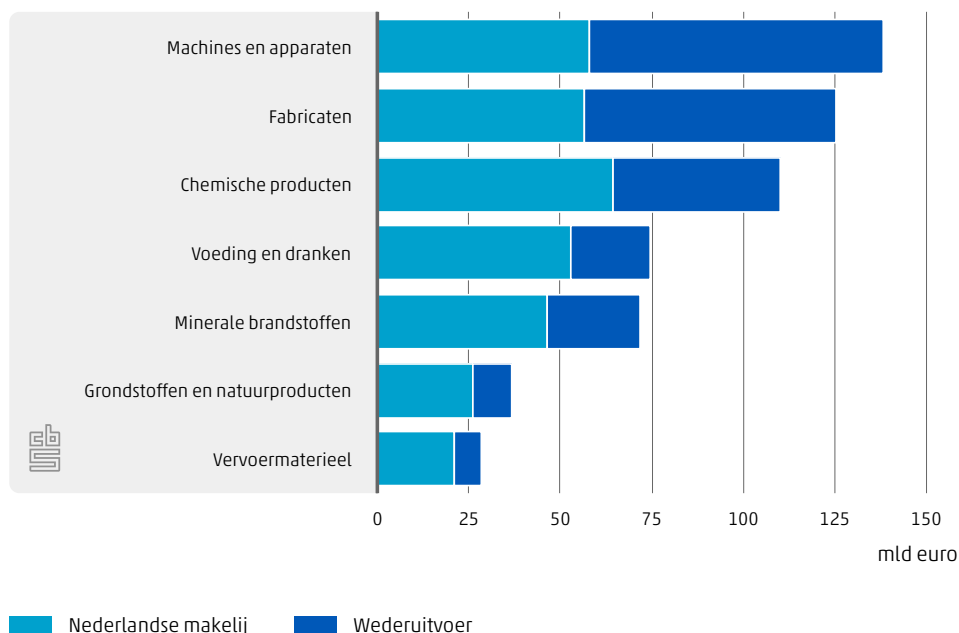

Aandelen goederen van Nederlandse makelij en wederuitvoer constant

Meer dan de helft van de Nederlandse export bestaat uit goederen die in Nederland worden geproduceerd (zie figuur 3.3.4). Met een aandeel van 56,0 procent bedroeg de waarde van de export van Nederlandse makelij in 2021 328,5 miljard euro. Dat aandeel is tussen 2015 en 2021 nagenoeg onveranderd gebleven: de uitvoer van Nederlandse makelij nam evenredig toe met de wederuitvoer. De wederuitvoer van goederen was goed voor 258,1 miljard euro in 2021. Wederuitvoer zijn de goederen die door een bedrijf gevestigd in Nederland worden geïmporteerd en vervolgens onbewerkt of heel minimaal bewerkt, verkocht worden in het buitenland.

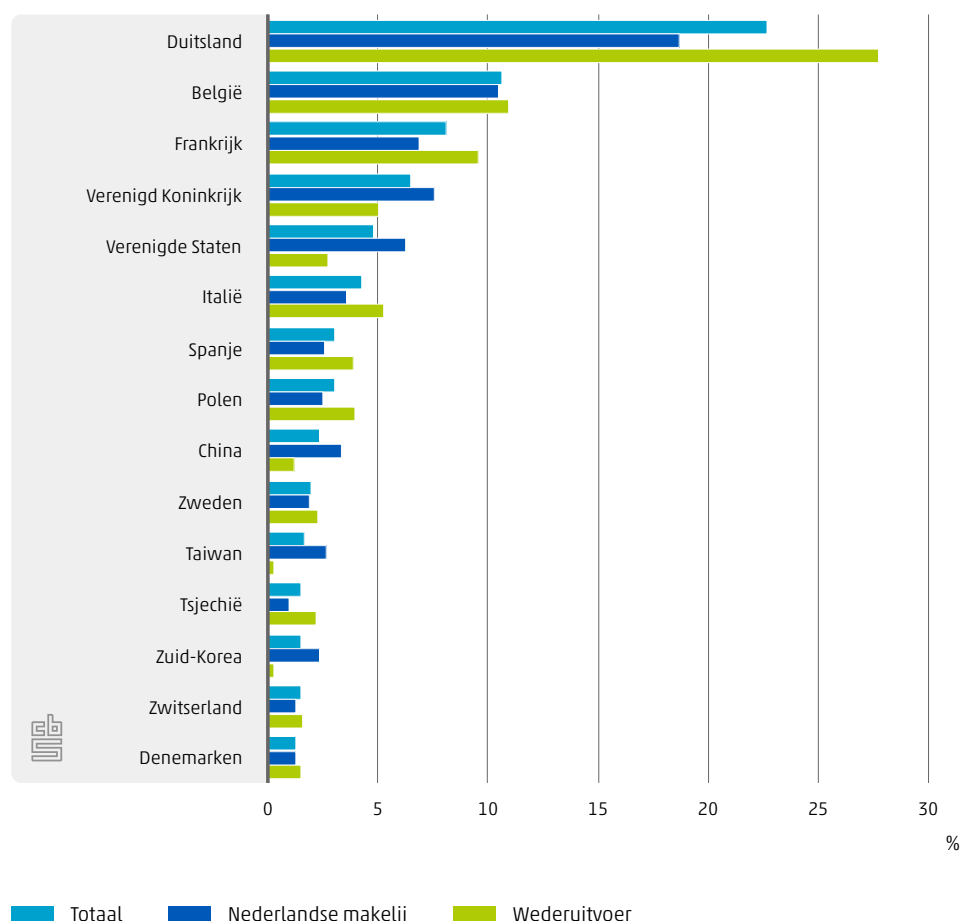
In het totale Nederlandse exportpakket hebben machines en apparaten met 23,6 procent het grootste belang. Dat komt vooral door het grote aandeel wederuitvoer. Nederland importeert uit de regio Oost-Azië veel chips, computers en randapparatuur zoals modems en routers die in de vorm van wederuitvoer vrij snel ons land weer verlaten. Fabricaten hebben eveneens een relatief hoog aandeel wederuitvoer; ook deze goederen komen veelal uit de regio Oost-Azië. De uitvoer van andere productcategorieën bestaat voor de helft of meer uit Nederlandse makelij.

3.3.4 Export productcategorieën naar Nederlandse makelij en wederuitvoer, 2021*

Wanneer we in figuur 3.3.5 naar de vijftien grootste exportbestemmingen en hun aandeel in de totale export, uitvoer van Nederlandse makelij of wederuitvoer kijken, valt op dat veel van de wederuitvoer naar de landen dichtbij gaat: Duitsland (27,8 procent), België (11,0 procent) en Frankrijk (9,6 procent). Nederland fungeert daarbij als logistieke hub: goederen komen hier aan (met name in de haven van Rotterdam), waarna ze naar hun eindbestemming in andere Europese landen vervoerd worden. Die landen zijn dan ook belangrijker binnen de wederuitvoer dan binnen de uitvoer van goederen van Nederlandse makelij. Zo gaat 27,8 procent van de wederuitvoer naar Duitsland, terwijl het land maar 18,8 procent van de totale export van Nederlandse makelij ontvangt. Naar de VS en het VK gaan juist weer relatief veel goederen van Nederlandse makelij. Nederland is geografisch gezien geen handig distributiecentrum voor de VS, en vanwege de Brexit is Nederland ook voor de Britten geen logische tussenstop meer. Ook naar de bestemmingen in Azië (China, Zuid-Korea en Taiwan) gaat relatief weinig wederuitvoer; veel van de goederen die bestemd zijn voor wederuitvoer komen juist uit die handelspartners.

3.3.5 Exportaandeel naar handelspartner

Vooral veel export van olie en gas

Wanneer we de export (wederuitvoer en goederen van Nederlandse makelij samen) uitsplitsen naar meer gedetailleerde productgroepen⁵⁾, zien we dat ruwe aardolie en olieproducten met afstand de belangrijkste goederengroep voor de Nederlandse uitvoer is. In 2021 was de handelswaarde 54,7 miljard euro (figuur 3.3.6). Het belang van aardolie en olieproducten in de totale export was met 9,3 procent wel kleiner dan in 2019 (11,1 procent). Duitsland en België zijn de belangrijkste afnemers met een exportaandeel in olie en olieproducten van respectievelijk 23,5 en 14,5 procent in 2021. Tot de vijf belangrijkste klanten behoren verder de Verenigde Staten, Frankrijk en Nigeria. Het is opvallend dat Nigeria zo belangrijk is voor de export van deze goederen: Nigeria is voor Nederland vooral van belang als leverancier van ruwe aardolie vanwege de goede kwaliteit van de olie. Nigeria beschikt echter niet over raffinaderijen waardoor een groot deel van de gewonnen olie naar Nederland gaat om hoogwaardige aardolieproducten te maken. Een deel van deze olieproducten gaat als benzine en diesel terug naar Nigeria (zie ook Creemers & Draper, 2021). Ook de exportwaarde van aardgas was nooit zo hoog als in 2021. Ten opzichte van pre-coronajaar 2019 groeide de gasexport met 5,7 miljard tot een waarde

⁵⁾ Zie figuur 3.8.1 in paragraaf 3.8 voor de samenstelling van de goederengroepen die hier gebruikt worden.

van 14,7 miljard euro. Deze groei is volledig het gevolg van prijsstijgingen, want het exportvolume daalde in diezelfde periode.

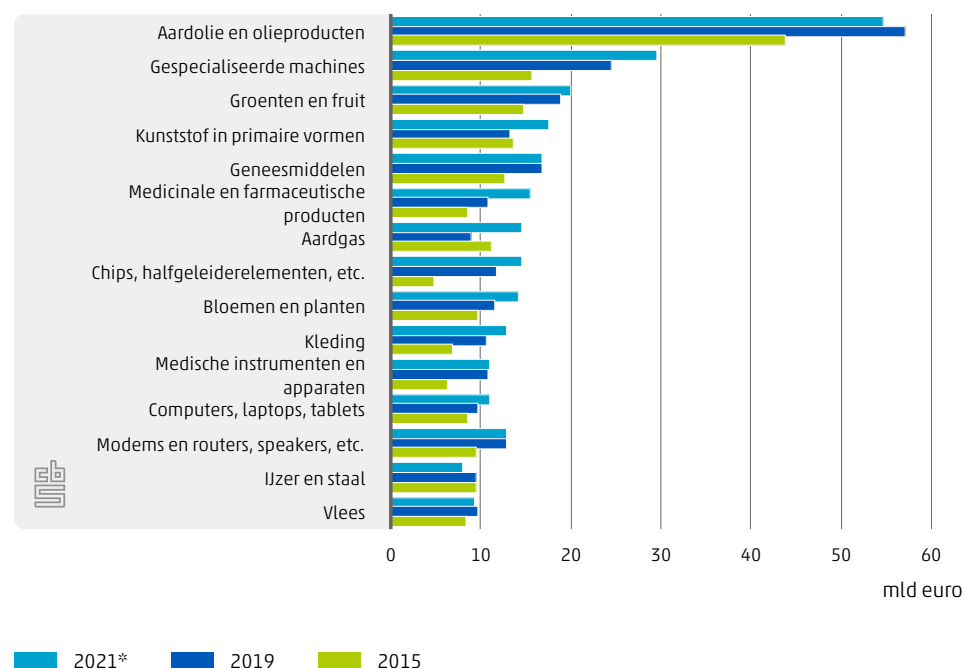
De export van gespecialiseerde machines, waaronder chipmachines (lithografiemachines), delf- en graafmachines en landbouwmachines, was in 2021 goed voor 29,7 miljard euro. Het belang van gespecialiseerde machines in de totale Nederlandse exportwaarde is daarmee 5,1 procent. De regio Oost-Azië, waaronder Zuid-Korea en Taiwan, is cruciaal als bestemming voor deze goederen met een exportwaarde van 16,0 miljard euro (53,8 procent van de totale exportwaarde van deze goederen).

Groenten en fruit vooral naar onze buurlanden

Met een export van 20,0 miljard euro was in 2021 de export van groenten en fruit hoger dan ooit, met 5,8 procent meer exportwaarde dan in 2019. Met een exportaandeel van bijna één derde is Duitsland de belangrijkste afnemer van groenten en fruit. Er ging in 2021 voor 6,5 miljard euro groenten en fruit naar onze oosterburen. België en het Verenigd Koninkrijk completeren de top-3 voor deze goederengroep met een aandeel van respectievelijk 10,6 en 8,4 procent.

Chips en halfgeleiders zijn steeds belangrijker geworden voor de Nederlandse export. Met een waarde van 14,6 miljard euro besloeg het 2,5 procent van de totale uitvoer in 2021. Dat is bijna 23 procent meer dan in 2019, en was niet eerder zo hoog. Vooral Polen is een belangrijke bestemming voor de export van chips. Bijna één zesde van de exportwaarde van deze goederen gaat naar Polen. 2021 was ook een topjaar voor de export van bloemen en planten. Door een iets groter volume gecombineerd met fors hogere afzetprijzen kwam de uitvoer uit op 14,2 miljard euro: 22,4 procent meer dan in 2019. Een kwart daarvan gaat naar Duitsland. Ook het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk hebben met respectievelijk 12,1 en 8,8 procent een groot aandeel in de exportwaarde van deze goederengroep.

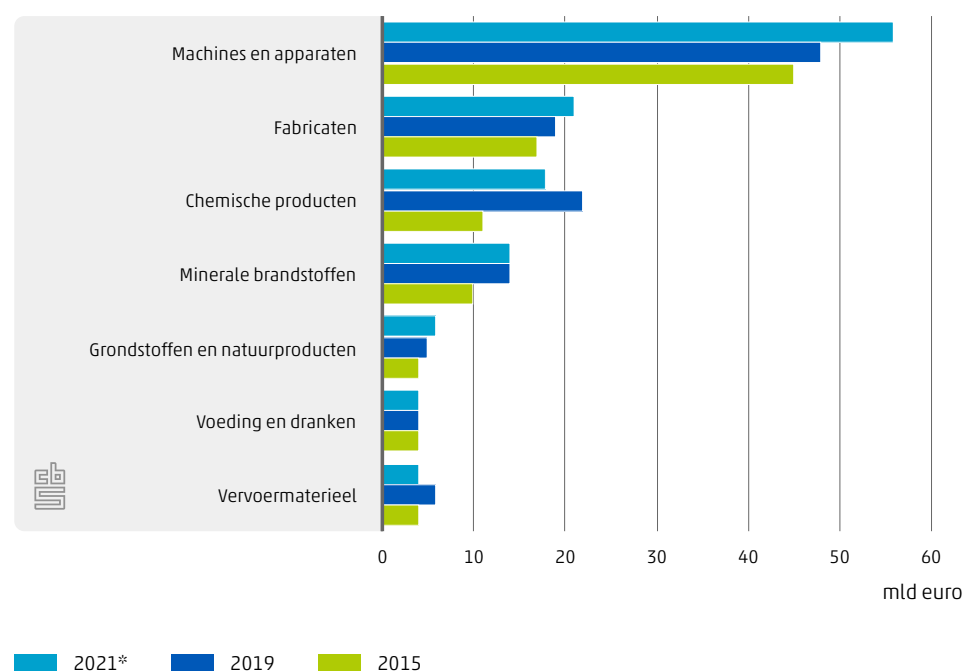
3.3.6 Belangrijke goederengroepen, export

Vooral veel quasi-doorvoer van machines en apparaten

Naast export van goederen van Nederlandse makelij en wederuitvoer, zijn er ook goederen die geïmporteerd worden door een buitenlands bedrijf en hier vervolgens niet of nauwelijks bewerkt worden, waarna ze weer doorgevoerd worden naar het buitenland: quasi-doorvoer.⁶⁾ De waarde van de uitgaande quasi-doorvoer was in 2021 122,6 miljard euro. Dat is bijna 4 procent meer dan in 2019. Uit figuur 3.3.7 valt op te maken dat buitenlandse exporteurs via Nederland vooral veel machines en apparaten zoals consumentenelektronica als quasi-doorvoer exporteren (45,9 procent van de totale waarde aan uitgaande quasi-doorvoer). Deze goederen worden veelal in Oost-Azië geproduceerd en gaan in de meeste gevallen vervolgens via Nederland naar Europese klanten. De quasi-doorvoer is niet zo lucratief: een gemiddelde euro doorvoer levert maar 1,3 eurocent op voor Nederland (CBS, 2021b). Ter vergelijking; aan de wederuitvoer wordt 10 eurocent per euro export verdiend, aan de export van Nederlandse makelij 56 eurocent per euro. Daarover meer in hoofdstuk 6 van deze publicatie.

3.3.7 Export naar productcategorieën, quasi-doorvoer

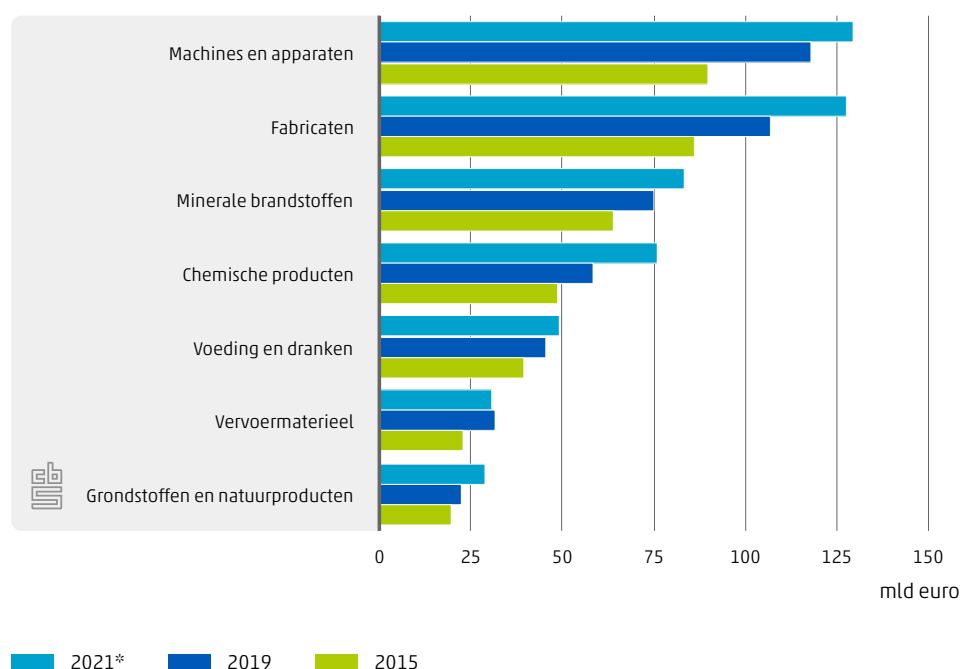
⁶⁾ In de internationale handel wordt quasi-doorvoer ook wel vaker gewoon 'doorvoer' genoemd. Naast quasi-doorvoer bestaat er echter ook nog transportdoorvoer en entrepotdoorvoer. Dit gaat om goederen die niet door de Nederlandse douane worden in- of uitgeklaard. Ze vallen dan ook buiten de statistiek Internationale Handel in Goederen (Lemmers et al., 2022)

3.4 Nederlandse goederenimport in detail

Import bestaat voor een kwart uit machines en apparaten

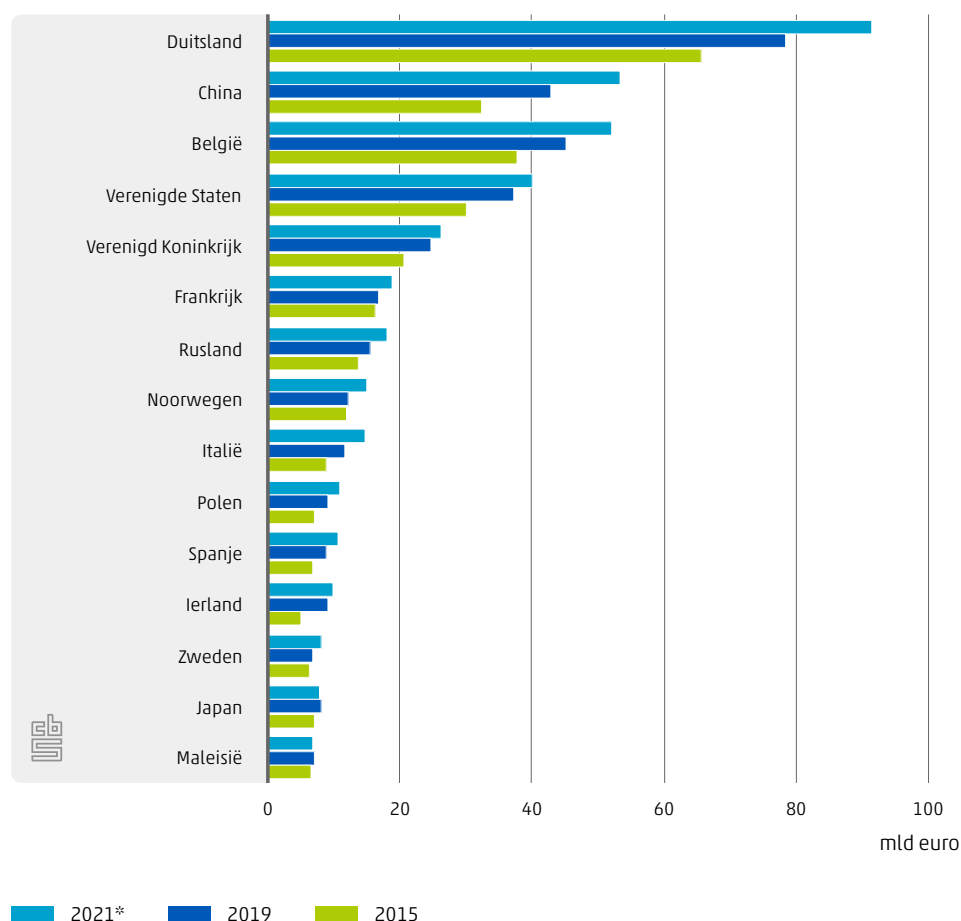
Nederlandse bedrijven kochten in 2021 voor bijna 527 miljard euro aan goederen in het buitenland. Dat was een groei van 14,5 procent ten opzichte van 2019 toen de import een waarde had van bijna 460 miljard euro. Het aandeel van machines en apparaten in de totale importwaarde is met 24,7 procent net iets groter dan dat van fabricaten met 24,2 procent (zie figuur 3.4.1). Samen zijn deze twee productcategorieën dus goed voor bijna de helft van de totale import. Opvallend is dat zes van de zeven productcategorieën meer import hebben dan in 2019, maar dat de import van vervoermaterieel (met name auto's en auto-onderdelen) in 2021 net iets achter blijft bij 2019. Door chiptekorten en productieverstoringen waren auto's niet altijd leverbaar in 2021.

3.4.1 Import naar productcategorie

Naast onze grootste exportbestemming, was Duitsland in 2021 ook onze belangrijkste importpartner (zie figuur 3.4.2). De groei van importwaarde uit Duitsland tussen 2019 en 2021 was met 16,5 procent ook groter dan de totale groei van de importwaarde (14,5 procent). De invoer uit China nam echter nog sterker toe tussen 2019 en 2021: Nederland importeerde ruim 24 procent meer uit dat land. Daarmee werd China onze 2^e importpartner, en kwam België op de 3^e plek terecht. De import uit de VS en het VK groeide wel ten opzichte van 2019, maar met respectievelijk 7,5 en 6,5 procent fors minder dan gemiddeld.

3.4.2 Import naar land

Import minder geconcentreerd bij de top-5 herkomstlanden

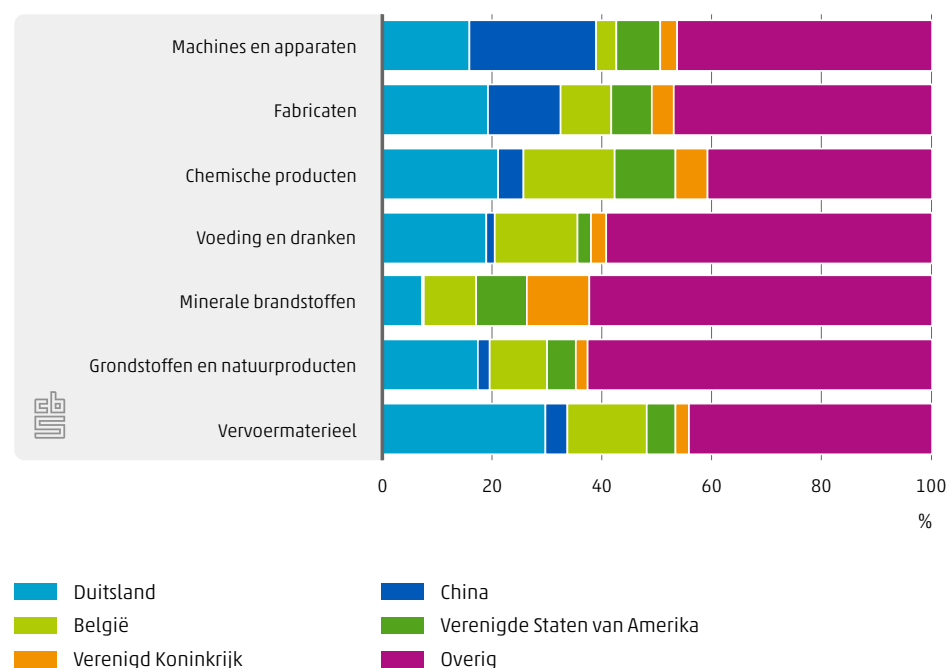
De import per productcategorie, zoals zichtbaar in figuur 3.4.3, is iets minder geconcentreerd bij de grootste importpartners dan bij de exportpartners. De top-5 partners zijn samen goed voor 50 procent van de totale importwaarde in 2021. Vooral bij de minerale brandstoffen, voeding en dranken en grondstoffen en natuurproducten halen we veel uit landen buiten de top-5 (zie figuur 3.4.3). Zo importeren we relatief veel voeding en dranken uit Spanje (4,7 procent) en Brazilië (3,9 procent). Spanje is voor Nederland de belangrijkste leverancier van groenten en fruit. Een relatief groot aandeel grondstoffen en natuurproducten, zoals vruchtensappen, veevoeder en soja, komt uit Brazilië (6,0 procent) en Zweden (4,2 procent), waaronder ijzererts, kurk, papier en hout. Veel minerale brandstoffen zijn afkomstig uit Rusland (19,0 procent) en Noorwegen (14,8 procent).

Daarnaast zien we veel variatie in de rol die de top-5 importpartners spelen voor Nederland. Zo is China een belangrijke leverancier van fabricaten zoals kleding, glaswerk en huishoudelijke artikelen en keukengerei (13,2 procent) en zelfs de belangrijkste partner voor import van machines en apparaten (23,2 procent). Een groot deel van de goederen die we uit China invoeren, is uiteindelijk bestemd voor wederuitvoer (63,4 procent in 2020).⁷⁾

⁷⁾ In hoofdstuk 7 van deze publicatie komt aan bod wat er met de invoer uit specifieke landen gedaan wordt. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen invoer voor binnenlands verbruik en invoer direct bestemd voor het buitenland.

Het belang van China is fors kleiner in de andere productgroepen. Duitsland is het belangrijkste importland voor wat betreft vervoermaterieel (30,0 procent), dat voornamelijk auto's betreft, chemische producten zoals medicijnen en kunststoffen (21,2 procent), voeding en dranken (zuivel, vlees, granen, groenten en fruit) (19,1 procent), grondstoffen en natuurproducten (metaalafval en hout) (17,7 procent) en fabricaten (19,4 procent), waarbij gedacht kan worden aan metaal-, ijzer- en staalproducten, papier en karton. België is voor alle productcategorieën behalve minerale brandstoffen en machines en apparaten, de 2^e of 3^e importpartner van Nederland. Voor goederen uit Duitsland en België geldt dat respectievelijk 43 en 40 procent van de invoer Nederland weer verlaat in de vorm van wederuitvoer.

3.4.3 Top-5 importlanden en productcategorieën, 2021*

Gasimport 82 procent hoger

Ruwe aardolie en aardolieproducten zijn, zo blijkt uit figuur 3.4.4, verreweg de belangrijkste goederengroep van de Nederlandse goederenimport. De importwaarde was in 2021 bijna 60 miljard euro en bestaat voor nagenoeg de helft uit ruwe aardolie. Vrijwel alle geïmporteerde ruwe aardolie wordt door Nederlandse raffinaderijen verwerkt tot aardolieproducten waarvan benzine, diesel, kerosine en stookolie de belangrijkste zijn. Rusland was in 2021 met afstand de belangrijkste leverancier van ruwe aardolie met een aandeel van 28,3 procent. Dat is twee keer zo groot als het aandeel van de import afkomstig uit de Verenigde Staten. Het Verenigd Koninkrijk maakt de top-3 compleet met een aandeel van 13,4 procent. Noorwegen is in rangorde de 4^e leverancier met een aandeel van 12,1 procent. Daartegenover staat dat van de aardolieproducten bijna een kwart uit België komt, gevolgd door Duitsland en Rusland.

De waarde van de aardgasimport steeg in 2021 ten opzichte van 2019 met 82,3 procent tot 20,6 miljard euro. Deze toename is geheel toe te schrijven aan bijzonder sterk gestegen handelsprijzen. Het bijbehorende importvolume daalde namelijk met 2,4 procent.

Een aanzienlijk deel van het geïmporteerde aardgas verlaat Nederland als wederuitvoer naar andere Europese landen. Nederland verbruikte zelf in 2021 minder aardgas om elektriciteit op te wekken, en ook industriële gebruikers namen in de tweede helft van 2021 flink minder aardgas af (CBS, 2022c).

Net als olie en gas groeide de import van chips en halfgeleiders flink. In 2021 nam de import met 2,4 miljard euro toe tot 16,9 miljard euro, een groei van 16,6 procent. Vooral uit Oost-Azië komen veel chips (30,8 procent van de importwaarde van chips en halfgeleiders). De belangrijkste chip-producerende landen voor de Nederlandse import zijn China, Maleisië en Costa Rica. Nederlandse handelaren verkopen veel chips vervolgens als wederuitvoer door aan klanten in andere Europese landen.

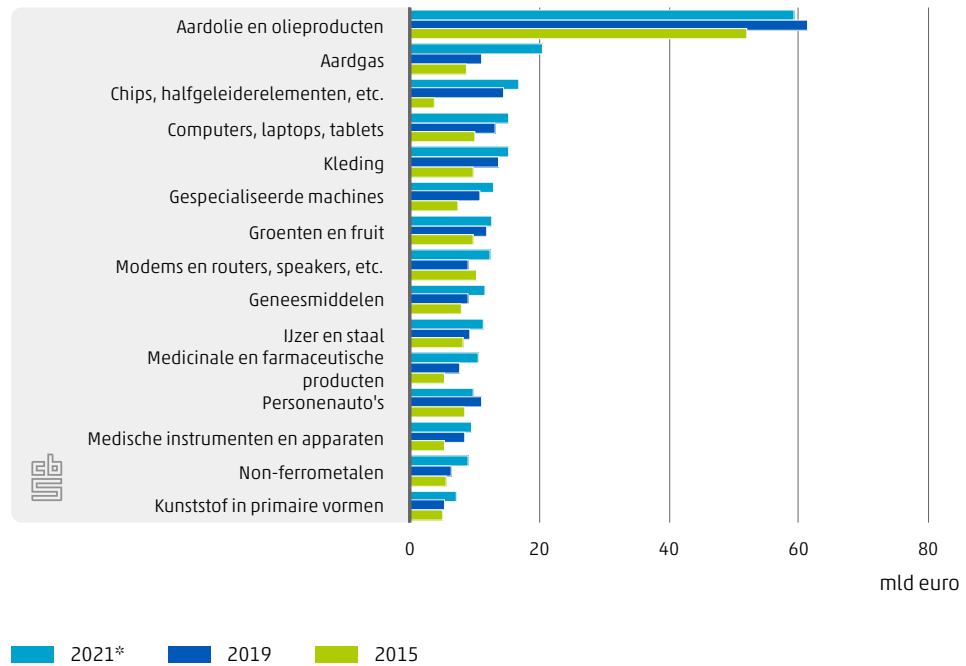
De vraag naar computers en laptops, tablets is ook in 2021 verder toegenomen. De import kwam in 2021 uit op 15,4 miljard euro. Dat is bijna 15 procent meer dan twee jaar eerder. China is met 37,0 procent de belangrijkste importpartner voor de computers die Nederland importeerde. De Verenigde Staten en Taiwan staan op gepaste afstand op plaats 2 en 3 (met respectievelijk 8,9 en 7,6 procent). Ook een groot deel van de ingevoerde computers hebben uiteindelijk een bestemming in het buitenland in de vorm van wederuitvoer.

Nederland importeerde voor 15,3 miljard euro kleding. Dat is 1,5 miljard euro (10,9 procent) meer dan in 2019. De belangrijkste producenten van kleding wereldwijd zijn China, Bangladesh en Turkije. Kleding die door Nederlandse importeurs geïmporteerd wordt blijft deels in Nederland. Meer dan de helft (68,9 procent in 2020) van de geïmporteerde kleding gaat als wederuitvoer naar andere landen, met name in Europa (zie ook Aerts et al., 2021). Nederland importeerde in 2021 de meeste kleding uit Duitsland. De geïmporteerde kleding uit Duitsland is overwegend van Aziatische makelij.

Minder import van auto's in 2021

De importwaarde van personenauto's bleef in 2021, met 9,9 miljard euro, 11,6 procent onder het niveau van 2019. Na het uitvallen van de vraag naar auto's in 2020, was het in 2021 juist het aanbod dat de import beperkte. Het productieproces van heel wat autofabrikanten werd verstoord door een tekort aan chips en wereldwijde logistieke problemen. Fabrikanten van chips kunnen niet voldoen aan de toegenomen vraag mede doordat er als gevolg van de energietransitie een steeds grotere behoefte is aan elektrische auto's. Er worden veel meer chips verwerkt in elektrische auto's dan in auto's die rijden op benzine of diesel. Het gebrek aan containers en de corona-uitbraken in verschillende landen zetten daarnaast ook nog eens druk op de logistieke keten. De productie van personenauto's bleef in 2021 dus om verschillende redenen achter.

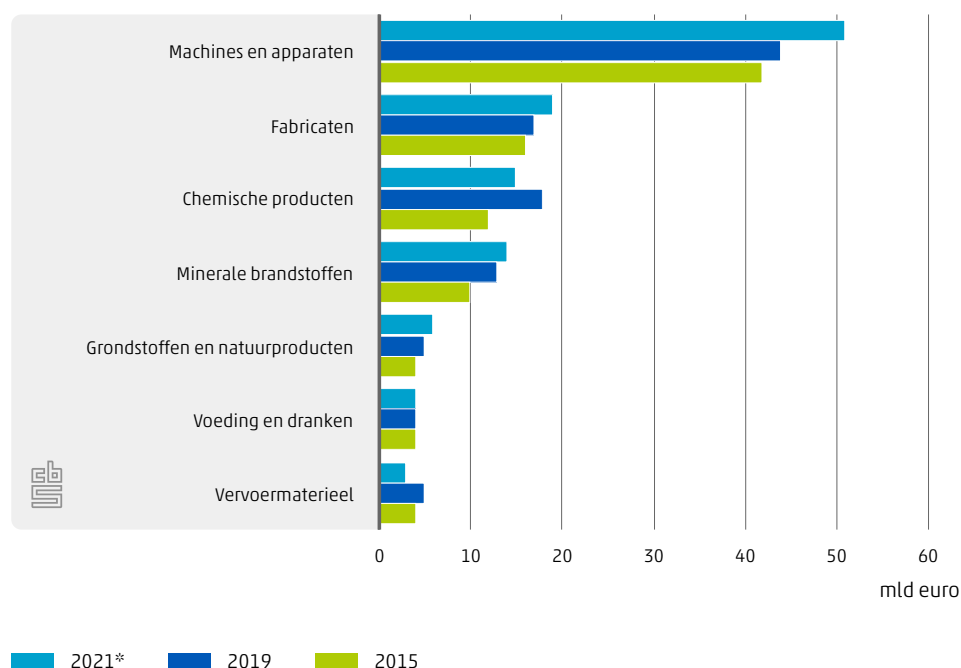
3.4.4 Belangrijke goederengroepen, import

Vooraf veel quasi-doorvoer uit Oost-Azië

Aan inkomende quasi-doorvoer importeerde Nederland in 2021 voor 112,1 miljard euro. Dat is 5,4 miljard euro (5,1 procent) meer dan in 2019. Uit figuur 3.4.5 blijkt dat het vooral gaat om machines en apparaten (45,8 procent), en dit zijn dan o.a. computers en modems en routers. Het leeuwendeel van deze producten is afkomstig uit Oost-Azië (80,4 procent). De in Nederland geïmporteerde goederen hebben vervolgens vooral een Europese bestemming, en dan met name Duitsland.

3.4.5 Import naar productcategorie, quasi-doorvoer

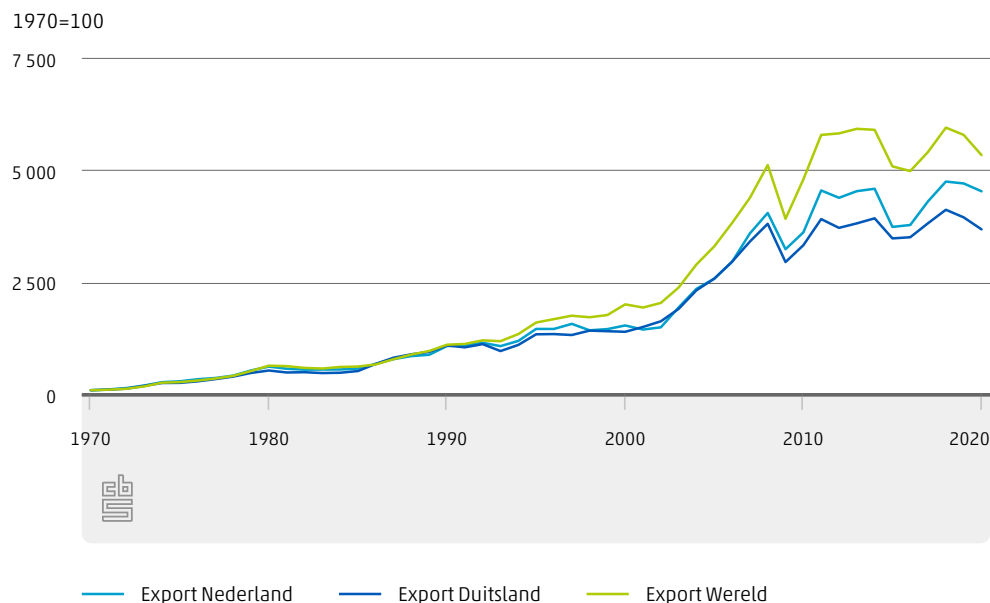
3.5 De relatieve exportprestatie van Nederland als goederenhandelaar

De groei van de Nederlandse export is een cruciale factor bij het beoordelen van onze prestaties op exportmarkten. Exportgroei schetst echter maar een deel van het totale beeld van onze competitieve positie als exportland. Deze dient namelijk niet los gezien te worden van de groei van de export van onze concurrenten op de wereldmarkt en van de ontwikkeling van de totale wereldexport. Een groei van onze goederenexport kan in een ander licht komen te staan als de groei van de wereldexport even groot of zelfs groter is. Daarom kijken we in deze paragraaf naar de relatieve exportprestaties van Nederland aan de hand van een *Constant Market Share* analyse.

Nederlandse export relatief minder hard gegroeid dan de wereldexport

Figuur 3.5.1 toont de ontwikkeling van de Nederlandse, Duitse en de wereld goederenexport sinds 1970. Deze figuur laat zien dat de Nederlandse en Duitse export de patronen van de wereldhandel volgen, maar ook dat de goederenexport van beide landen minder hard is gegroeid dan de wereldexport in de periode 1970–2020. Verder zijn de periodes van crisis (zoals de jaren 80 en de financiële crisis in 2008) duidelijk te herkennen, alsmede de jaren van economische voorspoed.

3.5.1 Ontwikkeling goederenexport Nederland, Duitsland en wereld, geïndexeerd

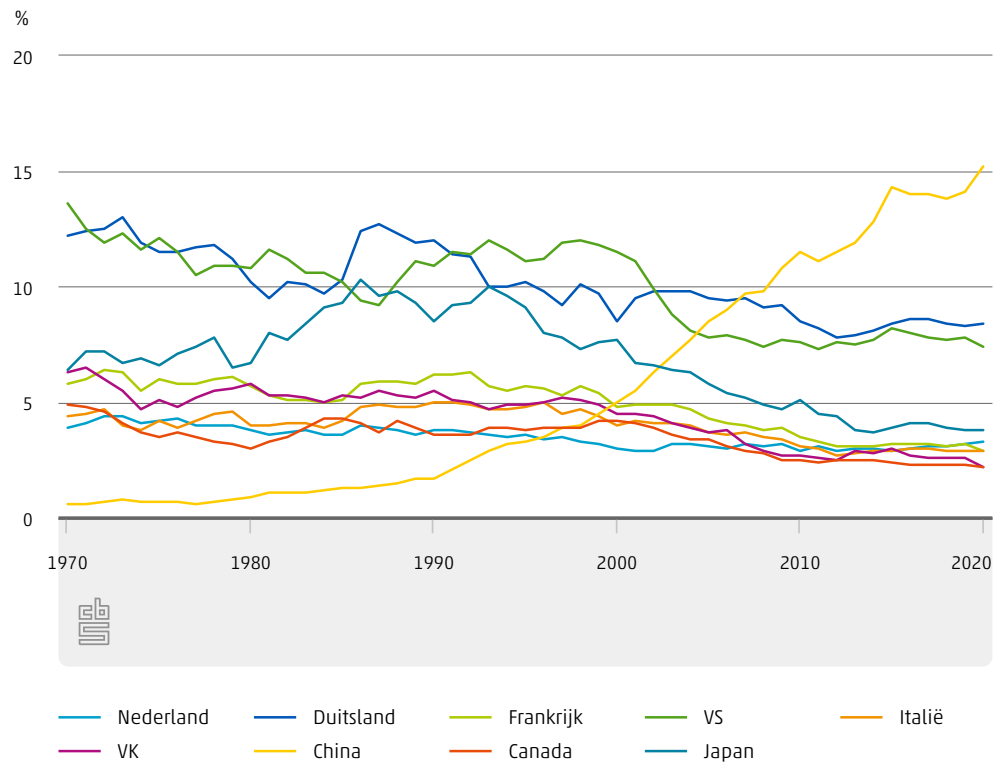

Bron: CBS, CEPII

Dat de Nederlandse en Duitse goederenexport cumulatief langzamer zijn gegroeid dan de wereldexport in de periode 1970–2020 is niet verrassend en betekent zeker niet dat Nederland en Duitsland het slecht doen op het gebied van export. Landen die in de periode 1970–2020 een grotere exportgroei lieten zien, zijn landen die in de jaren 70 nog nauwelijks exporteerden, zoals China en Zuid-Korea, maar sindsdien zijn uitgegroeid tot grote wereldspelers. Ook binnen Europa zien we zulke ontwikkelingen. Zo blijkt dat de exportgroei van bijvoorbeeld Portugal ook duidelijk boven de groeicurve van de wereldhandel ligt.

Nederland en Duitsland zijn van oudsher al gevestigde handelstanden. Het feit dat de ontwikkeling van de Nederlandse export, ondanks de opkomst van een aantal grote spelers, behoorlijk in de buurt is gebleven van de ontwikkeling van de wereldexport betekent dat Nederland zijn positie als prominent handelsland gedurende de periode 1970–2020 heeft behouden. Het aandeel van de Nederlandse goederenexport in de wereldexport is sinds 1970 vrij stabiel. Figuur 3.5.2 laat zien dat Nederland in 2020 verantwoordelijk was voor 3,3 procent van de wereldexport. Dat is iets lager dan in 1970 (3,9 procent) maar vrijwel gelijk aan het aandeel in 2000. Sinds 2000 daalde het aandeel van veel andere landen, zoals Duitsland, Japan en het Verenigd Koninkrijk, harder dan het aandeel van Nederland. In rangorde was Nederland in 2020, na China, Duitsland, de VS en Japan het vijfde exportland.

3.5.2 Aandelen in de wereld goederenexport

Bron: CBS, CEPII

Voor China ziet het beeld er vanzelfsprekend heel anders uit. De Chinese export groeide aanzienlijk harder dan de wereldexport en in 2020 was China overduidelijk de grootste handelsnatie ter wereld, met een aandeel van 15,2 procent in de totale wereldexport. Het Chinese exportaandeel is sterk gestegen sinds de toetreding van het land tot de Wereldhandelsorganisatie in 2001. De groei zette eigenlijk begin jaren 90 al in, met name als gevolg van de geleidelijke opening van de Chinese markt door de overheid (Autor et al., 2021). Daarvoor waren de VS en Duitsland (voor 1990 DDR en BRD tezamen) decennialang toonaangevend in de wereldexport.

2^e Europese exportland ter wereld
was Nederland in 2020

Constant Market Share analyse

Het bestuderen van de Nederlandse exportgroei, in bepaalde producten of naar bepaalde markten, is een interessante exercitie, maar niet voldoende om iets te kunnen zeggen over de ontwikkeling van de competitieve positie van Nederland als exportland. Immers, het biedt geen inzicht in de relatieve prestaties van Nederland als exportland vergeleken met andere landen. Neem bijvoorbeeld een fictieve situatie waarin de Nederlandse

export naar Duitsland met 8 procent groeit. Dat lijkt op het eerste gezicht wellicht veel. Maar als de totale Duitse import met 12 procent is gegroeid, plaatst dat de Nederlandse exportgroei naar Duitsland in een ander licht. Zo kan een groei van de Nederlandse export naar een bepaald land dus ook gepaard gaan met verlies van marktaandeel van Nederland in diezelfde markt. De *constant market share* (CMS) analyse biedt uitkomst door de groei van de Nederlandse export te relateren aan de groei van de wereldhandel.⁸⁾ Zo staat de totale verschuiving van het aandeel van de Nederlandse export in de wereldhandel (dit noemen we hierna verder het totaaleffect) gelijk aan het verschil tussen de groei van de Nederlandse export en de groei van de export van de rest van de wereld exclusief Nederland. Een positief totaaleffect betekent een toename van het aandeel van Nederland in de totale wereldexport, een negatief totaaleffect een krimp van het Nederlandse marktaandeel.

Het totaaleffect kan verder uitgesplitst worden in een puur marktaandeleneffect en een zogeheten (gecombineerd) structuureffect. Het marktaandeleneffect kijkt daarbij naar de verandering van het Nederlandse marktaandeel in de handel zonder rekening te houden met verschuivingen in de samenstelling van de Nederlandse export. Het structuureffect laat zien welk deel van de totale verschuiving in het marktaandeel van Nederland in de handel voortkomt uit het feit dat Nederland zich meer of juist minder is gaan specialiseren in specifieke productgroepen (het producteffect) of bestemmingsmarkten (het landeffect).

Een licht dalend aandeel Nederlandse export in de wereldhandel ten opzichte van 1970

Figuur 3.5.3 toont het totaaleffect en de onderdelen waaruit dit is opgebouwd voor Nederland en een aantal referentielanden, namelijk Duitsland, België/Luxemburg⁹⁾, Portugal en Denemarken. Uit deze figuur blijkt opnieuw dat de Nederlandse export in de jaren 1970–2020 minder hard gegroeid is dan de wereldexport. Ditzelfde geldt voor de export van Duitsland, België/Luxemburg en Denemarken. Portugal is in deze selectie het enige land waarvan de export sneller is gegroeid dan de rest van de wereld. Dit komt doordat Portugal tussen 1970 en 1980 nog relatief weinig exporteerde en pas in de jaren 80 een periode van sterke exportgroei heeft doorgemaakt (zie Amador en Cabral, 2008, voor details over de ontwikkelingen in Portugal). Ter illustratie: als China zou worden opgenomen in deze figuur dan zou het verschil tussen de weergegeven landen, inclusief Portugal, niet meer zichtbaar zijn, omdat de totaaleffecten van deze vijf landen volledig in het niet zouden vallen bij het totaaleffect van China.

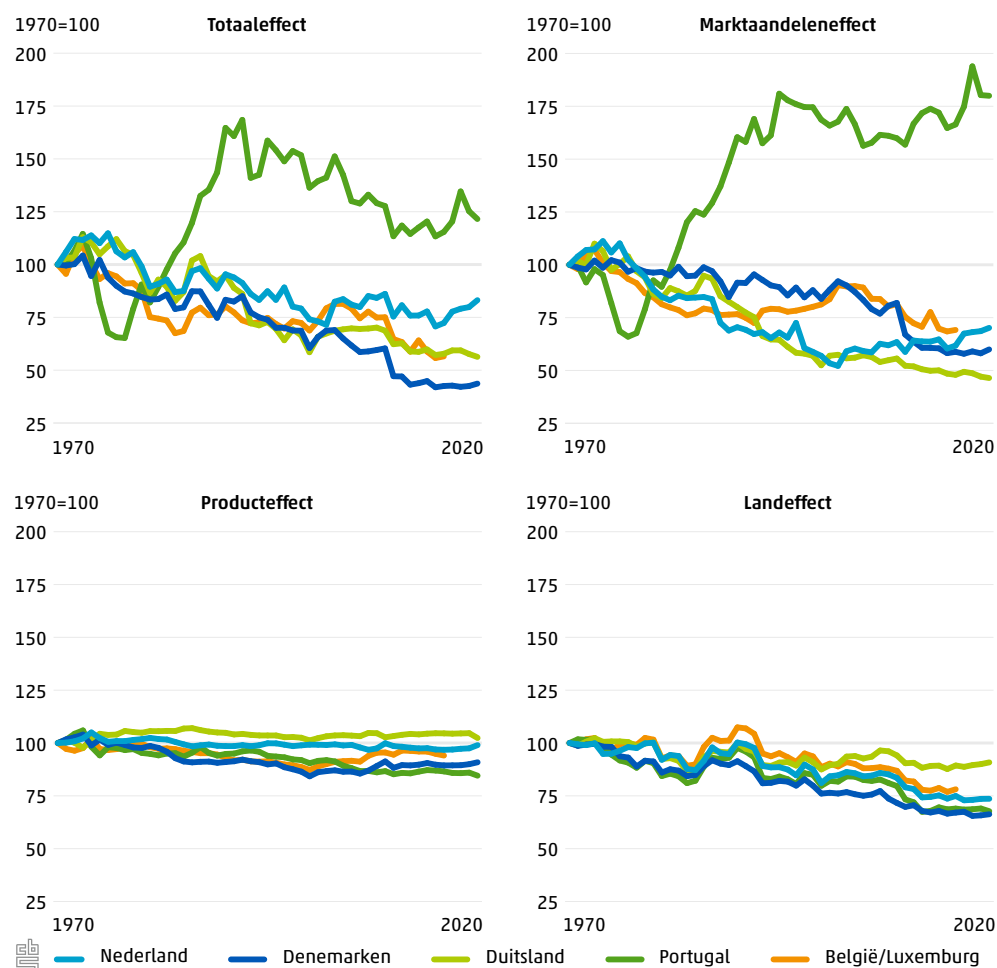
In deze figuur is ook te zien dat Nederland het met name in de laatste twintig jaar goed doet in vergelijking met de concurrenten. Ondanks de sterke opmars van met name China in de wereldhandel is het totaaleffect voor Nederland sinds 2000 grofweg stabiel. Dit is goed te zien als we figuur 3.5.3 repliceren met het jaar 2000, het jaar voor de toetreding van China tot de Wereldhandelsorganisatie, als basisjaar voor de indexcijfers (figuur 3.5.4). Figuur 3.5.4 illustreert dat de lijn van Nederland voortdurend rond de 100 meandert en daar in recente

⁸⁾ Zie paragraaf 3.8 Data en methoden voor een gedetailleerde beschrijving van de gebruikte data en methoden in deze Constant Market Share analyse.

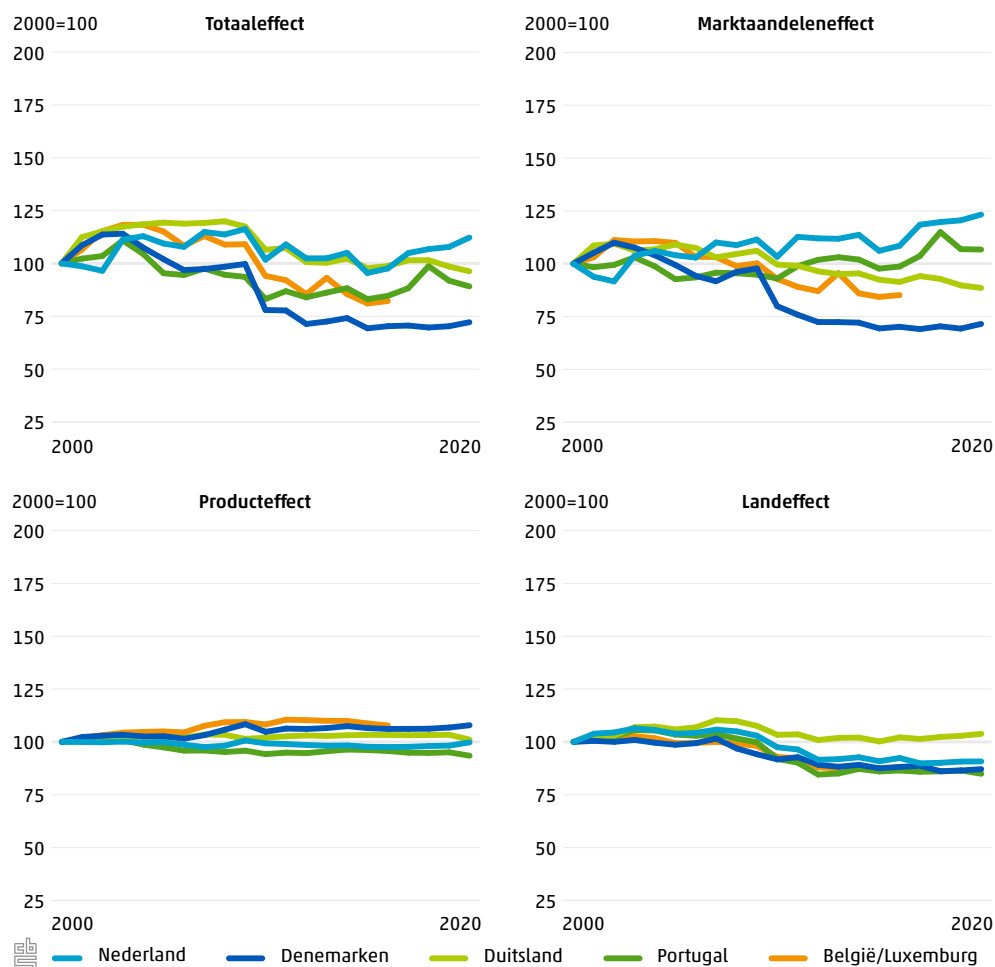
⁹⁾ Door een methodebreuk in de CEPII-CHELEM database voor België tussen 2016 en 2017 is de reeks voor België/Luxemburg slechts tot en met 2016 weergegeven.

jaren zelfs wat boven ligt. Dat betekent dat Nederland sinds de toetreding van China tot de WTO geen marktaandeel verloren heeft en recentelijk zelfs het aandeel in de wereldhandel wat heeft uitgebreid. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Denemarken en België/Luxemburg. Het is overigens niet te stellen dat deze landen marktaandeel aan China hebben verloren, er kunnen heel goed hele andere patronen ten grondslag liggen aan die daling.

3.5.3 Decompositie van de relatieve prestatie van de Nederlandse goederenhandel, 1970 als basisjaar

3.5.4 Decompositie van de relatieve prestatie van de Nederlandse goederenhandel, 2000 als basisjaar

De Nederlandse export beweegt veelal mee met de vraag

Voor elk van de vijf landen lijkt het marktaandeeleneffect een grotere rol te spelen in de verschuiving van het totale aandeel in de wereldhandel dan het structuureffect. In figuur 3.5.3 lijkt de trend van het totaaleffect namelijk sterk op de trend in het pure marktaandeeleneffect. Met andere woorden, dynamiek in het marktaandeel van Nederland op specifieke exportmarkten waar Nederland actief is, is bepalender voor het totale aandeel in de wereldhandel dan dynamiek in de relatieve specialisatie van Nederland in bepaalde markten. Dat betekent dat verschuivingen in het Nederlandse aandeel in de wereldhandel met name voortkomen uit het meebewegen met ontwikkelingen op bestaande markten en veel minder uit het verleggen van de focus naar andere markten. Tabel 3.5.5 bevestigt dit beeld voor Nederland. Alleen in de jaren 1986–1990 en 2011–2015 wijkt het pure marktaandeeleneffect duidelijk af van het totaaleffect. Uit figuren 3.5.3 en 3.5.4 en tabel 3.5.5 blijkt dat de verschillende componenten van het totaaleffect voor Nederland behoorlijk wisselvallig zijn door de jaren heen. Zowel het pure marktaandeeleneffect als het structuureffect en het landeffect fluctueren sterk. Alleen het producteffect is door de jaren heen vrij klein en heeft dus relatief gezien een beperkte invloed op het totaaleffect. Enerzijds is dit te verklaren doordat een herordening van de exportportefeuille in termen van productspecialisatie veel minder snel te realiseren is dan een herordening in termen van bestemmingslanden. Anderzijds, wanneer er sprake was van een aanzienlijke wijziging in de

productsamenstelling van de Nederlandse export, dan was een vergelijkbare wijziging te zien in de wereldexport, waardoor ook dan het producteffect klein was.

3.5.5 Exportgroei en totaaleffect uiteengezet voor Nederland

	Groei Nederlandse export	Groei wereldexport (minus Nederland)	Totaal-effect	Marktaandeel-effect	Gecombineerd structuur-effect	Product-effect	Land-effect	Gemengd structuur-effect
%								
1970-75	21,8	20,2	1,7	1,2	0,5	0,4	-0,8	0,9
1976-80	14,9	16,8	-2,0	-3,5	1,5	-0,1	1,1	0,5
1981-85	-1,2	1,2	-2,4	-0,9	-1,5	-0,5	-2,7	1,7
1986-90	17,0	15,1	1,9	-3,4	5,3	-0,2	2,9	2,6
1991-95	7,6	9,3	-1,7	-0,7	-1,0	0,3	-2,4	1,1
1996-00	1,1	4,2	-3,1	-3,1	0,0	-0,1	-1,7	1,8
2001-05	11,7	9,7	2,0	1,0	1,0	0,0	0,8	0,3
2006-10	7,0	8,2	-1,2	0,0	-1,2	-0,1	-1,2	0,1
2011-15	1,7	2,8	-1,1	0,7	-1,8	-0,3	-1,4	-0,1
2016-20	4,9	1,6	3,3	3,1	0,2	0,4	0,0	-0,2

Bron: CEPII, bewerking CBS

Vroege Europese integratie consolideert positie Nederland als exportland...

De jaren 70 kenden een aantal belangrijke ontwikkelingen zowel binnen als buiten Europa met de nodige gevolgen voor de Nederlandse handel. Naast de oliecrises van 1973 en 1979 koppelde Nederland in 1973 de gulden aan de Duitse Mark, met een stijging van 30-40 procent in de effectieve wisselkoers tot gevolg (Ramaekers & Walhout, 2018; CBS, 2022d). Deze stijgende wisselkoers was niet gunstig voor de Nederlandse exportpositie, immers, Nederlandse producten werden daardoor fors duurder voor buitenlandse afnemers. Daarnaast vond er een aantal uitbreidingen van de Europese Gemeenschap plaats begin jaren 70 met de toetreding van Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Ierland in 1973. Het lijkt er daarmee op dat Nederland in deze periode zijn aandeel in de wereldhandel enigszins heeft weten te consolideren door de vruchten te plukken van de voortschrijdende Europese integratie.

...maar Nederlands exportaandeel onder druk halverwege jaren 70

Dat de jaren 70 een omslagpunt vormden voor de Nederlandse export is terug te zien in tabel 3.5.5. Zo was het totaaleffect en beide onderdelen daarvan (het pure marktaandeeleneffect en het structureffect) gemiddeld positief in de periode 1970-1975. Dat beeld sloeg daarna om. In de tweede helft van de jaren 70 waren zowel het totaaleffect als het marktaandeeleneffect gemiddeld negatief. Dat betekent dat de Nederlandse export minder hard groeide dan de wereldexport en Nederland marktaandeel inleverde. Het structureffect bleef in deze periode positief, in het bijzonder door het landeffect. Dit hing samen met een toenemende relatieve specialisatie van Nederlandse exporteurs in groeiende markten zoals Duitsland, Frankrijk en het VK.

Nederlandse export dalend marktaandeel in Duitsland

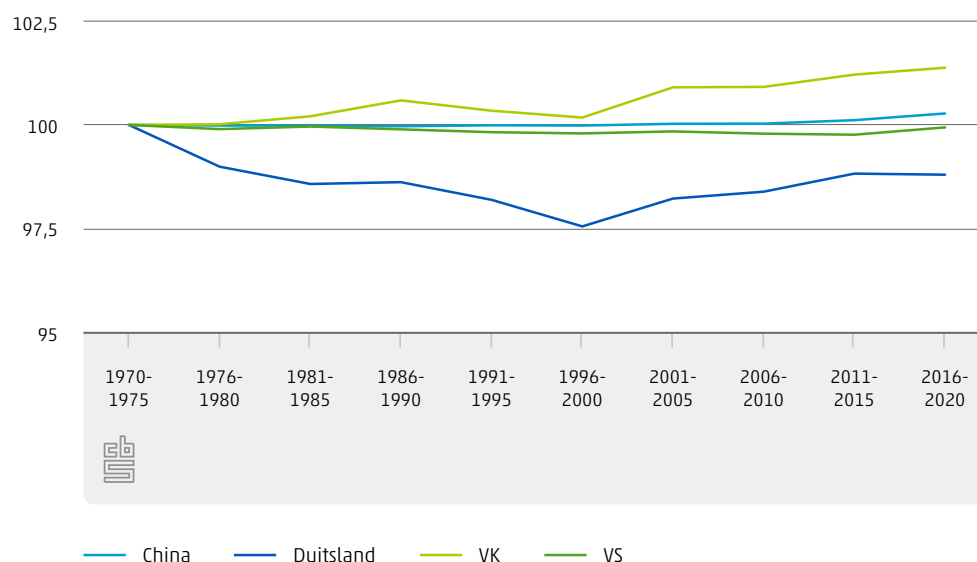
In figuur 3.5.6 kijken we verder naar de bijdrage van vier belangrijke handelspartners van Nederland aan het Nederlandse marktaandeeleneffect, namelijk Duitsland, China, het VK en de VS. De bijdrage van Duitsland aan het marktaandeeleneffect blijkt grofweg te dalen tot en met de periode 1996–2000. Dit betekent dat het Nederlandse aandeel in de Duitse import afnam ten opzichte van de rest van de wereld, doordat de Nederlandse export naar Duitsland relatief minder hard groeide dan de export van de rest van de wereld naar Duitsland. Dit zou kunnen samenhangen met verschillende uitbreidingen van de (voorloper van) de EU die de interne markt gestaag hebben verbreed (met name het Verenigd Koninkrijk wint aandeel in de jaren 70) en een toenemende focus van Duitsland op handel met landen uit het voormalige Oostblok, met name Polen en Hongarije vanaf de jaren 90. Gedurende de periode 1970–2000 is Nederland zich doorgaans relatief meer gaan specialiseren in het exporteren naar Duitsland, ook in periodes waarin de Duitse markt beneden-gemiddeld groeide. Het landeffect van Duitsland op het totale aandeel van Nederland in de wereldhandel wisselt daarom sterk tussen 1970 en 2000.

Belang Nederlandse goederen in Britse import gegroeid

Figuur 3.5.6 toont een stijgend marktaandeeleneffect voor de Nederlandse export naar het VK tot en met de periode 1986–1990 en opnieuw groei vanaf de tweede helft van de jaren 90. Sinds de toetreding van het VK tot de EU in de jaren 70 is het aandeel van Nederlandse export in de totale Britse import aanzienlijk toegenomen. Het is interessant om te volgen of daar in de nasleep van de Brexit in de komende jaren een omgekeerde trend zichtbaar wordt.

3.5.6 Nederlandse marktaandeeleneffect naar bestemmingsland

1970-1975=100

Bron: CBS, CEPII

Stagnerende economische groei in belangrijkste markten drukt Nederlands exportaandeel in jaren 80

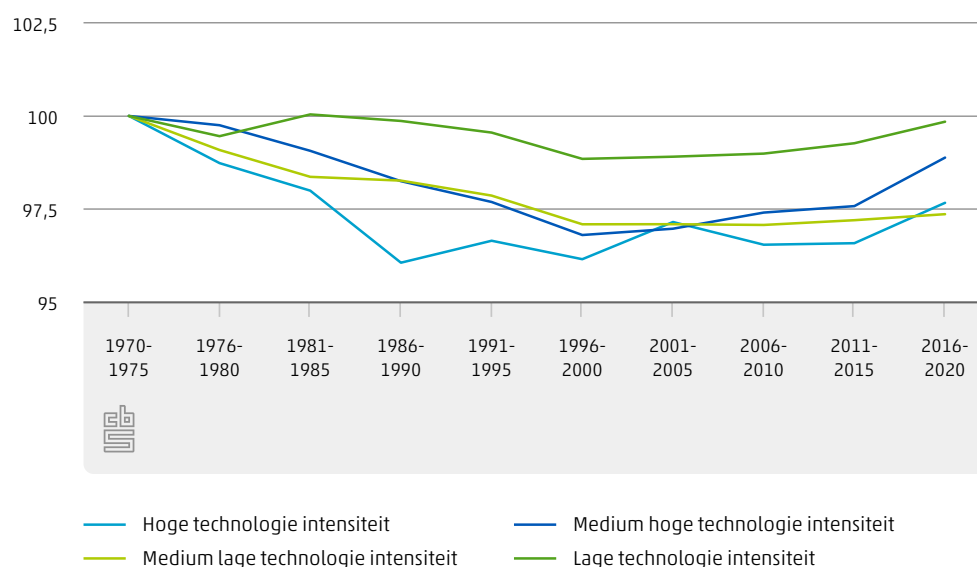
De eerste helft van de jaren 80 groeit de Nederlandse export gemiddeld niet mee met de wereldexport. Met name het landeffect is in deze periode bepalend voor het verlies aan marktaandeel. Een negatief landeffect laat zien dat de landen waar Nederland relatief veel naar exporteerde minder hard groeiden dan de wereldimport. Zo groeide de import van belangrijke handelspartners België/Luxemburg en Duitsland minder hard dan het totaal. Daarnaast was Nederland relatief minder gespecialiseerd in landen als China en de VS, waar de import juist wel harder groeide dan de wereldimport. In de tweede helft van de jaren 80 draait dit beeld en zien we juist een positieve bijdrage van het landeffect aan een voorzichtig herstel van het Nederlandse aandeel in de totale wereldhandel. Ondanks het herstel van de groei van zowel de Nederlandse export als de totale wereldexport, blijft het marktaandelenefect in deze jaren gemiddeld negatief. Dat betekent dat het Nederlandse aandeel in voor ons land belangrijke exportmarkten daalde.

Aandeel van Nederland in hoogtechnologische export gedaald sinds 1970

Figuur 3.5.7 kijkt naar de bijdrage van vier verschillende productgroepen ingedeeld naar technologie intensiteit, aan het Nederlandse marktaandelenefect in de periode 1970–2020. Ten eerste valt op dat Nederland in de periode 1970–1990 met name marktaandeel inleverde bij hoogtechnologische producten, gevolgd door een periode van voorzichtig herstel vanaf 2011. Ten tweede valt op dat laagtechnologische producten een relatief stabiel beeld laten zien over de gehele onderzoeksperiode. Bij laagtechnologische producten kan bijvoorbeeld gedacht worden aan voedingsmiddelen.

3.5.7 Marktaandelenefect naar technologie intensiteit exportproducten

1970-1975=100

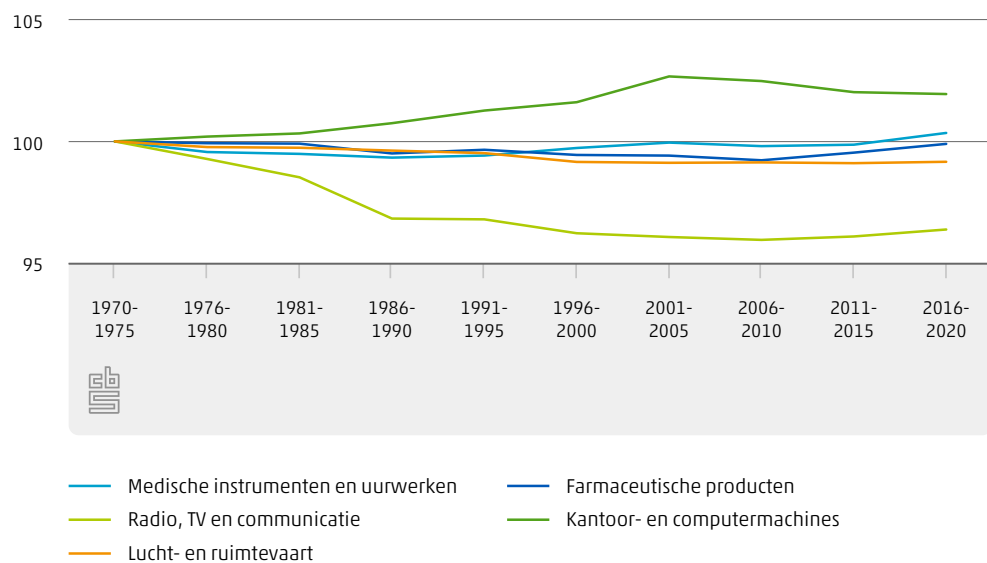

Bron: CBS, CEPII

Als we verder inzoomen op de verschillende hoogtechnologische producten, dan zien we dat het negatieve marktaandeeleneffect hoofdzakelijk veroorzaakt wordt door de productgroep radio, tv en communicatie. Dit geeft aan dat Nederland met name in deze productcategorie marktaandeel heeft moeten prijsgeven aan andere landen. Hier kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de opkomst van een aantal tegenwoordig toonaangevende Aziatische merken in de consumentenelektronica ten koste van de lokale fabrikanten. Maar bijvoorbeeld ook aan het feit dat Nederland geen noemenswaardige speler is als producent van moderne communicatie-elektronica zoals mobiele telefoons, terwijl deze grofweg vanaf het begin van deze eeuw een steeds groter deel van deze productgroep is gaan uitmaken. Via wederuitvoer profiteert Nederland uiteraard wel een stukje van deze ontwikkeling, maar dat staat niet verhouding tot de totale omvang die deze productmarkt in relatief korte tijd heeft bereikt.

3.5.8 Marktaandeeleneffect naar geëxporteerde productgroepen

1970-1975=100

Bron: CBS, CEPII

Begin jaren 90 zaten veel landen in een recessie, waaronder ook Nederland (CBS, 2001). Dit zien we terug in tabel 3.5.5 waar zowel de groei van de Nederlandse export als de wereldhandel terugliep. De groei van de export valt echter sneller terug in Nederland dan in de rest van de wereld, waardoor het Nederlandse aandeel in de wereldhandel afneemt. Dit komt zowel door een negatief puur marktaandeeleneffect als door een negatief structuureffect. Met name het landeffect is verantwoordelijk voor dit negatieve structuureffect. Met andere woorden, Nederland is zich in deze periode relatief meer gaan richten op bestemmingslanden met een beneden-gemiddelde groei, zoals België, Duitsland en Verenigd Koninkrijk. Wel heeft Nederland zich in deze periode onvoldoende gericht op markten met een bovengemiddelde groei, zoals China en Zuid-Korea.

Nederlandse export laat crises van jaren 2000 achter zich en groeit aan belang sinds 2016

In de eerste jaren van de nieuwe eeuw zien we wereldwijd een snel herstel van het knappen van de dotcom-bubbel begin 2000. In deze periode ligt de groei van de Nederlandse export op een hoger niveau dan de groei van de wereldexport en neemt het aandeel van Nederland in de wereldhandel dus toe. Dit komt met name op het conto van het marktaandeeleneffect en de landendimensie van het structuureffect. Onder invloed van de kredietcrisis in 2009 stort de wereldhandel in (–20 procent). De Nederlandse export krijgt ook een flinke klap, maar toch neemt het aandeel van Nederland in de wereldhandel licht toe, met name doordat Nederland actief is in markten die het iets minder slecht doen zoals Duitsland en China. In 2010 is dat beeld echter exact omgekeerd. In de jaren daarna lijkt, wat ook wel de 'hyperglobalisering van de jaren 00' wordt genoemd, ten einde te zijn en zien we de wereldhandel wat plussen en minnen. Nederland doet het relatief goed en weet sinds 2016 constant zijn aandeel in de wereldhandel uit te bouwen.

Het lijkt er in recente jaren op dat de Nederlandse export zich behoorlijk weet te onttrekken aan de mondiale trend van 'afkoeling' van de groei van de wereldhandel. Dit lukt een aantal referentielanden juist niet (zie figuur 3.5.2). De oorzaken die hieraan ten grondslag liggen zijn vooralsnog niet duidelijk. Wel laten de cijfers zien dat de relatief goede prestaties van de Nederlandse export niet zozeer voortkomen uit wijzigingen in de structuur van de export, maar vooral doordat Nederland actief is op markten die bovengemiddeld groeien. Vooral Duitsland, en in iets mindere mate Verenigd Koninkrijk, België, China en de VS, waren bepalend voor de relatieve groei van de Nederlandse handel in de periode 2000–2020.

3.6 Belang van Nederland als goederenleverancier voor andere landen

In paragraaf 3.6 en 3.7 beantwoorden we de vraag: hoe belangrijk is Nederland als handelspartner voor andere landen? Naast het belang van Nederland kijken we ook naar de positie van Nederland ten opzichte van andere handelspartners in die landen.

Ruim de helft van Nederlandse export bestemd voor tien grootste economieën

Bijna 53 procent van de Nederlandse export ging in 2020 naar de tien grootste economieën.¹⁰⁾ De tien grootste economieën waren in 2020 de VS, China, Japan, Duitsland, het VK, India, Frankrijk, Italië, Canada en Zuid-Korea. Al deze tien landen importeerden in 2020 meer dan 1 miljard US dollar aan goederen uit Nederland. Het Nederlandse belang in de import van Duitsland (9,4 procent), Frankrijk (8,9 procent), het VK (7,9 procent) en Italië (6,1 procent) was het grootst. Voor deze landen is Nederland een belangrijke leverancier van goederen. Vanuit Duits en Frans oogpunt staat Nederland er goed op als tweede importpartner. Ons land voerde vooral geraffineerde aardolieproducten, telefoons,

¹⁰⁾ Exportwaarde en bbp worden hier gemeten aan de hand van respectievelijk CEPII-data en IMF-data.

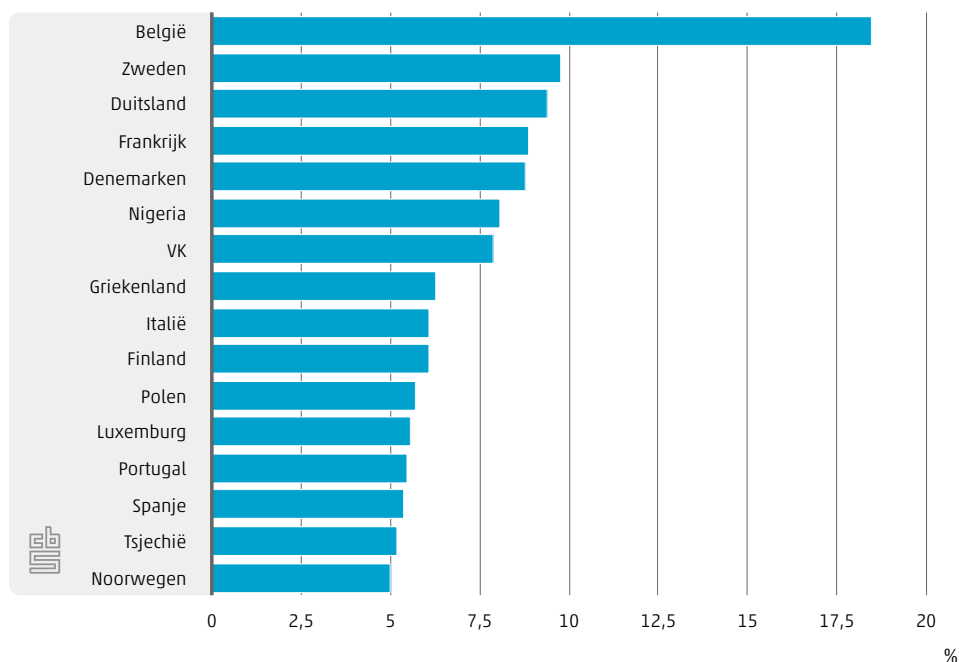
geneesmiddelen, groenten en fruit uit naar Duitsland. Onze oosterburen zijn voor deze goederen de belangrijkste afnemer. Franse afnemers importeerden in 2020 met name telefoons, geraffineerde aardolieproducten, geneesmiddelen en computers uit Nederland. Voorts was een op de tien medische instrumenten en apparaten in 2020 bestemd voor de Franse markt. Daarmee is het de tweede grootste afnemer van medische instrumenten en apparaten. In twintig jaar tijd is het Nederlandse aandeel in de Franse import bijna verdubbeld. Dat komt met name door een hogere export van wederuitvoergoederen als telefoons, medicijnen (geneesmiddelen en farmaceutische producten) en medische instrumenten. Voor het VK en Italië was Nederland in 2020 de vierde leverancier van goederen. Nederlandse fabrikanten verkochten in 2020 vooral telefoons, computers, groenten, bloemen en planten aan het VK (zie ook CBS, 2022b).

Het Nederlandse aandeel in de import van de grootste niet-Europese economieën is beduidend kleiner. Als goederenleverancier neemt Nederland in de import van China en de VS respectievelijk de 24^e en 18^e positie in. China haalt de meeste goederen uit Zuid-Korea, Japan en Taiwan. Tegelijkertijd is China onze grootste klant van bereide voedingsmiddelen en vlees. Voor de VS zijn China, Mexico en Canada de belangrijkste goederenleveranciers. Ons land leverde in 2020 met name medicijnen (geneesmiddelen en farmaceutische producten) en gespecialiseerde machines aan de VS. De Nederlandse export van medicijnen naar de VS is meer dan verdubbeld ten opzichte van 2019. De VS was in 2020 de belangrijkste klant van onder andere medicinale en farmaceutische producten en alcoholhoudende dranken. Zuid-Korea blijkt een belangrijke klant te zijn voor lithografiemachines uit Nederland: een kwart van deze geëxporteerde machines heeft Zuid-Korea als bestemming.

Nederland belangrijke goederenleverancier voor buurlanden en Zweden

Nederland behoort voor zeven landen uit figuur 3.6.1 tot de top-3 goederenleveranciers. Dit is het geval voor België, Zweden, Duitsland, Frankrijk, Denemarken, Nigeria en Polen. Buurland België is met een importaandeel van 18,5 procent het meest afhankelijk van Nederland. Nederland is na Duitsland de tweede goederenleverancier voor Zweden. Zweden importeerde in 2020 9,8 procent van zijn goederen uit Nederland. In 2010 was Nederland nog de vijfde belangrijkste leverancier voor de Zweedse import. Ons land leverde in 2020 met name telefoons, aardolie en olieproducten, groenten en fruit en elektrische apparaten aan Zweedse importeurs. Vijftien van de zestien landen waarvoor Nederland het belangrijkste is (figuur 3.6.1) zijn Europees. Opvallend is daarmee de zesde positie van Nigeria. Dat land importeert veel olieproducten uit Nederland.

3.6.1 Belang Nederland als goederenleverancier per land, 2020¹⁾

Bron: CBS, CEPII

¹⁾ Enkel handelspartners met een Nederlands aandeel ≥ 5 procent én die ≥ 1 miljard US dollar aan goederen importeren uit Nederland in 2020 worden hier getoond.

Van Baltische staten is Estland meest importafhankelijk van Nederland

In de linkerkant van tabel 3.6.2 vinden we het Nederlandse aandeel in de import van de overige landen die meer dan 1 miljard US dollar aan goederen uit Nederland importeren. Nederland neemt voor Estland, met een aandeel van 4,7 procent, een relatief belangrijke positie als leverancier in. Tien jaar eerder was het Nederlandse aandeel in de Estse goederenimport nog 2,2 procentpunt kleiner. Chips en halfgeleiders zijn dominant in het Estse importpakket (zie ook Creemers & Draper, 2022 en CBS, 2022e). Nederland heeft daarnaast een aandeel van 4,0 procent in de Litouwse import. Dit is het resultaat van veel export van voertuigen voor wegvervoer, kunststof en medicijnen. Van de Baltische staten vinden we Letland terug aan de rechterkant in tabel 3.6.2 omdat de importwaarde uit Nederland minder dan 1 miljard US dollar bedroeg in 2020.

Israël importeert relatief veel goederen uit Nederland. Het betreft een divers palet aan machines en apparaten, chemische producten en fabricaten dat Israël uit ons land importeert. Denk hierbij o.a. aan chips en halfgeleiders, geneesmiddelen, mobiele telefoons en medische apparatuur. Het Nederlandse marktaandeel in de import van Israël lag in 2020 1,1 procentpunt hoger dan twintig jaar eerder. Toch zijn de Verenigde Staten, China en Duitsland voor Israël de belangrijkste leveranciers van goederen.

3.6.2 Belang Nederland als goederenleverancier per handelspartner

≥ 1 miljard US dollar goederenimport uit NL	2000	2010	2015	2019	2020	< 1 miljard US dollar goederenimport uit NL	2000	2010	2015	2019	2020
	%	%	%	%	%		%	%	%	%	%
Israël	3,7	4,1	4,3	2,7	4,8	IJsland	4,5	6,4	8,1	11,3	11,8
Estland	1,4	2,5	4,3	4,2	4,7	Cyprus	1,5	3,0	4,0	3,7	4,8
Ierland	3,0	4,9	4,3	4,4	4,6	Libië	3,4	1,7	1,7	3,8	4,5
Litouwen	2,0	2,6	3,0	3,8	4,0	Gabon	3,9	3,9	3,3	3,2	3,8
Hongarije	2,5	3,3	3,6	4,0	3,7	Letland	2,1	1,9	2,2	2,8	3,6
Oostenrijk	3,1	3,2	3,1	3,5	3,4	Kroatië	2,1	2,9	2,7	2,8	3,3
Bulgarije	2,6	2,1	3,1	3,0	3,4	Ivoorkust	1,7	2,4	2,2	3,6	3,2
Roemenië	2,6	2,8	3,1	3,1	3,2	Malta	1,8	2,2	2,0	2,4	3,1
Rusland	3,0	3,0	2,3	2,8	2,9	Kenia	2,6	3,4	1,6	1,7	2,8
Taiwan	1,5	1,4	1,5	3,5	2,9	Kameroen	2,4	1,7	1,8	2,0	2,2
Saoedi Arabië	1,8	2,1	1,6	2,7	2,8	Bosnië-Herzegovina	1,8	1,3	1,8	2,1	2,1
Turkije	2,7	2,5	2,3	2,6	2,6	Albanië	1,0	1,5	1,2	1,5	1,6
Zwitserland	4,7	4,1	2,3	2,6	2,5	Algerije	1,3	1,4	2,3	1,6	1,6
Marokko	2,0	2,5	2,5	2,3	2,4	Kazachstan	1,6	1,6	1,2	1,2	1,5
Slovenië	2,6	2,4	2,2	2,3	2,4	Argentinië	0,7	1,5	1,1	1,6	1,4
Oekraïne	1,2	1,8	1,6	1,9	2,1	Paraguay	0,2	0,4	0,7	0,6	1,4
Egypte	1,9	2,3	1,9	2,1	2,1	Tunesië	2,0	1,5	1,3	1,5	1,4
Slowakije	1,9	1,9	1,8	1,8	1,9	Macedonië	1,9	2,1	1,2	1,2	1,4
Zuid-Korea	0,7	1,1	1,2	1,1	1,7	Nieuw-Zeeland	0,7	0,7	1,1	1,3	1,3
Hongkong	1,2	1,6	1,6	1,5	1,5	Ecuador	1,0	0,6	0,9	1,6	1,0
Brazilië	0,8	1,1	1,5	1,5	1,4	Chili	0,9	0,7	0,8	1,0	1,0
Australië	0,8	0,8	1,0	1,5	1,4	Pakistan	1,1	1,1	0,7	1,8	1,0
VS	0,7	0,9	0,9	1,2	1,1	Colombia	0,8	0,9	1,0	0,9	1,0
Singapore	0,9	1,7	1,7	1,3	1,1	Uruguay	0,8	0,8	0,7	0,9	0,9
China	0,4	0,6	0,7	0,8	0,9	Wit-Rusland	0,9	1,0	0,8	0,7	0,8
Canada	0,4	0,5	0,7	1,0	0,8	Peru	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8
Mexico	0,3	1,1	0,7	0,7	0,7	Brunei	0,3	0,8	0,7	1,0	0,7
Japan	0,5	0,6	0,5	0,6	0,7	Bolivia	0,4	0,6	1,0	0,6	0,7
Maleisië	0,5	0,6	0,7	0,6	0,6	Sri Lanka	0,7	0,5	0,6	0,8	0,6
India	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	Indonesië	0,9	0,4	0,5	0,5	0,5
Thailand	0,5	0,6	0,6	0,5	0,5	Filipijnen	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5
Vietnam	0,4	0,7	0,4	0,4	0,4	Bangladesh	0,6	0,5	0,4	0,5	0,5
						Venezuela	0,7	1,0	1,0	2,7	0,4
						Kirgizië	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
						Cambodja	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1

Bron: CEPII, bewerking CBS

Bijna 12 procent van IJslandse goederenimport komt uit Nederland

Als we ook de landen die voor minder dan 1 miljard US dollar goederen importeren uit Nederland meenemen, dan is het Nederlandse aandeel het grootst in de import van IJsland (zie rechterkant van tabel 3.6.2). IJsland haalt 11,8 procent van zijn goederen uit ons land.

Voor IJsland is Nederland, na Denemarken, de tweede belangrijkste goederenleverancier. Elektrische apparaten zijn dominant in het IJslandse importpakket. In tien jaar tijd is het Nederlandse aandeel in de IJslands import bijna verdubbeld.

Kwart Russische goederenimport afkomstig uit China

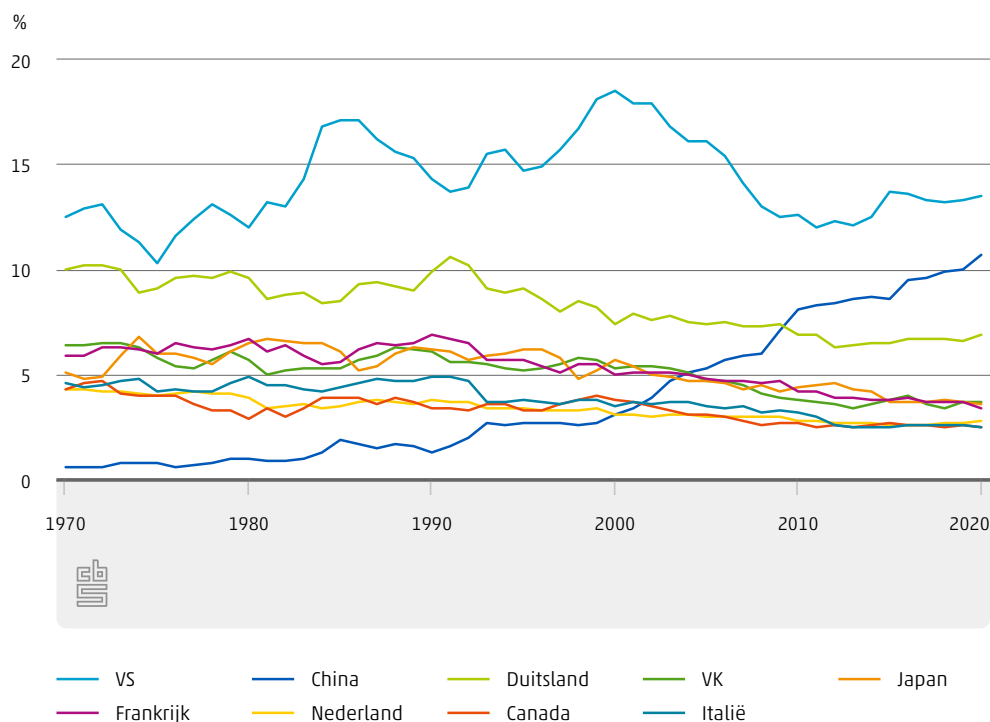
China is met afstand de grootste handelspartner van Rusland. Ruim een kwart van de Russische goederenimport kwam in 2020 uit China. Belangrijke Europese goederenleveranciers voor Rusland waren Duitsland, Bulgarije, Italië, Polen en Nederland. De Russische import uit Nederland is een stuk kleiner dan de Russische export naar Nederland. Russische bedrijven importeerden in 2020 2,9 procent van hun goederen uit Nederland (zie tabel 3.6.2). Zie hoofdstuk 2 van deze publicatie voor de meest recente cijfers over de handel met Rusland en Oekraïne. Belangrijke in Nederland geproduceerde producten met bestemming Rusland zijn geneesmiddelen, wegvoertuigen, zoals trekkers voor opleggers, en bloemen. Wederuitvoer met bestemming Rusland betreft onder andere elektronische schakelingen, telefoons en geneesmiddelen (zie ook CBS, 2022f).

Nederland was in 2020 verantwoordelijk voor 2,1 procent van de Oekraïense goederenimport. Er gaat een breed scala aan producten vanuit Nederland naar Oekraïne, waarvan geneesmiddelen, bloemen en planten, cacao, computers en mobiele telefoons de belangrijkste zijn (zie ook CBS, 2022g). Voor Oekraïne zijn verder China, Rusland, Polen en Duitsland belangrijke goederenleveranciers.

3.7 Belang van Nederland als klant voor andere landen

Figuur 3.7.1 laat zien dat Nederland in 2020 verantwoordelijk was voor 2,8 procent van de wereldimport. Daarmee is de Nederlandse bijdrage in de wereldimport tussen 1970 en 2020 met 1,5 procentpunt afgenomen. Het Nederlandse importaandeel is sinds 2015 wel licht gegroeid: van 2,6 naar 2,8 procent. Wereldwijd was Nederland in 2020 het zevende importland. De VS was in 2020 het grootste importland ter wereld, met een aandeel van 13,5 procent in de totale wereldimport. China is opgeklommen naar de tweede plek, met een aandeel van 10,7 procent in de wereldimport. Vóór de toetreding van China tot de WTO was dat aandeel nog maar 3,1 procent.

3.7.1 Aandelen in de wereld goederenimport

Bron: CBS, CEPII

4^e Europese importland ter wereld
was Nederland in 2020

53,8 procent van de Nederlandse import uit tien grootste economieën

Nederland heeft een intensieve handelsrelatie met de tien grootste economieën in de wereld. Nederland importeerde in 2020 bijna 54 procent van haar goederen uit een van deze tien landen. Al deze tien landen verkochten in 2020 meer dan 1 miljard US dollar aan goederen aan Nederland. Nederland exporteert meer goederen naar de tien grootste economieën samen dan het daar vandaan importeert. Wat betreft China, de VS, Japan en India is het tegenoverstelde zichtbaar, namelijk een handelstekort. Nederland importeert aanzienlijk meer goederen uit deze landen dan het daar naartoe uitvoert. Een belangrijk deel van de goederen die Nederland importeert uit deze landen verlaat uiteindelijk ons land als wederuitvoer of quasi-doorvoer. Deze laatstgenoemde stroom goederen gaat bij binnenkomst door naar het buitenland zonder dat deze in eigendom komt van een Nederlandse ingezetene (zie ook Creemers et al., 2021). Met de Europese grootmachten Duitsland, het VK, Frankrijk en Italië heeft ons land een aanzienlijk handelsoverschot.

Nederland vierde belangrijkste klant voor Duitse en Britse export

Het Nederlandse belang in de export van Duitsland en het VK (6,7 procent in beide landen) was het grootst. Vanuit Duits en Brits oogpunt is Nederland in beide gevallen de vierde exportpartner. De VS, China en Frankrijk zijn voor onze oosterburen de belangrijkste klanten voor de goederenexport. Voor het VK zijn dat de VS, Duitsland en Ierland. Duitsland is voor ons land de belangrijkste leverancier van onder andere personenauto's, geneesmiddelen en lithografiemachines. En het VK levert vooral ruwe aardolie en geraffineerde aardolieproducten aan Nederland.

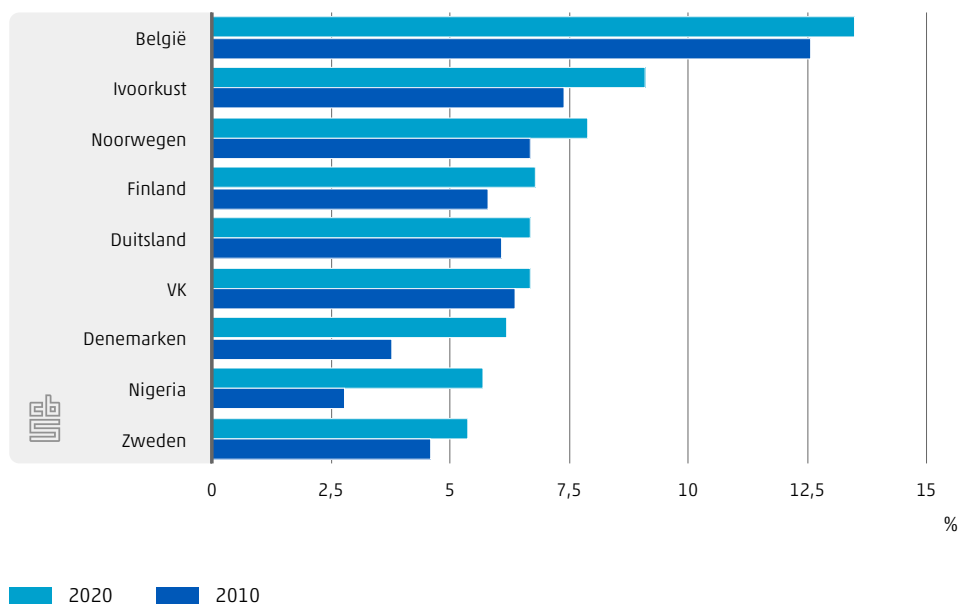
Nederland steeds belangrijkere afnemer van Deense goederen

Van de landen met een exportstroom van meer dan 1 miljard US dollar naar Nederland in 2020 zijn België, Ivoorkust en Noorwegen het meest afhankelijk van Nederland als klant, zie figuur 3.7.2. Zo was in 2020 13,5 procent van alle Belgische goederenexport bestemd voor Nederland. Voor Ivoorkust en Noorwegen was dat respectievelijk 9,1 en 7,9 procent. Ons land was, na Frankrijk en Duitsland, de derde belangrijkste klant voor Belgische export. Voor alle handelspartners getoond in figuur 3.7.2 is het Nederlandse aandeel in hun totale goederenexport gegroeid ten opzichte van 2010.

Als klant neemt Nederland voor Denemarken met een aandeel van 6,2 procent een belangrijke positie in. Tien jaar eerder was het Nederlandse aandeel in de Deense goederenexport 2,4 procentpunt kleiner. Hiermee passeerde ons land het VK, Noorwegen en Frankrijk als exportbestemming voor Deense goederen. Het Deense exportpakket bestemd voor Nederland is erg divers. Het bestaat onder andere uit elektrische machines, geraffineerde aardolieproducten, farmaceutische producten, meubelen, bloemen en planten.

Zeven van de negen landen in figuur 3.7.2 zijn Europees. Opvallend is de tweede positie van Ivoorkust en de achtste plek van Nigeria. Met de haven van Amsterdam als grootste haven ter wereld voor de import van cacao is Nederland een belangrijk afzetgebied voor goederen uit Ivoorkust. In 2020 kwam 46,0 procent van de door Nederland geïmporteerde cacao uit Ivoorkust. Nigeria is naast Rusland, de VS, het VK en Noorwegen een belangrijke leverancier van ruwe aardolie die Nederland binnenkomt.

3.7.2 Belang Nederland als afnemer van goederen per land¹⁾

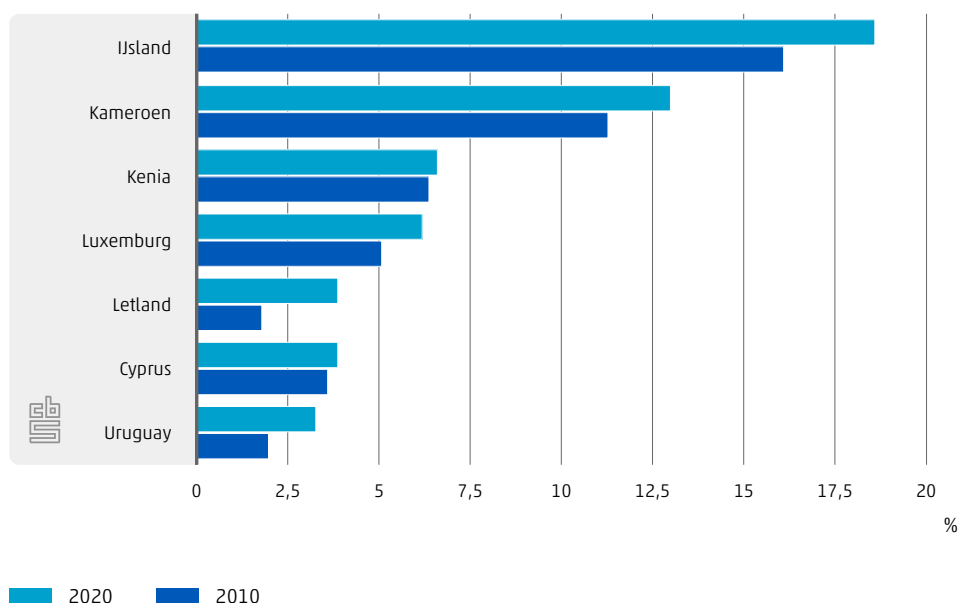
Bron: CBS, CEPII

¹⁾ Enkel handelspartners met een Nederlands aandeel ≥ 5 procent én die ≥ 1 miljard US dollar aan goederen exporteren naar Nederland in 2020 worden hier getoond.

Nederland belangrijke afnemer van goederen uit IJsland en Kameroen

Voor landen met een exportstroom van minder dan 1 miljard US dollar naar Nederland zijn IJsland en Kameroen erg afhankelijk van Nederland als klant, zie figuur 3.7.3. IJsland verkoopt het meeste van zijn goederen aan Nederland, namelijk 18,6 procent. Vooral veel aluminium verlaat IJsland richting Nederland. Omgekeerd is IJsland voor Nederland de belangrijkste leverancier van aluminium. Voor Kameroen is Nederland met een aandeel van 13,0 procent de tweede belangrijkste exportbestemming, enkel voorafgegaan door China. Kameroen levert ons vooral cacao en ruwe aardolie. Na Ivoorkust is Kameroen in rangorde de tweede leverancier van cacao. 6,6 procent van de Keniaanse export had in 2020 als bestemming Nederland. Kenia leverde veel bloemen en planten aan Nederland, waarmee Kenia de derde belangrijkste leverancier van bloemen en planten is.

3.7.3 Aandeel Nederland als klant in de goederenexport minder dan 1 miljard US dollar¹⁾

Bron: CBS, CEPII

¹⁾ Enkel handelspartners met een Nederlands aandeel > 4 procent én die < 1 miljard US dollar aan goederen exporteren naar Nederland in 2020 worden hier getoond.

3.8 Data en methoden

Tabel 3.8.1 bevat een overzicht van de in paragraaf 3.3 en 3.4 gebruikte classificatie voor productgroepen. De zeven productgroepen zijn samengesteld op basis SITC-codes.

3.8.1 Samenstelling productgroepen

Productgroep	SITC
Voeding en dranken	0 + 11 – 00
Grondstoffen en natuurproducten	2 + 4 + 00 + 12
Minerale brandstoffen	3
Chemische producten	5
Machines en apparaten	71 t/m 77
Vervoermaterieel	78 + 79
Fabricaten	6 + 8 + 9

Tabel 3.8.2 bevat een overzicht van de in paragraaf 3.3 en 3.4 gebruikte classificatie voor goederengroepen. Deze goederengroepen zijn samengesteld op basis van SITC- en GN-codes. We spreken hier uitdrukkelijk over goederengroepen en niet over goederen of producten omdat een combinatie van SITC en GN gebruikt wordt voor de classificatie.

3.8.2 Samenstelling goederengroepen

Productgroep	Code
Vlees	SITC 01
Zuivel	SITC 022 + 023 + 024
Granen	SITC 04
Groenten en fruit	SITC 05
Cacao en chocolade	SITC 072 + 073
Veevoeder	SITC 08
Dranken	SITC 11
Hout	SITC 245 t/m 248
Metaalertsen, metaalafvallen	SITC 28
Bloemen en planten	SITC 292
Plantaardige vetten en oliën	SITC 42
Aardolie en olieproducten	SITC 33
Aardgas	SITC 34
Medicinale en farmaceutische producten	SITC 541
Geneesmiddelen	SITC 542
Parfumerieën en cosmetische artikelen	SITC 553
Kunststof in primaire vormen	SITC 57
Kunststofproducten	SITC 58
Biodiesel	GN 38260010 + 38260090
Generatoren en motoren	SITC 71
Gespecialiseerde machines	SITC 72
Pompen en elevatoren	SITC 742 + 743
Kantoormachines	SITC 751
Computers, laptops, tablets	SITC 752
Televisies	SITC 761
Chips, halfgeleiders	SITC 776
Mobiele telefoons	GN 85171200
Modems en routers, speakers	GN 85176200
Personenauto's	SITC 781
Overige automobielen	SITC 782 + 783
Delen en onderdelen voor automobielen	SITC 784
Papier, karton	SITC 64
IJzer en staal	SITC 67
Non-ferrometalen	SITC 68
Meubelen	SITC 82
Kleding	SITC 84
Schoeisel	SITC 85
Medische instrumenten en apparaten	SITC 872
Meet-, controle- en analyseinstrumenten	SITC 874

Constant market share analyse

De *constant market share* (CMS) analyse is een veelgebruikte statistische decompositiemethode die ook voor het ontleden van ontwikkelingen in de internationale handel regelmatig wordt toegepast, bijvoorbeeld in Portugal (Amador & Cabral, 2008), België (Simonis, 2000), Oostenrijk (Skriner, 2009), India (Singh, 2014) en de EU (ECB, 2005; Buitelaar & van Kerkhoff, 2010).

Door middel van een CMS-analyse kan de groei van de Nederlandse export gerelateerd worden aan de groei van de wereldhandel. Daarnaast kan de ontwikkeling van het totale marktaandeel van Nederland in de wereldhandel uitgesplitst worden naar enerzijds verschuivingen in Nederlandse marktaandelen in specifieke markten en anderzijds verschuivingen in de samenstelling van de totale Nederlandse handel. Deze methode biedt drie belangrijke voordelen: (1) het biedt de mogelijkheid een totaalbeeld te schetsen van de relatieve positie van Nederland in de wereldhandel, maar ook van specifieke geografische of productmarkten, (2) het is flexibel in de groepering van landen of productgroepen als *unit of analysis* en (3) een vergelijking van de relatieve prestaties met benchmark-landen behoort tot de mogelijkheden. De methode kent ook aandachtspunten. Zo zijn de resultaten niet onafhankelijk van het gekozen aggregatieniveau van producten of landen in groepen. Daarnaast is het niet mogelijk om de ontwikkelingen in marktaandelen te corrigeren voor prijs- en wisselkoersbewegingen. Om die reden moeten de resultaten van een CMS-analyse altijd met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

De methode

De constant market share analyse is een rekenmethode die het mogelijk maakt om veranderingen in het marktaandeel van een bepaald land over tijd te ontleden. De methode levert vooral beschrijvende inzichten op, niet direct verklaringen voor de geobserveerde patronen. We bespreken de analysemethodiek in beschrijvende zin aan de hand van een rekenvoorbeeld zoals getoond in tabel 3.8.3, voor de onderliggende wiskundige uitwerking van de methode verwijzen we naar Amador & Cabral (2008, sectie 2) wiens onderzoeksopzet we voor onze analyses gerepliceerd hebben.

De totale verschuiving van het aandeel van de Nederlandse export in de wereldhandel (totaaleffect, TE) is gelijk aan het verschil tussen de groei van de Nederlandse export en de groei van de export van de rest van de wereld. In tabel 3.8.3 zien we bijvoorbeeld dat in 2011 de Nederlandse export harder groeide (+23,4%) dan de wereldhandel (+16,3%), waardoor het totaaleffect positief is (+7,1%). Een positief totaaleffect (TE) betekent een toename van het marktaandeel, een negatief totaaleffect een krimp van het marktaandeel. Met andere woorden, het marktaandeel van de Nederlandse export in de totale wereldhandel was in 2011 hoger dan in 2010.

De kern van de constant market share analyse bestaat eruit om deze ontwikkeling van het totale marktaandeel van Nederland in de wereldhandel te ontleden in twee hoofdelementen: een puur marktaandeleneffect (MSE) en het gecombineerde structuureffect (CSE).

Een *puur marktaandeleneffect* (MSE), waarbij de verandering van het marktaandeel in iedere afzonderlijke product- en bestemmingsmarkt in kaart wordt gebracht. Om het MSE te berekenen wordt de gedetailleerde structuur van de Nederlandse export 'vastgezet' tussen twee jaren, waarna de ontwikkeling van de Nederlandse export wordt afgezet tegen die van

de rest van de wereld in iedere afzonderlijke deelmarkt. In het rekenvoorbeeld zien we dus het marktaandeel van de Nederlandse export in de wereldhandel in 2011 in pure zin, dus exclusief verschuivingen in specialisatie, toenemen met 9,1 procent.

Het *gecombineerde structuureffect* (CSE), dat laat zien welk deel van de totale verschuiving in het marktaandeel van Nederland in de wereldhandel voortkomt uit het feit dat Nederland zich meer of juist minder is gaan specialiseren in bepaalde productgroepen of bestemmingsmarkten. Het CSE is positief in een bepaald jaar als Nederland zich netto meer is gaan specialiseren in de export naar specifieke deelmarkten die relatief hard zijn gegroeid. In het voorbeeld in tabel 3.8.3 zien we dat Nederland zich in 2011 juist meer is gaan specialiseren in deelmarkten die het relatief slecht deden (-2,0%). Dit geldt zowel voor specialisatie in productmarkten (-1,1%) als in geografische markten (-0,3%) waarin het CSE kan worden uitgesplitst:

- Het landeffect (GSE) brengt in kaart gebracht in hoeverre een verandering in de geografische samenstelling van de Nederlandse export (specialisatie) van invloed is op het totale Nederlandse marktaandeel in de wereldhandel.
- Het producteffect (PSE) brengt in kaart in hoeverre een verandering in de productsamenstelling (specialisatie) van de Nederlandse export van invloed is op het totale Nederlandse marktaandeel in de wereldhandel.
- Naast het landeffect en producteffect wordt er nog een restpost onderscheiden, het gemengde structuureffect (MIX). Dit komt voort uit het feit dat de productstructuur en de geografische structuur van de export niet onafhankelijk van elkaar zijn. Het MIX-effect waarborgt dat het samen met het landeffect en producteffect optelt tot het gecombineerde structuureffect (CSE), maar is op zichzelf niet zinvol te interpreteren.

3.8.3 Ontwikkeling marktaandeel Nederlandse export in 2011

Groei van de NL export	+23,4%
Groei van de wereldexport	+16,3%
Totaaleffect = ontwikkeling aandeel wereldhandel	+7,1%
bestaande uit:	
marktaandeleneffect	+9,1%
gecombineerd structuureffect	-2,0%
bestaande uit:	
landeffect	-0,3%
producteffect	-1,1%
gemengd structuureffect	-0,6%

Bron: CEPII, bewerking CBS

De data: CEPII-CHELEM

We baseren onze CMS-analyse op de CHELEM International Trade database van het Franse instituut Centre d'Etudes Prospectives et d'Informations Internationales (CEPII). De reden hiervoor is gelegen in de lengte van de tijdreeks die beschikbaar is van volledig geharmoniseerde en complete bilaterale handelsdata. Andere bekende bronnen voor bilaterale handelsdata, zoals COMTRADE van de VN of data van internationale instituties als het IMF, de Wereldbank, de OESO en UNCTAD, worden gekenmerkt door veel kortere historische reeksen, onvolledigheid en een gebrek aan harmonisatie. Met harmonisatie bedoelen we dat de handel volledig 'vierkant' is gemaakt in de CEPII-CHELEM data: de import van product 1 door land X uit land Y is exact gelijk aan de export van product 1 door land Y naar land X. Dat klinkt nogal voor de hand liggend, maar dit is in bilaterale statistieken zelden het geval. De belangrijkste bron van de CEPII-CHELEM database is COMTRADE,

aangevuld met data van de eerdergenoemde instituties en allerhande nationale bronnen zoals statistiekbureaus.

Een observatie in de CEPII-CHELEM data is de waarde van de handel tussen een exporterend land en een importerend land in miljoenen dollars (lopende prijzen) per productgroep/bedrijfstak (De Saint-Vaulry, 2008). In principe betreft het de handel exclusief wederuitvoer, maar onder andere voor Nederland is de wederuitvoer wel onderdeel van de cijfers. De reeks begint in 1967 en eindigt in 2020. Omdat er eind jaren 60 enkele onverklaarbare sprongen in de Nederlandse cijfers in CEPII-CHELEM zitten die niet corresponderen met de historische reeks van de internationale handel die het CBS op Statline publiceert, laten we de analyses beginnen in 1970. Sinds 1967 zijn er als bekend een flink aantal landen bijgekomen in de wereld, denk bijvoorbeeld aan het uiteenvallen van de Sovjetunie en Joegoslavië. Uit statistisch-analytische overwegingen is ervoor gekozen in alle gevallen het hoogste geografisch-historische aggregaat in het analysebestand op te nemen. Dat wil zeggen, we nemen bijvoorbeeld Tsjechoslowakije mee in plaats van Tsjechië en Slowakije apart. Dit voorkomt dat er vóór het uiteenvallen van een niet meer bestaand land handel moet worden verdeeld over de landen waarin het oorspronkelijke land uiteindelijk uiteenvalt. Hierdoor onderscheiden we in totaal 80 landen en landengroepen in de analyses. Voor de precieze lijst verwijzen we naar Appendix A van Amador & Cabral (2008).

Vermeldenswaardig is alleen nog dat België en Luxemburg gebundeld in de analyses zijn opgenomen, ook als benchmark-land voor Nederland, omdat zij tot 1999 gezamenlijk hun handel rapporteerden aan de VN. De onderscheiden productgroepen volgen de indeling van de ISIC, waarbij de analyses zijn gedaan op het twee digit detailniveau.¹¹⁾ Daarnaast gebruiken we een door de OESO ontwikkelde en door CEPII gepubliceerde aggregatie van de ISIC-indeling naar technologie-intensiteit van de handel. Voor een lijst van producten en de koppeling met de ISIC verwijzen we naar Appendix B van Amador & Cabral (2008). Alle analyses zijn uitsluitend gebaseerd op de handel in industriële producten (ISIC-hoofdstukken 15–37) exclusief productgroep 23. Productgroep 23 betreft de productgroep energie waar bijvoorbeeld aardolie onder valt. Deze productgroep wordt dermate sterk door prijseffecten beïnvloed dat het niet zinvol is deze mee te nemen in de analyses.

3.9 Literatuur

Aerts, N., Bohn, T., Ramaekers, P. & Wong, K. F. (2021). Handel in goederen met grote milieu-impact. In S. Creemers, M. Jaarsma & J. Rooyakkers (Red), *Internationaliseringsmonitor 2021, tweede kwartaal: Handel en milieu*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Amador, J. & Cabral, S. (2008). The Portuguese export performance in perspective: A constant market share analysis. Economic Bulletin and Financial Stability Report Articles and Banco de Portugal Economic Studies. Portugal: Banco de Portugal, Economics and Research Department.

¹¹⁾ Als gezegd is een beperking van de CMS-analyse dat de resultaten beïnvloed worden door de gekozen aggregatieniveaus van producten. Hier zagen we met name dat de analyses op vier digit ISIC-niveau tot vreemde resultaten leiden doordat marginale productgroepen in procentuele zin bovenmatig sterk doorwegen in de totaalcijfers. De analyses op twee digit ISIC-niveau en op basis van productgroepen naar technologie intensiteit zijn aanzienlijk stabiel en resulteren wel in kwalitatief sterk vergelijkbare bevindingen.

Autor, D., Dorn, D. & Hanson, G. (2022). [On the Persistence of the China Shock](#). *Brookings Papers on Economic Activity*, 2021(2), 381–476.

Buitelaar, P. & Kerkhoff, van, H. (2010). [The performance of EU foreign trade: a sectoral analysis](#). *DNB Occasional Studies*, 8(1).

CBS (2001). [De economische teruggang begin jaren negentig](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2015). [De in- en uitvoercijfers van het CBS](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021a). [Export groeit met 25,7 procent in april](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021b). [Veel doorvoer van goederen, opbrengsten relatief laag](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022a). [Invoer en uitvoer volgens eigendomsoverdracht; volumeontwikkelingen](#). [Dataset]. Geraadpleegd op 1 juli 2022.

CBS (2022b). [Minder goederen, meer diensten naar het VK in 2021](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022c). [Aardgasverbruik in 2021 4 procent lager dan in 2020](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022d). [Guldenwisselkoersen; maand – en jaargemiddelden, 1962 – 2001](#). [Database].

CBS (2022e). [Export naar Baltische staten bijna 3,5 miljard euro in 2021](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022f). [87 procent import uit Rusland betreft minerale brandstoffen](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022g). [Import uit Oekraïne in 2021 voor het eerst boven 2 miljard euro](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Creemers, S. & Draper, H. (2021). [Trends in de Nederlands-Afrikaanse handel](#). In S. Creemers & M. Jaarsma (Red), *Internationaliseringsmonitor 2021, eerste kwartaal: Afrika*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Creemers, S., Draper, H. & Jaarsma, M. (2021). [Nederlandse handel tijdens crises](#). In S. Creemers, M. Jaarsma & J. Rooyakkers (Red), *Internationaliseringsmonitor 2021, vierde kwartaal: Exogene schokken*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Creemers, S. & Draper, H. (2022). [De Nederlandse handel met de Eurozone](#). In S. Creemers & M. Jaarsma (Red), *Internationaliseringsmonitor 2022, eerste kwartaal: De Eurozone*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

De Saint-Vaulry, A. (2008). *CHELEM International Trade: Building Methods of the CEPII Database*.

ECB (2005). *Competitiveness and the export performance of the Euro area*. Occasional Paper Series, no. 30. Frankfurt am Main, Germany: Task Force of the Monetary Policy Committee of the European System of Central Banks.

Lemmers, O., Streng, M., Bohn, T., Bouhuijs, I., Kuipers, B., Ramaekers, P., Walker, A. & Wong, K. F. (2022). *Economische betekenis zeehavengebieden: Vestigingsplaatsfunctie, knooppuntfunctie en handelsstroomfunctie*. CBS en Erasmus UPT.

Ramaekers, P. & Walhout, J. (2018). Honderd jaar goederenhandel in beeld. In M. Jaarsma & R. Voncken (Red), *Internationaliseringsmonitor 2018, eerste kwartaal: De positie van Nederland*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

RTL nieuws (2020). *Olieprijs in vrije val door conflict tussen Saudi-Arabië en Rusland*.

Simonis, D. (2000). *Belgium's export performance: A constant market shares analysis*. Brussel: Federal Planning Bureau, Economic analyses and forecasts.

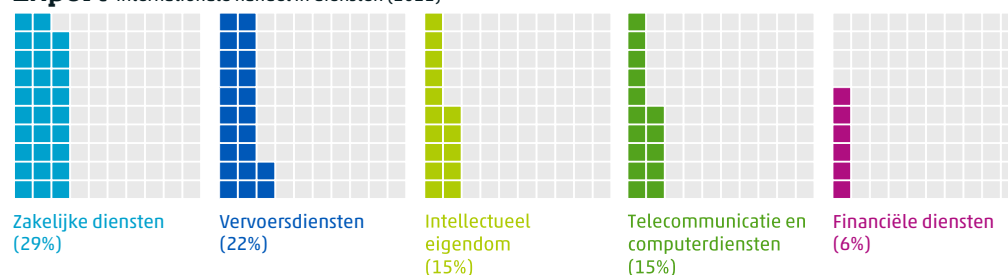
Singh, K. (2014). *A Constant Market Share Analysis of India's Export Performance*. *Foreign Trade Review*, 49(2), 141–161.

Skriner, E. (2009). *Competitiveness and Specialisation of the Austrian Export Sector – A Constant-Market-Shares Analysis*. FIW Working Paper, No. 32. Wenen: FIW – Research Centre International Economics.

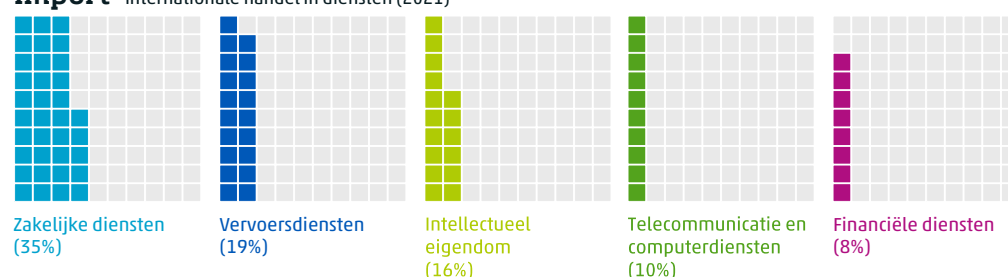
4 Internationale handel in diensten

Auteurs: Dennis Dahlmans, Marjolijn Jaarsma, Janneke Rooyakkers, Iryna Rud

Export Internationale handel in diensten (2021)

Import Internationale handel in diensten (2021)

In dit hoofdstuk staat de internationale dienstenhandel centraal. We gaan in op de ontwikkeling van de internationale handel in diensten over de tijd, waarbij ook de belangrijkste handelspartners en dienstesoorten onderscheiden worden. Daarnaast zien we hoe de internationale dienstenhandel in Nederland regionaal verspreid is. Waar in Nederland vindt veel dienstenhandel plaats, zowel absoluut als relatief? Tenslotte komt de internationale positie van Nederland als dienstenhandelaar aan bod: hoe belangrijk is Nederland voor de dienstenhandel van andere landen, als klant en als leverancier? Deze en meer aspecten komen in dit hoofdstuk aan bod om een overzicht te geven van de Nederlandse handel in diensten.

4.1 Belangrijkste bevindingen

Dienstenexport nog niet op niveau van voor coronacrisis

De Nederlandse export van diensten bedroeg bijna 211 miljard euro in 2021. Dit is 5,7 procent meer dan in 2020, maar nog steeds 10,5 procent (–24,8 miljard euro) minder dan in het pre-coronajaar 2019. Met name de export van reisverkeersdiensten (uitgaven van toeristen en reizigers in Nederland) en de export van diensten door reisbemiddelaars en -platforms waren nog niet terug op het niveau van voor de coronacrisis. Ook de export van

intellectueel eigendom (ontvangen vergoedingen voor het gebruik of licentie op distributie of reproductie van intellectueel eigendom zoals muziek, films, series, tv-formats en handelsmerken) nam de afgelopen twee jaar flink af. Deze daling hangt samen met veranderingen in fiscale regels in Nederland.

Het Verenigd Koninkrijk was in 2021 de belangrijkste bestemming van Nederlandse diensten. Het VK ontvangt met name zakelijke diensten en vervoersdiensten uit Nederland. Na het VK is Duitsland het belangrijkste exportland; hier spelen vervoersdiensten een hoofdrol. De Verenigde Staten staan op de derde plek, en ontvangen relatief veel financiële diensten uit Nederland, waarop een aantal multinationals bepaalde geld- en dienstenstromen verlegden naar buiten Nederland.

Importwaarde diensten 15 procent lager dan in 2019

De Nederlandse dienstenimport bedroeg in 2021 ruim 200 miljard euro. Dat is 7 procent meer dan in 2020, maar nog altijd ruim 15 procent onder het niveau van 2019. Ook voor de import van diensten geldt dat de coronacrisis en herstructureringen van geld- en dienstenstromen door multinationals het grootste deel van de krimp verklaren. Het aandeel van overige zakelijke diensten en vervoersdiensten in de totale diensteninvoer is groter geworden tussen 2019 en 2021. Vanwege de voortdurende coronacrisis en reisbeperkingen waren de uitgaven van Nederlandse reizigers in het buitenland (invoer van reisverkeersdiensten) in 2021 veel kleiner dan in 2019.

Net als in 2019 en 2020 werden de meeste diensten uit de Verenigde Staten geïmporteerd. Ondanks de Brexit was het Verenigd Koninkrijk de tweede leverancier van diensten. Ook het aandeel van Ierland, België, Frankrijk en Polen in de Nederlandse diensteninvoer groeide tussen 2019 en 2021. Grote handelspartners Zwitserland en Bermuda leverden mede door herstructurering door multinationals marktaandeel in en werden minder belangrijk in de Nederlandse diensteninvoer.

Ruim 70 procent dienstenhandel door vijf regio's

Bijna de helft van de dienstenhandel van het Nederlandse bedrijfsleven komt voor rekening van bedrijven in de regio Groot-Amsterdam. Deze regio is samen met Groot-Rijnmond, de Agglomeratie 's-Gravenhage, Zuidoost-Noord-Brabant en Utrecht goed voor ruim 70 procent van alle diensthandel in Nederland. Afgezet tegen alle bedrijven per COROP-gebied (regionale gebiedsindeling in Nederland), kennen Zeeuws-Vlaanderen (36 procent), Midden-Limburg (28 procent) en Zuid-Limburg (27 procent) relatief de meeste diensthandelaars.

Oost-Groningen, Arnhem/Nijmegen en Zuidoost-Drenthe zijn de drie regio's met het grootste exportaandeel naar Duitsland. Wat betreft import van diensten uit Duitsland vervangt Zuidoost-Friesland de regio Arnhem/Nijmegen als één van drie regio's met het grootste aandeel. De koploper in dienstenexport naar België is de regio Midden-Noord-Brabant; voor import van diensten is dit Zeeuws-Vlaanderen. De COROP-regio's in Limburg zijn wat betreft dienstenexport en -import veel meer op Duitsland gericht dan op België.

Nederland belangrijkste klant én leverancier van diensten voor België

Bijna 15 procent van de Belgische dienstenhandel vindt plaats met Nederland. Daarmee was Nederland in 2019 in omvang de belangrijkste klant én leverancier van diensten voor België. Omgekeerd is het aandeel van België in de Nederlandse dienstenhandel een stuk kleiner (circa 5–6 procent). Met een aandeel van 5 á 6 procent staat Nederland op een vijfde plaats in de Duitse dienstenimport en -export. Daarmee is het aandeel dat Nederland heeft in de Duitse dienstenhandel aanzienlijk kleiner dan het aandeel van Duitsland in de Nederlandse dienstenhandel. Voor andere grote handelspartners als de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk geldt ook dat Nederland er relatief meer diensten afzet én van afneemt dan andersom. Voor landen als Polen, Zweden, IJsland en Litouwen is Nederland juist een belangrijkere partner dan andersom. De mate waarin er gehandeld wordt met een land hangt echter van veel factoren af. Zo speelt afstand een belangrijke rol, alsook de omvang van het partnerland. Hoe groter het partnerland, bijvoorbeeld in termen van bbp of bevolkingsomvang, hoe meer dienstenexport (ceteris paribus) (Cremers & Jaarsma 2020; Cremers et al. 2022).

4.2 Export van diensten naar dienstensoort en land

De internationale handel in diensten is een belangrijk onderdeel van de Nederlandse economie. De verdiensten aan de dienstenexport waren in 2020 goed voor circa 12 procent van het Nederlandse bbp. Dat verdienen we met de export van transportdiensten, betalingsdiensten, technische diensten, bijvoorbeeld gerelateerd aan de winning van olie en gas, vergoedingen voor het gebruik van licenties en intellectueel eigendom, uitgaven van toeristen en dagjesmensen in Nederland, telecommunicatie, advies- en accountantsdiensten en nog vele andere typen grensoverschrijdende dienstverlening. Iets meer dan 1 miljoen voltijdbanen in 2020 hingen direct of indirect samen met de export van diensten. Hoofdstuk 6 in deze publicatie gaat dieper in op de Nederlandse exportverdiensten en de werkgelegenheid die hiermee samenhangt.

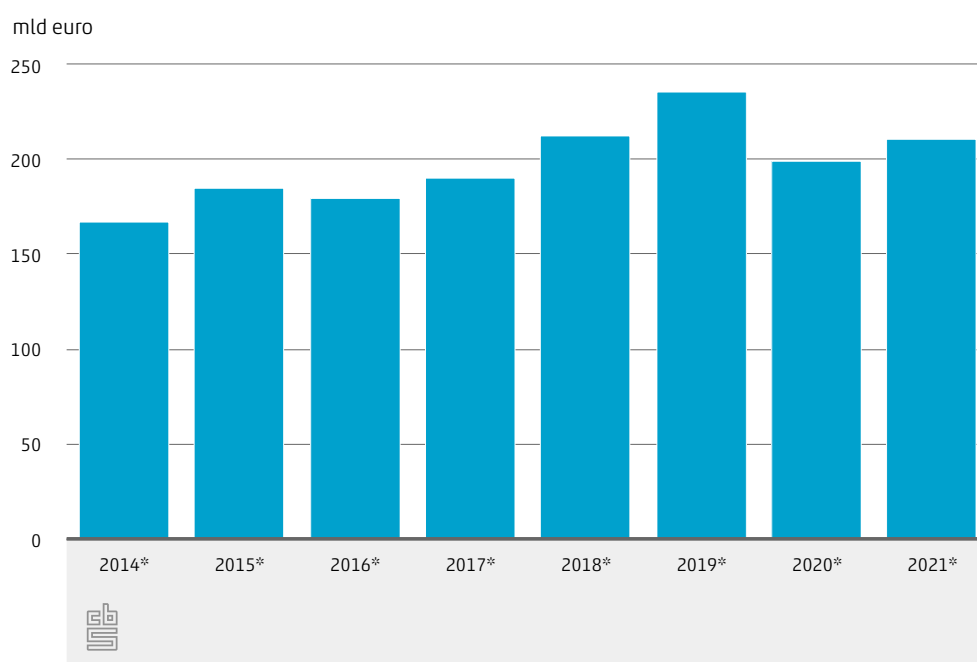
Nederlandse dienstenexport is de coronacrisis nog niet te boven

Nederland exporteerde in 2021 voor bijna 211 miljard euro aan diensten, zie figuur 4.2.1. Hoewel dat 5,7 procent meer is dan in 2020, ligt de export 10,5 procent – 24,8 miljard euro – onder het niveau van 2019. Het was ook nog zo'n 2 miljard euro minder dan in 2018. De dienstenhandel is de forse krimp in coronajaar 2020 dus nog niet te boven. Een groot deel van die krimp na 2019 is te wijten aan de coronacrisis. Met name de export van reisverkeersdiensten nam enorm af door de reisbeperkingen die in 2020 en 2021 golden, waarmee ook de export van ondersteunende diensten voor het reisverkeer fors kleiner werd (websites en platforms om accommodaties, vliegtickets en taxi's te boeken; passagiersvervoer in de luchtvaart; dienstverlening voor luchtvaart e.d.).

Herstructureringen dienstenstromen multinationals

Nederland voerde in 2020 en 2021 enkele veranderingen door in het belastingstelsel waardoor het voor multinationals minder aantrekkelijk werd om bepaalde dienstenstromen via Nederland te laten verlopen, waaronder rente- en royaltystromen (zie hiernavolgend tekstkader). Als gevolg hiervan voerden diverse bedrijven herstructureringen door in hun internationale diensten- en inkomensstromen, waardoor onder andere de Nederlandse export van intellectueel eigendom (ontvangen vergoedingen en royalty's) in 2021 fors kleiner was dan in 2019 (Poulissen et al., 2022). Naast de coronacrisis en herstructureringen van bedrijven waren 2020 en 2021 onzekere jaren voor zowel de Nederlandse als de wereldwijde economie met onder andere de nog steeds gespannen handelsrelatie tussen de VS en China, onzekerheden rondom Brexit, en diverse aanbod- en vraagverstoringen zoals de chiptekorten en krapte op de arbeidsmarkt.

4.2.1 Export van diensten

Herstructurering geld- en dienstenstromen van multinationals

De hoogopgeleide beroepsbevolking, de goede digitale en fysieke infrastructuur en investeringen in innovatie en technologie, de gunstige ligging in Europa met mainports als de Rotterdamse haven en Schiphol, en een voor bedrijven gunstig belastingstelsel maken dat Nederland een goed vestigingsklimaat heeft voor onder andere grote, internationale bedrijven. Nederland speelt een belangrijke rol in het structureren van belastingen door multinationals (DNB, 2020). Een holding of bijzondere financiële instelling (BFI) in Nederland stelt multinationals in staat om grote inkomens- of vermogenstransacties voor het moederbedrijf via Nederland te laten plaatsvinden. Mede door het grote aantal BFI's in Nederland en de grote geldstromen die zij verwerken is Nederland een van de grootste ontvangers én investeerders wereldwijd (DNB, 2020). Zie

ook hoofdstuk 8 in deze publicatie voor meer informatie en cijfers over de directe buitenlandse investeringen in en van Nederland.

De dividenden, rentes en royalty's die voortkomen uit deze directe buitenlandse investeringen stromen vaak ook door Nederland (Lejour et al., 2019). Deze rente- en royaltybetalingen waren vóór 2021 niet onderhevig aan bronbelasting in Nederland, wat inhoudt dat deze geldstromen niet in Nederland belast werden, maar (eventueel) in het land van bestemming met de daar geldende winstbelasting. Echter, in zogenaamde 'belastingparadijzen' wordt geen of weinig winstbelasting geheven en een aanzienlijk deel van de inkomsten die Nederland uitgaan, heeft deze landen als bestemming (Berentsen, 2020).

Met de Wet bronbelasting is dit per 1 januari 2021 veranderd en zijn bepaalde rente- en royaltybetalingen aan in Nederland gevestigde onderdelen van internationaal opererende multinationals wel onderhevig aan een bronbelasting. Ook internationale betalingen die omwille van belastingstructurering via Nederland worden geleid worden sinds 2021 belast met deze bronbelasting en met ingang van 2024 zullen dividenden die naar laag-belastende landen stromen eveneens in Nederland worden belast. Poulissen et al. (2022) laten zien dat multinationals in Nederland op deze wetswijziging hebben geanticipeerd en gereageerd met een herstructurering van hun bedrijfsvoering en bepaalde diensten- en geldstromen niet meer via Nederland te laten lopen. Dit heeft negatieve consequenties voor de internationale dienstenhandel van Nederland aangezien sommige stromen onder de definitie van de internationale dienstenhandel vallen. Denk bijvoorbeeld aan de internationale verrekening van royalty's tussen moeder- en dochtermaatschappijen, zoals betalingen voor het gebruik van intellectueel eigendom (bijvoorbeeld een geregistreerd handelsmerk, bepaalde zelfontwikkelde software of rechten op films en muziek).

Reisverkeersdiensten aan belang ingeboet

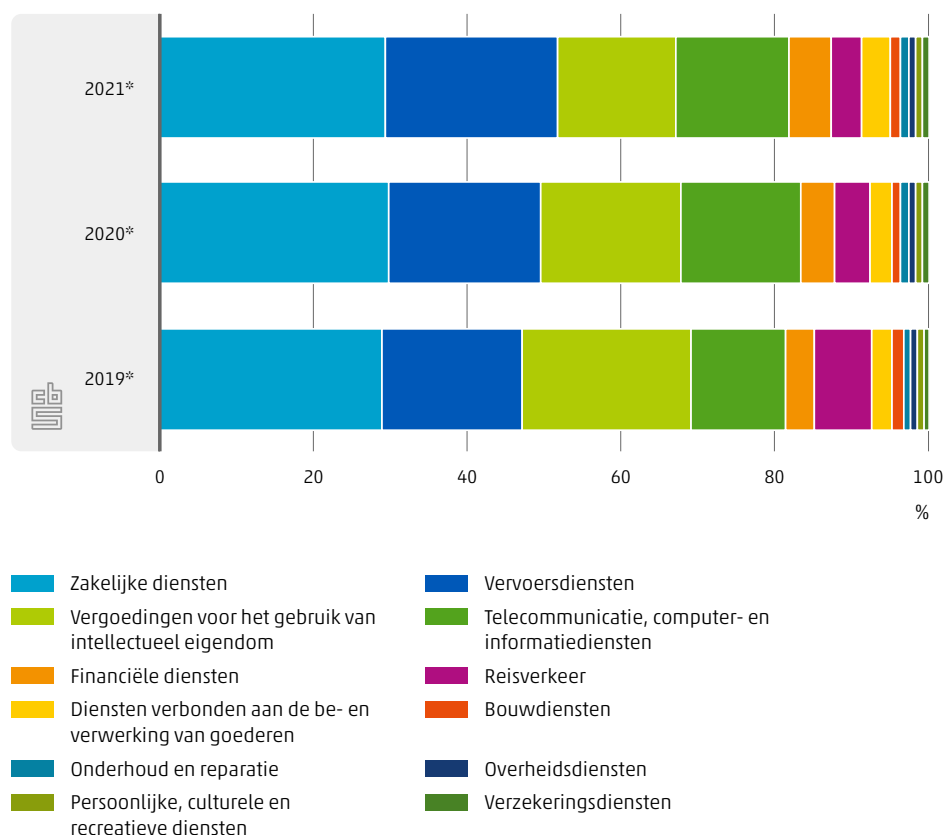
In figuur 4.2.2 wordt de samenstelling van de Nederlandse export van diensten in de afgelopen drie jaar weergegeven. De export van verzekeringsdiensten, persoonlijke, culturele en recreatieve diensten, overheidsdiensten, export van onderhouds- en reparatiediensten en bouwdiensten vormen slechts een hele kleine rol in de totale Nederlandse dienstenexport. De reisverkeersdiensten waren in 2019, met 7,5 procent van de totale export, nog de vijfde dienstensoort. In 2021 is dat belang afgenomen tot 3,9 procent.

Vervoersdiensten steeds belangrijker in dienstenexport

Met een aandeel van circa 30 procent in de totale export voert de zakelijke dienstverlening de lijst met belangrijkste dienstensoorten de afgelopen jaren heel stabiel aan. Vervoersdiensten, in 2021 goed voor ruim 22 procent van de totale dienstenexport, nemen gaandeweg een steeds groter aandeel in. Mogelijk spelen de sterk gestegen energie- en brandstofprijzen sinds het einde van de zomer van 2021 hier ook een rol in.

De export van intellectueel eigendom (ontvangen vergoedingen voor het gebruik van intellectueel eigendom) was in 2021 fors kleiner dan in 2019. Dat heeft vooral te maken met de eerdergenoemde herstructureringen van dienstenstromen door grote multinationals.

4.2.2 Export van diensten naar dienstensoort

Krimp in zakelijke dienstverlening door R&D en overige zakelijke diensten

In figuur 4.2.3 wordt de top-5 geëxporteerde diensten verder uitgesplitst. Binnen de export van zakelijke diensten vertegenwoordigt de categorie 'technische diensten, aan de handel gerelateerde diensten en overige zakelijke diensten' de meeste exportwaarde (30,2 miljard euro), gevolgd door professionele en managementadviesdiensten (26,1 miljard euro). Tot de eerste groep zakelijke diensten behoren onder andere diensten van architecten-, ingenieurs-, wetenschappelijke- en andere technische diensten, aan de mijnbouw, olie- en gaswinning verbonden diensten bijvoorbeeld op een buitenlands boorplatform, en operationele leasing van bijvoorbeeld vliegtuigen. Ook platforms (bijvoorbeeld voor het bemiddelen van reizen, taxidiensten of accommodatie) kunnen hieronder vallen. De afname in reisverkeer tijdens de coronacrisis ging dan ook samen met de krimp in de export van deze dienstensoort tussen 2019 en 2021. Voorbeelden van professionele en managementadviesdiensten zijn juridische diensten, accounting, auditing, boekhouding en belastingadvies, zakelijk advies, managementadvies en public relations, adverteren, marktonderzoek en opiniepeilingen.

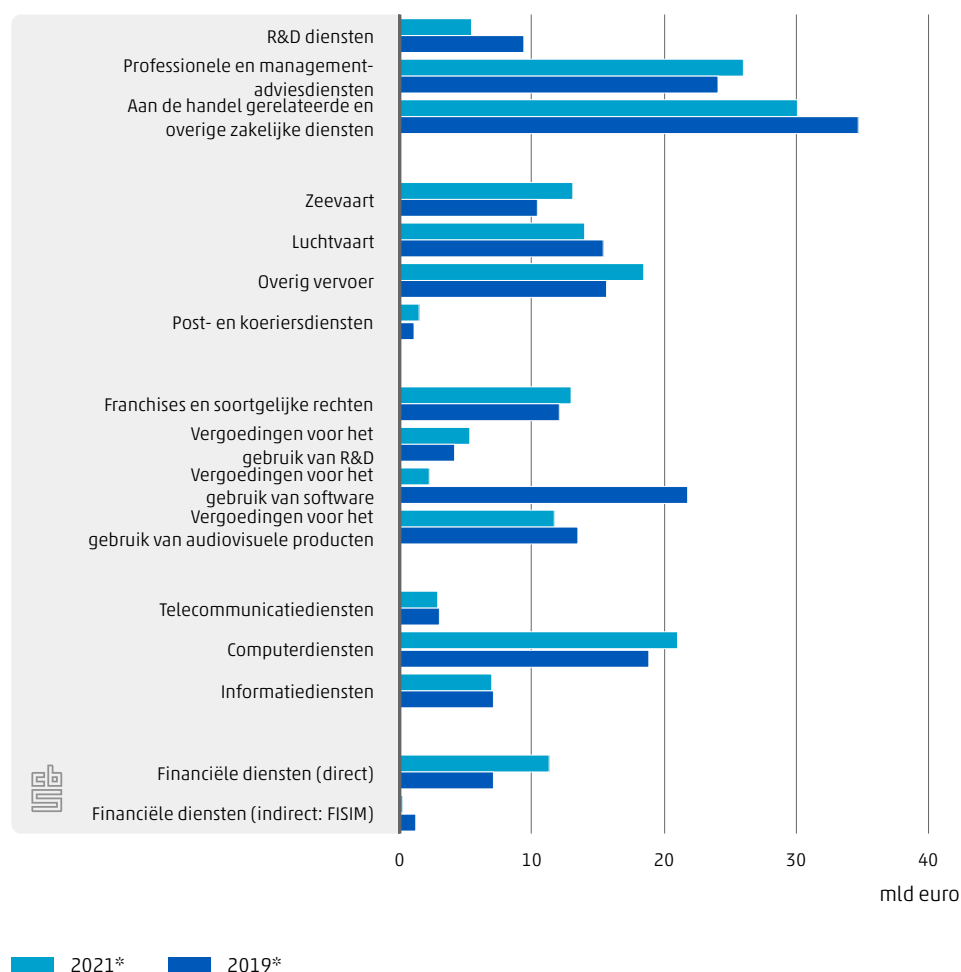
Binnen de vervoersdiensten zijn de overige vervoersdiensten het grootst. Daaronder vallen het vracht- en passagiersvervoer en de ondersteunende diensten voor vervoer via het spoor, via de weg, de binnenvaart en per pijpleiding. Het vrachtvervoer is daarbij verreweg het grootst. Na de overige vervoersdiensten is de export van luchtvaartdiensten het grootst, met 14,1 miljard euro, gevolgd door zeevaartdiensten met 13,1 miljard euro. Tot deze diensten behoren passagiers- en vrachtvervoer door de lucht en over zee, en diensten ter ondersteuning hiervan, verleend aan buitenlands ingezetenen. Binnen de vervoersdiensten kromp alleen de luchtvaart tussen 2019 en 2020; de andere diensten lieten een groei zien.

Bij de ontvangen vergoedingen voor het gebruik van intellectueel eigendom wordt de meeste exportwaarde vertegenwoordigd door vergoedingen voor het gebruik van audiovisuele diensten, waarbij we kunnen denken aan vergoedingen voor distributierechten op muziek en films, en door franchises en soortgelijke handelsmerken. Bij de export van informatiediensten zijn de computerdiensten het belangrijkste. Deze dienstesoort omvat onder andere vergoedingen voor gebruik, distributie of eigendomsrechten van software. Dit laatste onderdeel liet in 2021 een grote krimp zien ten opzichte van 2019.¹⁾

Bij de financiële diensten tenslotte kunnen we alleen uitsplitsen tussen expliciet in rekening gebrachte financiële diensten en indirecte financiële diensten. Daarbij speelt de laatste categorie bijna geen rol in de Nederlandse dienstenexport.

¹⁾ De grote mutaties in de exportwaarde van de vergoedingen voor het gebruik, distributie of eigendomsrechten van software voor 2020 zullen in latere publicaties verdwijnen. Een groot deel van deze stroom bestaat uit een type financiële stroom waarvan recent besloten is dat deze niet (meer) tot de internationale dienstenhandel zou moeten worden gerekend. In toekomstige doorrekeningen van de gebruikte tijdreeksen voor de internationale dienstenhandel zal deze stroom daardoor verdwijnen. Binnen de publicatietermijn van dit rapport bleek het niet meer mogelijk de tijdreeksen hierop aan te passen.

4.2.3 Export van diensten naar dienstesoort, top-5 in meer detail

Verenigd Koninkrijk ondanks Brexit opgeklommen tot belangrijkste exportpartner

In 2021 was het Verenigd Koninkrijk onze belangrijkste exportbestemming voor diensten. Ondanks de naderende Brexit is het VK de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden voor onze dienstenexport: in 2019 ging 10,9 procent van de export naar het VK, in 2021 was dat al 13,7 procent. Hoofdstuk 8 in deze publicatie laat zien dat ook de directe investeringen van Nederland in het VK verder zijn gegroeid in 2021, waardoor het land in 2021 weer meer Nederlandse investeringen ontvangt dan de VS en de lijst van investeringsbestemmingen voor Nederland aanvoert. De top-5 exportbestemmingen wordt in 2021 gecompleteerd door respectievelijk Duitsland (12,8 procent), de VS (11,7 procent), Ierland (7,4 procent) en België (6,0 procent). In figuur 4.2.4 zien we dat het VK, de VS en Duitsland vrij dicht bij elkaar in de buurt zitten qua exportwaarde. De exportwaarde naar Ierland is wel fors gekrompen sinds 2019.²⁾

²⁾ De grote mutaties in de exportwaarde naar Ierland voor 2020 zullen in latere publicaties verdwijnen. Een groot deel van deze stroom bestaat uit een type financiële stroom waarvan recent besloten is dat deze niet (meer) tot de internationale dienstenhandel zou moeten worden gerekend. In toekomstige doorrekeningen van de gebruikte tijdreeksen voor de internationale dienstenhandel zal deze stroom daardoor verdwijnen. Binnen de publicatietermijn van dit rapport bleek het niet meer mogelijk de tijdreeksen hierop aan te passen.

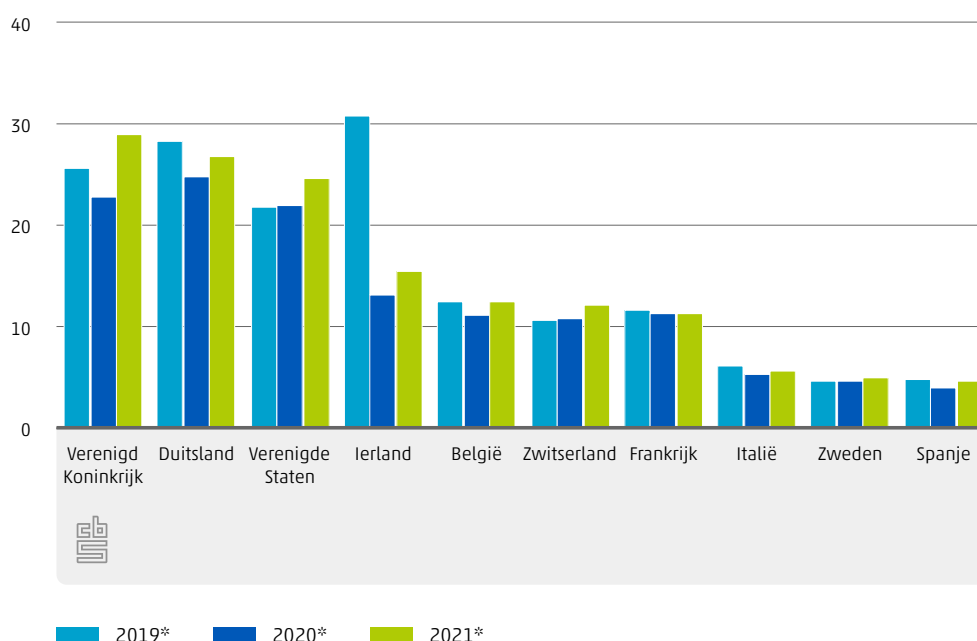
Ondanks Brexit meer dienstenexport naar Verenigd Koninkrijk

Nederland exporteerde in 2021 bijna 29 miljard euro aan diensten naar het Verenigd Koninkrijk. Dit is 13 procent meer dan in 2019 en maar liefst 27 procent meer dan in 2020. Een opvallende ontwikkeling gezien het feit dat het Verenigd Koninkrijk op 31 januari 2020 de Europese Unie heeft verlaten. Daar waar de goederenexport naar het VK sinds 2021 – het eerste jaar waarin de regels van de Interne Markt niet meer van toepassing zijn – een duidelijke krimp vertoont, blijkt de export van diensten hier voorsnóg immuun voor. Dit mogelijk dankzij het feit dat er in de Trade and Cooperation Agreement tussen het VK en de EU minder expliciete afspraken zijn vastgelegd over de wederzijdse dienstenhandel dan over de goederenhandel.

In 2021 vond er veel meer export van vervoersdiensten en diensten zoals telecommunicatie-, computer- en informatiediensten naar het VK plaats dan in 2019 en 2020. Zakelijke diensten waaronder juridische en accountingdiensten zijn met een waarde van 9,8 miljard euro in 2021 met afstand de belangrijkste type dienstenexport naar het VK. Bijna een derde van de dienstenexport naar het VK bestaat uit zakelijke diensten. De uitgaven van Britse toeristen en zakelijke reizigers tijdens hun verblijf in Nederland bleven in 2021 steken op ruim 200 miljoen euro. Dat is 86 procent minder dan in 2019, vóór de effectieve Brexit en het uitbreken van de coronapandemie (CBS, 2022).

4.2.4 Export van diensten naar land

mld euro

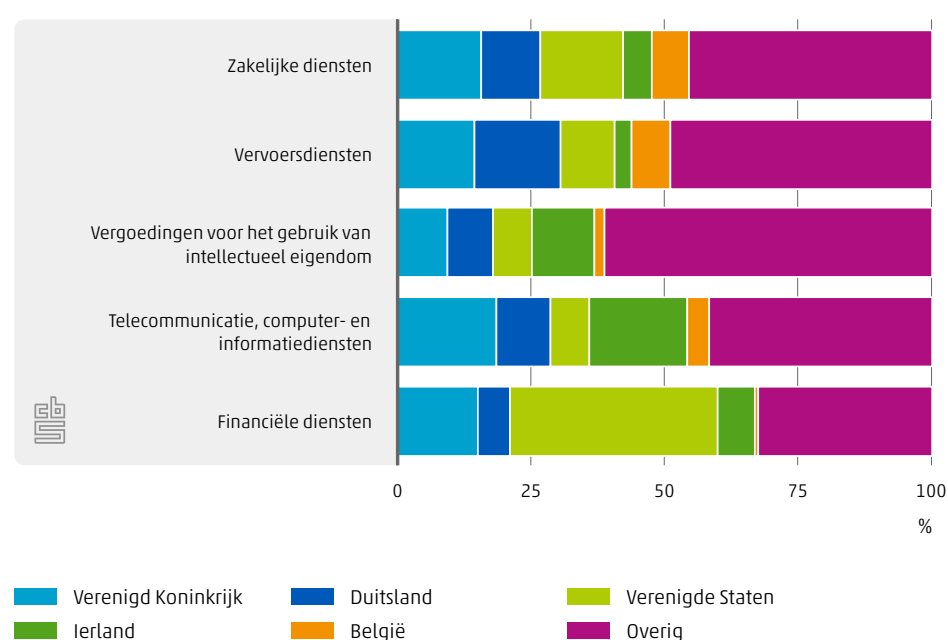

Groot aandeel financiële diensten naar de Verenigde Staten

In figuur 4.2.5 zien we welk aandeel de belangrijkste exportbestemmingen hebben in de vijf grootste dienstensoorten. Daarin is te zien dat het belang van de grootste exportbestemmingen varieert over de dienstensoorten.

Na het VK is de VS ook een belangrijke bestemming voor zakelijke diensten. Duitsland is een belangrijke bestemming voor Nederlandse vervoersdiensten; niet verwonderlijk omdat veel goederen vanuit Nederland naar Duitsland vervoerd worden via de weg of de binnenvaart. Ierland is nog steeds een relatief belangrijke bestemming voor export van intellectueel eigendom, ook na veranderingen van fiscale regels. Ook bij de computer- en informatiediensten is Ierland een belangrijke bestemming, net als het VK. Een groot aandeel (38,9 procent) van de export van financiële diensten gaat naar de Verenigde Staten.

4.2.5 Export van diensten naar dienstensoorten, top-5 bestemmingen, 2021*

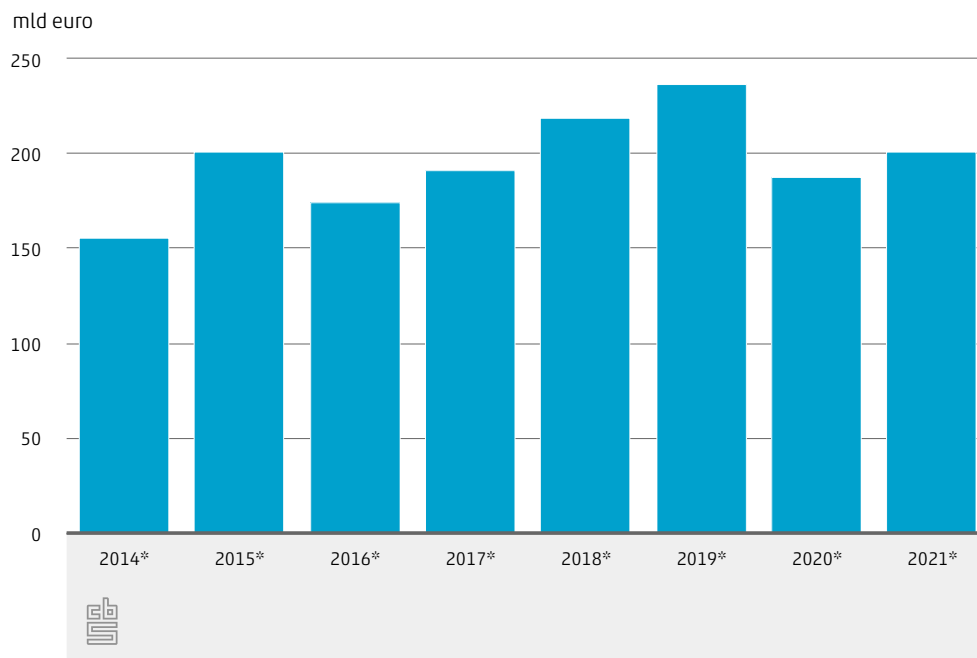
4.3 Import van diensten naar dienstensoort en land

De Nederlandse dienstenimport is van vergelijkbare grootte als de export. Voor 2020 was de importwaarde iets hoger dan de export, sinds 2020 exporteert Nederland qua waarde meer diensten dan het importeert. De dienstenimport bestaat deels uit diensten die direct gebruikt worden door consumenten, een ander deel wordt door bedrijven verder verwerkt in productieprocessen. In hoofdstuk 7 van deze publicatie wordt verder ingegaan op de vraag waarvoor (diensten)import in Nederland gebruikt wordt.

De waarde van de Nederlandse dienstenimport bedroeg in 2021 ruim 200 miljard euro. Daarmee kwam de totale dienstenimport zo'n 7 procent hoger uit dan in het coronajaar 2020, maar bleef deze nog altijd ruim 15 procent onder het niveau van 2019 en 8 procent

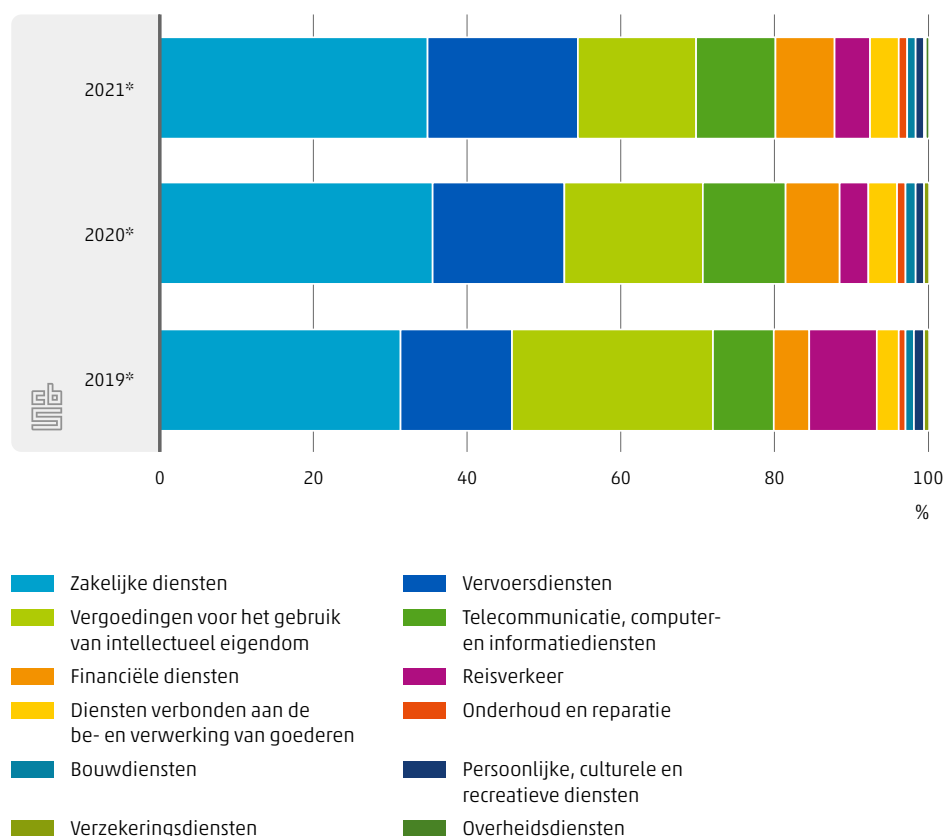
onder de totale dienstenimport van 2018. Ook voor de import van diensten geldt dat de coronacrisis een belangrijk deel van de krimp van de dienstenexport verklaart, maar dat ook andere zaken een rol speelden. De internationale herstructurering van geld- en dienstenstromen door sommige grote bedrijven springt hierbij het meest in het oog (zie daarvoor Poulissen et al., 2022).

4.3.1 Import van diensten

Net als bij de export was de top-5 dienstensoorten goed voor ruim 85 procent van de totale importwaarde in 2021, zie figuur 4.3.2. Dit gold ook in de jaren daaraan voorafgaand. Zakelijke diensten vormen al ruim een derde van de Nederlandse invoer gevolgd door vervoersdiensten, betalingen voor intellectueel eigendom, telecommunicatie, computer- en informatiediensten, en financiële diensten. Ten opzichte van voorgaande jaren zien we de grootste daling bij de betalingen voor het gebruik van intellectueel eigendom. Deze afname komt, zoals eerder besproken, vooral door veranderingen in het belastingstelsel van Nederland waardoor bedrijven bepaalde geld- en inkomensstromen niet meer via Nederland laten lopen. Desondanks was de invoer van intellectueel eigendom, met 31,2 miljard euro, nog steeds de derde grootste invoercategorie in 2021. Door de veranderingen in het belastingstelsel en de afname bij het intellectueel eigendom is het belang van de zakelijke diensten en de vervoersdiensten juist groter geworden tussen 2019 en 2021. De invoer van reisverkeersdiensten laat een tegengestelde beweging zien, en was met name onder invloed van de voortdurende reisbeperkingen en coronamaatregelen in 2021 veel kleiner dan in 2019, namelijk 8,7 procent.

4.3.2 Import van diensten naar dienstensoort

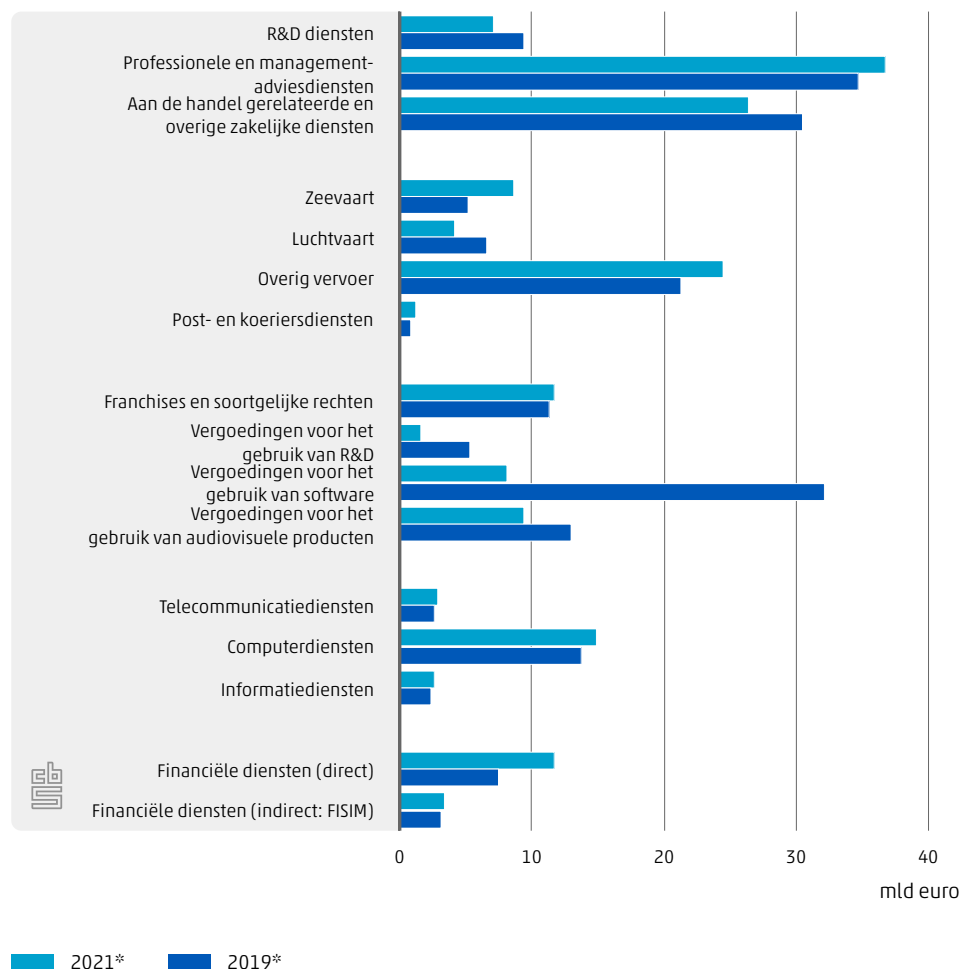
Krimp in import van gebruik van intellectueel eigendom op meerdere fronten

In figuur 4.3.3 splitsen we de top-5 geïmporteerde diensten verder uit. Dit geeft grotendeels hetzelfde beeld als bij de export. Bij de import van zakelijke diensten valt op dat de professionele en managementdiensten het belangrijkst zijn, met daarna de overige zakelijke diensten. R&D speelt ook bij de import een kleine rol. Het aandeel van het overige vervoer binnen de vervoersdiensten is erg groot. De binnenvaart, het vervoer over de weg en per pijpleiding is het grootst binnen deze dienstensoort. En ook bij de import groeiden alle onderdelen van de vervoersdiensten op de luchtvaart na.

De vergoedingen voor het gebruik van intellectueel eigendom zijn vrij gelijkmatig verdeeld over de meer gedetailleerde categorieën, op de vergoedingen voor het gebruik van R&D na. Wederom is er een grote krimp zichtbaar bij de import van vergoedingen voor distributie en reproductie van software. Dit heeft te maken met de eerdergenoemde verandering van stromen die niet meer als dienst gezien worden, maar als financiële stroom. Bij de import van zakelijke diensten bleek al dat Nederland de R&D diensten of de vergoedingen ervoor maar in beperkte mate importeert. Bovendien laten – franchises daargelaten – alle diensten achter de vergoedingen voor het gebruik van intellectueel eigendom in verder detail een krimp zien tussen 2019 en 2021. Deze teruggang in importwaarde heeft te maken met de eerdergenoemde herstructureringen bij bedrijven naar aanleiding van veranderingen in het Nederlandse belastingstelsel.

Ook bij de import zijn de computerdiensten verreweg het belangrijkste binnen de telecommunicatie, computer- en informatiediensten, en bij de financiële diensten valt op dat het aandeel van de indirecte financiële diensten (FISIM) wat groter is dan bij de export. De import van directe financiële diensten is bovendien behoorlijk toegenomen tussen 2019 en 2021.

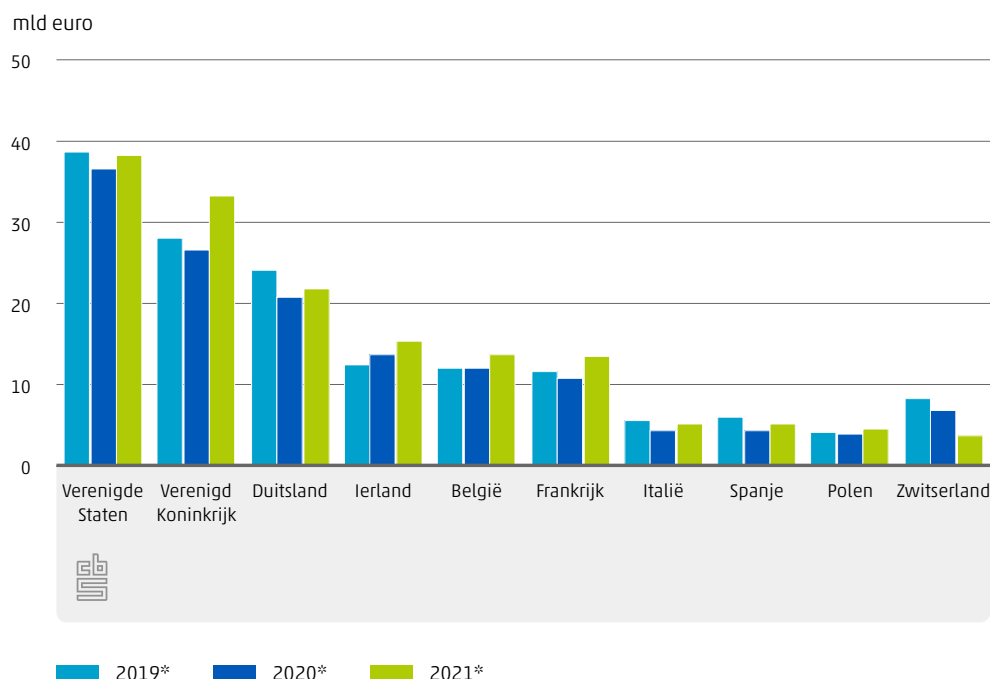
4.3.3 Import van diensten naar dienstesoort, top-5 in meer detail

De meeste diensten worden vanuit de Verenigde Staten geïmporteerd, zie figuur 4.3.4. Dat is niet veranderd sinds 2019, en de importwaarde lag met 38,3 miljard euro in 2021 alweer bijna op het niveau van 2019. Het Verenigd Koninkrijk was met 33,4 miljard euro de tweede grootste leverancier van diensten voor ons land. Deze diensteninvoer uit het VK was in 2021 fors hoger dan in 2019. Ondanks de Brexit werd het VK dus steeds belangrijker voor zowel de in- als de uitvoer van diensten voor Nederland. Ook het aandeel van Ierland, België, Frankrijk en Polen groeide tussen 2019 en 2021; Zwitserland en Bermuda werden juist minder belangrijk voor Nederland voor wat betreft dienstenimport. Voor Zwitserland geldt wederom dat hier de wijzigingen in de fiscale wetgeving waarschijnlijk een rol in spelen. Bermuda stond in 2021 niet eens meer in de top-10 landen qua importwaarde, terwijl het in 2019 nog

de 3^e importpartner was.³⁾ De invoer van diensten uit Duitsland groeide ten opzichte van 2020, maar was nog steeds 2,4 miljard kleiner dan in 2019. Dit komt door de fors lagere bestedingen van Nederlandse toeristen en reizigers in Duitsland, onder invloed van de coronacrisis.

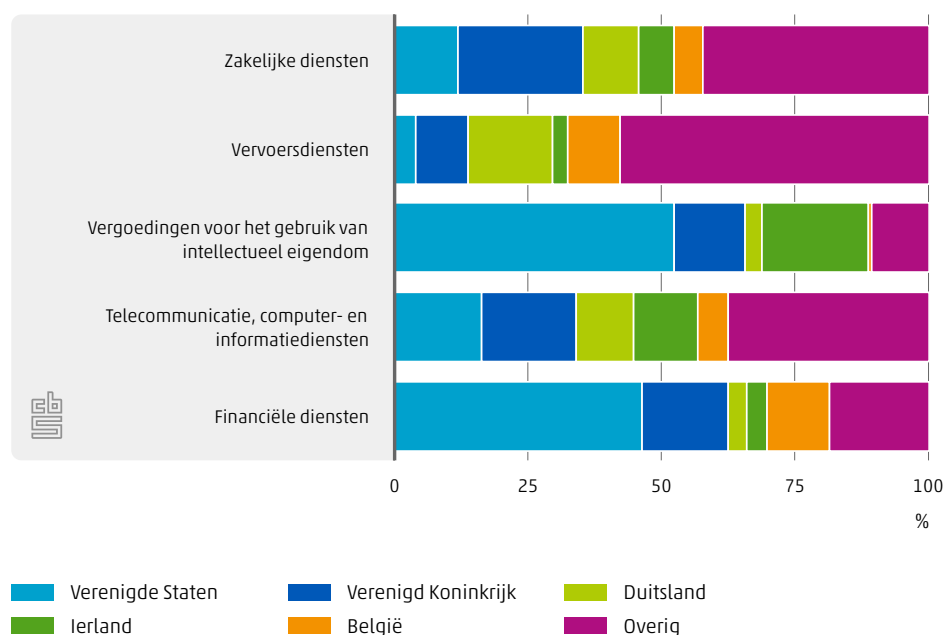
4.3.4 Import van diensten naar land

Figuur 4.3.5 geeft per dienstesoort uit de top-5 van de import weer wat het aandeel van de vijf belangrijkste herkomstlanden is. We zien dat de zakelijke diensten voor een groot deel uit het VK komen. Net zoals bij de export, is Duitsland belangrijk bij de vervoersdiensten. Betalingen voor het gebruik of distributie van intellectueel eigendom worden voornamelijk gedaan aan de VS en Ierland. De vijf belangrijkste importlanden zijn samen goed voor bijna 90 procent van de importwaarde van deze dienstesoort. In de import van telecommunicatie- en computerdiensten hebben de top-5 herkomstlanden een relatief gelijkwaardige rol. De financiële diensten worden voor het grootste deel uit de VS gehaald, en voor een belangrijk deel ook uit het VK.

³⁾ De grote mutaties in de importwaarde uit Bermuda voor 2020 zullen in latere publicaties verdwijnen. Een groot deel van deze stroom bestaat uit een type financiële stroom waarvan recent besloten is dat deze niet (meer) tot de internationale dienstenhandel zou moeten worden gerekend. In toekomstige doorrekeningen van de gebruikte tijdreeksen voor de internationale dienstenhandel zal deze stroom daardoor verdwijnen. Binnen de publicatietermijn van dit rapport bleek het niet meer mogelijk de tijdreeksen hierop aan te passen.

4.3.5 Import van diensten naar dienstensoorten, top-5 bestemmingen, 2021*

4.4 Internationale dienstenhandel naar regio

In deze paragraaf staat de ruimtelijke spreiding van bedrijven met internationale handel in diensten centraal.⁴⁾ Spreiding wordt hier gemeten als de verdeling naar COROP-gebied van het aantal vestigingen van bedrijven die diensten internationaal verhandelen. Nederland kent 40 COROP-gebieden die elk bestaan uit verschillende gemeenten. Uit onderzoek blijkt dat de meeste internationale goederenhandelaren zich concentreren in de regio's Groot-Amsterdam en Groot-Rijnmond (CBS, 2017). Interessant is dat de dominantie van deze twee regio's nog groter is voor de handelswaarde van diensten. Figuur 4.4.1 geeft de top-10 COROP-gebieden weer met de hoogste handelswaarde van diensten in Nederland.

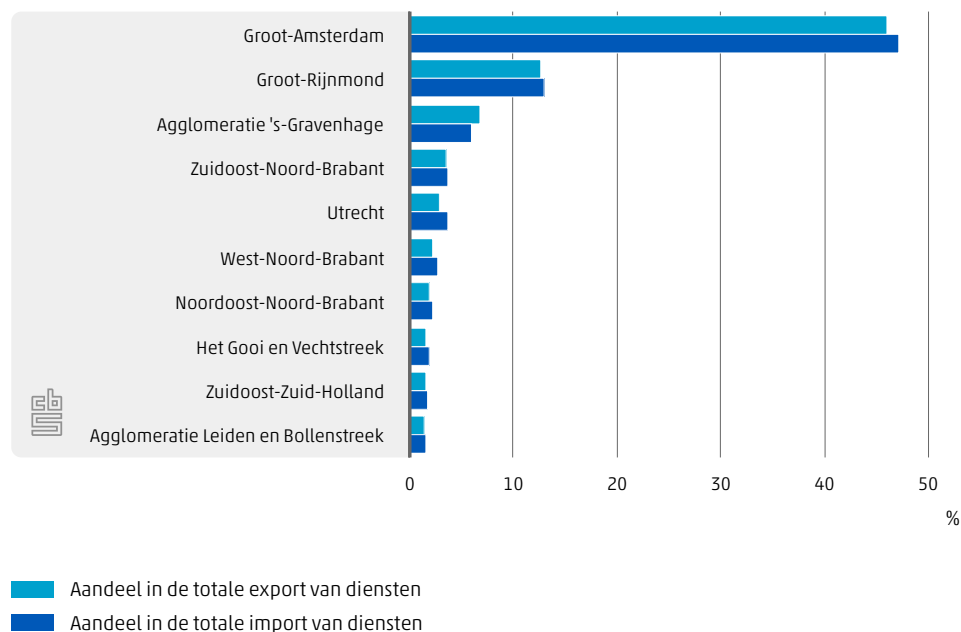
Bijna de helft Nederlandse dienstenhandel door vestigingen in Groot-Amsterdam

Bijna de helft van de export- en importwaarde van diensten komt voor rekening van vestigingen geconcentreerd in de regio Groot-Amsterdam. Dat is niet geheel verrassend want Groot-Amsterdam is de regio met het grootste aantal bedrijfsvestigingen en een grote specialisatie in diensten als toerisme, financiële en zakelijke diensten. De top-5 regio's qua waarde van diensthandel bestaat verder uit Groot-Rijnmond, de Agglomeratie 's-Gravenhage, Zuidoost-Noord-Brabant en Utrecht. Deze vijf regio's zijn verantwoordelijk voor

⁴⁾ De cijfers in deze paragraaf hebben betrekking op het aantal Nederlandse bedrijven met internationale dienstenhandel (zie ook hoofdstuk 5 over het internationaal handelend bedrijfsleven). Hiertoe is een koppeling gemaakt tussen de internationale dienstenhandel en alle bedrijfseenheden die in het Algemeen Bedrijvenregister (ABR) van het desbetreffende jaar voorkomen. Aangezien niet alle internationale dienstenhandel te koppelen is aan een in het ABR geregistreerd bedrijf, zijn de totaalcijfers lager dan de waarde van de dienstenhandel in paragraaf 4.2 en 4.3, en lager dan op StatLine vermeld staat. Zo behoren diensten geleverd of ontvangen door personen (bijv. reisverkeersdiensten), overheidsinstellingen of financiële stromen van multinationals niet tot dit onderzoek.

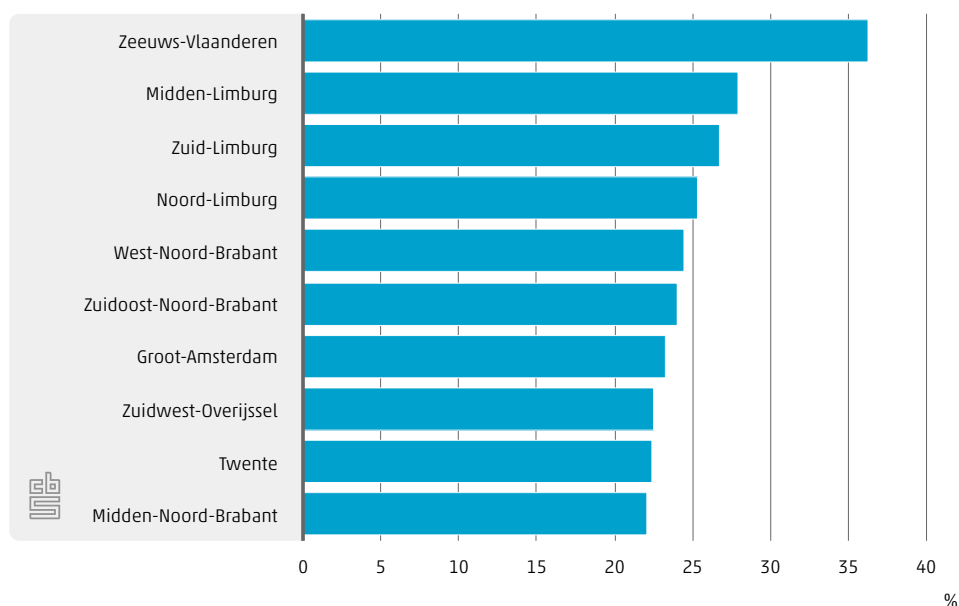
ruim 70 procent van alle diensthandel in Nederland en voor 38,5 procent van alle vestigingen van bedrijven met dienstenhandel in het Nederlandse bedrijfsleven. Ten opzichte van 2014 is de rol van deze vijf regio's nog groter geworden (CBS, 2017). Zo was het aandeel van Groot-Amsterdam in de totale importwaarde 27 procent in 2014 en 47 procent in 2020. Voor de exportwaarde was dit 38 procent in 2014 en 46 procent in 2020.

4.4.1 Top-10 regio's met de hoogste handelswaarde in diensten, 2020*

Kijken we naar het aandeel vestigingen van bedrijven met dienstenhandel ten opzichte van alle vestigingen in het bedrijfsleven per COROP-gebied, dan steken drie regio's er bovenuit met veel handelaars: Zeeuws-Vlaanderen met een aandeel van ruim 36 procent, gevolgd door Midden-Limburg met 28 procent en Zuid-Limburg met bijna 27 procent dienstenhandelaars. Regio's in het zuiden en oosten van het land, met name langs de landsgrenzen, kennen de grootste concentratie dienstenhandelaars. Ook Groot-Amsterdam kent met 23 procent een relatief groot aandeel vestigingen van bedrijven met dienstenhandel. Voor deze regio's geldt dat dit te maken kan hebben met het toerisme en/of grenspendelaars.

4.4.2 Aandeel vestigingen van bedrijven met dienstenhandel t.o.v. alle vestigingen in de regio, 2020

Vaak zelfde bedrijfstak dominant in zowel dienstenimport als -export

Welke bedrijfstakken zijn dominant per regio? Tabel 4.4.3 toont de belangrijkste bedrijfstakken voor de regio's met de meeste dienstenhandel zoals in figuur 4.4.2, en ook het bijbehorende aandeel van deze bedrijfstakken in de totale handelswaarde. Allereerst valt het op dat de dominante bedrijfstak qua exportwaarde en de dominante bedrijfstak qua importwaarde vaak dezelfde is binnen een regio. Een tweede observatie is dat bij meerdere COROP-gebieden de belangrijkste bedrijfstak verantwoordelijk is voor minstens de helft van de handelswaarde. Zo wordt bijvoorbeeld in Zeeuws-Vlaanderen ruim 80 procent van de exportwaarde en 57 procent van de importwaarde gerealiseerd door de bedrijfstak industrie. In de regio Midden-Noord-Brabant is de sector vervoer en opslag verantwoordelijk voor 52 procent van de waarde van dienstenexport. De export in Noord-Limburg wordt ook gedomineerd door bedrijven in de sector vervoer en opslag met een aandeel van 45 procent.

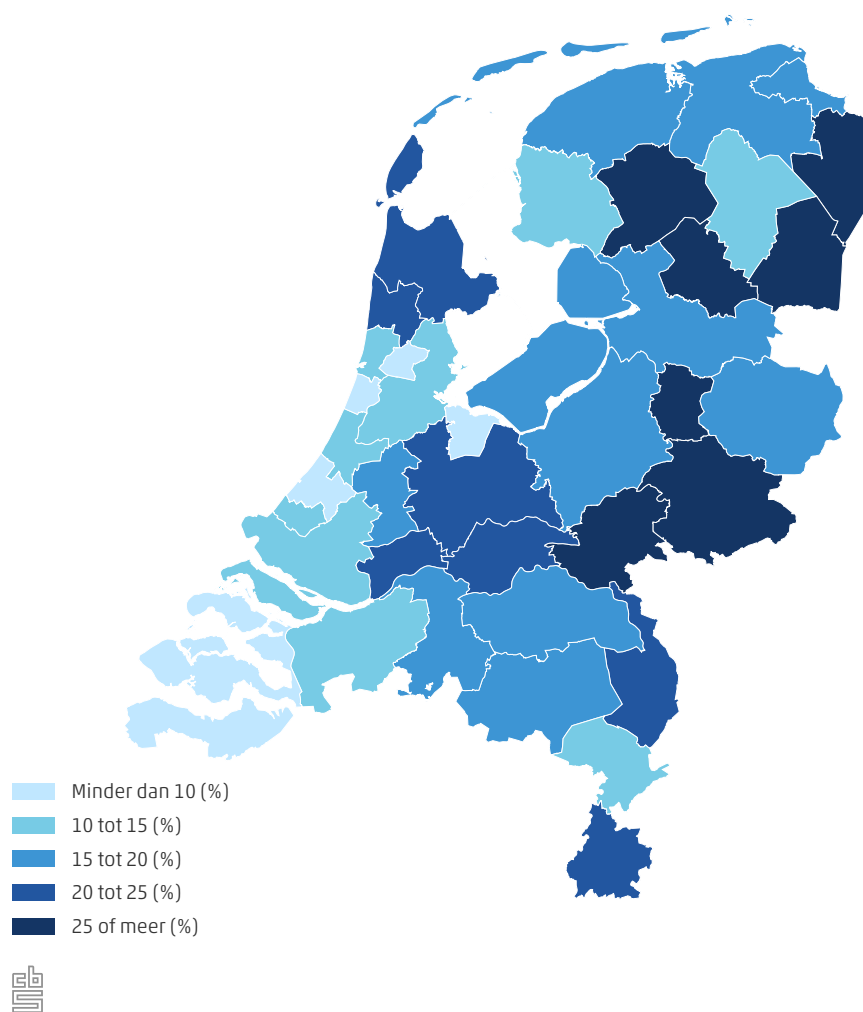
4.4.3 Dominante bedrijfstak m.b.t. handelswaarde; aandeel export/import naar regio

Regio	Aandeel export	Sector export	Aandeel import	Sector import
	%		%	
Zeeuws-Vlaanderen	80	Industrie	57	Industrie
Midden-Limburg	32	Verhuur en overig zakelijke diensten	32	Groot- en detailhandel
Zuid-Limburg	29	Vervoer en opslag	40	Industrie
Noord-Limburg	45	Vervoer en opslag	31	Groot- en detailhandel
West-Noord-Brabant	42	Vervoer en opslag	29	Vervoer en opslag
Zuidoost-Noord-Brabant	37	Specialistische zakelijke dienstverlening	36	Industrie
Groot-Amsterdam	43	Informatie en communicatie	34	Informatie en communicatie
Zuidwest-Overijssel	22	Energievoorziening	38	Industrie
Twente	41	Industrie	30	Industrie
Midden-Noord-Brabant	52	Vervoer en opslag	31	Groot- en detailhandel

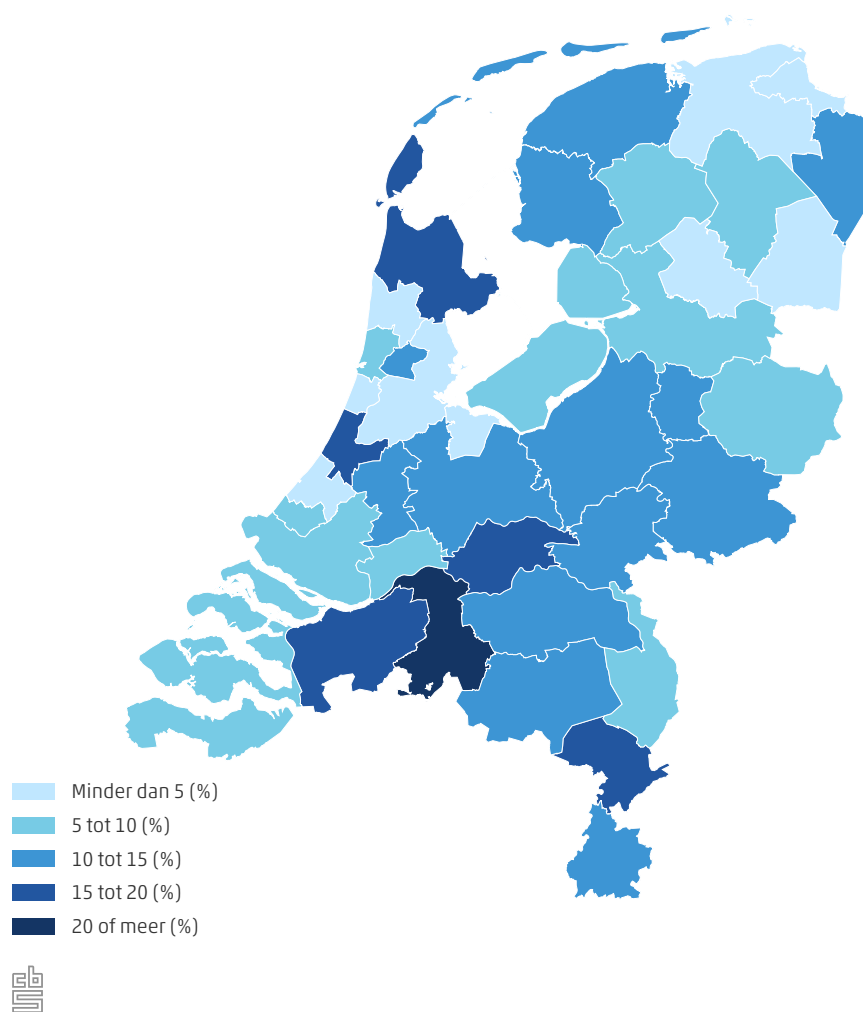
Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk zijn belangrijke handelspartners van Nederland als het gaat om diensten.⁵⁾ Het is daarom interessant om te weten welk aandeel van de handelswaarde per regio uit handel met deze landen bestaat. Uit figuur 4.4.4 blijkt dat Oost-Groningen, Arnhem/Nijmegen en Zuidoost-Drenthe, 3 regio's aan de grens met Duitsland, de top-3 gebieden zijn met het grootste exportaandeel naar Duitsland. Ruim een derde van de dienstenexport van Oost-Groningen gaat naar Duitsland. Wat betreft import van diensten uit Duitsland kennen Zuidoost-Friesland, Oost-Groningen en Zuidoost-Drenthe de grootste aandelen. De koploper in dienstenexport naar België is de regio Midden-Noord-Brabant, met het aandeel van 23 procent. Voor import is dit Zeeuws-Vlaanderen met 29 procent. De COROP-regio's in Limburg zijn wat betreft dienstenexport en -import meer op Duitsland gericht dan op België. De top regio's voor handel met het VK zijn IJmond met betrekking tot dienstenexport en Groot-Rijnmond met betrekking tot dienstenimport.

⁵⁾ Internationale handelsinformatie (waarde en partner) is enkel beschikbaar op bedrijfsniveau. Om de exacte geografische locatie van het bedrijf te bepalen, is deze handelsinformatie verder geregionaliseerd naar vestigingsniveau, oftewel het niveau van de lokale bedrijfseenheid. In de meeste gevallen is een bedrijf klein en bestaat deze uit één vestiging. In dat geval wordt de internationale handel van het bedrijf toegewezen aan de regio waar het bedrijf gevestigd is. Als het bedrijf meer dan één vestiging heeft, wordt de handelswaarde naar rato van het aantal werknemers in de verschillende vestigingen verdeeld over deze vestigingen, en daarmee over de COROP-gebieden.

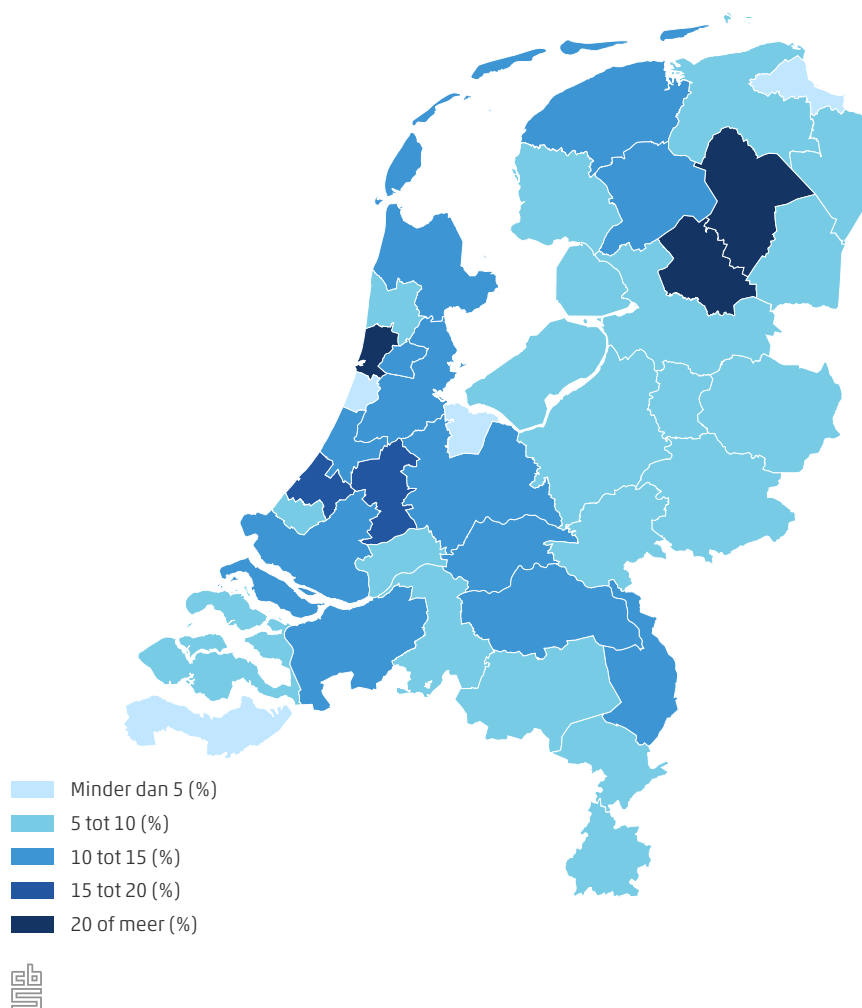
4.4.4 Export naar Duitsland in de totale export per regio, 2020

4.4.5 Export naar België in de totale export per regio, 2020

4.4.6 Export naar het VK in de totale export per regio, 2020

4.5 Belang van de Nederlandse dienstenhandel voor andere landen

Paragraaf 4.2 liet onder andere zien dat het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Duitsland de belangrijkste partnerlanden zijn voor de internationale dienstenhandel van Nederland (zie infographic hieronder). Maar hoe belangrijk is Nederland voor deze – en andere – landen wat betreft hun internationale dienstenhandel? In welke landen heeft Nederland een groot marktaandeel wat betreft diensten, en groeit dit aandeel de afgelopen jaren, of juist niet? Dergelijke vragen komen aan bod in deze paragraaf. Voor de cijfers over dienstenhandel van andere landen, benodigd voor deze analyse, gebruiken we data over de internationale handel in diensten gerapporteerd door het International Trade Center (ITC).

Belangrijkste herkomstlanden Nederlandse import 2021

Verenigde Staten **19%**
Verenigd Koninkrijk **17%**
Duitsland **11%**

Belangrijkste bestemmingen Nederlandse export 2021

14% Verenigd Koninkrijk
13% Duitsland
12% Verenigde Staten

Nederland in 2019 hoog aandeel in de export van

België **15%**
Polen **7%**
Duitsland **6%**

Nederland in 2019 hoog aandeel in de import van

15% België
10% Ierland
8% IJsland

Bron: CBS, ITC

België meest afhankelijk van Nederland voor wat betreft dienstenexport

Nederland exporteerde in 2021 ter waarde van 246 miljard euro en importeerde 237 miljard euro aan diensten. Tabel 4.5.1 laat de tien partnerlanden zien die in 2021 het grootste aandeel in de Nederlandse dienstenexport hadden. Het grootste aandeel van de Nederlandse diensten werd geïmporteerd door het Verenigd Koninkrijk (13,7 procent), Duitsland (12,8 procent) en het Verenigde Staten (11,7 procent). Partnerlanden met het grootste aandeel in de Nederlandse dienstenimport staan in tabel 4.5.2. De meeste diensten werden geïmporteerd vanuit de Verenigde Staten (19,1 procent), het Verenigd Koninkrijk (16,6 procent) en Duitsland (10,9 procent).

4.5.1 Top-10 partnerlanden Nederlandse dienstenexport, 2021

	Exportwaarde		Aandeel
	mld euro	%	
Verenigd Koninkrijk	29,0		13,7
Duitsland	26,9		12,8
Verenigde Staten	24,7		11,7
Ierland	15,5		7,4
België	12,5		6,0
Zwitserland	12,2		5,8
Frankrijk	11,4		5,4
Italië	5,7		2,7
Zweden	5,0		2,4
Spanje	4,6		2,2

4.5.2 Top-10 partnerlanden Nederlandse dienstenimport, 2021

	Importwaarde		Aandeel
	mld euro	%	
Verenigde Staten	38,3		19,1
Verenigd Koninkrijk	33,4		16,6
Duitsland	21,8		10,9
Ierland	15,5		7,7
België	13,8		6,9
Frankrijk	13,5		6,7
Italië	5,3		2,6
Spanje	5,2		2,6
Polen	4,5		2,3
Zwitserland	3,7		1,8

Nu we de belangrijkste partnerlanden voor Nederland kennen, kijken we met behulp van internationale data van het ITC vervolgens hoe belangrijk Nederland voor andere landen is. Wat is het aandeel van Nederland in de import en export van diensten van andere landen? De ITC Trade Map combineert bronnen van het ITC zelf, de United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) en de World Trade Organization (WTO).

5^e bestemmingsland is Nederland voor
diensten uit Duitsland

4.5.3 Top-10 importpartnerlanden met grootste aandeel export naar Nederland, 2019

	Aandeel	Rang
	%	
België	14,7	1
Duitsland	5,9	5
Frankrijk	5,8	6
Verenigd Koninkrijk	5,1	3
Spanje	5,1	5
Ierland	3,3	7
Italië	3,3	8
Zweden	3,0	9
Zwitserland*	2,8	8
Verenigde Staten	2,3	15

Bron: ITC

* De cijfers van Zwitserland hebben betrekking op het jaar 2018.

4.5.4 Top-10 exportpartnerlanden met grootste aandeel import uit Nederland, 2019

	Aandeel	Rang
	%	
België	14,8	1
Ierland	10,1	3
Polen	5,6	4
Frankrijk	5,6	5
Duitsland	5,5	5
Italië	3,9	9
Verenigd Koninkrijk	3,9	6
Spanje	3,7	8
Verenigde Staten	2,5	12
Zwitserland*	2,3	8

Bron: ITC

* De cijfers van Zwitserland hebben betrekking op het jaar 2018.

Nederland is de belangrijkste handelspartner van België wat betreft diensten

Tabellen 4.5.3 en 4.5.4 laten zien welk aandeel Nederland inneemt in de export en import van diensten van de tien grootste Nederlandse partners uit tabel 4.5.1 respectievelijk 4.5.2. Ook wordt getoond welke plek Nederland op de ranglijst van belangrijkste afnemers en leveranciers inneemt in het betreffende land. Met een aandeel van bijna 15 procent in de totale Belgische dienstenexport is Nederland de grootste importeur van Belgische diensten. Daarna volgen Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland als landen waarvan Nederland eveneens een belangrijke handelspartner is. Vanuit deze landen neemt Nederland circa 5 tot 6 procent van de totale dienstenexport af. Wat betreft de dienstenimport van België zien we een soortgelijk beeld als bij de export: ook hier heeft Nederland een aandeel van bijna 15 procent. Daarmee was Nederland in 2019 de grootste klant én leverancier van diensten voor België. Zoals eerder weergegeven in tabellen 4.5.1 en 4.5.2 is het belang van België als bestemmingsland én herkomstland van diensten voor Nederland beduidend kleiner.

14,8% van de diensten die
België importeerde in 2020 afkomstig uit
Nederland

Duitsland grotere handelspartner voor Nederland dan omgekeerd

Zoals tabellen 4.5.1 en 4.5.2 lieten zien, is Duitsland verantwoordelijk voor meer dan 10 procent van de Nederlandse dienstenimport en -export. Duitsland staat bovendien in de top-3 van de belangrijkste partnerlanden voor zowel de Nederlandse import als export. Omgekeerd exporteert Duitsland 5,9 procent van de totale Duitse dienstenexport naar

Nederland. Daarmee staat Nederland op de vijfde plaats van Duitse exportbestemmingen, na de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Zwitserland en Frankrijk. Van de totale import van diensten door Duitsland was het Nederlandse aandeel 5,5 procent in 2019. Ook hiermee staan we op de vijfde plaats na de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Oostenrijk. Dienstenhandel met Duitsland is daarmee belangrijker voor Nederland dan handel met Nederland voor onze oosterburen is.

4.5.5 Top-30 landen met grootste aandeel dienstenimport uit Nederland

	2016	2017	2018	2019
	%			
België	13,4	14,5	14,4	14,8
Ierland	9,2	11,0	12,6	10,1
IJsland	6,7	7,4	7,2	7,6
Singapore	5,0	5,7	5,8	-
Polen	5,1	5,3	5,6	5,6
Frankrijk	5,7	4,9	5,6	5,6
Duitsland	5,7	5,5	5,6	5,5
Zweden	3,9	4,7	4,3	5,2
Finland	4,7	5,1	5,2	5,0
Portugal	3,9	4,0	4,1	4,4
Italië	3,8	3,8	3,7	3,9
Hongarije	4,0	4,5	4,5	3,9
Verenigd Koninkrijk	4,3	4,2	4,3	3,9
Denemarken	3,9	3,6	3,8	3,8
Spanje	4,4	3,8	3,7	3,7
Rusland	2,9	3,0	2,9	3,5
Tsjechië	3,2	3,2	3,6	3,4
Oostenrijk	2,8	3,0	3,0	3,3
Estland	3,5	3,5	3,3	3,1
Litouwen	2,2	2,1	2,5	2,9
Luxemburg	3,3	2,9	2,8	2,6
Griekenland	2,4	2,6	2,5	2,6
Verenigde Staten	2,2	2,3	2,4	2,5
Zwitserland	2,1	2,2	2,3	-
Slowakije	2,1	2,0	2,3	2,3
Letland	1,9	2,2	2,3	2,0
Slovenië	1,4	1,7	1,9	2,0
Japan	1,9	1,8	1,9	-
Canada	1,4	1,3	1,4	1,3
Australië	1,4	1,2	1,0	-

Bron: ITC

4.5.6 Top-30 landen met grootste aandeel dienstenexport naar Nederland

	2016	2017	2018	2019
	%			
België	14,6	14,9	14,9	14,7
Polen	5,6	6,0	6,6	6,7
Duitsland	5,8	5,9	6,1	5,9
Frankrijk	5,7	5,3	5,8	5,8
Litouwen	4,0	4,0	4,7	5,4
Verenigd Koninkrijk	5,2	5,7	5,8	5,1
Spanje	5,0	5,0	5,1	5,1
Slowakije	4,9	5,3	4,9	4,7
Oostenrijk	4,1	4,2	4,3	4,3
Hongarije	3,4	4,1	3,9	3,9
Portugal	4,4	4,2	4,1	3,9

4.5.6 Top-30 landen met grootste aandeel dienstenexport naar Nederland (vervolg)

	2016	2017	2018	2019
Tsjechië	3,4	3,9	3,6	3,8
Slovenië	2,9	3,6	3,8	3,7
Ierland	3,3	3,1	3,5	3,3
Italië	3,1	3,5	3,3	3,3
Luxemburg	3,4	3,2	3,2	3,2
Denemarken	3,4	3,1	3,2	3,1
Zweden	3,8	3,6	3,2	3,0
IJsland	3,0	3,1	3,1	2,9
Finland	2,7	2,7	3,4	2,7
Zwitserland	2,7	2,7	2,8	-
Rusland	2,7	2,6	2,7	2,7
Letland	2,6	2,6	2,3	2,7
Estland	2,1	2,1	2,5	2,6
Griekenland	2,8	3,1	2,8	2,5
Verenigde Staten	2,2	2,3	2,3	2,3
Japan	1,6	1,6	1,4	-
Singapore	1,5	1,5	1,3	-
Canada	1,2	1,1	1,1	1,1
Australië	0,6	0,6	0,8	-

Bron: ITC

Polen heeft na België het grootste aandeel dienstenexport naar Nederland

Voor welke andere landen buiten de belangrijkste dienstenhandelspartners speelt de Nederlandse dienstenimport en -export een grote rol? Tabellen 4.5.5 en 4.5.6 tonen het aandeel van Nederland in de totale dienstenimport en -export van de dertig landen waarin Nederland het grootste aandeel in de dienstenstroom had. Nederland heeft een betrekkelijk grote rol in de Poolse dienstenhandel. Polen exporteert namelijk 6,7 procent van haar diensten naar Nederland en 5,6 procent van haar totale waarde van de dienstenimport is afkomstig uit Nederland. Nederland staat hiermee als afnemer op de vijfde plaats voor de Poolse dienstenexport en is de vierde grootste leverancier voor de Poolse import. Het aandeel van zowel de Poolse dienstenexport als dienstenimport naar en vanuit Nederland nam tussen 2016 en 2019 toe met respectievelijk 1,2 en 0,5 procentpunt. Nederland importeert met name vervoersdiensten uit Polen. Hierbij kan gedacht worden aan Poolse vrachtvervoerders die in opdracht van Nederlandse bedrijven goederen vervoeren. Daarnaast importeert Nederland ook relatief veel zakelijke diensten zoals professionele en managementadviesdiensten uit Polen. De uitvoer van diensten naar Polen is relatief gelijkmatig verdeeld over reisverkeer – grotendeels Poolse seizoensarbeiders die in Nederland hun diensten aanbieden –, zakelijke diensten en de uitvoer van intellectueel eigendom, zoals betalingen voor streamingscontent of licenties op het gebruik van handelsmerken.

De IJslandse import van Nederlandse diensten groeit licht

IJsland is over de jaren een groter aandeel van haar diensten gaan importeren uit Nederland. In 2016 was Nederland nog verantwoordelijk voor 6,7 procent van de IJslandse dienstenimport, in 2019 was dit aandeel gegroeid tot 7,6 procent. Daarmee is Nederland de

vierde importpartner voor IJsland. De Nederlandse dienstenimport uit IJsland is met 253 miljoen euro echter betrekkelijk klein: we zijn de negende exportbestemming voor IJsland. Ruim de helft van deze export bestaat uit vervoersdiensten uit IJsland. De dienstenexport van IJsland naar Nederland is over de jaren enigszins stabiel gebleven.

Zweedse import uit Nederland groeit, maar de export neemt af

Zweden heeft tussen 2016 en 2019 bijna 34 procent meer diensten uit Nederland ingevoerd. In 2016 was het aandeel van Nederland in de Zweedse dienstenimport nog 3,9 procent, in 2019 was dit aandeel gegroeid tot 5,2 procent, waarmee Nederland de zevende importpartner is. Zweden ontvangt uit Nederland met name zakelijke diensten, intellectueel eigendom en vervoersdiensten. Bij deze laatste categorie gaat het met name om diensten voor de zeevaart en vrachtvervoer naar Zweden. Omgekeerd nam het aandeel van de export van diensten naar Nederland juist af. Het aandeel van Nederland in de Zweedse export daalde van 3,8 procent in 2016 tot 3,0 procent in 2019. Nederland is de negende bestemming voor de Zweedse dienstenexport.

Aandeel van Nederland in de Litouwse dienstenhandel in de lift

Litouwen neemt slechts een klein deel van de Nederlandse import en export van diensten voor haar rekening, respectievelijk 0,2 en 0,1 procent. Andersom speelt Nederland echter een grotere rol voor de Litouwse dienstenhandel, Litouwen importeert namelijk 2,9 procent van haar diensten uit Nederland, een groei van bijna 32 procent ten opzichte van 2016, toen betrof de Litouwse dienstenimport uit Nederland nog 2,2 procent. Nederland is de dertiende importpartner voor Litouwen. Ook het aandeel van de dienstenexport van Litouwen naar Nederland is gegroeid in de onderzochte periode. Deze groeide met bijna 36 procent van 4,0 procent in 2016 naar 5,4 procent in 2019. Hierin speelt onder andere het dienstenaanbod van Litouwse vrachtvervoerders een belangrijke rol. Nederland is de vijfde exportbestemming voor Litouwen.

Het is duidelijk dat Nederland een belangrijke speler is in de internationale dienstenhandel, niet alleen voor onze belangrijkste handelspartners maar ook voor landen die een kleiner aandeel hebben in de Nederlandse import en export van diensten. Ook blijkt dat de Nederlandse dienstenhandel sterk is op specifieke vlakken, zoals vervoersdiensten, zakelijke diensten en het beheer en distributie van intellectueel eigendom. Deze dienstensoorten zien we sterk terugkomen in de handel met onze belangrijkste handelspartners, alsook in de handel met kleinere landen. Reisverkeersdiensten spelen een relatief grote rol in de dienstenhandel met typische vakantielanden en naburige landen (mede door grens- of seizoensarbeid en dagjesmensen).

4.6 Literatuur

Berentsen, L. (2019). Nederland moet dit jaar laten zien dat het ernst is met fiscaal charmeoffensief. Financieel dagblad.

CBS (2022). Minder goederen, meer diensten naar het VK in 2021. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2017). Internationaliseringsmonitor 2017, tweede kwartaal: Internationale handel in diensten. Den Haag/ Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Cremers, D. & Jaarsma, M. (2020). Dienstenhandel en zwaartekracht; anders dan goederenhandel? In S. Creemers & M. Jaarsma (Red). *Internationaliseringsmonitor 2020 derde kwartaal, internationale handel in diensten en R&D*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Cremers, D., Creemers, S., Franssen, L., Jaarsma, M., Rud, I. & Van den Berg, M. (2022). Dienstenexport naar een nieuw EU-land: kansen en belemmeringen. In D. Herbers & J. Rooyakkers (Red). *Internationaliseringsmonitor 2022 tweede kwartaal, dienstenhandel, ontwikkelingen en beperkingen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

DNB (2020). Afname activiteiten vooral van kleinere bfi's. Amsterdam: De Nederlandsche Bank.

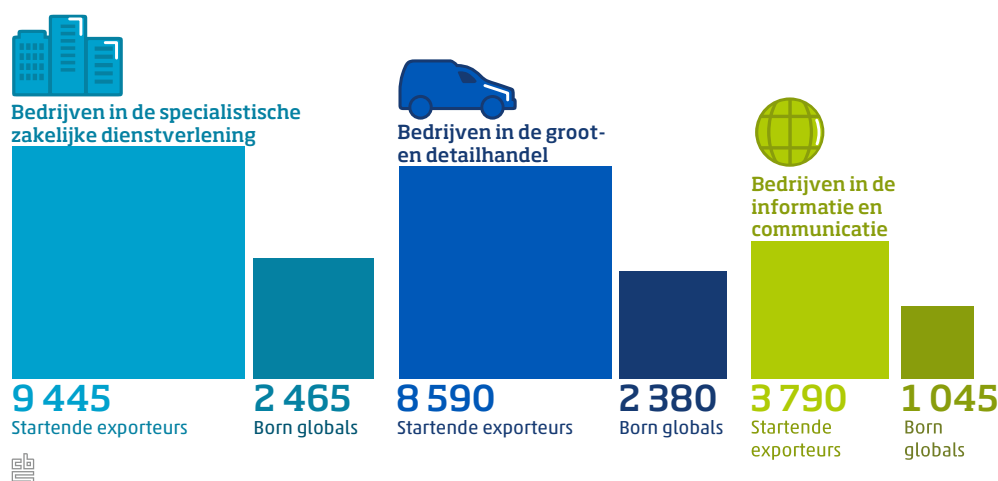
Lejour, A., Möhlmann, J. & Riet, M. van 't (2019). Doorsluisland NL doorgelicht. *CPB policy brief*.

Poulissen, D., Rooyakkers, J. & Smit, R. (2022). De internationale dienstenhandel in woelige tijden. In D. Herbers & J. Rooyakkers (Red). *Internationaliseringsmonitor 2022 tweede kwartaal, dienstenhandel, ontwikkelingen en beperkingen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

5 Kenmerken van internationaal handelende bedrijven

Auteurs: Daniël Herbers, Bart Loog, Tim Peeters, Iryna Rud

Dynamiek van (alle) exporteurs, 2020

Dit hoofdstuk gaat in op de vraag wat de kenmerken zijn van bedrijven én ondernemers die internationaal handelen. Eerst wordt het Nederlandse bedrijfsleven vanuit handelsperspectief besproken: in hoeverre exporteren bedrijven, importeren ze of doen ze beide? In hoeverre behoren internationaal handelende bedrijven tot het zelfstandig mkb of het grootbedrijf, en hoe verschilt dit naar bedrijfstak? Daarna wordt de goederen- en dienstenhandel vanuit bedrijfsoogpunt apart besproken. Vervolgens worden de internationaal handelende ondernemers uitgelicht: in welke mate bestaat de populatie van internationaal handelende ondernemers uit vrouwen en hoe verschilt dat per leeftijdscategorie en bedrijfstak? Tot slot vergelijken we personeelskenmerken van bedrijven die voor hun productieproces of omzet in meer of mindere mate afhankelijk zijn van goederenimport of -uitvoer.

5.1 Belangrijkste bevindingen

Minder internationaal handelende bedrijven in 2020

In 2020 verhandeldden 406 duizend Nederlandse bedrijven goederen of diensten met het buitenland, ofwel 30 procent van het totale Nederlandse bedrijfsleven. Dat waren er 37 duizend minder dan in 2019, een daling van ruim 8 procent. Bijna twee derde van de internationale handelaren importeerde alleen goederen en/of diensten, en 11 procent was

uitsluitend exporteur. Het resterende kwart had zowel import als export van goederen en/of diensten (two-way traders). Van alle bedrijven die internationaal handelen is bijna 1 op de 3 actief in de bedrijfstak groot- en detailhandel.

Een klein deel van de internationale handelaren is verantwoordelijk voor een groot deel van de handelswaarde. De 25 procent two-way traders vertegenwoordigde meer dan 97 procent van de totale exportwaarde en 92 procent van de importwaarde. Het grootste deel van deze waarden is binnen de groep two-way traders bovendien geconcentreerd bij het grootbedrijf en bedrijven behorend tot het zelfstandig mkb die dochters hebben in het buitenland.

Internationale handel in goederen

Na een dip in 2020 herstelde de goederenuitvoer zich weer in 2021. In bijna alle bedrijfstakken nam de goederenexport toe, met de grootste stijging in de bedrijfstak vervoer en opslag (77 procent). Het grootbedrijf exporteerde in 2021 ruim drie keer zo veel als het zelfstandig mkb. De sterkste groei van de goederenuitvoer werd gerealiseerd door reeds exporterende bedrijven die meer gingen exporteren van bestaande producten naar bestaande bestemmingslanden, en dus niet door bedrijven die voor het eerst begonnen met exporteren.

Ook de goederenimport herstelde zich in 2021 van een dip in 2020. De groei van de importwaarde van het zelfstandig mkb zonder dochters in het buitenland was daarbij tweemaal groter dan die van het grootbedrijf.

Internationale handel in diensten

De totale waarde van de dienstenexport nam in 2020 met 4 procent af. Bij de import was de afname nog wat groter (6 procent). Het aantal bedrijven dat diensten importeerde daalde met 17 procent, tot 236 duizend. Het aantal dienstenexporteurs bleef daarentegen gelijk (75 duizend). Meer dan negen op de tien bedrijven die diensten importeren doen dat uitsluitend uit andere EU-landen. Van de bedrijven die behoren tot het zelfstandig mkb handelt slechts 5 procent in diensten met landen buiten de EU. Voor de dienstenexport geldt een vergelijkbaar patroon.

Gemiddeld exporteren Nederlandse bedrijven meer diensten dan ze importeren. Net als bij de goederenhandel zien we dat het grootste deel van de export- en importwaarde van diensten wordt verhandeld door een kleine groep handelaren. De gemiddelde verhandelde waarde per bedrijf was bovendien vele malen groter voor exporterende bedrijven dan voor importerende bedrijven.

Ondernemers en personeel bij internationaal handelende bedrijven

In totaal waren er in 2020 binnen het Nederlandse bedrijfsleven circa 411 duizend ondernemers die aan het roer stonden van een bedrijf met internationale goederen- en/of dienstenhandel. Dit komt neer op ongeveer 30 procent van alle ondernemers in het Nederlandse bedrijfsleven, een daling van 4 procentpunt ten opzichte van 2019.

Van alle mannelijke ondernemers in het bedrijfsleven handelde in 2020 zo'n 30 procent met het buitenland, terwijl dat aandeel onder vrouwen 31 procent bedroeg. De kans dat een ondernemer internationaal handelt lijkt dus niet sterk afhankelijk van geslacht. De mediane waarde van de door vrouwelijke ondernemers uitgevoerde goederen was in 2020 wel bijna 13 duizend euro lager dan die van mannen.

In 2020 werkten er in totaal 2,5 miljoen voltijdequivalenten (vte's) bij bedrijven met invoer en 1,8 miljoen vte's bij bedrijven met uitvoer. Werknemers bij bedrijven met een relatief hoge verhouding goedereninvoer of -uitvoer ten opzichte van de omzet verdienen gemiddeld hogere lonen dan de werknemers bij bedrijven met een lagere handelsintensiteit.

5.2 Nederlandse bedrijfsleven vanuit handelsperspectief

In 2020 bestond het Nederlandse bedrijfsleven (zie leeskader voor meer uitleg) uit ruim 1,3 miljoen bedrijven. Dat zijn er 68 duizend meer dan in 2019. Die groep kan onderverdeeld worden in bedrijven die uitsluitend importeren, uitsluitend exporteren, two-way trader zijn (bedrijven die importeren én exporteren) en bedrijven die geen goederen- of dienstenhandel hebben en dus niet internationaal handelen.¹⁾ Bedrijven behorend tot deze laatste categorie 'geen internationaal handelaar' zijn uitsluitend op de binnenlandse markt gericht.

Wat is het Nederlandse (niet-financiële) bedrijfsleven?

Tot het Nederlandse bedrijfsleven worden bedrijven gerekend in het Algemeen Bedrijven Register (ABR) met een activiteit die tot de secties B tot en met N, exclusief K en plus divisie S95. Deze afbakening wordt internationaal aangeduid als de '*non-financial business economy*'. Deze categorie is een samenstelling van de volgende bedrijfstakken²⁾:

- B Delfstoffenwinning;
- C Industrie;
- D Energie;
- E Water en afvalbeheer;
- F Bouwnijverheid;
- G Groot- en detailhandel;
- H Vervoer en opslag;
- I Horeca;
- J Informatie en communicatie;
- L Verhuur en handel in onroerend goed;
- M Specialistische zakelijke diensten;

¹⁾ Bij de typering van de internationale handelaren is er geen ondergrens gehanteerd om te filteren voor kleine handelaren. Importeurs (exporteurs) importeren (exporteren) goederen en/of diensten, een two-way trader heeft zowel import als export van goederen en/of diensten.

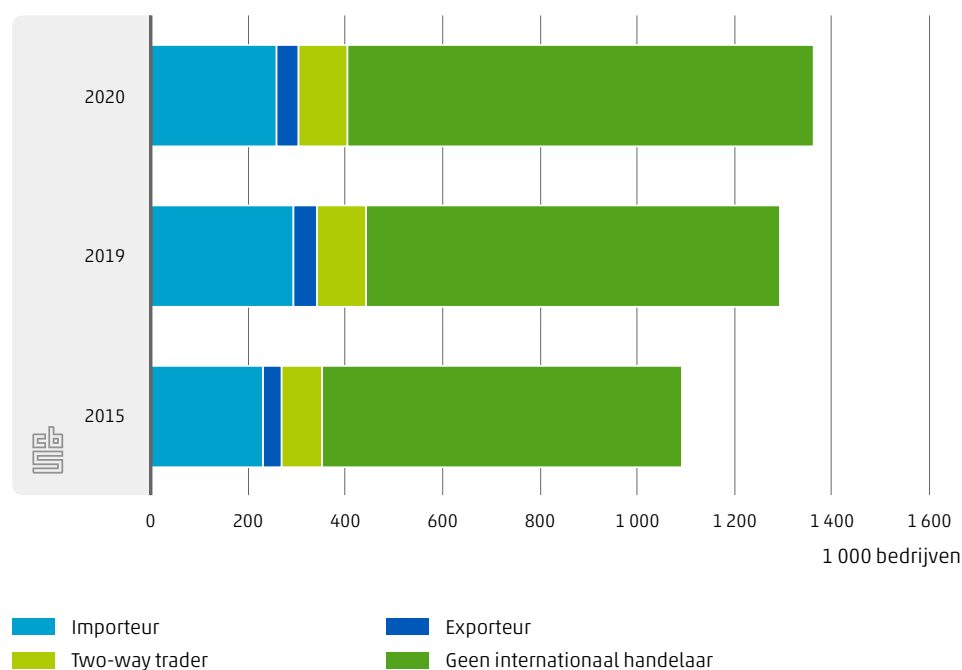
²⁾ De landbouw, bosbouw en visserij (A), de financiële instellingen (K), openbaar bestuur (O), onderwijs (P), gezondheidszorg (Q), cultuur, sport en recreatie (R), levensbeschouwelijke en politieke organisaties (divisie 94), wellness en uitvaartbranche (divisie 96), huishoudens (T) en extraterritoriale organisaties en lichamen (U) vallen buiten de populatie van het Nederlandse bedrijfsleven.

- N Verhuur en overige zakelijke diensten;
- S95 Reparatie van consumentenartikelen.

Drie op tien bedrijven uit Nederlandse bedrijfsleven handelt internationaal

In 2020 was 30 procent van het Nederlandse bedrijfsleven (oftewel ongeveer 406 duizend bedrijven) een internationale goederen en/of dienstenhandelaar. Dat zijn er bijna 37 duizend minder dan het jaar ervoor, terwijl het aantal internationaal handelende bedrijven de afgelopen jaren juist groeide, tot 442 duizend (één op de drie) in 2019. Als gevolg van de coronacrisis waren bedrijven in 2020 beperkter in hun internationale handelsactiviteiten, wat mogelijk heeft geleid tot de terugval in het aantal handelende bedrijven. In de Internationaliseringsmonitor van het tweede kwartaal van 2022 is uitgebreid stilgestaan bij de belemmeringen en ontwikkelingen van de diensthandel in 2020 en 2021 (CBS, 2022b). Van de internationaal handelende bedrijven in 2020 had 64 procent uitsluitend import, 11 procent uitsluitend export en was 25 procent een two-way trader, zie figuur 5.2.1.

5.2.1 Aantal bedrijven naar handelsstatus

Toename aantal niet-handelaren in 2020

In 2020 telde het Nederlandse bedrijfsleven ruim 68 duizend bedrijven meer dan een jaar eerder, zie figuur 5.2.1. Dat is een toename van 5,3 procent. Net als in de voorgaande jaren bestaat het Nederlandse bedrijfsleven voor het grootste deel uit niet-handelaren. Deze laatste groep groeide in 2020 met ruim 100 duizend bedrijven, tot 957 duizend. Daarmee handelden zeven op de tien Nederlandse bedrijven in 2020 niet met het buitenland. Ten opzichte van 2019 is de samenstelling naar handelsstatus (of bedrijven wel of niet internationaal handelen) enigszins veranderd. Het aantal bedrijven dat alleen importeert is

gedaald (35 duizend minder) terwijl het aantal two-way-traders en uitsluitend exporterende bedrijven vrijwel onveranderd is gebleven.

Aantal handelaren groeide minder hard dan Nederlandse bedrijfsleven

Vergeleken met 2015 is in 2020 het totaal aantal bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven met 25 procent toegenomen. Door het dalende aantal internationale handelaren in het laatste jaar, groeide het aantal handelaren over de gehele periode (2015–2020) minder hard (+14 procent) dan het aantal niet-handelaren (+30 procent).

Ondanks de krimp van het aantal importeurs in 2020 is deze groep handelaren tussen 2015 en 2020 in aantal het sterkst gegroeid. Procentueel nam ten opzichte van 2015 het aantal bedrijven dat zowel importeert als exporteert het hardst toe (+20 procent). Als we niet enkel de ontwikkelingen in het laatste jaar als gevolg van de coronacrisis beschouwen, maar kijken naar de gehele periode 2015–2020 dan steeg het aantal bedrijven dat zakendoet met het buitenland. Die groei hangt onder andere samen met het toenemende aantal bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven, maar ook met de groeiende wereldhandel in die periode.

Voor bedrijven is het door ontwikkelingen als toenemende digitalisering makkelijker geworden om hun producten over de grens te verkopen, bijvoorbeeld via online platforms, waar dat voorheen te duur of te ingewikkeld was (Polder & Rooyakkers, 2021). Digitalisering verlaagt de kosten van deelname aan internationale handel, verbindt bedrijven en consumenten wereldwijd, helpt ideeën en technologieën te verspreiden en vergemakkelijkt de coördinatie van mondiale waardeketens (OESO, 2019).

Aandeel bedrijven met internationale handel onder druk

De cijfers van het meest recente rapportagejaar laten zien dat de handelsstromen van bedrijven niettemin kwetsbaar zijn. In 2020 handelde 30 procent van de bedrijven met het buitenland terwijl in voorgaande jaren dat aandeel zo'n 33 procent was. Als gevolg van de grote schok van de coronapandemie werden veel bedrijven (tijdelijk) beperkt in hun internationale activiteiten. Dat zien we in een terugval in het aantal en aandeel Nederlandse bedrijven dat diensten exporteert en/of importeert. Gezien de groei van de goederenhandel in 2021 is het de verwachting dat er in 2021 herstel optreedt in deze cijfers, al zijn er mogelijk ook bedrijven die (de uitbreiding van) hun handelsactiviteiten tijdelijk hebben moeten uitstellen of definitief hebben stopgezet. Als bedrijven eenmaal internationaal handelen is het dus allerm minst vanzelfsprekend dat handelsstromen blijven bestaan, met name in economisch onzekere tijden.

Bedrijven in groot- en detailhandel en industrie handelen relatief vaakst internationaal

Van figuur 5.2.1 weten we dat in 2020 circa 30 procent van de bedrijven uit het Nederlandse bedrijfsleven zaken deed met het buitenland. Dat aandeel verschilt echter aanzienlijk tussen de bedrijfstakken, zie figuur 5.2.2. Zo is het aandeel internationale handelaren in de bedrijfstakken groot- en detailhandel, industrie en informatie en communicatie

bovengemiddeld hoog. In de groot- en detailhandel was dit 47 procent. Dat is op zich niet verwonderlijk omdat bedrijven in de groothandel een onmisbare schakel vormen tussen leveranciers en afnemers. Deze bedrijfstak levert namelijk ondersteunende diensten en verbindt zodoende vele sectoren in binnen- en buitenland (CBS, 2019b). Van alle bedrijven die internationaal handelen is bijna één op de drie actief in deze bedrijfstak.

Ook de Nederlandse industrie is sterk verweven met het buitenland: 43 procent van de bedrijven in deze bedrijfstak handelde buiten de Nederlandse grenzen in 2020. Zo is de industrie bijvoorbeeld sterk afhankelijk van de export omdat de meeste afnemers van de industrie zich in de andere Europese landen bevinden (de Boeck, 2017). De voedingsmiddelen- en drankenindustrie zijn voorbeelden van bedrijfstakken die steeds afhankelijker van het buitenland zijn geworden wat betreft hun afzet (CBS, 2017). Behalve van de export is de industrie ook sterk afhankelijk van de import van buitenlandse producten (de Boeck, 2017).

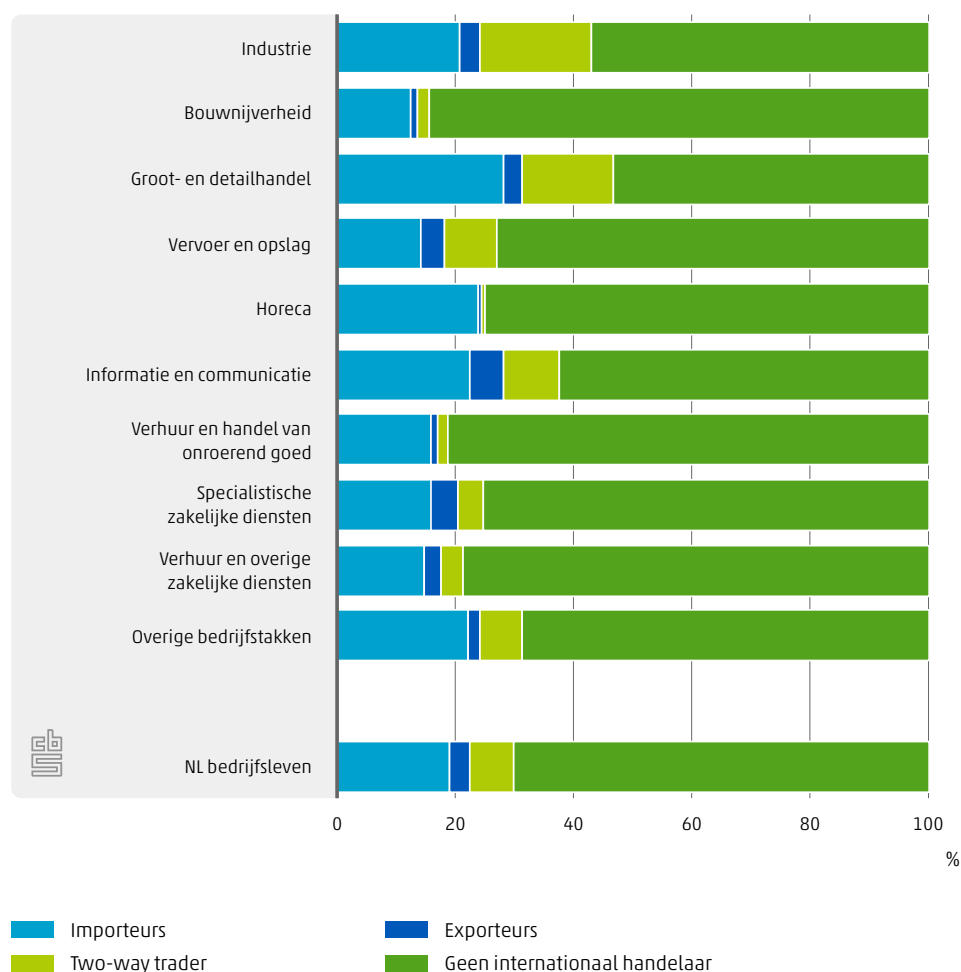
Minste handelaren in de bouw

Het aandeel internationale handelaren in de bouwnijverheid was met 16 procent beduidend lager dan in het totale Nederlandse bedrijfsleven. Desondanks is het aantal internationale handelaren in deze bedrijfstak wel sterk gestegen ten opzichte van 2015 (24 procent). Het aantal internationale handelaren in de horeca is ook wat lager dan gemiddeld, maar steeg tussen 2015 en 2019 met 50 procent tot net geen 20 duizend ondernemingen. In 2020 daalde het aantal horecahandelaren met zo'n 2 duizend en handelde 25 procent van de bedrijven in deze sector nog met het buitenland, bijna 5 procentpunt minder dan een jaar eerder.

Tussen de bedrijfstakken zijn er ook aanzienlijke verschillen in het aandeel bedrijven dat uitsluitend importeert, uitsluitend exporteert of zowel importeert als exporteert, zoals te zien in figuur 5.2.2. Van alle bedrijfstakken had de groot- en detailhandel in 2020 met 28 procent relatief gezien de meeste bedrijven die uitsluitend importeerden, voor het totale Nederlandse bedrijfsleven was dat 19 procent. De bedrijfstak met het hoogste percentage bedrijven dat alleen exporteerde, was de sector informatie en communicatie (6 procent).³⁾ Voor het totale Nederlandse bedrijfsleven is dat aandeel 3,4 procent. Two-way traders kwamen met bijna 19 procent relatief het vaakst voor in de industrie.

³⁾ De winning van delfstoffen had van alle bedrijfstakken met iets meer dan 6 procent het grootste aandeel dat uitsluitend exporteur was. Al moet er wel benadrukt worden dat dit qua aantal bedrijven een kleine sector is. De delfstoffenwinning telde in 2020 zo'n 585 bedrijven, wat slechts 0,04 procent van het totale Nederlandse bedrijfsleven is.

5.2.2 Aandeel type handelaar per bedrijfstak, 2020

Binnen alle bedrijfstakken was het aandeel internationaal handelende bedrijven in 2020 gemiddeld zo'n 4 procentpunt lager dan een jaar eerder. Het aantal handelaren is in alle sectoren gedaald en het hardst onder waterbedrijven en afvalbeheer (-14 procent) en bedrijven actief in verhuur en overige zakelijke diensten (-13 procent). Binnen de sectoren groot- en detailhandel en industrie bleef de daling in het aantal handelende bedrijven juist beperkt met respectievelijk -5 en -4 procent. Binnen de bedrijfstak groot-en detailhandel valt wel op dat terwijl het aantal handelaren procentueel het minst hard daalde, het aandeel handelaren binnen die sector juist harder afnam dan in de andere bedrijfstakken. Dat komt doordat het aantal niet-handelaren in de groot- en detailhandel in 2020 met 18 procent groeide, tot bijna 148 van de 278 duizend.

47% van bedrijven in groot- en detailhandel handelt met het buitenland

Krimp in handelaren in 2020 vooral onder importeurs

In alle grotere bedrijfstakken (industrie, groot- en detailhandel, bouwnijverheid, horeca, informatie en communicatie en specialistische zakelijke diensten) was de daling in het aantal handelende bedrijven het grootst onder bedrijven die uitsluitend importeren. Het aantal exporteurs en two-way traders bleef redelijk stabiel in de bedrijfstakken vervoer en opslag en informatie en communicatie, terwijl het aantal uitsluitend importeurs met respectievelijk 18 en 16 procent daalde. In de horeca daalde het aantal two-way traders en exporteurs even hard als het aantal uitsluitend importeurs (10 a 11 procent). De groei van het aantal bedrijven tussen 2019 en 2020 is in alle sectoren toe te schrijven aan het groeiende aantal niet-handelaren. In 2020 was er zelfs een recordaantal bedrijfsoprichtingen. De grootste toename was te zien in de detailhandel. Dit betrof met name webwinkels (Staat van het MKB, 2021).

Ondanks de terugval in het aantal handelaren tussen 2019 en 2020, is het aantal handelende bedrijven in alle bedrijfstakken nog wel groter dan vijf jaar geleden. Echter, het aandeel handelende bedrijven in het totaal aantal bedrijven is ten opzichte van 2015 wel afgenomen binnen bijna alle sectoren. Dit is voornamelijk toe te schrijven aan de groei van het aantal (nieuwe) niet-handelaren, een trend die binnen veel sectoren ook al in voorgaande jaren zichtbaar was in de cijfers. Alleen in de horeca en onder bedrijven actief in de verhuur en handel van onroerend goed handelde in 2020 een groter aandeel over de grens dan in 2015.

Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf

Het Nederlandse bedrijfsleven kan behalve naar activiteit ook opgedeeld worden naar bedrijfsgrootte. Daarbij kan tevens onderscheid gemaakt worden naar de zelfstandigheid van het bedrijf; staat het bedrijf op zichzelf of is het bijvoorbeeld onderdeel van een groter internationaal netwerk? In dit hoofdstuk maken we onderscheid tussen twee typen bedrijven, het grootbedrijf en het zelfstandig mkb. Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf omvat alle bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven die in Nederlandse handen zijn en waar minder dan 250 personen werkzaam zijn bij het gehele concern (in Nederland). Het zelfstandig mkb wordt verder onderverdeeld naar bedrijven met en zonder buitenlandse dochterbedrijven. Het grootbedrijf omvat alle bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven die onderdeel uitmaken van een concern met minstens 250 werkzame personen en/of een onderdeel zijn van een concern dat in buitenlandse handen is.

Van de bijna 1,4 miljoen bedrijven uit het totale Nederlandse bedrijfsleven in 2020 behoorden 1,3 miljoen bedrijven tot het zelfstandig mkb waarvan 7 duizend een of meerdere buitenlandse dochterbedrijven hebben. Circa 18 duizend bedrijven behoren tot het grootbedrijf. Ruim 98 procent van de bedrijven behoorde daarmee tot het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters. Van alle bedrijven die internationaal handelen behoort circa 94 procent tot het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters (vanaf hier zelfstandig mkb genoemd).

89 op de 100 grote bedrijven handelen internationaal

Het zelfstandig mkb is veel minder vaak actief als internationale handelaar dan het grootbedrijf, zie figuur 5.2.3. Waar in het zelfstandig mkb zeven op de tien bedrijven in 2020 geen zaken deed met het buitenland, was dit voor het grootbedrijf maar 11 procent. Het is algemeen bekend dat kleine bedrijven minder op internationale markten handelen dan grotere bedrijven (Bernard et al., 2007 en 2012). Zowel het grootbedrijf als het zelfstandig mkb ondervindt belemmeringen bij het toetreden tot buitenlandse markten. Zo kost het moeite om lokale partners te vinden, ontbreekt het aan lokale marktkennis, verschilt de wet- en regelgeving, hebben ze minder makkelijk toegang tot financiering en gaat exporteren veelal gepaard met betaal- en valutarisico's. Grote en productieve bedrijven zijn echter vaker in staat zulke kosten en risico's te dragen dan zelfstandig mkb-ers. Hoe groter de omvang van het bedrijf, hoe groter de kans dat een bedrijf exporteert (Brakman et al., 2018). In vergelijking met het grootbedrijf doet het zelfstandig mkb meer 'in eigen beheer' en is het minder verweven in internationale waardeketens. Hierdoor is het zelfstandig mkb meer op de lokale markt gericht voor zowel hun vraag als aanbod van goederen en diensten en minder gericht op directe verkoop aan buitenlandse markten (Statistics Denmark & OESO, 2017; Chong et al., 2019).

Aantal handelaren onder zelfstandig mkb en grootbedrijf gegroeid sinds 2015

Zowel in het zelfstandig mkb als in het grootbedrijf is het aantal internationale handelaren met 14 procent gegroeid in de periode 2015–2020. Het aantal internationale handelaren in het zelfstandig mkb met buitenlandse dochters groeide met 7 procent in dezelfde periode. Zowel bij het grootbedrijf als het zelfstandig mkb met dochters groeide het aandeel handelaren met een paar procentpunt tussen 2015 en 2020. Het aandeel handelaren binnen het zelfstandig mkb zónder buitenlandse dochters daalde daarentegen.

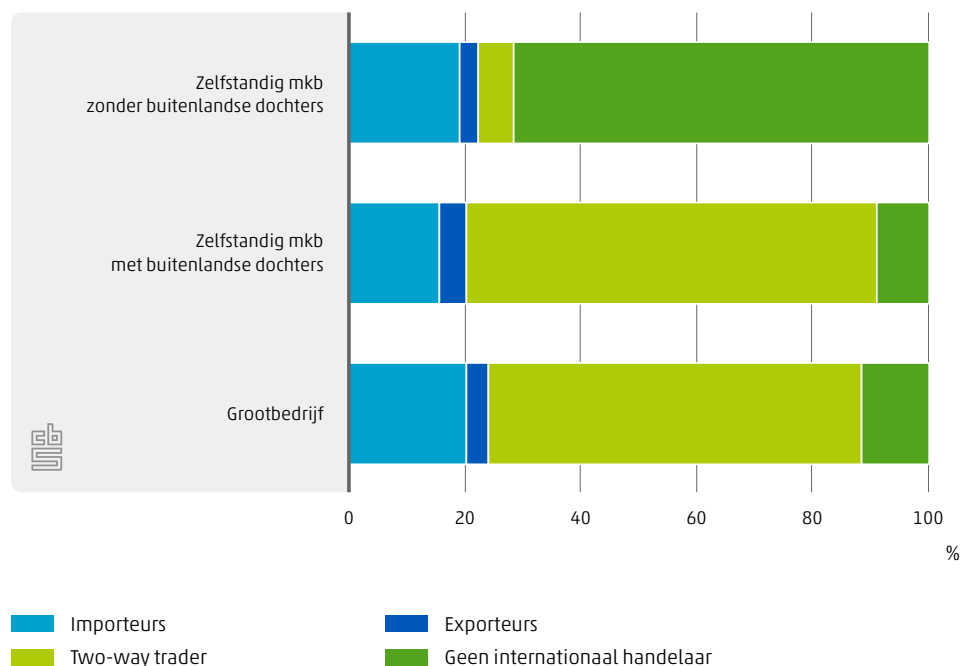
Tussen de groepen is er voornamelijk een aanzienlijk verschil in het aandeel two-way traders. Van het zelfstandig mkb was 6 procent een two-way trader terwijl dit voor het grootbedrijf 64 procent was en binnen het zelfstandig mkb mét buitenlandse dochters zelfs 71 procent. Dat toont aan dat zelfstandig mkb-ers met dochters in het buitenland qua internationale activiteiten wellicht sterker lijken op grote bedrijven dan op zelfstandig mkb-ers zonder moeder of dochter in het buitenland. Two-way traders zijn per definitie de ondernemingen die het sterkst en direct verweven zijn in wereldwijde waardeketens (Statistics Denmark & OESO, 2017). Two-way trade neemt doorgaans toe met bedrijfsgrootte (Van den Berg, 2013).

Verhouding enkel importeurs en exporteurs varieert naar bedrijfsgrootte

Het totale percentage bedrijven dat alleen exporteert of importeert, is bij de drie groepen vergelijkbaar. De verhouding tussen enkel importeurs en exporteurs varieert echter. Circa 19 procent van de zelfstandig mkb-ers in het Nederlandse bedrijfsleven importeerde alleen goederen en/of diensten in 2020, terwijl dat bij het grootbedrijf 20 procent en bij het zelfstandig mkb met buitenlandse dochters 16 procent was. Bij zowel het zelfstandig mkb

met en zonder buitenlandse dochters als het grootbedrijf was 3 tot 5 procent van de bedrijven uitsluitend exporteur.

5.2.3 Verdeling type handelaar naar grootte, 2020

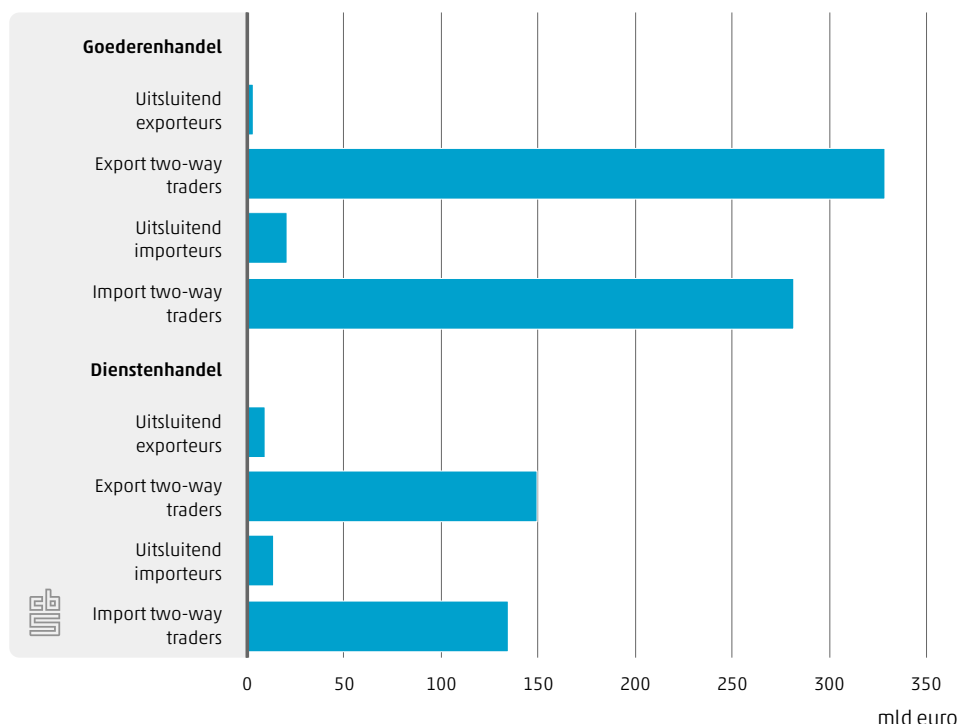
Grootbedrijf vaakste zowel importeur als exporteur

Voor zowel het zelfstandig mkb als het grootbedrijf geldt dat de bedrijfstak informatie en communicatie in 2020 relatief gezien de meeste bedrijven met uitsluitend export kende. Bij de two-way traders zien we grote verschillen tussen het zelfstandig mkb en het grootbedrijf. Voor zowel het zelfstandig mkb als het grootbedrijf is de industrie de bedrijfstak met relatief gezien de meeste two-way traders. Bij de industriële bedrijven uit de categorie grootbedrijf gaat het om ruim acht op de tien terwijl bij het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters dit aandeel op zo'n 15 procent ligt. Binnen het zelfstandig mkb zijn de meeste uitsluitend importeurs actief in de groot- en detailhandel. De horeca spant de kroon binnen het grootbedrijf, zeven op de tien grootbedrijven in de horeca was uitsluitend importeur in 2020.

Kleine groep two-way traders vertegenwoordigt merendeel exportwaarde

Uit figuur 5.2.1 bleek dat two-way traders een klein deel (25 procent) van de populatie internationaal handelende bedrijven vormen. Als echter wordt gekeken naar de waarde die deze bedrijven internationaal verhandelen is dat een veelvoud van de waarde bij enkel exporteurs of enkel importeurs, zie figuur 5.2.4. Two-way traders blijken meer dan 97 procent van de totale exportwaarde (voor zowel goederen als diensten) en ruim 92 procent van de totale importwaarde te vertegenwoordigen.

5.2.4 Handelswaarde naar handelsstatus, 2020

5.3 Internationale handelaren in goederen

In deze paragraaf worden specifiek de bedrijven die internationaal goederen verhandelen besproken. Daarbij wordt zowel ingegaan op de aantallen bedrijven als de waarde die ze verhandelen, en wordt er gekeken naar verschillen tussen het zelfstandig mkb en het grootbedrijf.

Na een dip in 2020 is export en import hersteld en zelfs gegroeid

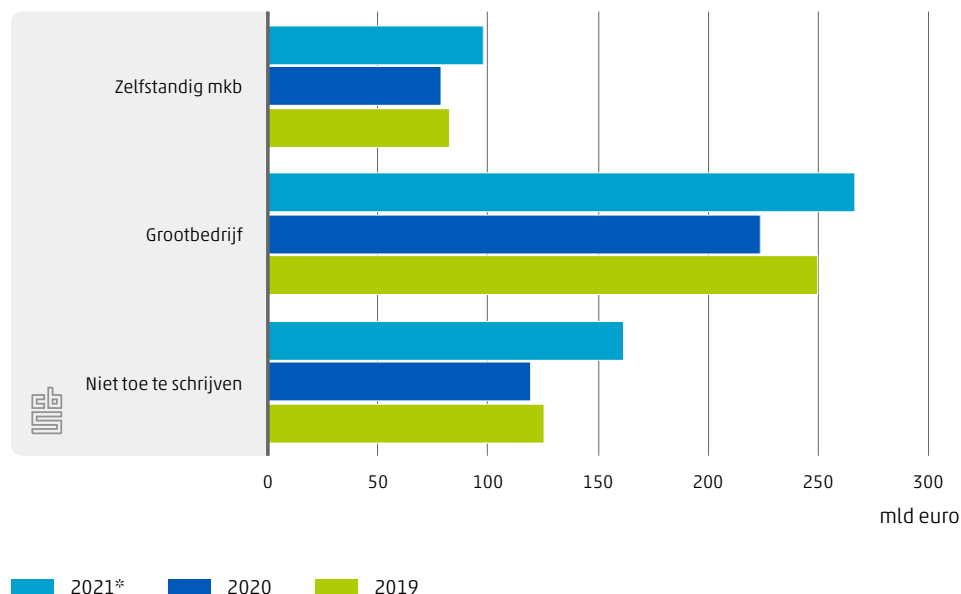
In totaal werd er in 2021 527 miljard euro aan goederen ingevoerd. Ten opzichte van 2020 is dit een groei van 24 procent. Een vergelijkbare groei was te zien voor de exportwaarde. In 2021 werd er voor 587 miljard euro aan goederen geëxporteerd.

Invoerwaarde van het grootbedrijf blijft hoog, maar stijgt minder hard

De waarde van de goedereninvoer van het Nederlandse bedrijfsleven verschilt substantieel naar bedrijfsgrootte. Het grootbedrijf importeerde in 2021 ruim 267 miljard euro aan goederen. Dat was 2,7 keer zo veel als de totale waarde geïmporteerd door het zelfstandig mkb. Beide groepen bedrijven lieten in 2021 een herstel van de invoerwaarde zien ten opzichte van 2020. De groei van de invoerwaarde van het zelfstandig mkb was daarbij groter dan die van het grootbedrijf, ook ten opzichte van 2019.

Een deel van de export valt niet toe te schrijven aan het zelfstandig mkb of het grootbedrijf. Het betreft hoofdzakelijk handel door buitenlandse bedrijven die een Nederlands btw-nummer hebben om hun internationale handel te rapporteren, maar die geen fysieke aanwezigheid in Nederland hebben in de vorm van bijvoorbeeld een fabriek. Ook dit deel van de export liet in 2021 een groei zien.

5.3.1 Invoerwaarde goederen naar bedrijfsgrootte¹⁾

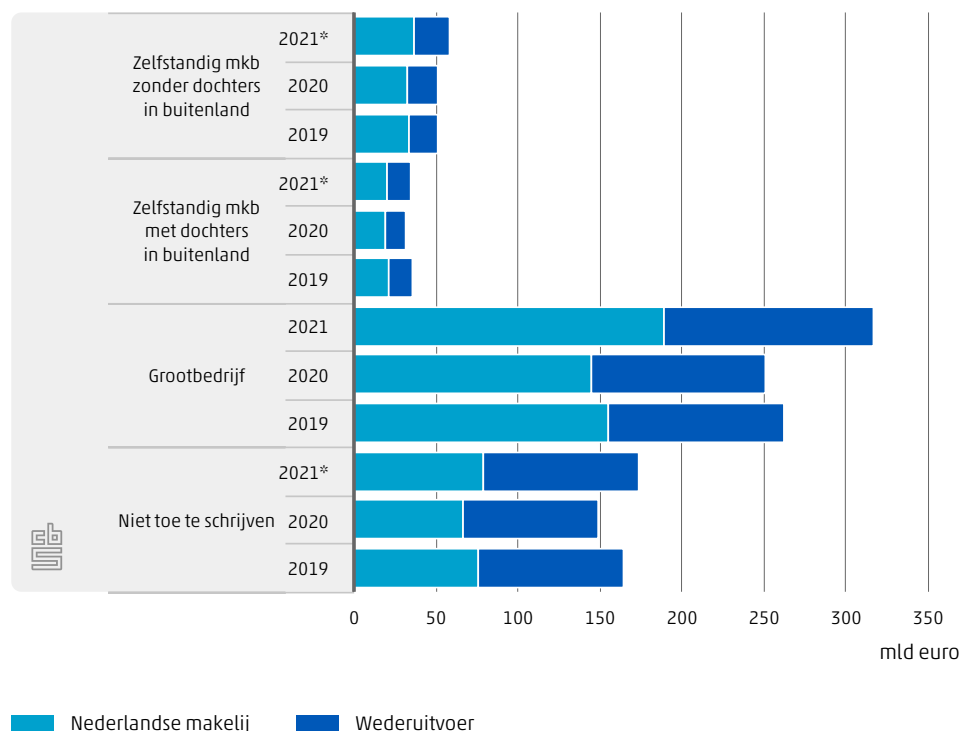
¹⁾ Omdat niet alle handelaren te koppelen zijn aan het Algemeen Bedrijven Register (ABR), is een gedeelte van de export niet toe te schrijven aan het zelfstandig mkb of het grootbedrijf.

Uitvoerwaarde goederen van het grootbedrijf fors gegroeid

De totale waarde van de goederenexport van het grootbedrijf bedroeg in 2021 ongeveer 317,5 miljard euro, ruim 3 keer zo veel als de uitvoerwaarde van het zelfstandig mkb, zie figuur 5.3.2. Dat de uitvoerwaarde vaker bij het grootbedrijf is geconcentreerd wordt ook ondersteund door wetenschappelijke literatuur (Bernard & Jensen, 1995; Bernard, 2004). Een van de redenen hiervoor is het gegeven dat de marginale kosten om te exporteren vaak lager zijn voor het grootbedrijf. Tussen 2019 en 2021 steeg de uitvoerwaarde van het grootbedrijf twee keer zo hard als die van het zelfstandig mkb. Net als bij de invoerwaarde zien we bij de uitvoerwaarde van beide soorten bedrijven een dip in 2020, hetgeen onder meer verband houdt met de coronapandemie.

De export van goederen van Nederlandse makelij vormt het grootste deel van de totale uitvoerwaarde. Het aandeel wederuitvoer in de uitvoerwaarde bedraagt ongeveer 40 procent en is vergelijkbaar voor het zelfstandig mkb en het grootbedrijf. Bij het zelfstandig mkb groeide de wederuitvoer in 2021 sterker dan de uitvoer van goederen van Nederlandse makelij. Bij het grootbedrijf was dit andersom.

5.3.2 Uitvoerwaarde goederen naar bedrijfsgrootte en makelij¹⁾

¹⁾ Omdat niet alle handelaren te koppelen zijn aan het Algemeen Bedrijven Register (ABR), is een gedeelte van de export niet toe te schrijven aan het zelfstandig mkb of het grootbedrijf.

Zelfstandig mkb met buitenlandse dochters heeft gemiddeld hogere goederenexport

Zoals het leeskader in de vorige paragraaf beschreef, heeft een klein deel van de bedrijven binnen het zelfstandig mkb een of meer dochters in het buitenland. Deze zogenaamde Nederlandse multinationals zijn vaak two-way traders. Dit hangt samen met hun internationale ervaring en kennis van internationale netwerken die ze meer hebben dan zelfstandig mkb-bedrijven zonder buitenlandse dochters. In hoofdstuk 8 wordt dieper ingegaan op de rol van multinationals in de Nederlandse import en export.

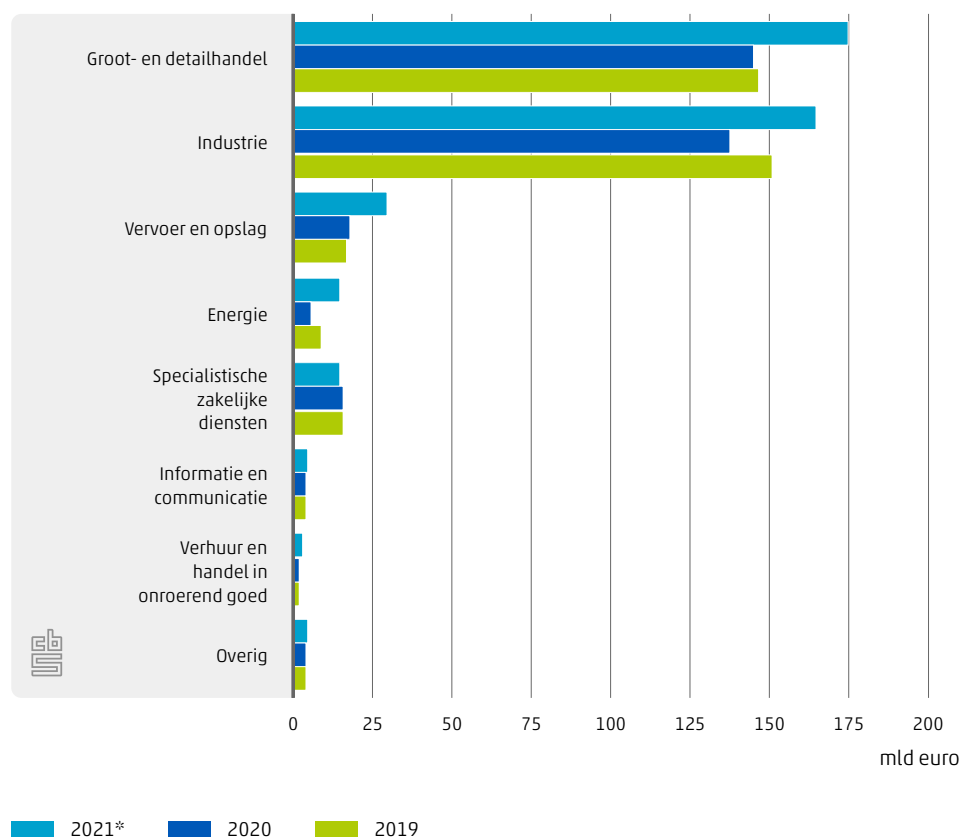
Figuur 5.3.2 laat zien dat de totale uitvoerwaarde van het zelfstandig mkb met buitenlandse dochters kleiner is dan die van het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters. Echter, omdat er veel minder zelfstandig mkb-ers zijn met dochters in het buitenland dan zonder, is de gemiddelde handelswaarde van de groep met buitenlandse dochterbedrijven aanzienlijk groter. Zo had het zelfstandig mkb met dochters in het buitenland een gemiddelde goederenexportwaarde van 8 miljoen euro, ten opzichte van 0,6 miljoen euro voor het zelfstandig mkb zonder dochters.

Goederenuitvoer industrie hersteld van dip in 2020

Figuur 5.3.3 toont dat de Nederlandse goederenexport voor een groot deel is geconcentreerd in twee bedrijfstakken: de groot- en detailhandel (42 procent) en de industrie (40 procent). De goederenuitvoer van de industrie (165,1 miljoen euro) bestaat voor 80 procent uit producten van Nederlandse makelij. Bij de groot- en detailhandel is de wederuitvoer iets

groter (92,1 miljoen euro) dan de uitvoer van producten van Nederlandse makelij (82,7 miljoen euro). De goederenexport nam in 2021 in bijna alle bedrijfstakken toe. De grootste stijging was te zien in de bedrijfstak vervoer en opslag (77 procent).⁴⁾

5.3.3 Uitvoerwaarde goederen naar bedrijfstak

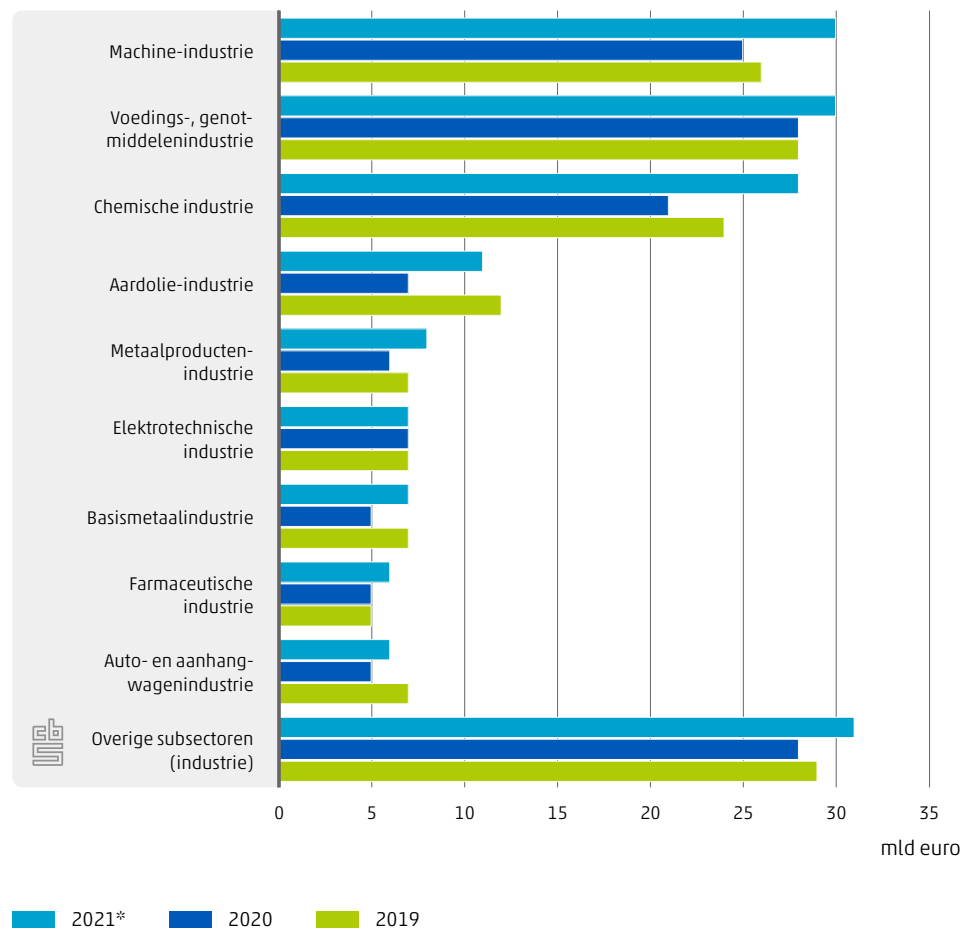

In figuur 5.3.4 wordt de export van industriële bedrijven nog verder uitgesplitst naar de tien grootste bedrijfstakken qua exportwaarde. De waarde van de goederenexport van de industriële sector herstelde zich in 2021 van een dip in 2020. De grootste stijging was te zien bij de aardolie-industrie (54 procent), welke hand-in-hand ging met de prijsstijging van de in deze bedrijfstak geproduceerde producten.⁵⁾ Ook de chemische industrie (34 procent) en de metaalproductenindustrie (29 procent) lieten een relatief grote exportgroei zien. Sommige (relatief kleine) bedrijfstakken binnen de industrie (niet in de figuur getoond) kenden een daling van de goederenexport. Zo nam de uitvoer van de tabaksindustrie en de industrie voor reparatie en installatie van machines en apparaten met respectievelijk 10 en 4 procent af. De uitvoerwaarde van de kledingindustrie bleef nagenoeg onveranderd.

⁴⁾ Hoeveel Nederland daadwerkelijk verdient aan de export per bedrijfstak wordt besproken in Hoofdstuk 6.

⁵⁾ Zie CBS (2021a).

5.3.4 Uitvoerwaarde goederen naar top-10 industriële subsectoren

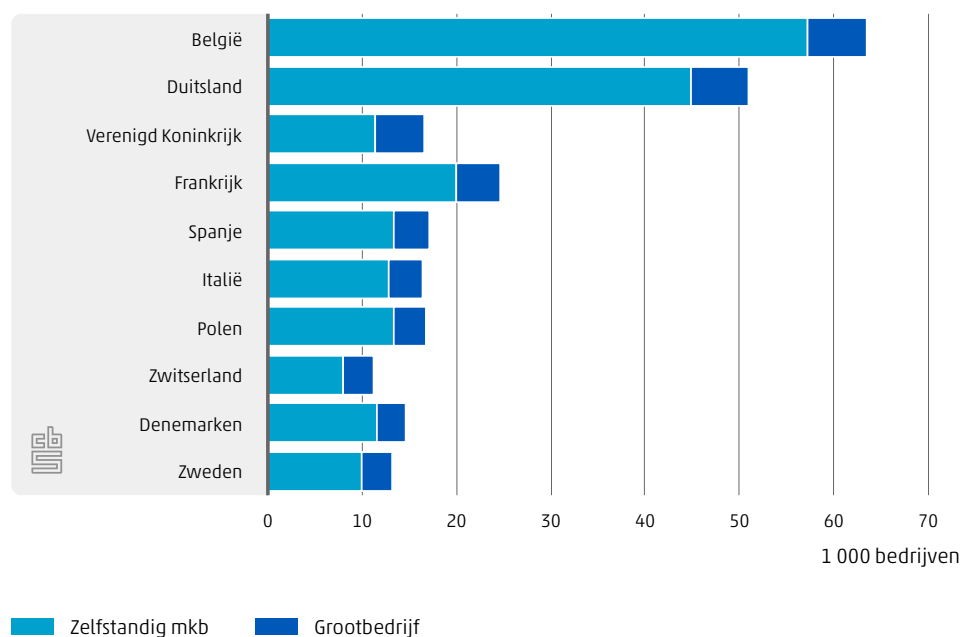

Gemiddelde exportwaarde per bedrijf naar Duitsland blijft hoog

Figuur 5.3.5 laat zien aan welke landen Nederlandse exporteurs hoofdzakelijk goederen leveren. België en Duitsland zijn de belangrijkste handelspartners, zowel voor exporteurs binnen het zelfstandig mkb als het grootbedrijf. Ondanks dat Duitsland in waarde de grootste afzetmarkt is voor Nederlandse goederen, handelen er aanzienlijk meer exporteurs met België.

In totaal exporteerden er in 2021 ruim 63,5 duizend exporteurs goederen naar onze zuiderburen, waarvan 10 procent behoorde tot het grootbedrijf. De export naar Duitsland werd daarentegen gerealiseerd door ongeveer 51 duizend exporteurs, waarvan 12 procent deel uitmaakte van het grootbedrijf.

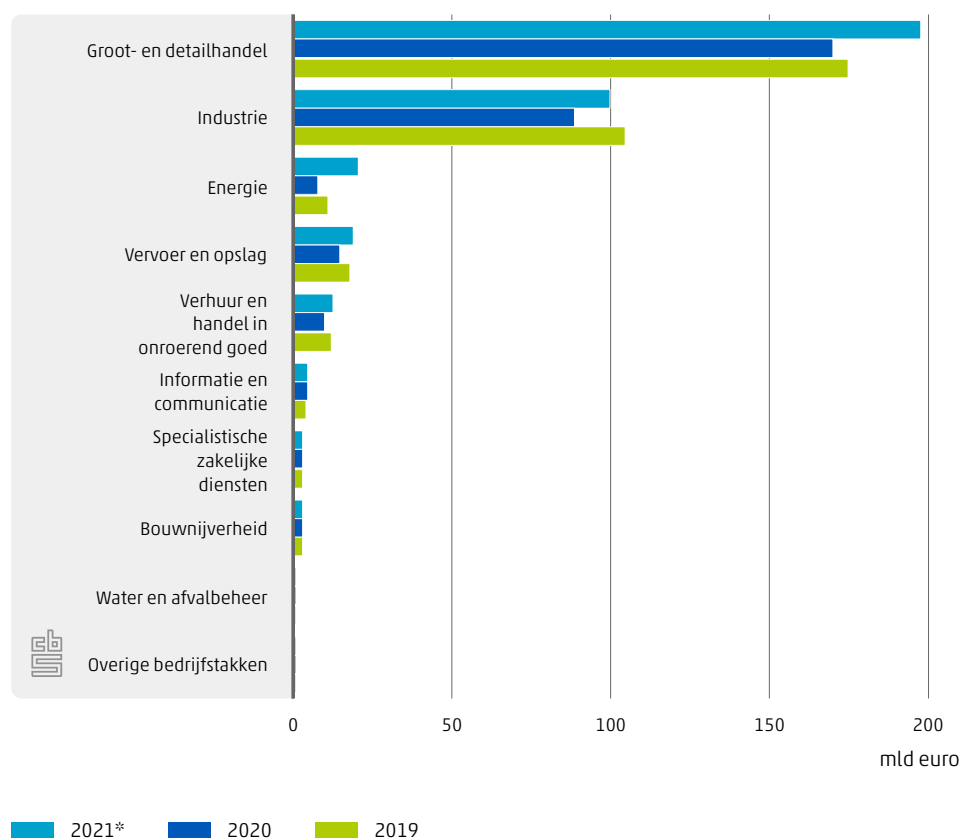
5.3.5 Aantal exporterende bedrijven naar grootste partnerlanden (o.b.v. exportwaarde), 2021*

Invoerwaarde van meeste sectoren hersteld na krimp in 2020

Ook bij de invoer domineren voornamelijk de industrie en de groot- en detailhandel. Net als bij de export nam de invoerwaarde in 2021, na een krimp in 2020, in de meeste sectoren toe. De grootste groei was te zien bij de bedrijfstak energie (180 procent).

5.3.6 Invoerwaarde goederen naar top-10 bedrijfstakken

5.4 Internationale handelaren in diensten

Minder dienstenimporteurs, aantal exporteurs stabiel

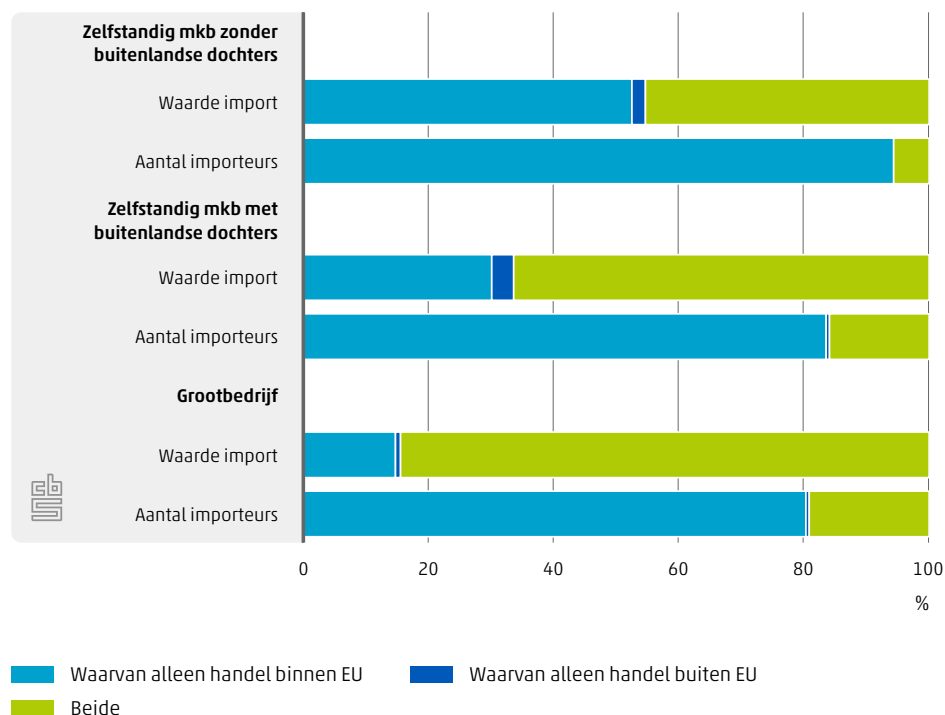
In 2020 waren er 75 duizend exporteurs en 236 duizend importeurs van diensten.⁶⁾ De impact van de coronacrisis op de import van diensten was groot. Ten opzichte van 2019 daalde het aantal bedrijven dat diensten importeerde met 17 procent. Het aantal dienstenexporteurs bleef in die periode daarentegen vrijwel onveranderd. De terugval in het aantal internationaal handelende dienstverleners was enkel te zien in het meest recente jaar (2020). Ten opzichte van 2015 was het aantal bedrijven dat in 2020 diensten exporteerde nog steeds 23 procent groter. Het aantal dienstenimporteurs steeg in die periode met 7 procent.

⁶⁾ De cijfers in deze paragraaf hebben betrekking op het aantal Nederlandse bedrijven met internationale dienstenhandel (zie ook hoofdstuk 4 over de dienstenhandel). Hiervoor is een koppeling gemaakt tussen de internationale dienstenhandel en alle bedrijfseenheden die in het Algemeen Bedrijvenregister (ABR) van het desbetreffende jaar voorkomen. Aangezien niet alle internationale dienstenhandel te koppelen is aan een in het ABR geregistreerd bedrijf, zijn de totaalcijfers lager dan de waarde van de dienstenhandel in hoofdstuk 4, en lager dan op StatLine staat vermeld. Zo behoren diensten geleverd of ontvangen door personen (bijvoorbeeld reisverkeersdiensten), overheidsinstellingen of financiële stromen van multinationals niet tot de dienstenhandel in deze paragraaf.

Meer dan 9 op de 10 dienstenimporteurs behoren tot zelfstandig mkb

Figuur 5.4.1 toont de waarde van de diensten import en export en het aantal importeurs en exporteurs. Van de bijna 236 duizend bedrijven die diensten importeerden in 2020 behoorde 92 procent tot het zelfstandig mkb, 5 procent tot het grootbedrijf en 3 procent tot het zelfstandig mkb mét buitenlandse dochters. Het overgrote deel van de importerende bedrijven voerde alleen diensten in vanuit andere EU-landen (93 procent). Onder het grootbedrijf was het aandeel bedrijven dat enkel, of ook, buiten de EU in diensten handelt aanzienlijk groter (20 procent) dan onder bedrijven in het zelfstandig mkb (6 procent).

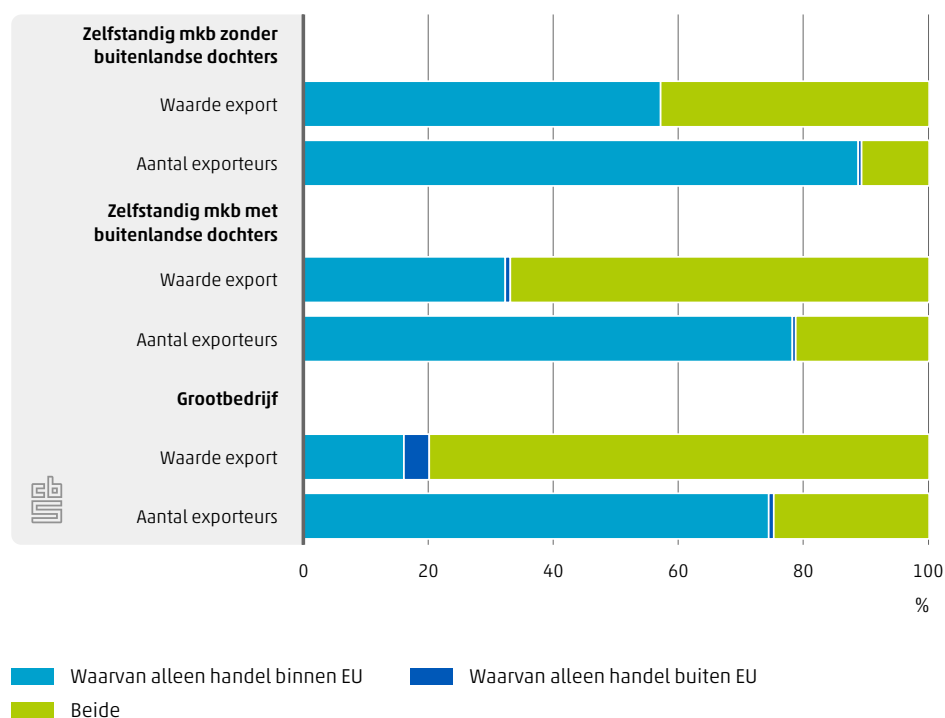
5.4.1 Dienstenimport naar intra- en extra-EU en grootte, 2020*

Dienstenexport naar andere EU-landen

De 75 duizend Nederlandse bedrijven die diensten exporteerden deden dat veelal enkel binnen de EU, net als bij de dienstenimport. Van de dienstenexporteurs behoorde 85 procent tot het zelfstandig mkb en 10 procent tot het grootbedrijf, zie figuur 5.4.2. Van de exporterende bedrijven deed 87 procent dat alleen naar andere landen binnen de EU, 12 procent exporteerde zowel binnen als buiten de EU. Het aandeel grote bedrijven en bedrijven in het zelfstandig mkb mét buitenlandse dochters dat (ook) buiten de EU-grenzen exporteerde lag met 25 en 22 procent hoger dan dat aandeel onder het zelfstandig mkb (11 procent).

5.4.2 Dienstenexport naar intra- en extra-EU en grootte, 2020*

Daling exportwaarde in 2020 ondanks vergelijkbaar aantal dienstenexporteurs

In 2020 werd er door het Nederlandse bedrijfsleven 149 miljard euro aan diensten geëxporteerd en voor 160 miljard euro aan diensten geïmporteerd. Voor de totale exportwaarde waren 75 duizend bedrijven verantwoordelijk. Dat zijn er 161 duizend minder dan voor de totale importwaarde. Dit laat zien dat de gemiddelde handelswaarde per bedrijf, net als in de afgelopen jaren, vele malen groter is voor exporterende bedrijven dan importerende bedrijven. De totale exportwaarde lag in 2020 echter wel 4 procent lager dan in 2019. Omdat het aantal dienstenexporteurs ondanks de coronacrisis tussen 2019 en 2020 ongeveer gelijk bleef, betekent dit dat de gemiddelde exportwaarde per bedrijf lager was. De importwaarde daalde met 6 procent in 2020. Dat is een grotere afname dan bij de exportwaarde, maar relatief gezien een minder harde daling dan die van het aantal importeurs (17 procent minder in 2020).

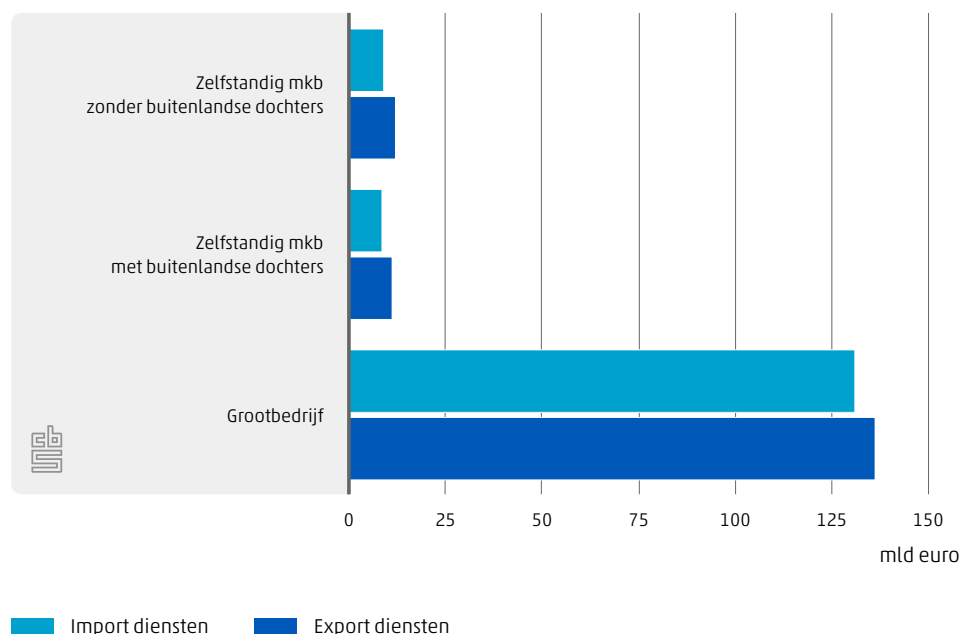
Beschouwen we een iets langere periode dan blijkt dat de dienstenhandel nog steeds in de lift zit. Tussen 2015 en 2020 steeg de totale exportwaarde van diensten van het Nederlandse bedrijfsleven met 32 procent. De importwaarde nam met 30 procent toe.

Grootbedrijf vertegenwoordigt overgrote deel van de waarde van dienstenhandel

Figuur 5.4.3 laat zien dat bedrijven binnen het zelfstandig mkb met én zonder dochters in het buitenland in 2020 een vergelijkbare waarde aan diensten exporteerden en importeerden. Dit is opvallend aangezien het aantal bedrijven met buitenlandse dochters dat in diensten

handelt slechts een fractie is van het aantal handelende bedrijven zonder buitenlandse dochters. Daartegenover staat dat de totale import- en exportwaarde van het grootbedrijf nog vele malen groter is. Ruim 85 procent van de totale handelswaarde komt op conto van het grootbedrijf. 12,5 duizend grote bedrijven importeerden in totaal 131 miljard euro aan diensten en 7,6 duizend grote bedrijven exporteerden diensten voor een totale waarde van bijna 137 miljard euro.

5.4.3 Import- en exportwaarde van diensten naar grootte, 2020*

Gemiddelde handelswaarde grootbedrijf een veelvoud van die van het zelfstandig mkb

Dat grote verschil komt nog beter tot uiting bij het berekenen van de gemiddelde import- en exportwaarde van de dienstenhandel. De gemiddelde importwaarde voor bedrijven in het zelfstandig mkb bedroeg 40 duizend euro in 2020. Zelfstandig mkb'ers met buitenlandse dochters importeerden gemiddeld ruim 35 keer zoveel: 1,5 miljoen euro. De gemiddelde importwaarde van een grootbedrijf was met 10,5 miljoen euro nog een factor 7 groter. Zoals gezegd ligt de gemiddelde exportwaarde van diensten exporterende bedrijven flink hoger, maar ook daar zijn de verschillen tussen de drie bedrijfstypen groot. Het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters exporteerde gemiddeld voor 270 duizend euro, zelfstandig mkb-exporteurs met dochters over de grens voor 32 miljoen euro en het grootbedrijf een zesvoud van dat bedrag: gemiddeld 192 miljoen euro.

10,5 miljoen euro aan diensten
gemiddeld geïmporteerd door grootbedrijf

Daarmee wordt duidelijk hoe het belang van dienstenhandel voor Nederland zich verhoudt tussen verschillende bedrijfstypen. Het grootbedrijf legt een enorm gewicht in de schaal; 5 procent van de importerende bedrijven is verantwoordelijk voor 88 procent van de importwaarde en 10 procent van de exporterende bedrijven zorgt voor 85 procent van de totale exportwaarde. Onderaan de streep zijn zowel bedrijven in het zelfstandig mkb als het Nederlandse grootbedrijf netto exporteurs van diensten: de gemiddelde exportwaarde ligt een aantal malen hoger dan de gemiddelde importwaarde voor deze drie groepen. Dat geldt vooral voor het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters. Een gemiddeld bedrijf van dit type exporteert 4,5 keer zoveel waarde als dat het importeert.

Zelfstandig mkb handelend met EU-landen verantwoordelijk voor aanzienlijk deel waarde

Bedrijven die diensten importeren doen dat voornamelijk enkel uit landen binnen de EU (92 procent). Bedrijven die uitsluitend uit EU-landen importeren vertegenwoordigen echter slechts 20 procent van de totale waarde van dienstenimport. De 8 procent bedrijven die zowel binnen als buiten de EU hun diensten halen, importeerden in 2020 meer dan 80 procent van de dienstenwaarde. Figuur 5.4.1 liet eerder al zien dat het merendeel van het zelfstandig mkb én grootbedrijf enkel uit andere EU-landen diensten invoert. Uit diezelfde figuur blijkt ook dat binnen het zelfstandig mkb de bedrijven die uitsluitend uit de EU importeren (94 procent) verantwoordelijk zijn voor ruim de helft van alle importwaarde. Daartegenover staat dat binnen het grootbedrijf 80 procent van de bedrijven die enkel uit de EU importeren slechts 15 procent bijdraagt aan de importwaarde. Bij het grootbedrijf zijn het dus voornamelijk de bedrijven die importeren uit landen buiten de EU die bijdragen aan de totale importwaarde. Dat geldt eveneens voor het zelfstandig mkb mét buitenlandse dochters.

Sterke concentratie dienstenexport bij kleine groep handelaren

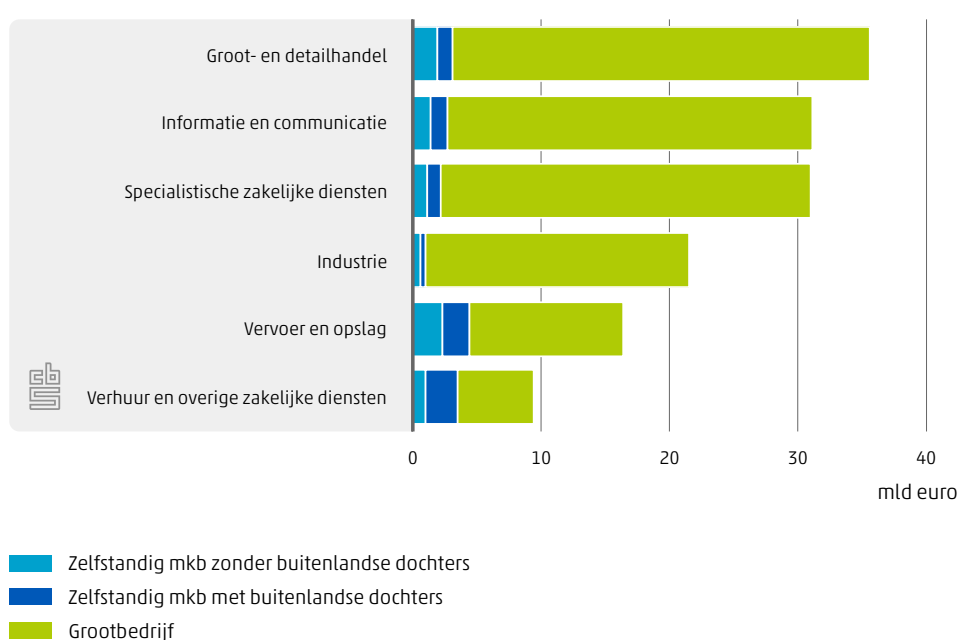
Een vergelijkbaar verhaal is te vertellen voor de waarde van de dienstenexport (zie figuur 5.4.2). Meer dan 85 procent van de bedrijven die diensten exporteren vertegenwoordigt 'slechts' 30 procent van de exportwaarde. Circa 13 procent van de bedrijven die zowel binnen als buiten de EU exporteert is goed voor meer dan driekwart van de totaalwaarde.

De verhouding binnen de verschillende bedrijfstypen is vergelijkbaar met de import. Binnen het zelfstandig mkb wordt ruim 55 procent van de exportwaarde gerealiseerd door bedrijven die uitsluitend diensten exporteren naar andere EU-landen, terwijl grote bedrijven die zowel binnen als buiten de EU exporteren juist een enorme bijdrage aan de totale dienstenexport leveren. Een subtiel verschil ten opzichte van de bedrijven die diensten importeren is dat het aandeel bedrijven dat enkel binnen de EU diensten exporteert iets kleiner is. Tegelijkertijd is de waarde die deze groep bedrijven toevoegt aan de totale exportwaarde relatief gezien iets groter dan bij de dienstenimport. Het exporteren van diensten naar uitsluitend EU-landen is dus iets belangrijker voor de totale exportwaarde dan enkel importeren vanuit EU-landen is voor de totale importwaarde. Het blijft echter zo dat een klein aandeel van het totale bedrijfsleven (de grote bedrijven die zowel binnen als buiten de EU in diensten handelen) verantwoordelijk is voor een groot deel van de totale waarde van de dienstenhandel.

Hoogste importwaarde voor grote bedrijven in de groot- en detailhandel

De dienstenimport door bedrijven binnen de bedrijfstak groot- en detailhandel had in 2020 met 35,6 miljard euro de grootste waarde (figuur 5.4.4). De bijdrage van het grootbedrijf in het totaal van deze bedrijfstak is, met 91 procent, enorm. In de dienstenimport van industriële bedrijven is het aandeel van het grootbedrijf nog groter. In die bedrijfstak wordt 20,5 van de 21,6 miljard euro (95 procent) geïmporteerd door het grootbedrijf en slechts een kleine 3 procent door het zelfstandig mkb. Uitzondering op dit patroon onder de grotere sectoren is de bedrijfstak vervoer en opslag. Daarin is het zelfstandig mkb verantwoordelijk voor 15 procent van de totale dienstenimport. In de bouwnijverheid is dat aandeel met 20 procent nog iets hoger, maar ligt de totale waarde wel een stuk lager dan in de andere sectoren (1,7 miljard euro).

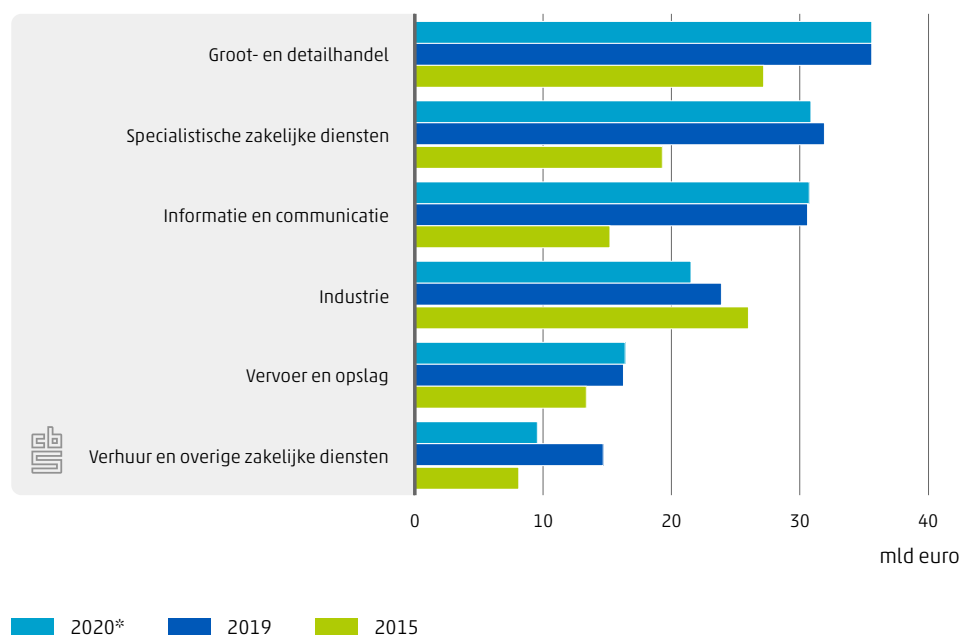
5.4.4 Importwaarde diensten naar bedrijfstak en grootte, 2020*

Importwaarde informatie en communicatie licht toegenomen in 2020

In 2020 heeft de totale dienstenimport door het Nederlandse bedrijfsleven flink geleden onder de coronacrisis. In 2020 werd er ruim 6 procent minder geïmporteerd dan in 2019, terwijl er de voorgaande jaren juist een groei waarneembaar was. In 2020 lag de totale importwaarde van de diensten echter nog steeds 30 procent hoger dan in 2015. In figuur 5.4.5 is te zien dat dienstenimport in de bedrijfstakken groot- en detailhandel, industrie en zakelijke diensten is gedaald ten opzichte van 2019 terwijl die in de sector informatie en communicatie met 1 procent toenam. De ICT-diensten blijken in de coronacrisis dus beter bestand tegen de opgelegde beperkingen en ingestelde lockdowns. De lichte groei in importwaarde in deze sector komt door een groei in de handel met landen buiten de EU. Vanuit EU-landen importeerde de ICT-sector in 2020 voor minder waarde aan diensten dan in 2019.

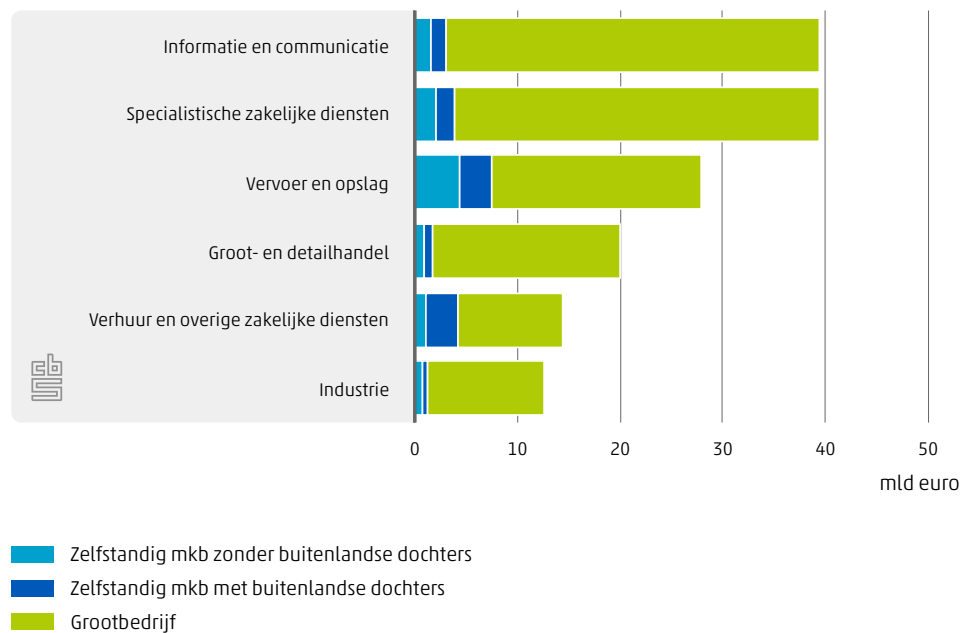
5.4.5 Ontwikkeling importwaarde diensten, top-6 bedrijfstakken naar waarde

Zelfstandig mkb groot aandeel in totale exportwaarde vervoersector

De bedrijfstakken informatie en communicatie en de specialistische zakelijke dienstverlening hadden veruit de hoogste dienstenexport in 2020 (zie figuur 5.4.6). In beide sectoren exporteerden bedrijven zo'n 39,5 miljard euro aan diensten. Meer dan 90 procent werd gerealiseerd door het grootbedrijf en slechts 5 procent door het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters. In de bedrijfstak vervoer en opslag was het zelfstandig mkb verantwoordelijk voor een relatief groot deel van de totale exportwaarde: 16 procent kwam voor rekening van het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters en 12 procent voor het zelfstandig mkb met dochters in het buitenland.

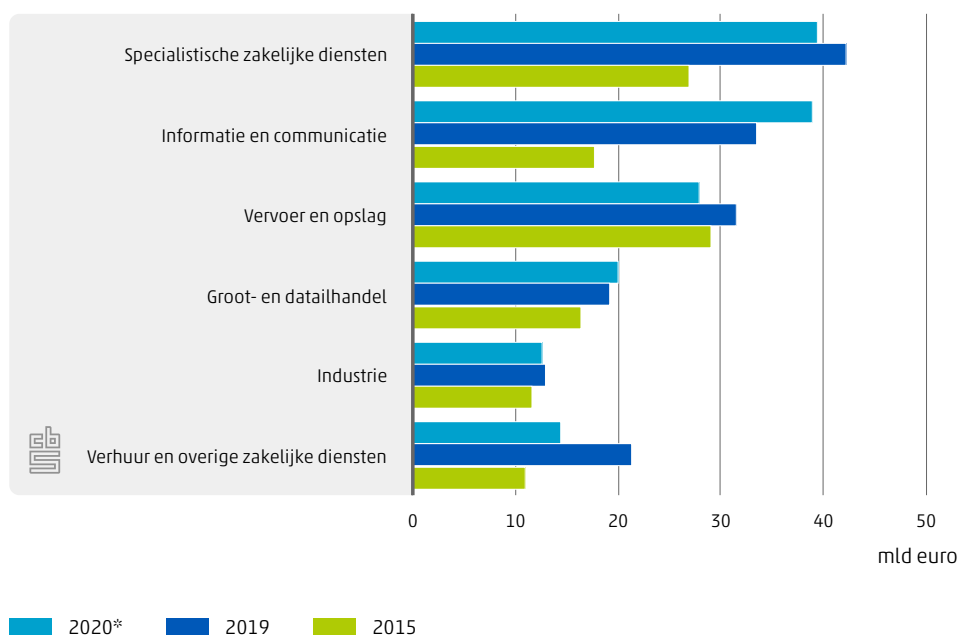
5.4.6 Exportwaarde diensten naar bedrijfstak en grootte, 2020*

Exportwaarde diensten in ICT groeit flink door in 2020

De totale exportwaarde van de diensten in het Nederlandse bedrijfsleven daalde in 2020 met 4 procent ten opzichte van 2019. In vergelijking met vijf jaar eerder is dat nog steeds 32 procent hoger. De exportwaarde was net als in 2019 het grootst in de zakelijke diensten (figuur 5.4.7). Door een groei van 16 procent in de exportwaarde van de sector informatie en communicatie was het verschil nog maar 0,4 miljard euro in 2020. Met name de exportwaarde van de ICT-sector vanuit andere EU-landen is gegroeid ten opzichte van 2019 (20 procent hoger). Ook in de groot- en detailhandel is de waarde van de dienstenexport toegenomen in 2020. De exportwaarde van de sector vervoer en opslag daalde in 2020 en ligt als enige zelfs lager dan het niveau van 2015.

5.4.7 Ontwikkeling exportwaarde diensten, top-6 bedrijfstakken naar waarde

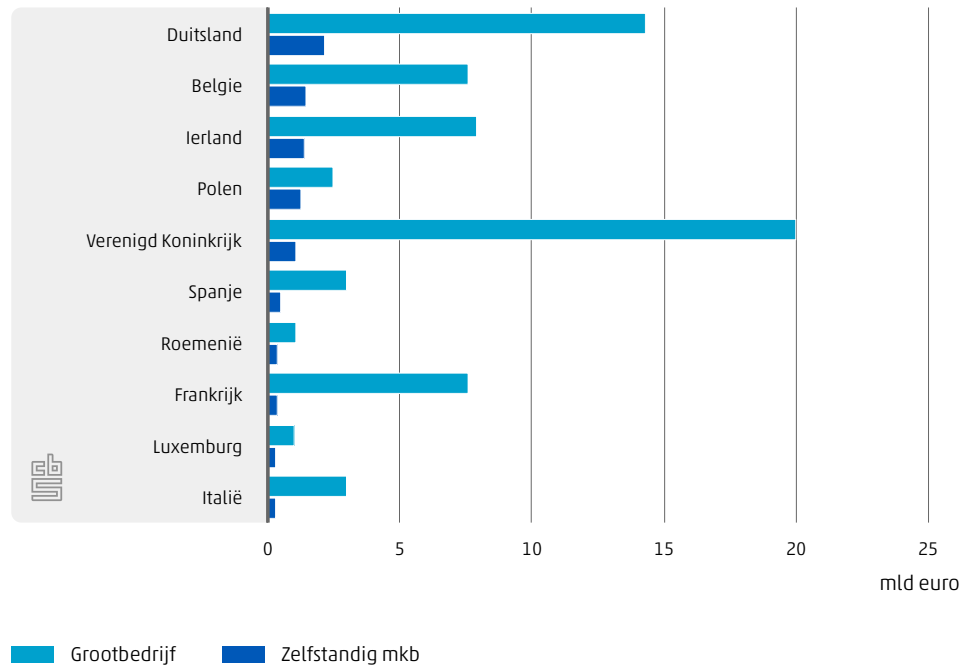

Buurlanden belangrijkste herkomst diensten voor zelfstandig mkb

In 2020 waren België en Duitsland de belangrijkste herkomstlanden van de dienstenimport voor het Nederlandse zelfstandig mkb (figuur 5.4.8). Deze groep bedrijven importeerde voor 2,2 miljard euro aan diensten uit Duitsland en ruim 1,5 miljard euro uit België. Ierland volgt op plaats drie. Als we ook naar het grootbedrijf kijken is het Verenigd Koninkrijk een grote speler. In 2020 importeerde het grootbedrijf bijna 20 miljard euro aan diensten uit het VK, veruit de grootste handelswaarde van alle EU-landen.

Hoewel België en Duitsland de meeste waarde aan dienstenimport vertegenwoordigen voor het zelfstandig mkb, zijn het niet deze landen waar het grootste aandeel bedrijven diensten uit invoert. Die lijst wordt aangevoerd door Ierland. Ruim 120 duizend bedrijven in het zelfstandig mkb importeerden diensten uit Ierland. Veel techbedrijven situeren zich namelijk in Ierland, waar Nederlandse bedrijven een kleine hoeveelheid (reclame-) diensten afnemen om hun bedrijfsvoering beter te kunnen doen. In het zelfstandig mkb staan Duitsland en België achter Ierland als landen waar het grootste aantal bedrijven diensten van afneemt. Het zijn slechts zo'n 500 grote bedrijven die in 2020 elk gemiddeld ruim 40 miljoen euro aan diensten importeerden uit het Verenigd Koninkrijk.

5.4.8 Importwaarde naar EU-landen, 2020*

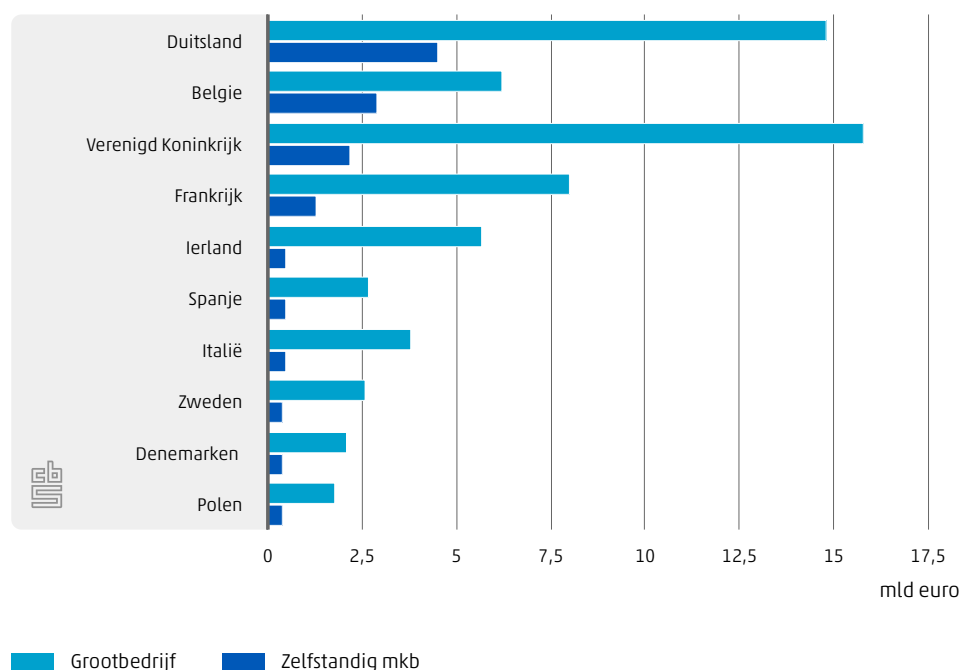

Grootbedrijf exporteert meest naar Duitsland en VK

Net als bij de dienstenimport zijn België en Duitsland de belangrijkste bestemmingslanden voor Nederlandse diensten van het zelfstandig mkb. Het zelfstandig mkb exporteerde voor bijna 4,5 miljard euro aan diensten naar Duitsland en bijna 3 miljard euro naar België. Op plaatsen drie en vier staan het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. Het contrast tussen de handelswaarde van het grootbedrijf en het zelfstandig mkb is minder groot bij de export dan bij de importwaarde. Toch exporteerde het grootbedrijf ruim 7 keer zoveel diensten naar het VK als het zelfstandig mkb. Export naar het Verenigd Koninkrijk is dan ook net als dienstenimport voornamelijk iets van het grootbedrijf. Daarnaast is ook de exportwaarde van 15 miljard euro van het grootbedrijf naar Duitsland relatief hoog.

In 2020 waren er bijna 30 duizend bedrijven in het zelfstandig mkb die diensten exporteerden naar België. Gemiddeld exporteerden Nederlandse bedrijven in het zelfstandig mkb voor een hoger bedrag naar Duitsland: 176 duizend euro per bedrijf ten opzichte van bijna 100 duizend euro naar België. De 3,5 duizend grote bedrijven die diensten exporteerden naar het VK deden dat voor gemiddeld 4,5 miljoen euro.

5.4.9 Exportwaarde naar EU-landen, 2020*

5.5 Dynamiek van exporteurs

De groep bedrijven die goederen of diensten naar het buitenland exporteert, is bijzonder divers en aan flinke dynamiek onderhevig. Jaarlijks begeven zich nieuwe bedrijven op de internationale markt en zijn er bedrijven die al dan niet noodgedwongen hun (internationale) deuren sluiten.

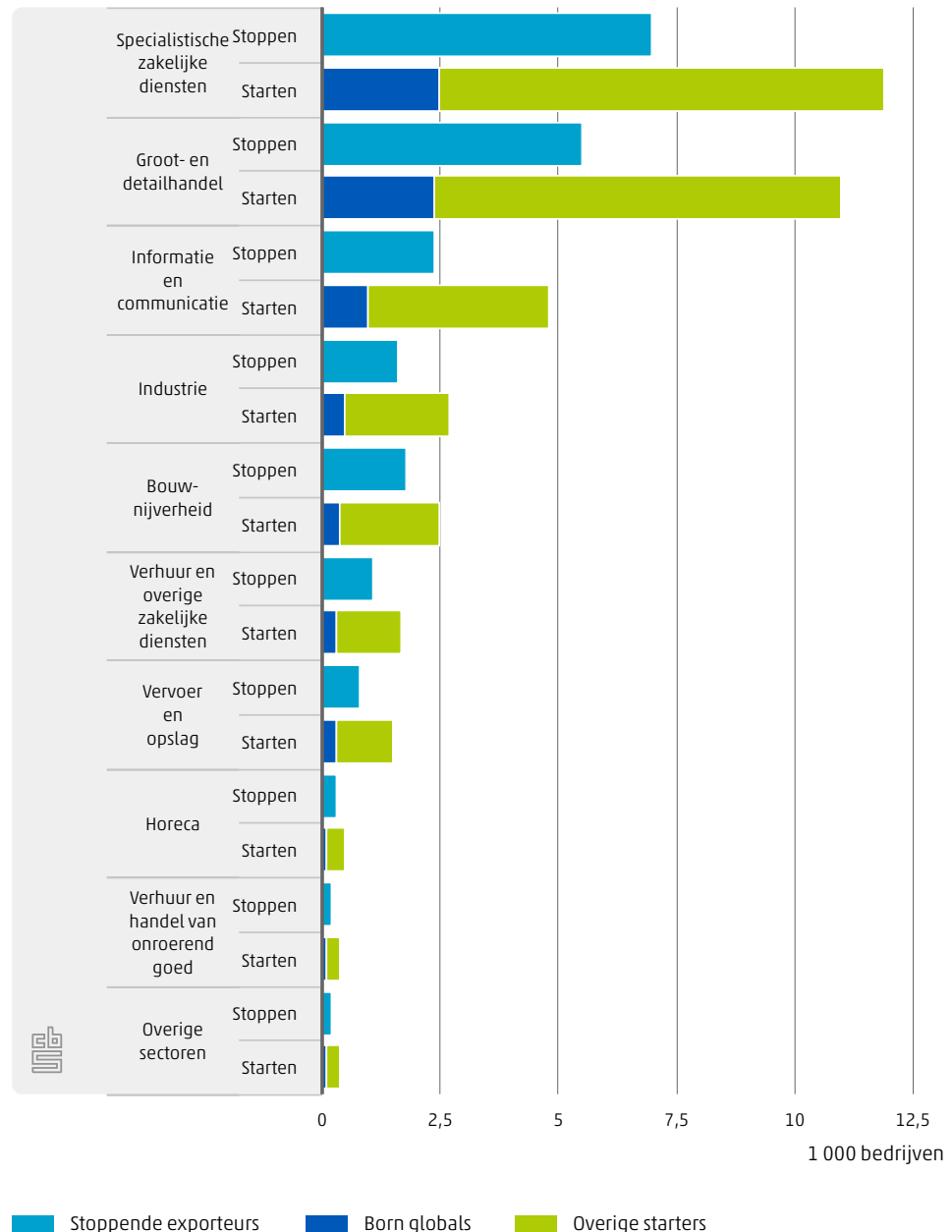
In 2020 begonnen ruim 37 duizend bedrijven met het exporteren van goederen of diensten naar het buitenland.⁷⁾ Dat waren er bijna 3 duizend minder dan in 2019. Vooral het aantal startende goederenexporteurs viel sterk terug. Het aantal startende dienstenexporteurs bleef daarentegen ongeveer gelijk. Redenen om te starten met exporteren kunnen bijvoorbeeld zijn dat er orders uit het buitenland binnenkomen, dat de binnenlandse markt te klein wordt of de concurrentie hen ertoe drijft (CBS, 2019a). Omgekeerd stopten bijna 21 duizend bedrijven in 2020 met exporteren naar het buitenland, 2 500 meer dan een jaar eerder.⁸⁾

De groot- en detailhandel en de specialistische zakelijke diensten zijn de bedrijfstakken waar de meeste bedrijven begonnen met exporteren, zie figuur 5.5.1. Dit zijn dan ook de sectoren met de meeste exporteurs in het totaal aantal internationale handelaren. In verhouding tot het totaal aantal exporteurs was het aantal startende exporteurs het grootst in de horeca (47 procent) en de verhuur en handel van onroerend goed (40 procent). In de industrie was het aandeel met 16 procent het kleinst. Het grootste aandeel stoppende exporteurs zagen we in de horeca (30 procent). Ten opzichte van een jaar eerder stopten er in 2020 13 procent meer bedrijven met exporteren.

⁷⁾ Een startende exporteur is een bedrijf dat in 2020 goederen en/of diensten exporteerde naar het buitenland, maar dat in zowel 2019 als 2018 (nog) niet deed, ongeacht of het bedrijf in die jaren wel al bestond.

⁸⁾ Een stoppende exporteur is een bedrijf dat in 2020 geen goederen of diensten exporteerde naar het buitenland, dat in 2019 ook niet deed, maar in 2018 wel. Het bedrijf dient nog wel te bestaan in 2020 om als stoppende exporteur te worden gezien.

5.5.1 Dynamiek van exporteurs naar bedrijfstak, 2020

Een op de vijf startende exporteurs is born global

Voor veel bedrijven is internationaliseren een geleidelijk proces, waarbij ze pas de stap zetten om te trachten ook verkopen in het buitenland te realiseren nadat ze een zekere mate van ontwikkeling hebben doorgemaakt op de binnenlandse markt (Lopez et al., 2009; Sui & Baum, 2014). Er zijn echter ook bedrijven die reeds in het jaar van oprichting starten met het exporteren van goederen of diensten. Dergelijke exporteurs noemen we *born globals*. Born globals worden gekenmerkt door het vermogen om de initiële barrières te overwinnen die gepaard gaan met het betreden van buitenlandse markten zonder eerst een sterke aanwezigheid op de thuismarkt te vestigen (Ferguson et al., 2021). Ten opzichte van de gemiddelde starter exporteren born globals gemiddeld genomen naar meer bestemmingslanden en hebben ze een hogere exportwaarde dan de doorsnee startende

exporteur. Ook groeit de handelswaarde van born globals in de jaren nadien gemiddeld harder en hebben ze een hogere overlevingskans dan andere starters (Cremers et al., 2019).

In 2020 waren er bijna 7 500 van dit soort bedrijven, 20 procent van het totaal aantal bedrijven dat begon met exporteren. Een jaar eerder waren dit er nog 500 meer en vertegenwoordigden born globals nog een kwart van het aantal startende exporteurs. Daarmee daalde het aantal born globals in 2020 voor het eerst sinds 2014.

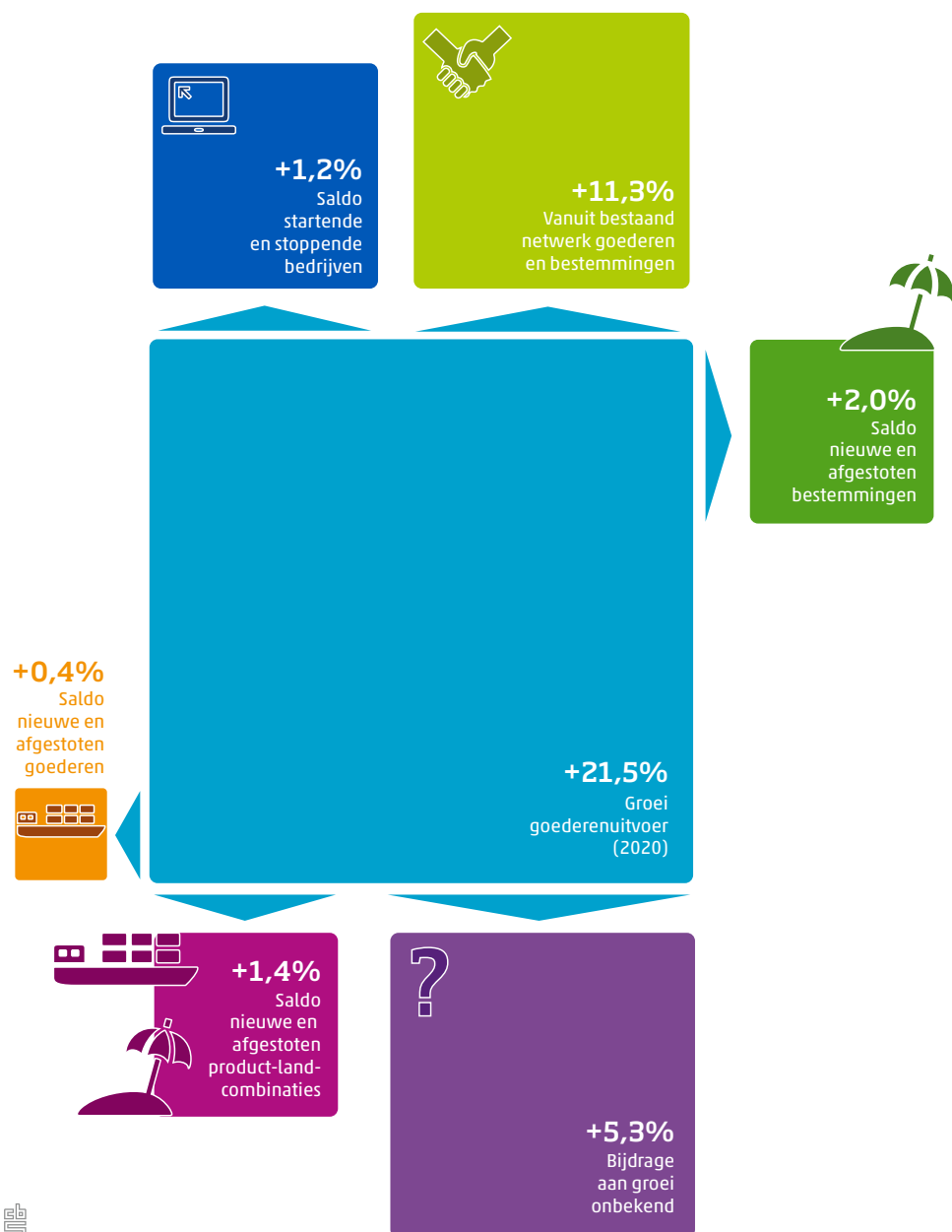
Born globals komen in aantal het vaakst voor in de specialistische zakelijke dienstverlening (2 465) en de groot- en detailhandel (2 380). Maar liefst twee van de drie bedrijven die reeds in hun oprichtingsjaar begonnen met exporteren, behoorden in 2020 tot een van deze twee bedrijfstakken. Ook in de informatie en communicatie komen in absolute zin vrij veel born globals voor (1 045). Ook relatief gezien zijn er veel born globals in deze drie bedrijfstakken, ongeveer 21 procent van het totaal aantal startende exporteurs. In de horeca is dit type bedrijf het meest schaars (13 procent van de starters).

Bestaande producten en landen belangrijkst voor exportgroei

In voorgaande hoofdstukken bleek dat de goederenuitvoer in 2021 groeide met 21,5 procent ten opzichte van 2020. Welk deel van deze groei wordt echter verklaard door bedrijven die starten met exporteren? Welk deel komt doordat bedrijven nieuwe producten uitvoeren of nieuwe bestemmingslanden aanboren? Of is het eerder de export van bestaande producten naar bestaande bestemmingen die toenam?

De infographic hieronder laat zien dat bedrijven op verschillende manieren exportgroei- en krimp kunnen genereren. Bedrijven die voor het eerst begonnen met exporteren, zorgden voor een groei van de goederenuitvoer van 2,0 procent, terwijl bedrijven die hun exportactiviteiten in het geheel staakten een krimp van 0,8 procent veroorzaakten. Per saldo was er daardoor een exportgroei van 1,2 procent. Het verschil in goederenuitvoer als gevolg van starters en stoppers wordt ook wel de extensieve marge genoemd.

Groei goederenuitvoer, 2020

De sterkste groei van de goederenuitvoer vond echter plaats langs de intensieve marge, oftewel doordat reeds exporterende bedrijven meer exporteerden van bestaande producten naar bestaande bestemmingen en dus doordat hun verkopen aan bestaande klanten toenamen. Die groei bedroeg 20,8 procent in 2021. Daartegenover stond een exportkrimp van 9,5 procent door bedrijven waarvoor dit soort handel net afnam. Per saldo was er daardoor een goederenexportgroei van 11,3 procent langs de intensieve marge.

Een ander aspect van de intensieve marge is dat er één nieuwe (of afgestoten) dimensie kan zijn. De goederenuitvoer steeg met 7,6 procent als gevolg van bedrijven die een bestaand product naar een nieuw bestemmingsland uitvoerden, en kromp met 5,6 procent door afgestoten bestemmingen. Per saldo komt dit neer op een toename van 2,0 procent. Nieuwe producten naar bestaande bestemmingen zorgden voor een exportgroei van 0,7 procent, ten opzichte van een krimp van 0,3 procent door afgestoten producten. Dat levert per saldo een

groei van 0,4 procent op. Nieuwe of afgestoten combinaties van product én bestemming resulteerden per saldo in nog eens 1,4 procent aan exportgroei in 2020.

Niet alle goederenhandel kan echter worden toegewezen aan individuele bedrijven. Dit niet te koppelen gedeelte betreft voornamelijk wederuitvoer door buitenlandse bedrijven die wel een Nederlands btw-nummer hebben waarop ze hun handel rapporteren, maar geen noemenswaardige fysieke aanwezigheid hebben in Nederland in de vorm van bijvoorbeeld een fabriek met werknemers. Veelal gaat het om grote bedrijven die via Nederland hun goederen distribueren over Europa. Het groeiaandeel van deze onbekende groep bedroeg 5,3 procent. Alle groeisaldo's opgeteld resulteert dit uiteindelijk in een groei van de goederenuitvoer van 21,5 procent in 2021 ten opzichte van 2020.

5.6 Internationaal handelende ondernemers uitgelicht

In deze paragraaf gaan we dieper in op de ondernemers achter de internationaal handelende bedrijven.⁹⁾, ¹⁰⁾ In totaal waren er in 2020 binnen het Nederlandse bedrijfsleven circa 411 duizend ondernemers die aan het roer stonden van een bedrijf met internationale goederen- en/of dienstenhandel. Dit komt neer op ongeveer 30 procent van alle ondernemers in het Nederlandse bedrijfsleven. Dit is een daling van 4 procentpunt ten opzichte van 2019, toen nog 34 procent van de ondernemers internationaal handelde. In totaal waren er in 2020 ongeveer 38 duizend internationaal handelende ondernemers minder dan in 2019. Deze afname was voor 65 procent toe te schrijven aan drie bedrijfstakken: de specialistische zakelijke dienstverlening (-12 600), de groot- en detailhandel (-6 700) en de ICT (-4 900).

31% van de vrouwelijke ondernemers handelt internationaal

Net als in 2018 en 2019 was ongeveer 27 procent van deze internationaal handelende ondernemers een vrouw. Daarmee is het aandeel vrouwelijke ondernemers een procentpunt hoger dan bij de groep ondernemers in het bedrijfsleven die niet internationaal handelt. De kans dat een ondernemer internationaal handelt lijkt dus niet sterk met geslacht samen te hangen. Dit wordt ook geïllustreerd in figuur 5.6.1; van alle mannelijke ondernemers in het bedrijfsleven handelde in 2020 zo'n 30 procent met het buitenland, terwijl dat aandeel onder vrouwen 31 procent bedroeg. Opvallend is de daling van het aandeel internationaal handelende ondernemers in 2020 ten opzichte van 2019. Deze daling is toe te schrijven aan

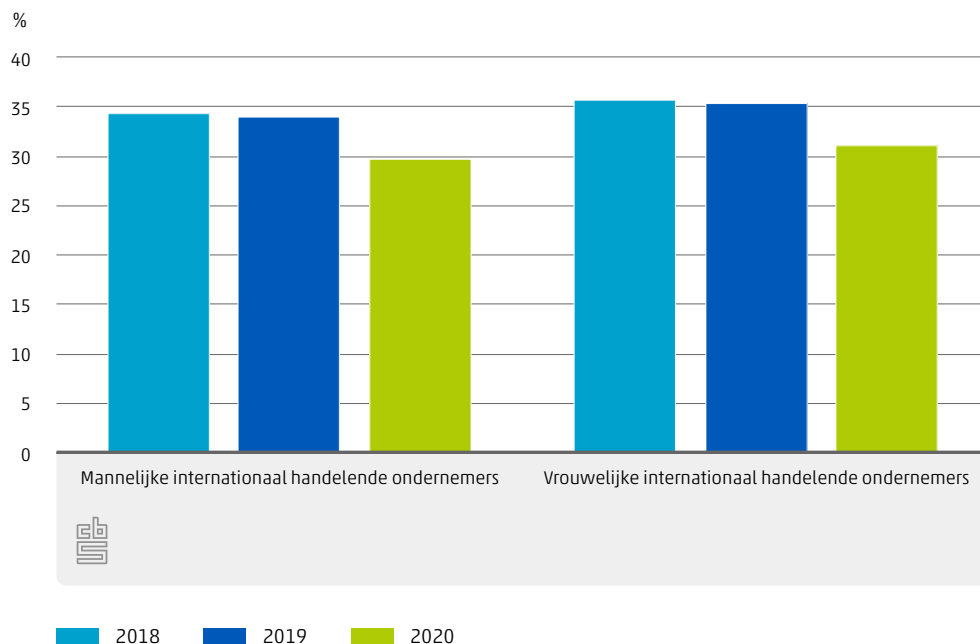
⁹⁾ Een ondernemer is een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico in een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer) of als directeur in loondienst van een eigen bedrijf (directeur-groootaandeelhouder). Aan ongeveer 250 duizend ondernemingen in Nederland (de helft van het aantal ondernemingen met rechtspersoonlijkheid) kunnen we op dit moment nog geen ondernemer koppelen.

¹⁰⁾ In vorige edities van Nederland Handelsland werd nog een ondergrens van 5 duizend euro gebruikt om te kwalificeren als internationaal handelende ondernemer. Dat is in deze editie niet meer het geval.

een (absolute) daling van het aantal internationaal handelende ondernemers, mogelijk als gevolg van de coronacrisis.

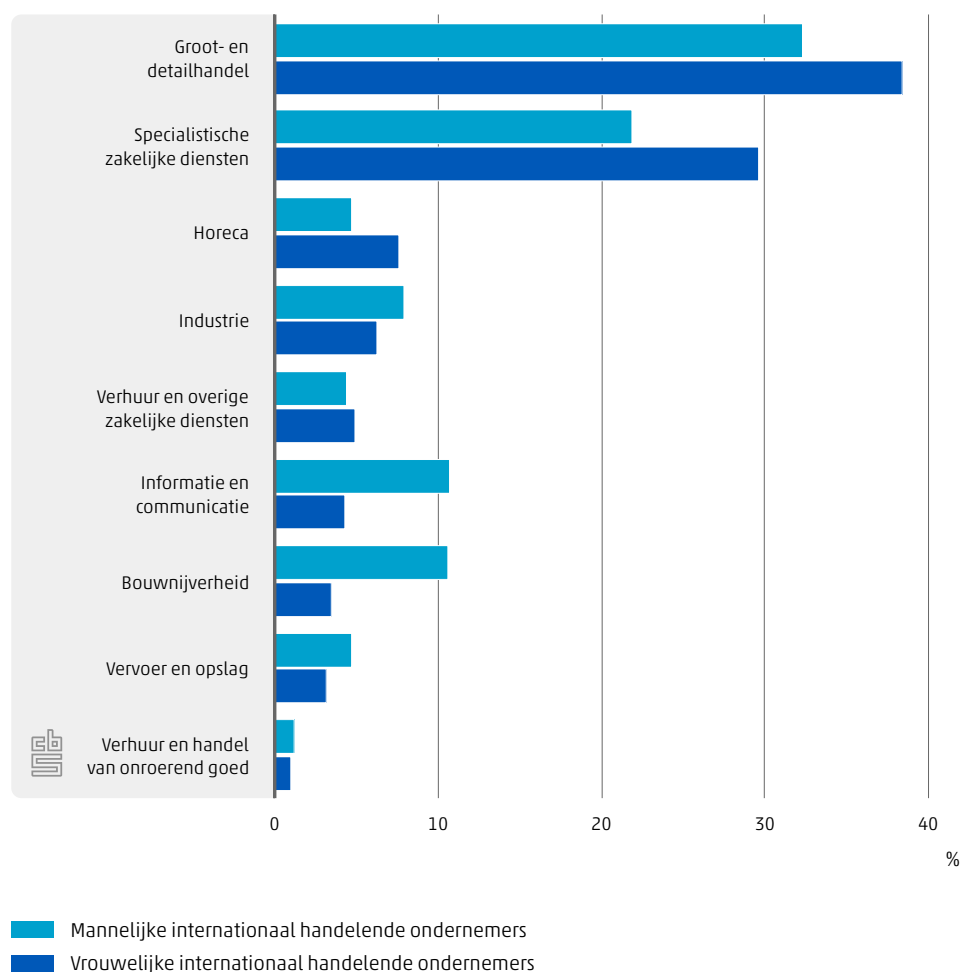
Verbijzonderen we de eerder getoonde afname van 38 duizend internationaal handelende ondernemers naar geslacht, dan tellen we in 2020 10 200 minder internationaal handelende vrouwelijke ondernemers, vooral in de specialistische zakelijke dienstverlening (–4 500) en de groot- en detailhandel (–2 900). Bij de groep mannen daalde het aantal in totaal met 27 300. Hier lieten de specialistische zakelijke dienstverlening en de ICT de grootste afname zien.

5.6.1 Aandeel internationaal handelende mannelijke en vrouwelijke ondernemers

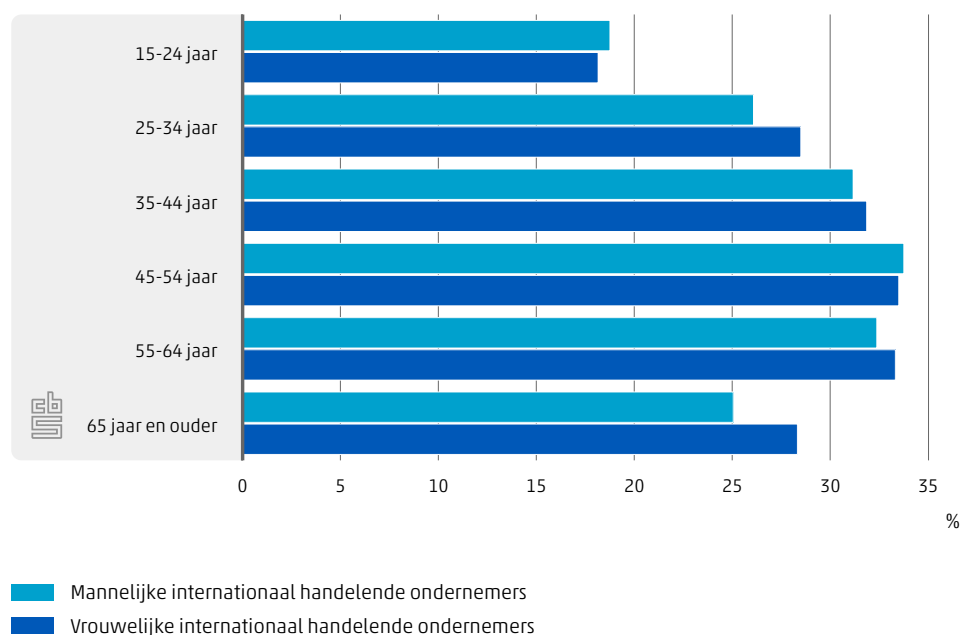
Figuur 5.6.2 toont dat er verschillen zijn in de sectoren waarin mannelijke en vrouwelijke ondernemers handelen met het buitenland. Voor zowel mannen als vrouwen geldt dat het grootste deel internationaal handelt in de groot- en detailhandel. Zoals eerder besproken, is dit een sector die dikwijls als intermediaire schakel optreedt in de nationale en internationale handelsketen van bedrijven. Meer dan 38 procent van de vrouwelijke internationaal handelende ondernemers behoorde in 2020 tot de groot- en detailhandel, ten opzichte van 32 procent van de mannelijke ondernemers. Op de tweede plaats staat de specialistische zakelijke dienstverlening; 30 procent van de internationaal handelende vrouwen en 22 procent van de internationaal handelende mannen zijn werkzaam in deze sector.

5.6.2 Aandeel internationaal handelende ondernemers per sector, 2020

Figuur 5.6.3 toont dat de mate waarin ondernemers internationaal handel drijven samenhangt met hun leeftijd. Gegeven de leeftijd is de kans dat een ondernemer met het buitenland handelt ongeveer een derde voor zowel mannen als vrouwen tussen de 35 en 65 jaar. Jongere en oudere ondernemers zijn duidelijk minder vaak actief op de internationale markt. Alleen in de leeftijdscategorieën van 25 tot en met 34 jaar en vanaf 65 jaar is er een duidelijk verschil te zien tussen mannen en vrouwen; vrouwelijke ondernemers in deze leeftijdsgroepen handelen relatief vaker met het buitenland dan mannen.

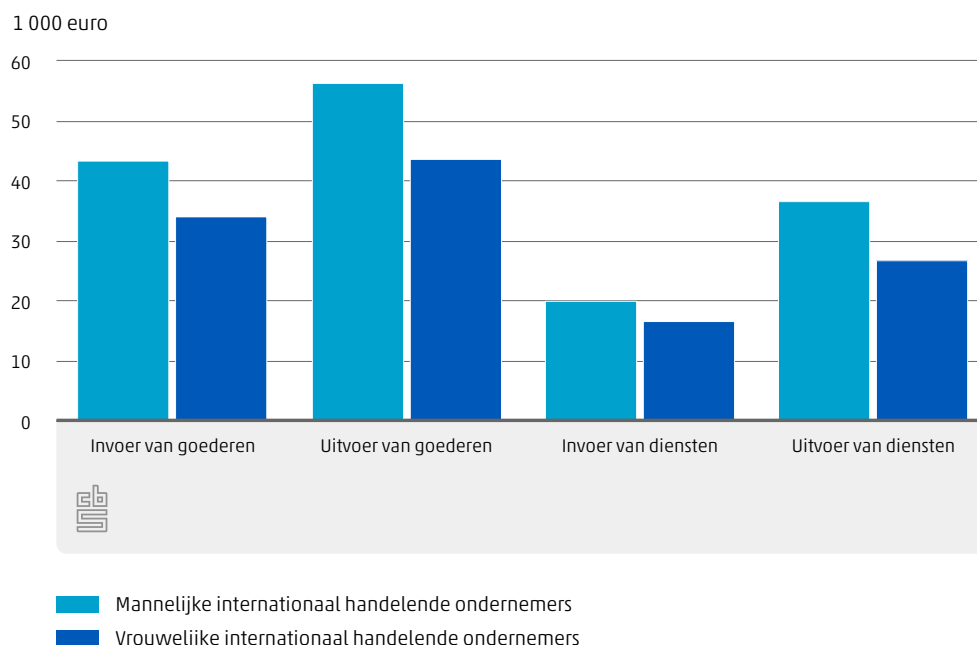
5.6.3 Aandeel internationaal handelende ondernemers naar leeftijd, 2020

Mannelijke ondernemers gemiddeld grotere transactiewaarde

Figuur 5.6.4 laat zien dat er ook qua handelswaarde verschillen bestaan naar geslacht. De mediane import- en exportwaarde van bedrijven met een vrouwelijke ondernemer aan het roer is lager dan bij mannelijke ondernemers. Dit geldt zowel voor de handel in goederen als diensten. De mediane waarde van de door vrouwelijke ondernemers uitgevoerde goederen was in 2020 bijna 13 duizend euro lager dan die van mannen. Bij de diensteninvoer is het verschil met bijna 10 duizend euro iets kleiner. Bij de invoer van goederen en diensten zien we ook hogere waarden voor internationaal handelende mannelijke ondernemers, maar zijn de verschillen iets kleiner dan bij de uitvoer. De omvang van de goederen- en dienstenuitvoer en -invoer kan natuurlijk samenhangen met de sector waarin de ondernemer actief is. Voor dergelijke verschillen wordt hier niet gecorrigeerd.

5.6.4 Mediane handelswaarde van internationaal handelende ondernemers naar geslacht ondernemer, 2020

5.7 Personeelskenmerken en importafhankelijkheid

In deze paragraaf worden de personeelskenmerken vergeleken van bedrijven die voor hun productieproces of omzet in meer of mindere mate afhankelijk zijn van goederenimport of -uitvoer. Daarbij wordt de import- of exportafhankelijkheid van een bedrijf gemeten aan de hand van de zogenaamde import- of exportintensiteit. Deze worden berekend door de totale import- dan wel exportwaarde van goederen te delen door de totale omzet.¹¹⁾ Bedrijven zonder invoer of uitvoer worden in deze analyses niet meegenomen.

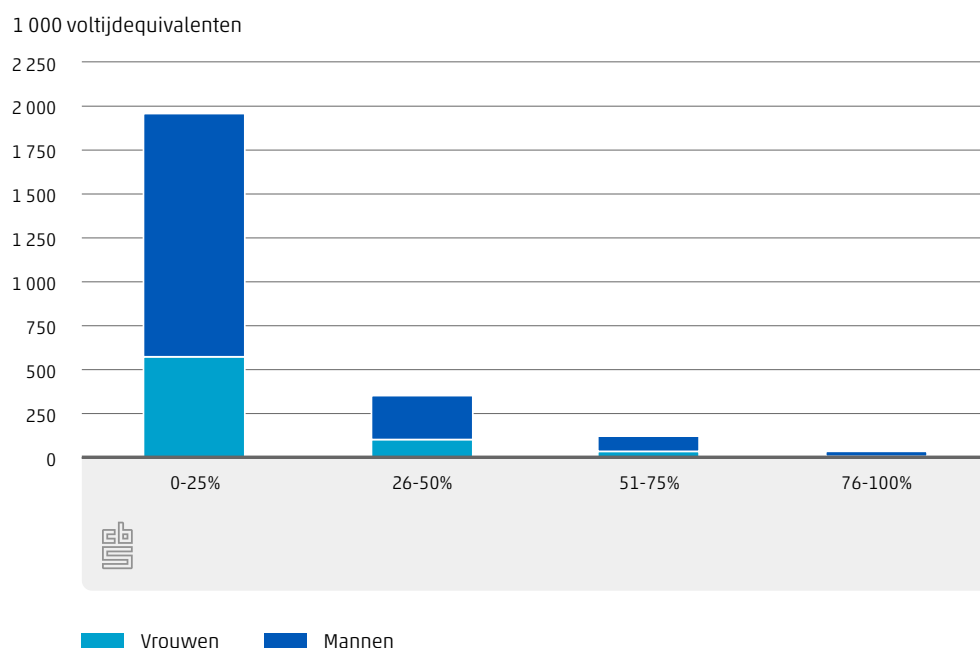
Meeste werkgelegenheid bij bedrijven met minder dan 25 procent import

In 2020 waren er in totaal 2,5 miljoen voltijdequivalenten (vte's) bij bedrijven met invoer en 1,8 miljoen vte's bij bedrijven met uitvoer. Daarvan werkten relatief weinig mensen bij bedrijven waarbij het aandeel invoer of uitvoer ten opzichte van de omzet hoger is dan 25 procent, zie figuur 5.7.1. Bij importeurs situeert de grote meerderheid van de werkgelegenheid, oftewel 79 procent van het aantal vte's, zich bij bedrijven met een importintensiteit van maximaal 25 procent. Het beeld bij de exportintensiteit is met 74 procent vergelijkbaar. Het grootste deel van de werkende populatie is, met andere woorden, werkzaam bij de categorie bedrijven die ten opzichte van hun totale omzet het

¹¹⁾ Een belangrijke kanttekening is dat deze methode uitsluitend kijkt naar de directe import- en exportafhankelijkheid, en indirecte afhankelijkheden dus buiten beschouwing laat. Een voorbeeld van een indirecte afhankelijkheid is een Nederlands bedrijf dat intermediaire goederen verkoopt aan een ander Nederlands bedrijf dat hiermee goederen fabriceert die het vervolgens wel naar het buitenland exporteert. Een ander voorbeeld is een Nederlands bedrijf dat goederen aanschaft bij een Nederlandse groothandelaar die deze goederen had geïmporteerd uit het buitenland.

minst in- en uitvoeren. Verder toont figuur 5.7.1 dat het aandeel van mannen in het totaal aantal vte's aanzienlijk hoger is dan dat van vrouwen. Dit geldt bij zowel de invoer als de uitvoer voor alle intensiteitsniveaus. Dit is mogelijk slechts een weerspiegeling van het feit dat mannen in zijn algemeenheid eenmaal meer uren werken dan vrouwen; dit is ook zo binnen bedrijven die importeren en exporteren, onafhankelijk van de intensiteit. Hierdoor zijn de gewerkte uren van mannen ook sterker (direct en indirect) afhankelijk van de uitvoer dan de uren van vrouwen (CBS, 2018).

5.7.1 Aantal voltijdequivalenten naar importintensiteit en geslacht, 2020

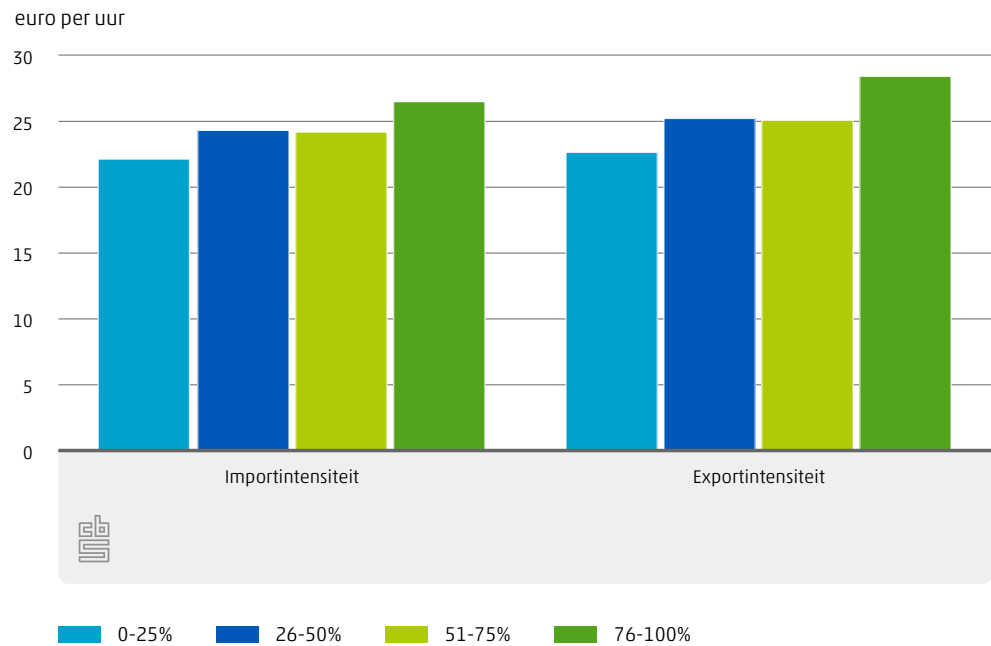

Lonen hoger bij bedrijven met grote internationale handelscomponent

Werknemers bij bedrijven met een relatief hoge verhouding goedereninvoer of -uitvoer ten opzichte van de omzet verdienen gemiddeld hogere lonen dan de werknemers bij bedrijven met een lagere handelsintensiteit, zie figuur 5.7.2. Het gemiddelde bruto-uurloon bij bedrijven met een importintensiteit van maximaal 25 procent bedroeg ruim 22 euro.¹²⁾ Hiermee vergeleken betaalden bedrijven met een importintensiteit van meer dan 75 procent gemiddeld ruim 4 euro per uur méér. Het beeld bij de uitvoer is vergelijkbaar, hoewel daar het verschil tussen de twee uiterste groepen iets groter is: ongeveer 6 euro per uur. Deze loonverschillen hangen mogelijk samen met verschillen tussen bedrijfstakken, technologische vereisten, schaarste, persoonskenmerken als het opleidingsniveau en verschillen in de arbeidsproductiviteit. Ook leeftijd – doorgaans gecorreleerd met werkervaring – kan hierbij een rol spelen, zoals we in de volgende alinea aantonen.

¹²⁾ Het gemiddelde bruto-uurloon is hier berekend als een gewogen gemiddelde van de mediane bruto-uurlonen bij de verschillende bedrijven. Daarbij zijn de gewichten bepaald op basis van de bedrijfsomvang in voltijdequivalenten. De berekening van het bruto-uurloon houdt ook rekening met vakantiegelden, eindejaarsuitkeringen, het aantal overwerkuren en de compensatie hiervoor.

5.7.2 Gemiddelde bruto-uurloon naar import- en exportintensiteit, 2020

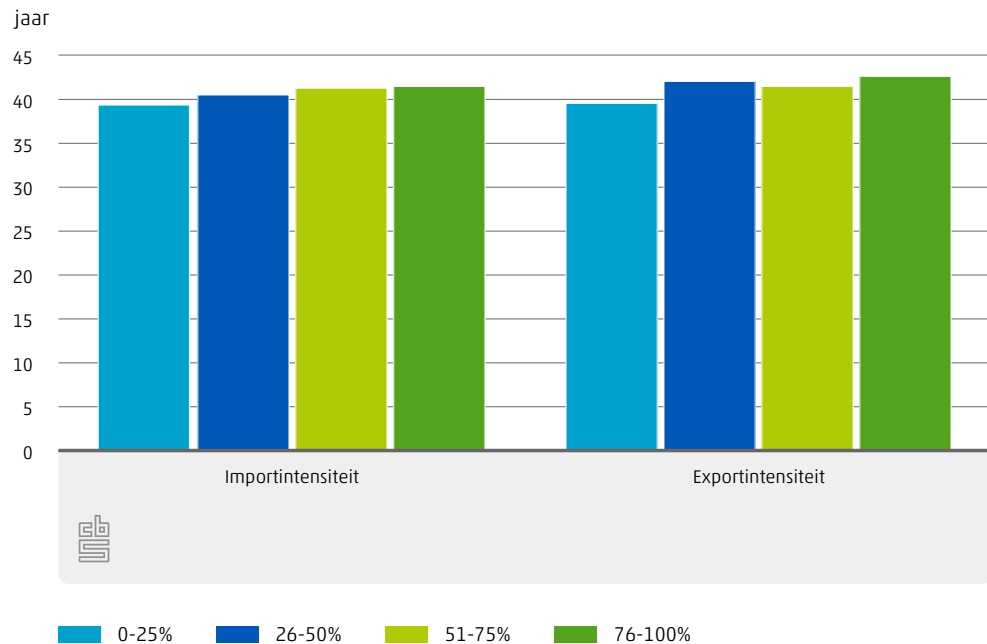

Personeelsbestand bedrijven met hogere handelsintensiteit ook ouder

Een deel van het loonverschil zou ook een gevolg kunnen zijn van een verschil in de leeftijd van het personeelsbestand, zie figuur 5.7.3. Bedrijven die afhankelijker zijn van (directe) invoer of uitvoer hebben namelijk gemiddeld oudere werknemers in dienst.¹³⁾ Werknemers die werkzaam zijn bij bedrijven met een aandeel van de invoer ten opzichte van de omzet van maximaal 25 procent zijn gemiddeld ruim 2 jaar jonger dan de werknemers bij bedrijven met een importintensiteit van meer dan 75 procent. Bij de verdeling naar exportintensiteit is het verschil met 3 jaar nog iets groter.

¹³⁾ De gemiddelde leeftijd is een gewogen gemiddelde van de mediane leeftijden bij de verschillende bedrijven. Net als bij het bruto-uurloon is het gewicht bepaald op basis van de bedrijfsomvang in voltijdequivalenten.

5.7.3 Gemiddelde leeftijd naar import- en exportintensiteit, 2020

5.8 Literatuur

Berg, van den, M. (2013). [Importing, productivity and SMEs: firm-level evidence from the Netherlands](#). *Discussion Paper Series, nr 13-07*. Tjalling C. Koopmans Research Institute.

Bernard, A. & Jensen, J. (1997). [Exceptional exporter performance: cause, effect, or both?](#) *Journal of International Economics*, 47, 1–25.

Bernard, A., Jensen, J., Redding, S. & Schott, P. (2007). [Firms in international trade](#). *Journal of Economic Perspectives*, 21(3), 105–130.

Bernard, A., Jensen, J., Redding, S. & Schott, P. (2012). [The empirics of firm heterogeneity and international trade](#). *Annual Review of Economics* 4(1), 283–313.

Boeck, de, G. (2017). [De Nederlandse industrie kan niet zonder Europa](#). RaboResearch – Economisch Onderzoek.

Brakman, S., Garretsen, H., Maarseveen, Van, R. & Zwaneveld, P. (2018). [Firm heterogeneity and exports in the Netherlands: Identifying export potential](#). *CPB Discussion Paper*, 369. Den Haag: Centraal Planbureau.

CBS (2017). [Industrie steeds afhankelijker van export](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2018). [Internationaliseringsmonitor 2018, tweede kwartaal: Werkgelegenheid](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

- CBS (2019a). Internationaliseringsmonitor 2019, tweede kwartaal: Patronen in handelsgedrag. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2019b). Internationaliseringsmonitor 2019, derde kwartaal: Groothandel. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2021a). *Afzetprijzen industrie bijna 7 procent hoger in maart*. Geraadpleegd op 14 juli 2021.
- CBS (2022b). Internationaliseringsmonitor 2022, tweede kwartaal: Dienstenhandel: Ontwikkelingen en belemmeringen. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Chong, S., Hoekstra, R., Lemmers, O., Beveren, Van, I., Berg, van den, M., Wal, Van Der, R. & Verbiest, P. (2019). The role of small- and medium-sized enterprises in the Dutch economy: an analysis using an extended supply and use table. *Journal of Economic Structures*, 8(8), 1–24.
- Cremers, D., Lammertsma, A. & Roekel, van, R. (2019). Born globals. In M. Jaarsma (Red.), Internationaliseringsmonitor 2019, tweede kwartaal: Patronen in handelsgedrag. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Ferguson, S., Henrekson, M. & Johannesson, L. (2021). Getting the facts right on born globals. *Small Business Economics*, 56(2), 259–276.
- Kaag, S. A. M. (2018, 5 oktober). Handelsagenda [Kamerbrief].
- Keller, W. & Yeaple, S. (2003). Multinational Enterprises, International Trade, and Productivity Growth: Firm-Level Evidence from the United States. *NBER Working Paper*, no. 9504.
- Kox, H. & Rojas-Romagosa, H. (2010). Exports and productivity selection effects for Dutch firms. *CPB Discussion Paper no. 143*. Den Haag: Centraal Planbureau.
- Helpman, E., Melitz, M. & Rubinstein, Y. (2008). Estimating trade flows: Trading partners and trading volumes. *The quarterly journal of economics*, 123(2), 441–487.
- Lopez, L. E., Kundu, S. K. & Ciravegna, L. (2009). Born Global or Born Regional? Evidence from an Exploratory Study in the Costa Rican Software Industry. *Journal of International Business Studies*, 40(7), 1228–1238.
- Melitz, M. J. (2003). The impact of trade on intra-industry reallocations and aggregate industry productivity. *Econometrica*, 71(6), 1695–1725.
- OECD (2019). Handbook on Measuring Digital Trade. OECD, WTO and IMF. OECD Publishing: Paris.
- Polder, M. & Rooyakkers, J. (2021). Grensoverschrijdende digitale handel: welke informatie is er beschikbaar? Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Statistics Denmark & OESO (2017). Nordic Countries in Global Value Chains. Kopenhagen/Parijs: Statistics Denmark & OESO.

Sui, S. & Baum, M. (2014). Internationalization strategy, firm resources and the survival of SMEs in the export market. *Journal of International Business Studies*, 45(7), 821–841.

UNCTAD (2021a). Gross domestic product: Total and per capita, current and constant (2015) prices, annual. [Dataset]. Geraadpleegd op 24 juni 2021.

UNCTAD (2021b). Merchandise: Total trade and share, annual. [Dataset]. Geraadpleegd op 24 juni 2021.

UNCTAD (2021c). Services (BPM6): Trade and growth by main service-category, quarterly. [Dataset]. Geraadpleegd op 24 juni 2021.

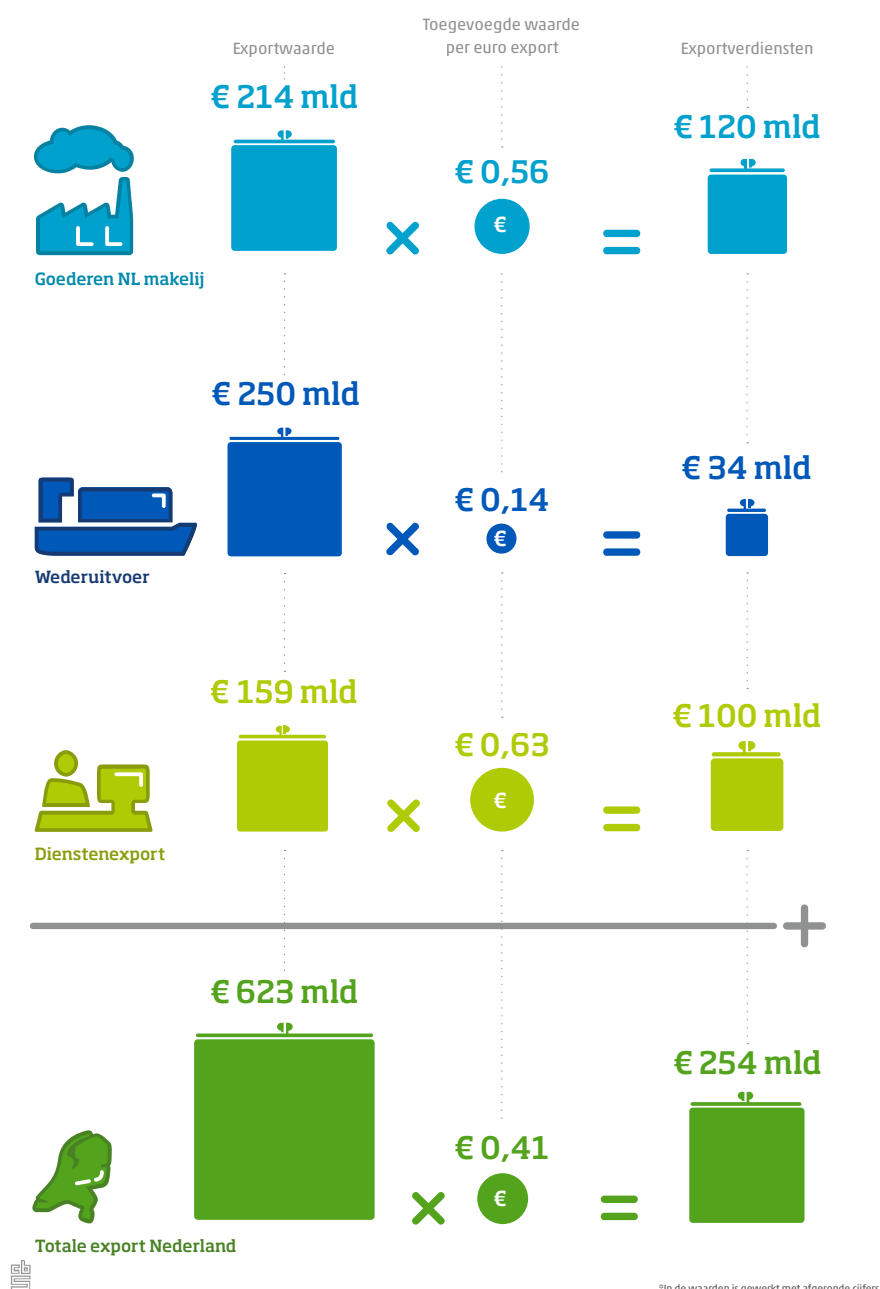
UNCTAD (2021d). Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual. [Dataset]. Geraadpleegd op 24 juni 2021.

Weerden, van, L. & Martens, J. (2018). De positie van de vrouwelijke internationale ondernemer: Een literatuurstudie naar behoeften, motieven en belemmeringen. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

6 Nederlandse verdiensten aan internationale handel

Auteurs: Pascal Ramaekers, Leen Prenen, Bart Loog, Tom Notten

Nederlandse exportverdiensten (2020)

Internationale handel in goederen en diensten is van groot belang voor een kleine open economie als die van Nederland. Bijna een derde van ons bbp wordt verdiend door het uitvoeren van goederen en diensten. Daarnaast levert het exporteren van goederen en leveren van diensten aan het buitenland 2,4 miljoen voltijdbanen op voor de Nederlandse bevolking, zowel direct bij exporterende bedrijven als indirect bij toeleveranciers van deze exporteurs. Wat is het effect van de coronapandemie geweest op onze internationale handel? Hoeveel bedraagt de uitvoer van Nederlandse makelij, wederuitvoer en dienstenuitvoer en voor welk bedrag aan goederen en diensten hebben Nederlandse bedrijven ingevoerd om deze uitvoer te verwezenlijken? Hoeveel toegevoegde waarde en werkgelegenheid levert de export de Nederlandse economie op, en wat zijn de ontwikkelingen sinds 2015? Aan de uitvoer naar welke landen wordt het meest verdiend en van welk exportland zijn de meeste voltijdbanen afhankelijk?

6.1 Belangrijkste bevindingen

In 2020 heeft de coronapandemie een grote impact gehad op de Nederlandse economie en ook op de Nederlandse handel met andere landen. Zo nam de bruto exportwaarde met 7 procent af tot 622,9 miljard euro in 2020.¹⁾ Binnen de totale export nam de dienstenexport het sterkst af, met ruim 12 procent. Daarbij valt in de eerste plaats te denken aan sterk teruglopende toerisme-inkomsten door de coronapandemie (het inkomende reisverkeer dat valt onder de dienstenexport). Het is wel de dienstenexport waar Nederland per euro export het meest aan verdient: 63 eurocent voor elke euro. Dat is meer dan bij de goederenexport van Nederlandse makelij (56 eurocent) en veel meer dan bij de wederuitvoer van goederen (14 eurocent). Aan wederuitvoer van goederen wordt meer verdiend dan aan quasi-doorvoer van goederen van buitenlandse makelij (1,4 eurocent) (CBS, 2021). Doordat de goederen niet in Nederlands eigendom komen, maakt de quasi-doorvoer – in tegenstelling tot wederuitvoer – geen deel uit van de reguliere handelsstatistieken zoals deze in dit hoofdstuk gepresenteerd worden. De goederenexport van Nederlandse makelij betreft typische producten van Nederlandse bodem (zoals aardappelen), maar ook veel export van verwerkte import (zoals chocolade gemaakt van Ivoriaanse cacaobonen). Nederland verdiende in 2020 iets meer aan één euro goederenexport van Nederlandse makelij dan in de vijf jaar ervoor. De verdiensten per euro lagen bij de dienstenexport in 2020 iets lager dan het gemiddelde van de vijf jaar ervoor. Bij de wederuitvoer is er sprake van een heel stabiele reeks.

Sterke krimp dienstenexport trok zwaarste wissel op economie in 2020

In 2020 kromp de Nederlandse economie met 3,8 procent door de coronapandemie. De daling in de uitvoer van goederen en diensten droeg daar maar liefst 2,2 procentpunt aan bij en dat is meer dan de negatieve bijdrage van de binnenlandse bestedingen (1,6 procentpunt). Zo droeg de terugval van de dienstenexport alleen al evenveel bij aan de krimp van de Nederlandse economie in 2020 als de daling van alle binnenlandse bestedingen bij elkaar. Dat de export harder is geraakt dan de Nederlandse economie als geheel tijdens het eerste coronajaar 2020 wordt ook weerspiegeld door een teruglopend

¹⁾ Op het moment van schrijven is 2020 het meest recente volledige jaar waarover data beschikbaar zijn bij de Nationale Rekeningen.

aandeel van de totale exportverdiensten in het bbp. Het exportbelang is afgenomen van 33,3 procent in 2019 tot 31,8 procent in 2020.

Zakelijke dienstverlening leverde meeste exportopbrengsten in 2020

Van alle bedrijfstakken verdient de industrie traditioneel het meeste aan de Nederlandse export waarbij het overgrote deel te danken is aan de goederenexport van Nederlandse makelij. Binnen de industrie gaat het in de eerste plaats om de voedings- en genotmiddelenindustrie, de machine-industrie en de chemische industrie. Na de industrie verdient de handel (met name de groothandel via de wederuitvoer) het meest aan de Nederlandse export. Door teruglopend toerisme vanwege de coronapandemie heeft de grootste krimp in exportverdiensten in 2020 plaatsgevonden bij de zakelijke dienstverlening, waartoe reisbemiddelaars en platforms voor reizen en vakanties behoren. Ook de horeca en de transportsector hebben last gehad van teruglopende bestedingen van buitenlanders in Nederland.

Ondanks coronacrisis meer verdiend aan export naar China

De belangrijkste exportbestemming voor Nederland is al vele decennia Duitsland. De export naar onze oosterburen was in 2020 goed voor 6 procent van het Nederlandse bbp. De verdiensten aan Duitsland zijn wel met 7 procent (3,4 miljard euro) teruggelopen ten opzichte van 2019. Door onder meer een grotere afzet van Nederlands babymelkpoeder en varkensvlees zijn de verdiensten aan de export naar China juist toegenomen in 2020.

Maar liefst 68 procent van de invoer van goederen en diensten is uiteindelijk bestemd voor het buitenland: 40 procentpunt betreft invoer voor wederuitvoer van goederen en 28 procentpunt betreft invoer van grondstoffen, halffabricaten en ondersteunende diensten verwerkt in de export van goederen en diensten.

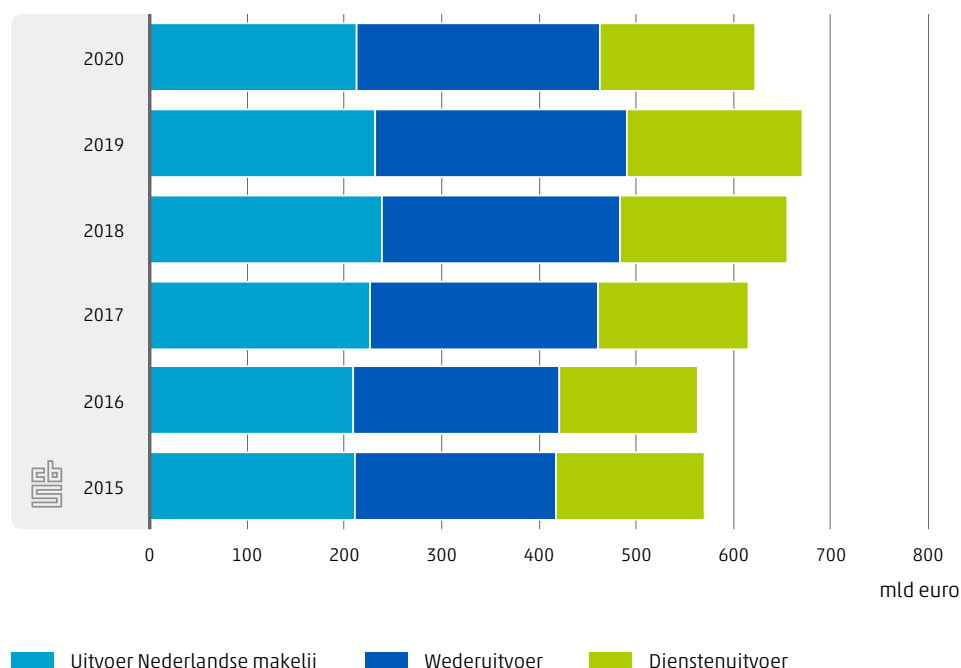
In 2020 leverde de export 2,4 miljoen aan directe en indirecte voltijdbanen op, goed voor 30 procent van de totale werkgelegenheid in Nederland. 17 procent van deze werkgelegenheid was toe te schrijven aan de goederenexport, 13 procent aan de dienstenexport. De directe export leverde 1,1 miljoen voltijdbanen op, de indirecte export nog eens 1,3 miljoen voltijdbanen.

In de laatste paragraaf laten we zien in hoeverre verschillende beroepen samenhangen met de uitvoer. Zo wordt onder meer getoond dat mensen in agrarische beroepen meer dan de helft van hun uren werken ten behoeve van de buitenlandse consumptie. Ook werken hoger opgeleiden relatief meer (34 procent van het totaal door hoger opgeleiden gewerkte uren) ten behoeve van de uitvoer dan lager opgeleiden (28 procent van het totaal door lager opgeleiden gewerkte uren).

6.2 Bijdrage van de export aan het bbp

In 2020 exporteerde Nederland voor 622,9 miljard euro aan goederen en diensten naar het buitenland. Figuur 6.2.1 toont dat deze bruto exportwaarde bestaat uit de som van de uitvoer van in Nederland geproduceerde goederen, de wederuitvoer en de dienstenuitvoer. De wederuitvoer bestaat uit goederen die Nederland importeert en vrijwel zonder bewerking ook weer exporteert, waarbij de goederen in Nederlands eigendom zijn geweest. Ten opzichte van 2019 nam de bruto exportwaarde af met 48,2 miljard euro, een daling van 7 procent. Deze afname is in belangrijke mate toe te schrijven aan de coronapandemie, die vanaf maart 2020 zijn weerslag had op de Nederlandse economie. Daarbij valt wel op te merken dat de Nederlandse exportafname geringer was dan we zien bij andere OESO- of EU-landen (OESO, 2022; Kutlina-Dimitrova et al., 2021).

6.2.1 Bruto exportwaarde per exportcategorie

Corona raakt dienstenexport het hardst

Het merendeel van de bruto exportwaarde in 2020 kwam voort uit de uitvoer van goederen, waarvan 213,7 miljard euro bestond uit uitvoer van Nederlandse makelij en 249,9 miljard euro uit wederuitvoer.²⁾ De dienstenuitvoer heeft, met een waarde van 159,3 miljard euro, een kleiner aandeel. De dienstenexport nam het meest af in coronajaar 2020, met 12 procent, gevolgd door de export van Nederlandse makelij (-8 procent) en de wederuitvoer (-3 procent). Met name het reisverkeer (bestedingen van buitenlanders in Nederland) binnen de dienstenexport werd hard geraakt door de coronapandemie.

²⁾ Elders in deze publicatie wordt aangegeven dat de wederuitvoer iets minder dan de helft van de goederenexport vormt. De cijfers zoals ze in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, zijn gebaseerd op cijfers van de Nationale Rekeningen. Voor de Nationale Rekeningen staat het eigendoms criterium centraal, wat betekent dat bepaalde transacties in het buitenland tot de Nederlandse in- en uitvoer kunnen worden gerekend ook als de verhandelde goederen fysiek niet in Nederland zijn geweest. Mede hierdoor is de omvang van de wederuitvoer in dit hoofdstuk en in hoofdstuk 7 groter dan de omvang van de export van Nederlandse makelij.

Zo halveerden over heel 2020 de bestedingen van buitenlandse toeristen en zakelijke reizigers in ons land ten opzichte van 2019 (Poulissen et al., 2022). Het reisverkeer is daarmee verantwoordelijk voor circa 46 procent van de totale afname van de bruto dienstenexport in dat jaar (CBS, 2022).³⁾ Van de drie exportcomponenten kende de wederuitvoer op de middellange termijn de sterkste groei. Tussen 2015 en 2020 nam de wederuitvoer met 21 procent toe, de dienstenuitvoer met 5 procent en de uitvoer van goederen van Nederlandse makelij met slechts 1 procent.

Dienstenuitvoer meest lucratief

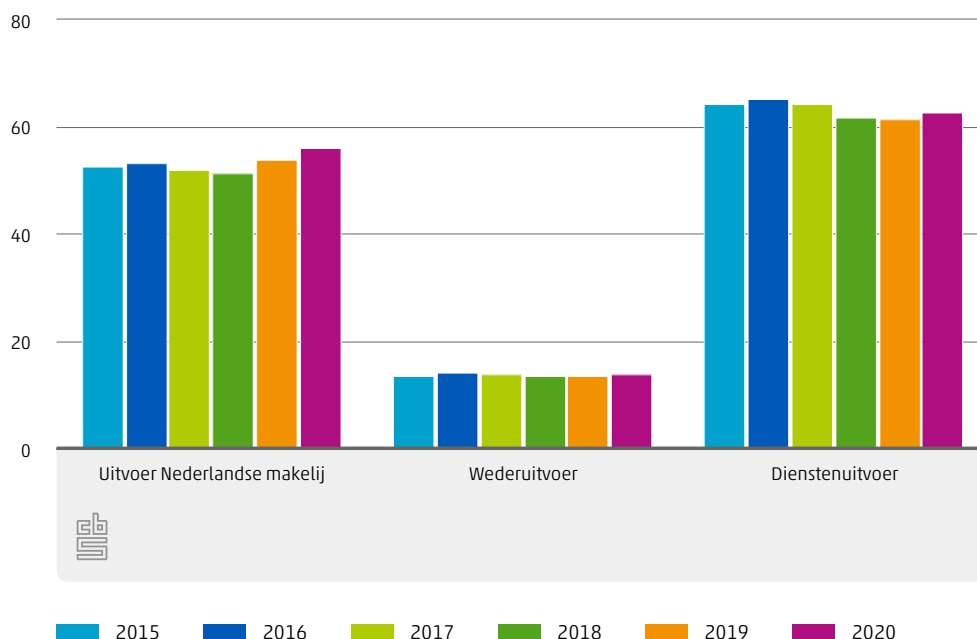
Nederland is sterk vertegenwoordigd in internationale waardeketens. Zo is import belangrijk voor het realiseren van onze eigen productie van goederen en diensten ten behoeve van de export (zie bijvoorbeeld Lammertsma & Notten, 2019; Aerts et al., 2020; Notten et al., 2021; Bohn et al., 2022). Grondstoffen en halffabricaten worden Nederland ingevoerd en vervolgens verwerkt in Nederlandse exportproducten. Een ander voorbeeld betreft buitenlandse dienstverleners die de Nederlandse export faciliteren. Om te bepalen wat Nederland verdient aan de export, als bijdrage aan het bbp, dient op de bruto exportwaarde het verbruik van de benodigde ingevoerde goederen en diensten in mindering te worden gebracht. Nederland verdiende gemiddeld 41 cent aan iedere euro export van goederen en diensten in 2020. Dat is iets minder dan in 2015 (42 eurocent) wat deels te maken heeft met de sterke groei van de minder lucratieve wederuitvoer van goederen. Tussen de exportcategorieën verschillen de verdiensten per euro export namelijk aanzienlijk, zie figuur 6.2.2. Aan de export van diensten hield Nederland in 2020 met 63 cent per euro het meest over. Voor de export van Nederlandse makelij was dit 56 cent per euro en voor wederuitvoer 14 cent.⁴⁾ De lage exportverdiensten van wederuitvoer hebben te maken met het grote importgehalte bij deze goederenstroom: de bijdrage van Nederlandse bedrijven aan deze export is gering. De verdiensten per euro export bleven voor alle type export door de jaren heen relatief stabiel. In 2020 zijn de verdiensten aan de goederenexport van Nederlandse makelij met 56 cent per euro wel hoger dan in de vijf jaren ervoor.

³⁾ Het hier weergegeven aandeel is gebaseerd op de bronstatistiek Internationale Handel in Diensten. Er zijn verschillen tussen de manier waarop de Nationale Rekeningen en de bronstatistiek om moeten gaan met Bijzondere Financiële Instellingen. Anderzijds confronteren de Nationale Rekeningen cijfers over de dienstenhandel met andere bronstatistieken, waarbij inconsistenties tussen bronnen kunnen leiden tot aanpassingen van de broncijfers om tot een consistent beeld van de gehele economie te komen. Ook de focus op continuïteit bij de Nationale Rekeningen leidt tot niveauafwijkingen tussen de bronstatistiek en de Nationale Rekeningen. Dit wordt in een revisiejaar weer hersteld.

⁴⁾ In de Nationale Rekeningen wordt de transitohandel (als een bedrijf in Nederland eigenaar wordt van goederen in het buitenland en deze doorverkoopt aan een andere buitenlandse partij zonder dat deze goederen fysiek Nederland binnenkomen) bij de wederuitvoer gerekend. Zonder transitohandel liggen de exportverdiensten per euro wederuitvoer niet op 14 maar op 10 eurocent (CBS, 2021).

6.2.2 Verdiensten per euro export, naar type export

cent per euro export

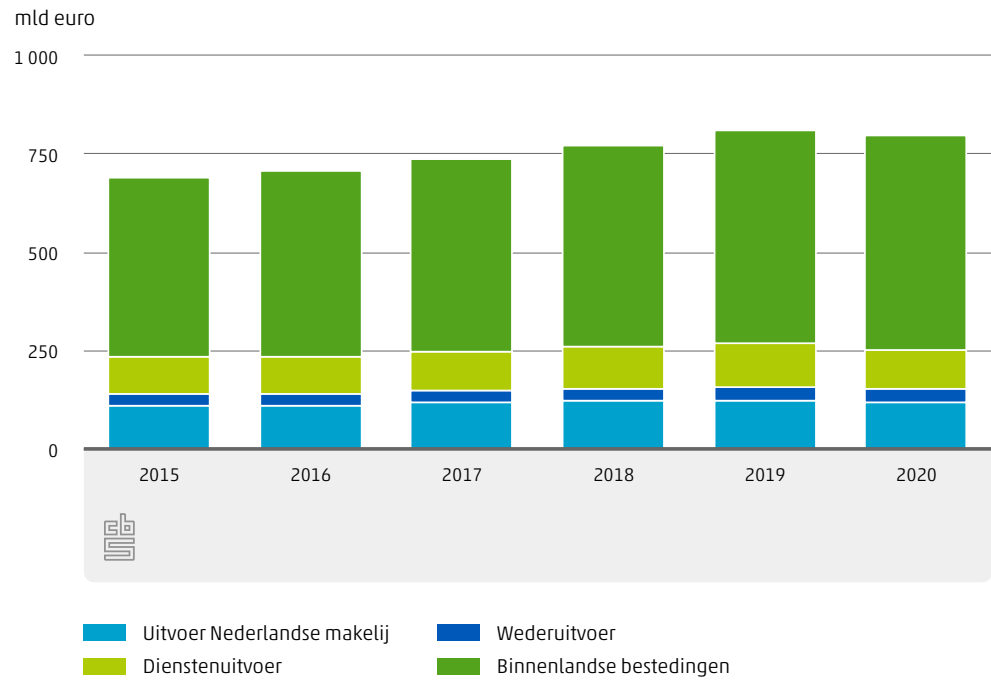

Afname exportverdiensten tot 31,8 procent van het bbp

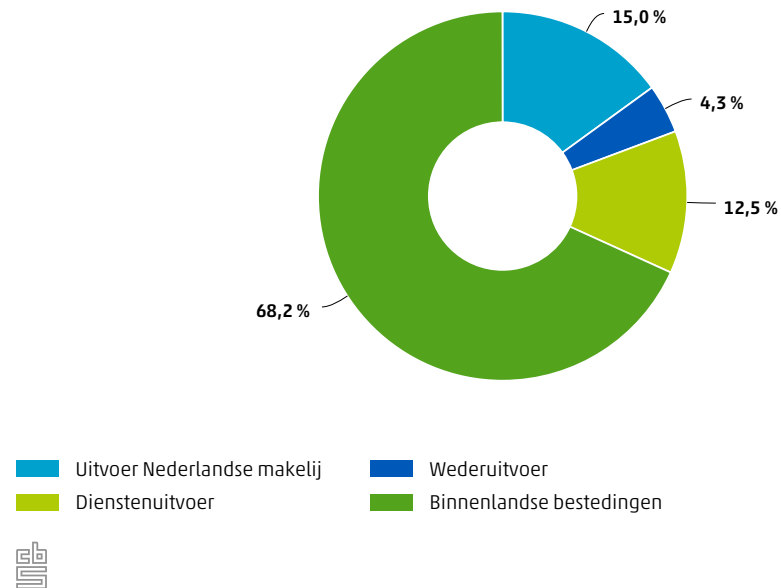
Na aftrek van verwerkte ingevoerde goederen en diensten bedroegen de Nederlandse exportverdiensten in 2020 254,2 miljard euro, een afname van 6 procent ten opzichte van 2019, (zie figuur 6.2.3). De afname van 6 procent is het resultaat van afnames in verdiensten bij de dienstenexport (-10 procent), goederenuitvoer van Nederlandse makelij (-4 procent) en wederuitvoer (-1 procent).

De exportverdiensten waren in 2020 goed voor 31,8 procent van het bbp, zie figuur 6.2.4. Het grootste deel van het bbp (68,2 procent) betreft de verdiensten aan binnenlandse bestedingen. De uitvoer van goederen van Nederlandse makelij bracht met 119,8 miljard euro het meeste op van alle exportcategorieën, gevolgd door de dienstenexport met 100,0 miljard euro en de wederuitvoer met 34,4 miljard euro.

6.2.3 Verdiensten per bestedingscategorie

6.2.4 Aandeel van bestedingscategorieën in het bbp, 2020

Grootste exportverdiensten bij de industrie

De verdiensten aan de export verschillen sterk per bedrijfstak. Figuur 6.2.5 laat zien dat de industrie dankzij de export de hoogste toegevoegde waarde genereert, namelijk 63,2 miljard euro in 2020. Dit betreft bijna een kwart van de totale Nederlandse exportverdiensten. Het overgrote deel van deze toegevoegde waarde kwam voort uit de

uitvoer van goederen van Nederlandse makelij. Door het exporteren van zelfgeproduceerde goederen of door toelevering aan bedrijfstakken die vervolgens goederen van Nederlandse makelij exporteren (bijvoorbeeld de groothandel) werd door de industrie voor 55,3 miljard euro aan toegevoegde waarde gecreëerd. Aan (het bijdragen aan) de uitvoer van (ondersteunende) diensten werd door de industrie nog een additionele 6,3 miljard euro verdiend. De meeste toegevoegde waarde dankzij de export door de industrie wordt gecreëerd door de voedings- en genotmiddelenindustrie (12,9 miljard euro in 2020) gevolgd door de machine-industrie (11,5 miljard euro) en de chemische industrie (9 miljard euro), zie figuur 6.2.6. De enige industriële bedrijfstakken die meer toegevoegde waarde genereren door binnenlandse bestedingen (bijv. aankopen door Nederlandse consumenten) dan door export, zijn de bouwmaterialenindustrie (71 procent) en de meubelindustrie (67 procent).

In de industrie werd er in 2020 bijna 2 miljard euro minder verdiend aan de export dan in 2019, vooral door een daling van de export van goederen van Nederlandse makelij. Dit kwam vooral door een afname bij de chemische industrie (1 miljard minder export van Nederlandse makelij), de auto- en aanhangindustrie (-0,4 miljard), de basismetalaalindustrie en de elektrotechnische industrie (elk -0,3 miljard). Zowel de machine-industrie (+0,5 miljard) en de voedings- en genotmiddelenindustrie (+0,3 miljard) verdienden in 2020 juist meer aan de export van Nederlandse makelij. Ook aan dienstenexport verdiende de industrie fors minder in 2020 dan in 2019 met een afname van drie kwart miljard euro. Hier komen vooral de chemische industrie, de voedings- en genotmiddelenindustrie en de overige industrie prominent naar voren.

72 procent van toegevoegde waarde uit de industrie dankzij export

Circa 72 procent van de industrieverdiensten is te danken aan de export van goederen en diensten. Delfstoffenwinning en primaire landbouw zijn nog exportafhankelijker (respectievelijk 81 procent en 77 procent), maar zijn veel kleiner in omvang. De export van bedrijven in de delfstoffenwinning leverde 2,7 miljard euro op in 2020 en dat is minder dan bij de primaire landbouw (10,2 miljard euro) en veel minder dan bij de industrie (65,2 miljard euro). De exportverdiensten van alledrie deze bedrijfstakken wordt gedomineerd door de goederenexport van Nederlandse makelij.

72% van de toegevoegde
waarde uit de industrie dankzij export

Handel meest afhankelijk van wederuitvoer

Na de industrie is het de bedrijfstak handel (vooral de groothandel) die de meeste toegevoegde waarde met export genereert met 51,8 miljard euro (20 procent van het totaal). De groothandel treedt niet alleen zelf op als exporteur, maar is ook een belangrijke toeleverancier voor exporterende bedrijven in de aanvoerketen van andere bedrijfstakken.

Het is de enige bedrijfstak waarbij de wederuitvoer van goederen een prominente rol speelt bij het genereren van exportverdiensten. Wederuitvoer heeft een aandeel van 39 procent in de totale exportverdiensten terwijl dat gemiddeld maar 13 procent is. Voor de bedrijfstakken zakelijke dienstverlening, vervoer en opslag, en informatie en communicatie geldt dat vooral de dienstenuitvoer belangrijk is.

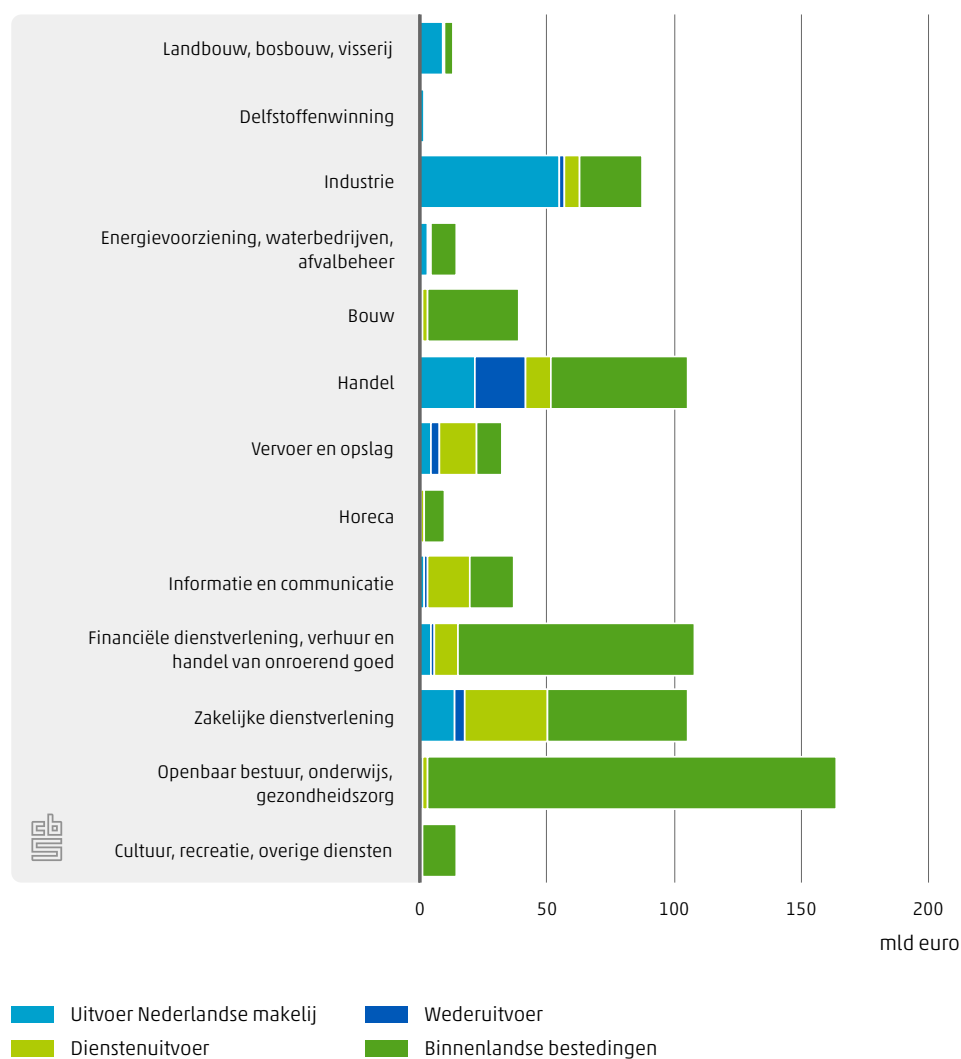
Grootste krimp bij de exportverdiensten zakelijke dienstverlening

Met grote afstand heeft de grootste absolute krimp plaatsgevonden bij de exportverdiensten van de zakelijke dienstverlening. In coronajaar 2020 lagen de exportverdiensten hier 4,6 miljard euro lager dan in 2019. Procentueel gaat het om een afname van 5 procent. Voor het overgrote deel (3,7 miljard euro) gaat het om een afname van de dienstenexport. Hierbij gaat het voor een groot deel om teruglopende inkomsten bij bedrijven die direct werden geraakt door een sterk afnemend aantal reizigers, zoals bij accommodatiebureaus, reisbureaus en luchtvaartmaatschappijen (Poulissen et al., 2022). Ook de bedrijfstakken vervoer en opslag, horeca en delfstoffenwinning verdienen in 2020 fors minder aan export dan in 2019. Bij de horeca valt te denken aan het mislopen van inkomsten doordat toeristen wegbleven uit Nederland.

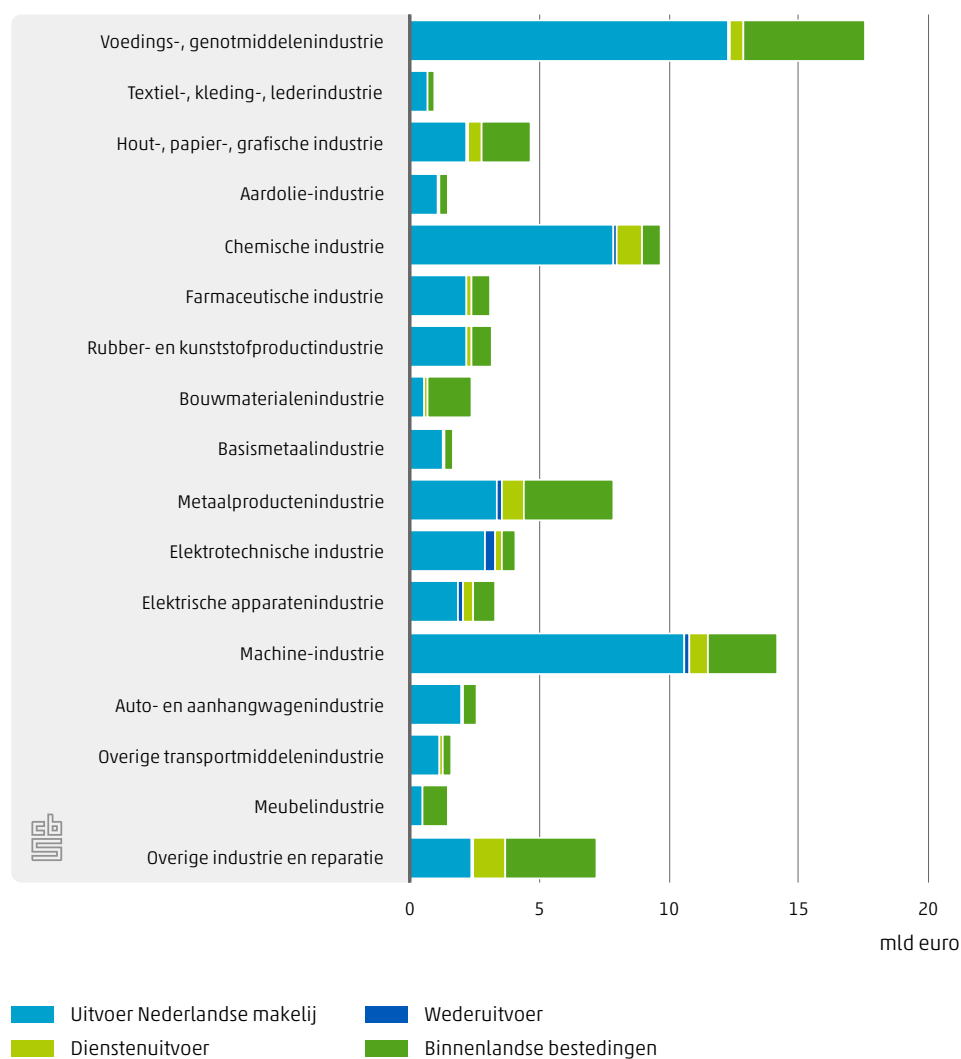
Horeca, overheid, bouw en financiële dienstverlening op het binnenland gericht

Bedrijfstakken zoals de horeca, de bouw, financiële dienstverlening en onroerend goed en cultuur en recreatie zijn met name gericht op de binnenlandse markt. Het aandeel van de export in de totale toegevoegde waarde is daarom een stuk lager bij deze bedrijfstakken. Logischerwijze is de Nederlandse overheid (openbaar bestuur, onderwijs en zorg) nog meer op het binnenland gericht.

6.2.5 Samenstelling toegevoegde waarde per bedrijfstak, 2020

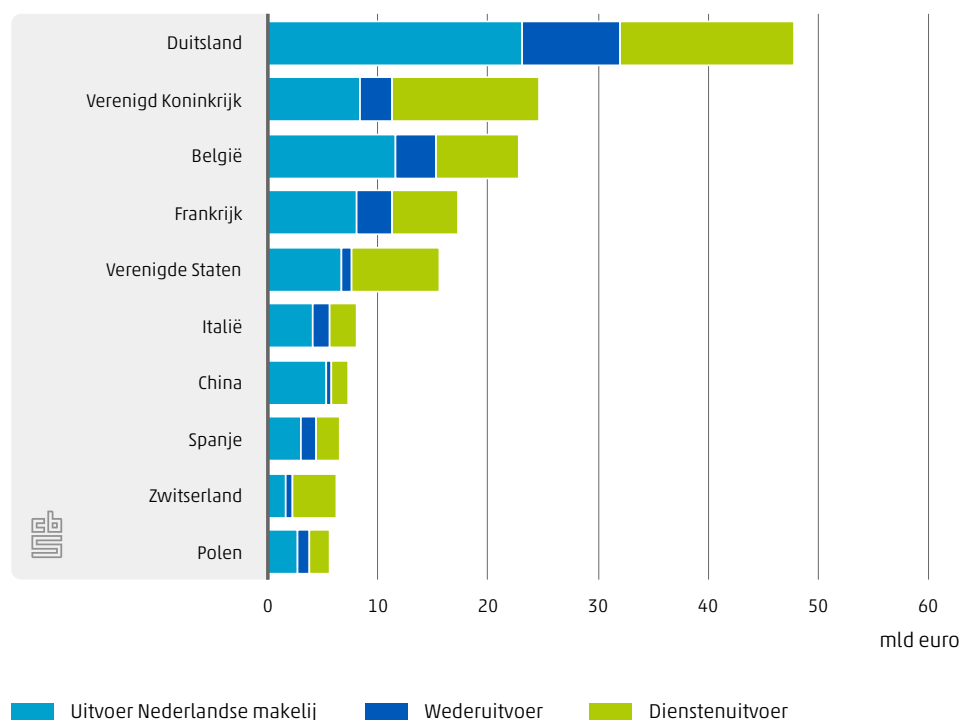
6.2.6 Samenstelling toegevoegde waarde per industriële bedrijfstak, 2020

Export naar Duitsland goed voor 6 procent bbp

Duitsland is al vele decennia de belangrijkste handelspartner van Nederland. De (directe) export van goederen en diensten naar Duitsland leverde Nederland in 2020 47,9 miljard euro op (zie figuur 6.2.7), goed voor 6,0 procent van het bbp. Daarmee is Duitsland niet alleen de belangrijkste exportpartner gemeten naar exportwaarde, maar ook naar exportverdiensten. De top-5 bestaat verder uit het Verenigd Koninkrijk (24,7 miljard euro ofwel 3,1 procent van het bbp), België (22,8 miljard euro ofwel 2,8 procent), Frankrijk (17,4 miljard euro ofwel 2,2 procent) en de Verenigde Staten (15,6 miljard euro ofwel 1,9 procent). Met 19 procent is het aandeel van wederuitvoer in de exportverdiensten aan Duitsland relatief groot (15 procent bij de belangrijkste 10 bestemmingen gemiddeld). Denk daarbij bijvoorbeeld aan telefoons, speelgoed en kleding die door een Nederlands bedrijf uit China wordt ingevoerd en vervolgens wordt doorverkocht aan Duitsland. Het wederuitvoeraandeel is zelfs nog iets groter bij de export naar Frankrijk, Italië, Spanje en Polen. Bij verder weg gelegen bestemmingen zoals de Verenigde Staten (6 procent) en China (5 procent) is het aandeel van de wederuitvoer in de Nederlandse exportverdiensten veel kleiner.

6.2.7 Top-10 bestemmingen van uitvoer op basis van exportverdiensten, 2020

In de top-10 van belangrijkste bestemmingen gemeten naar exportverdiensten staan verder ook Italië, Spanje, China, Zwitserland en Polen. Terwijl de totale exportverdiensten tussen 2015 en 2020 gemiddeld met 1,4 procent toenamen, groeiden de verdiensten aan China jaarlijks gemiddeld met 11,1 procent (procentueel in de eerste plaats goederen van Nederlandse makelij), aan Polen met 7,9 procent (procentueel in de eerste plaats dienstenuitvoer) en aan Spanje met 4,4 procent (procentueel in de eerste plaats wederuitvoer). De exportverdiensten aan Zwitserland namen juist af: jaarlijks gemiddeld met 4,0 procent.

De grootste afnames in exportverdiensten op bestemmingsniveau tussen 2019 en 2020 hebben plaatsgevonden bij de export naar Duitsland (-3,4 miljard euro) en de export naar het Verenigd Koninkrijk (-3,0 miljard euro). In beide gevallen is er een duidelijke link met een afname van reisverkeer in verband met de coronapandemie. De grootste groei betrof de verdiensten aan de export naar China: 0,9 miljard hoger in 2020 dan in 2019. Voor het overgrote deel betrof dit de goederenexport van Nederlandse makelij en dat betreft onder meer een sterke groei van de export van babymelkpoeder en varkensvlees naar China in deze periode (Jukema et al., 2021). Nederlands babymelkpoeder werd heel populair na een gezondheidsschandaal in China in 2008 (CBS, 2015) en Nederlands varkensvlees is de laatste jaren aantrekkelijk geworden door problemen in China met de Afrikaanse varkenspest. Tussen 2020 en 2021 is de Chinese vraag naar babymelkpoeder en varkensvlees weer wat afgenomen (Jukema et al., 2022).

In algemene zin zijn de verdiensten harder afgenomen bij de export naar EU-landen dan die naar niet-EU-landen. Dat heeft deels te maken met een groter aandeel van reisverkeer binnen de export naar de EU, maar ook speelt mee dat de export naar met name China en Brazilië juist is blijven doorgroeien in 2020.

Diensten toonaangevend in de export naar het VK en de VS

Naar de meeste landen voert Nederland een hoger bedrag aan goederen uit dan aan diensten. Dat patroon is ook zichtbaar bij de exportverdiensten: voor de meeste landen vallen deze bij de goederenexport hoger uit dan bij de dienstenexport. Belangrijke uitzonderingen hierop zijn de exportverdiensten aan het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Zwitserland en Ierland. De exportverdiensten aan het Verenigd Koninkrijk kwamen voor 54 procent voor rekening van de dienstenuitvoer, zoals zakelijke diensten of vervoersdiensten. Bij de Verenigde Staten was dat 51 procent en bij Zwitserland 63 procent. Ierland, op plek 12, spant de kroon; 73 procent van de 3,5 miljard euro aan exportverdiensten komt dankzij export van diensten. Zie hoofdstuk 4 van deze publicatie voor meer informatie over de type diensten die Nederland in- en uitvoert en de belangrijkste partnerlanden.

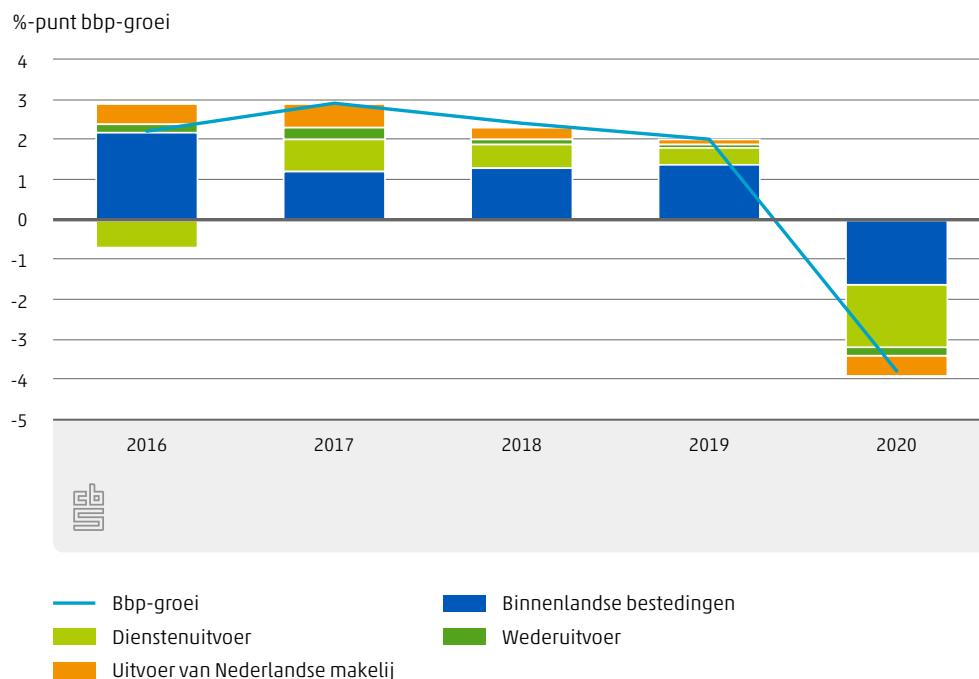
Bijdrage van de uitvoer aan de bbp-krimp onder de loep

Omdat bijna één derde van het bruto binnenlands product voortkomt uit de uitvoer van goederen en diensten, wordt de export veelvuldig bestempeld als de groeimotor van de Nederlandse economie. Figuur 6.2.8 toont de groeibijdragen van de verschillende uitvoercategorieën aan de volumemutatie van het bbp. In 2020 kromp de Nederlandse economie met 3,8 procent. De uitvoer van goederen en diensten droeg daar 2,2 procentpunt aan bij, de overige 1,6 procentpunt kwam voor rekening van binnenlandse bestedingen zoals huishoudelijke consumptie, overheidsbestedingen en investeringen. De bijdrage van de uitvoer aan de negatieve bbp-groei kwam voornamelijk door de daling van de uitvoer van diensten (1,6 procentpunt). De krimp in de uitvoer van Nederlandse makelij droeg voor 0,5 procentpunt bij aan de economische krimp in 2020, terwijl lagere wederuitvoer 0,2 procentpunt bijdroeg.

Bijdrage export aan volumegroei van het bbp: de internationale methode vis-à-vis de voor invoer gecorrigeerde methode

Het bbp volgens finale bestedingen is gelijk aan de som van de finale consumptie, investeringen en de uitvoer van goederen en diensten minus de invoer van goederen en diensten (handelssaldo). Om de bijdrage van het handelssaldo aan de volumegroei van het bbp te bepalen, wordt de bijdrage van de invoer afgetrokken van die van de uitvoer. Dit is de internationaal afgesproken methode voor het samenstellen van de Nationale Rekeningen. De internationaal afgesproken methode onderschat echter de bijdrage van de uitvoer aan het bbp en overschat de bijdrage van binnenlandse bestedingen. Dat komt doordat de methode er geen rekening mee houdt dat voor binnenlandse bestedingen ook goederen en diensten worden ingevoerd. Om een nauwkeuriger beeld te krijgen van de groeibijdrage per type export worden in dit hoofdstuk cijfers over de bijdrage aan de volumegroei van het bbp gepresenteerd waarbij de invoer wordt toegerekend aan alle finale bestedingscategorieën. Dat gebeurt met behulp van input-output analyse volgens de door Kranendonk en Verbruggen (2008) ontwikkelde methode.

6.2.8 Bijdrage van de uitvoer aan de economische groei

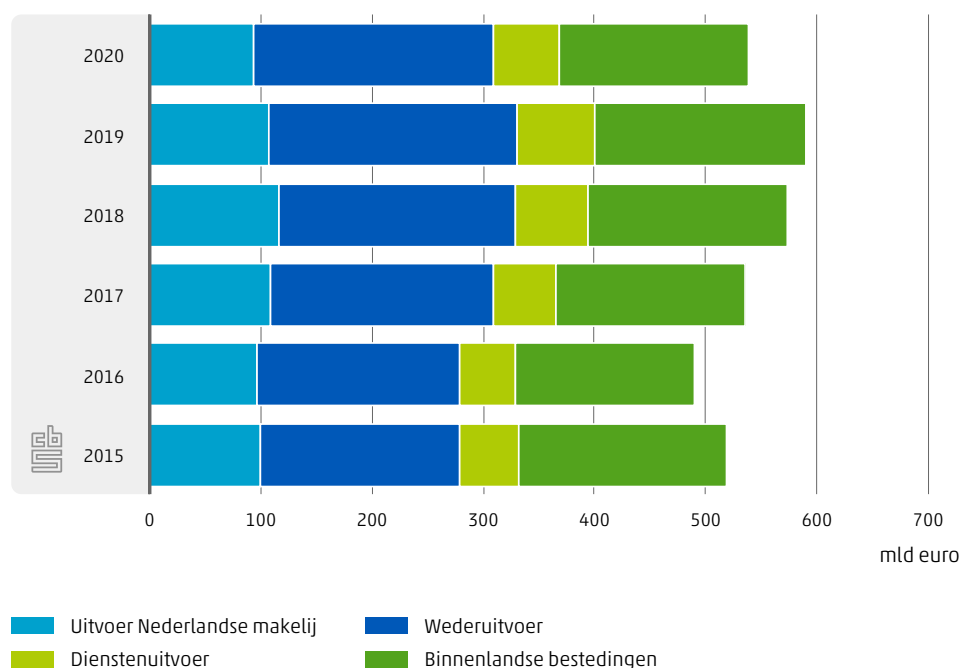

6.3 Het belang van de import van goederen en diensten

68 procent import (uiteindelijk) bestemd voor export

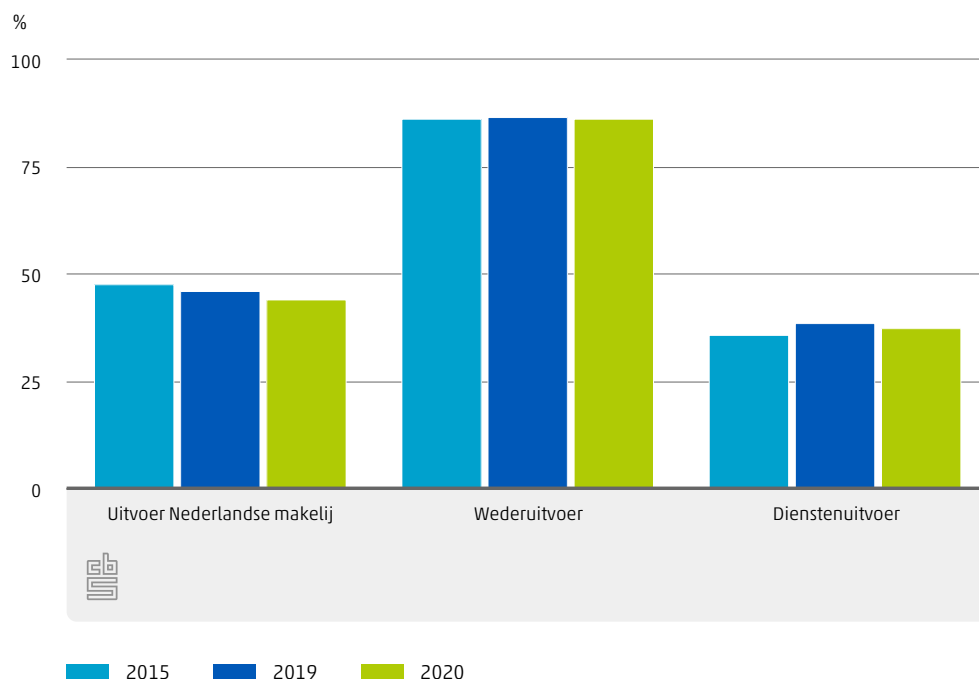
De invoer van goederen en diensten bedroeg 540 miljard euro in 2020, zie figuur 6.3.1. De invoer van goederen en diensten kromp daarmee nog iets harder dan de export van goederen en diensten: 9 in plaats van 7 procent. Met een waarde van 369 miljard euro was 68 procent van de invoer van goederen en diensten in 2020 bestemd voor de uitvoer van goederen en diensten, ofwel als invoer voor wederuitvoer (40 procentpunt), ofwel als ingevoerde grondstoffen, halffabricaten en ondersteunende diensten die verwerkt zijn in de export van goederen en diensten (28 procentpunt). In 2015 was dit aandeel nog 64 procent, maar tussen 2017 en 2020 is het aandeel vrij stabiel gebleven. Kortom, omstreeks een derde van de Nederlandse invoer van goederen en diensten is bestemd voor de Nederlandse markt.

6.3.1 Gebruik invoer van goederen en diensten

Figuur 6.3.2 geeft per exportcategorie het invoergehalte oftewel het aandeel van geïmporteerde goederen en diensten in de exportwaarde. Het geeft aan welk gedeelte van de (bruto) exportopbrengsten weglekt naar het buitenland in de vorm van kosten voor benodigde invoer. Deze indicator staat ook wel bekend als een maat voor verticale specialisatie. Het is feitelijk het tegenovergestelde van de in Nederland gecreëerde toegevoegde waarde per euro export (figuur 6.2.2). Voor de totale export van goederen en diensten in 2020 was het invoergehalte 59,2 procent; in 2015 was dit 0,8 procentpunt lager. Voor de dienstenexport is het minst aan import nodig, met 37,2 procent van de exportwaarde, maar dit aandeel is wel stijgend, want in 2015 was dit nog 35,9 procent. De uitvoer van Nederlandse makelij bestond in 2020 voor 43,9 procent uit verwerkte ingevoerde goederen en diensten. Dit is 3,5 procentpunt minder dan in 2015. Bij de wederuitvoer, een groot aandeel van de totale uitvoerwaarde, was het importgehalte 86,2 procent in 2020, vrijwel gelijk aan 2015.

6.3.2 Importgehalte per exportcategorie

6.4 Werkgelegenheid die samenhangt met de export

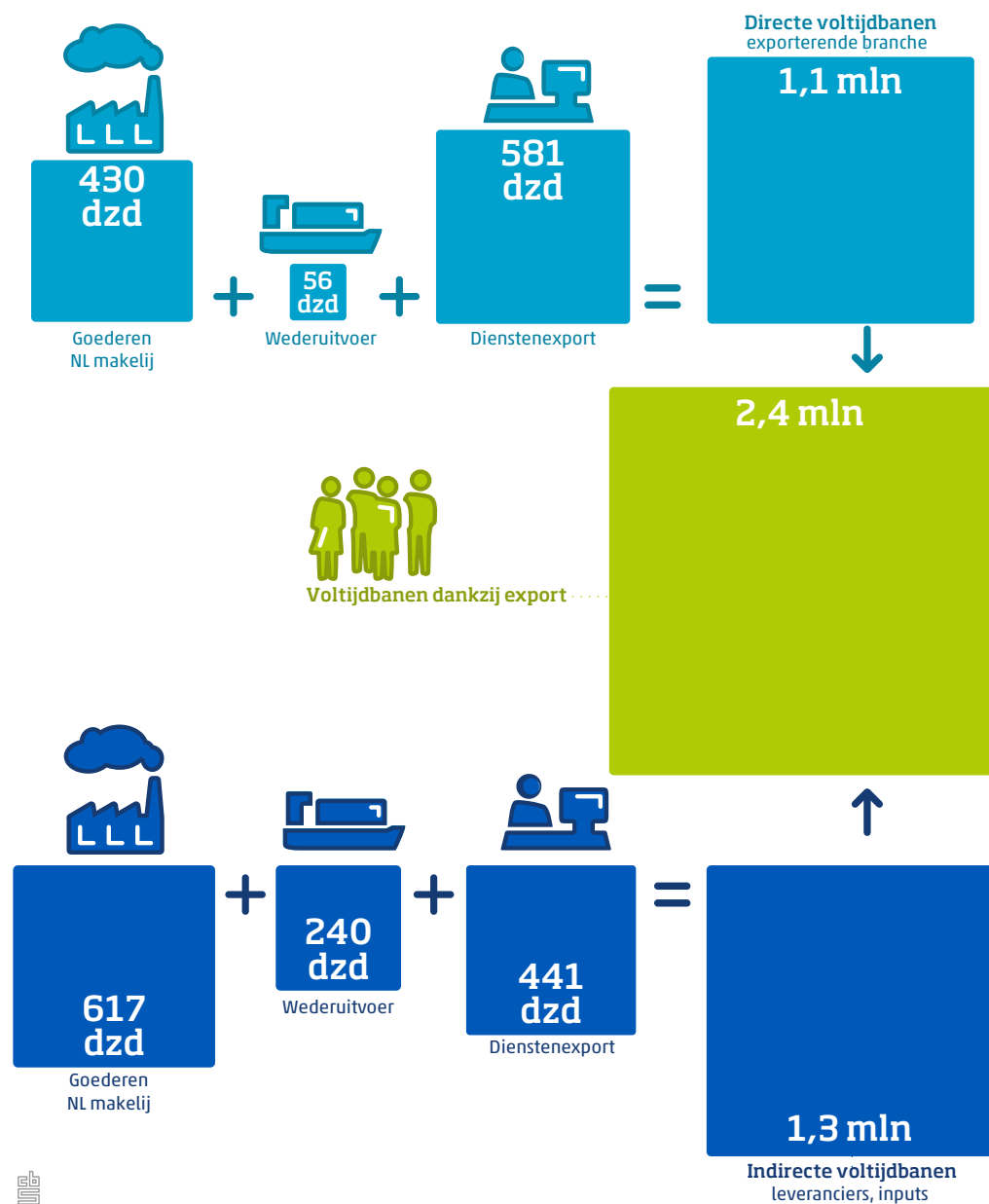
Een derde werkgelegenheid in Nederland hangt samen met export

De export van goederen en diensten creëert banen voor de inwoners van Nederland. Deze banen kunnen direct samenhangen met de export, als men werkt bij de exporterende branche zelf, maar ook indirect, bij toeleveranciers van exporteurs. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de cateraar die voor een exporterend bedrijf werkt (indirecte werkgelegenheid) en de assemblagemedewerker die bij het exporterende bedrijf zelf werkt (directe werkgelegenheid). De infographic op de volgende pagina laat zien dat de export van goederen en diensten in Nederland circa 2,4 miljoen directe en indirecte voltijdbanen (vte) opleverde.⁵⁾ Zo'n 30 procent van de totale werkgelegenheid in Nederland kan daarmee toegeschreven worden aan de export. De uitvoer van goederen was in 2020 goed voor 17 procent van de totale werkgelegenheid in Nederland, de uitvoer van diensten voor 13 procent. In figuur 6.4.1 is voor 2020 te zien hoe de 2,4 miljoen voltijdbanen worden gegenereerd door de verschillende soorten uitvoer en in hoeverre het ging om directe of indirecte banen. Als we 2020 vergelijken met 2015, zien we een toename in werkgelegenheid bij alle exportcategorieën. We zien een stijging met vijf procent in de indirecte werkgelegenheid die samenhangt met wederuitvoer. Ten opzichte van 2019 is de

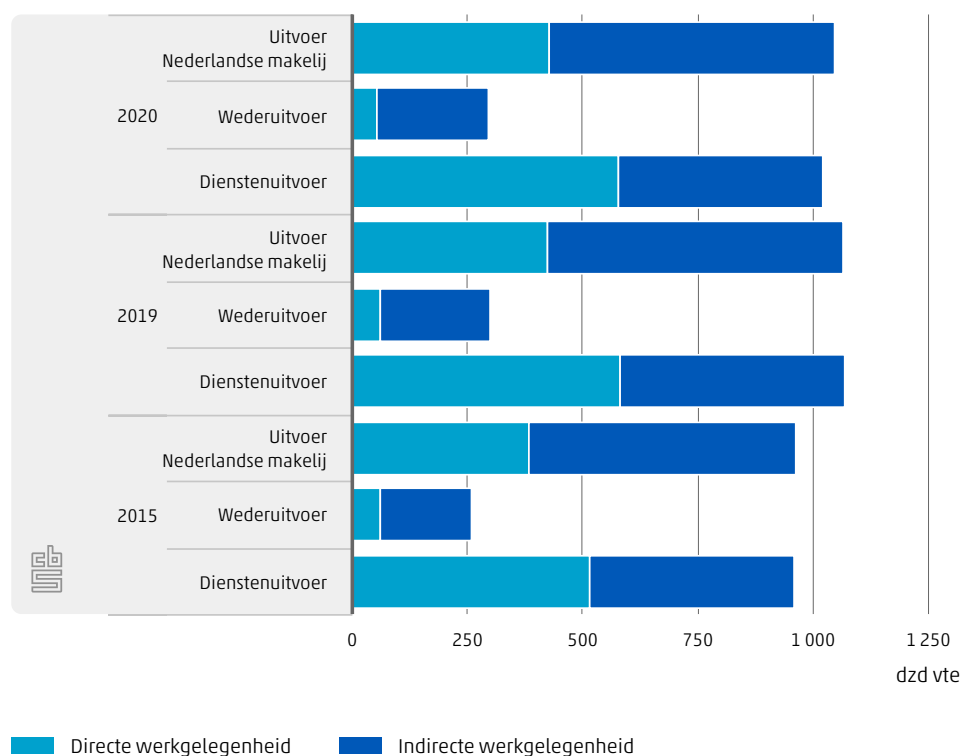
⁵⁾ Bij de bepaling van het arbeidsvolume in voltijdequivalenten (vte's) over een periode wordt zowel rekening gehouden met de begin- en einddatum van een baan als met de wekelijkse arbeidsduur. Omdat veel mensen in deeltijd werken, sommigen maar een deel van het jaar en sommigen meerdere banen hebben, is het aantal individuele banen hoger dan het aantal in vte's.

werkgelegenheid die gecreëerd wordt door de dienstenexport het meest gedaald, namelijk met vijf procent.

Werkgelegenheid (vte) dankzij export (2020)

6.4.1 Werkgelegenheid die samenhangt met de export

Meeste directe werkgelegenheid door export van diensten

In 2020 leverde de export van goederen en diensten 1,1 miljoen vte's aan directe werkgelegenheid op. Hierin leverde de dienstenuitvoer de meeste banen op, circa 581 duizend. De uitvoer van producten van Nederlandse makelij was goed voor circa 430 duizend vte's en de wederuitvoer voor circa 56 duizend banen. De directe werkgelegenheid door uitvoer is vrijwel onveranderd ten opzichte van 2019.⁶⁾

Meeste indirecte werkgelegenheid door uitvoer van producten van Nederlandse makelij

Naast de directe banen zijn er ook nog 1,3 miljoen voltijdbanen indirect betrokken bij het productieproces van goederen en verlening van diensten ten behoeve van de export. Denk hierbij aan werkgelegenheid bij toeleverende bedrijven zoals transportbedrijven, cateraars en accountants. De uitvoer van producten van Nederlandse makelij leverde de meeste indirecte banen op, bijna de helft van de totale indirecte werkgelegenheid. In 2020 kwam dat neer op 617 duizend voltijdbanen. De uitvoer van diensten leverde 441 duizend indirecte banen op en de wederuitvoer circa 240 duizend banen. Met 780 duizend vte's kwam het merendeel van de indirecte werkgelegenheid dankzij de export terecht bij dienstverlenende bedrijfstakken. De meeste indirecte werkgelegenheid lag bij uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling, juridisch en managementadvies en de groothandel.

⁶⁾ Door een methodeverbetering zijn de cijfers die gepubliceerd werden in Nederland Handelsland 2021, niet vergelijkbaar met de cijfers in deze publicatie.

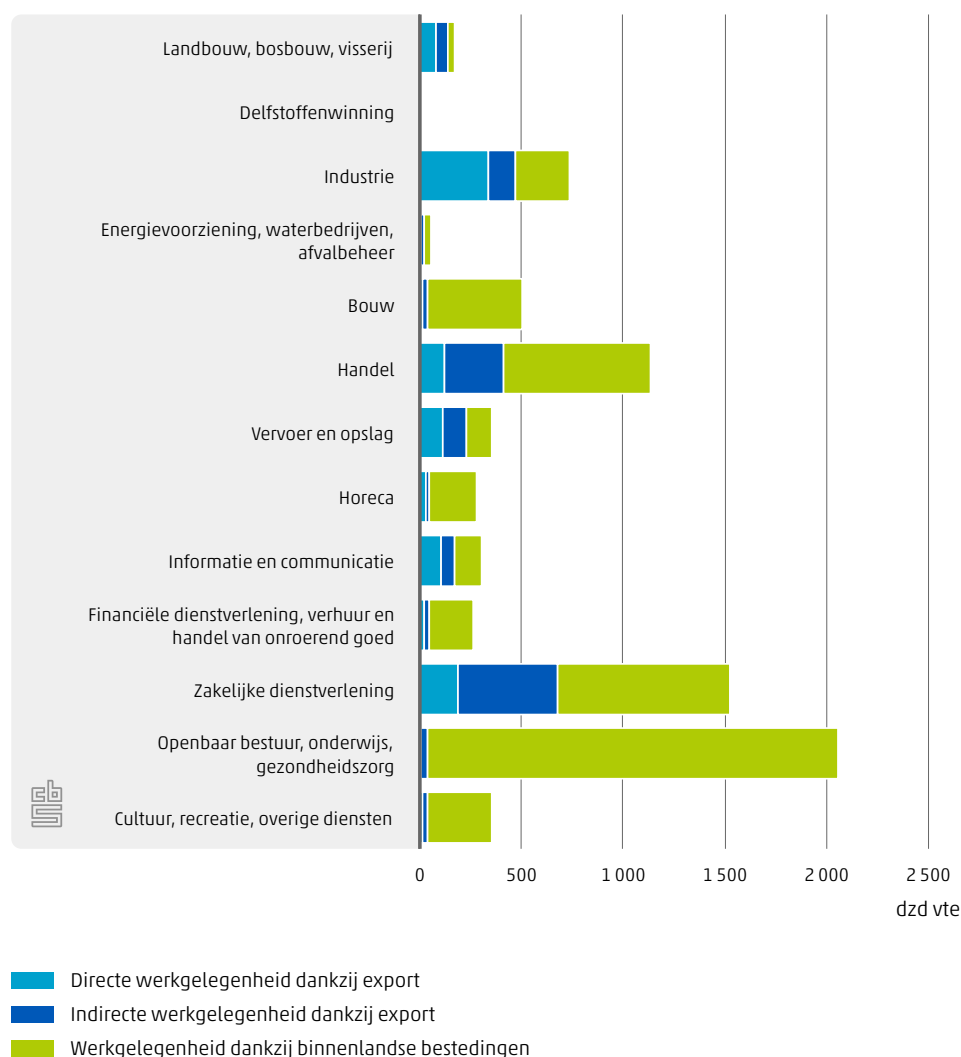
1,3 miljoen indirecte voltijdbanen
dankzij export

Meeste werkgelegenheid door de export bij de zakelijke dienstverlening

In bepaalde sectoren hangt een groot deel van de werkgelegenheid samen met de export, andere sectoren zijn er qua werkgelegenheid amper afhankelijk van. De export leverde de meeste werkgelegenheid op voor de zakelijke dienstverlening. Ook de industrie, handel, en de bedrijfstakken vervoer en opslag en informatie en communicatie hebben baat bij de export van goederen en diensten. De landbouw en de industrie zijn voor hun werkgelegenheid in relatieve zin het meest afhankelijk van export. Dat is vooral omdat er zelf wordt geëxporteerd in deze bedrijfstakken. De werkgelegenheid in de zakelijke dienstverlening is voor iets minder dan de helft afhankelijk van de export, maar het merendeel van de export gerelateerde werkgelegenheid is indirect, wat betekent dat deze banen er zijn vanwege de toeleveringen aan andere exporterende bedrijfstakken. Het openbaar bestuur, onderwijs en gezondheidszorg en de culturele en recreatieve sectoren zijn wat betreft werkgelegenheid juist weinig afhankelijk van de export.

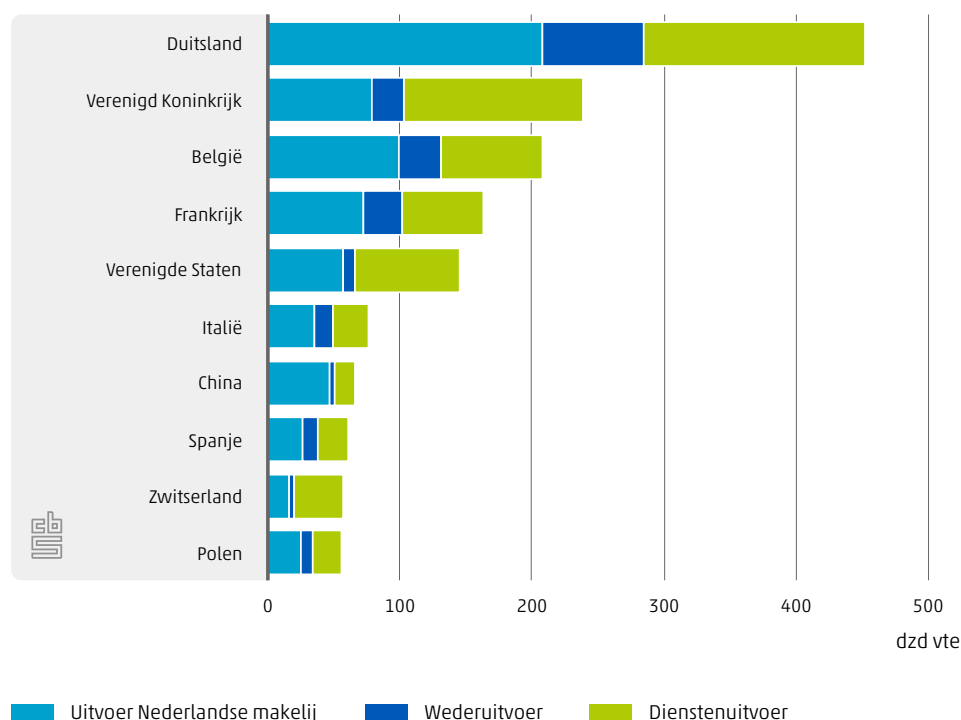
6.4.2 Werkgelegenheid dankzij export per bedrijfstak, 2020

Meeste aan export gerelateerde werkgelegenheid dankzij Duitsland

Het aantal Nederlandse voltijdbanen dat samenhangt met de export volgt hetzelfde patroon als de exportverdiensten. Ook hier bestaat de top-3 uit Duitsland (453 duizend voltijdbanen), gevolgd door het Verenigd Koninkrijk (239 duizend voltijdbanen) en België (208 duizend voltijdbanen). De werkgelegenheid dankzij wederuitvoer is relatief gezien het grootst voor Spanje (20 procent), gevolgd door Frankrijk, Italië en Polen (allen 18 procent). Bij bestemmingen waar de export van Nederlandse makelij een relatief grote rol speelt in de exportverdiensten ontstaat ook een relatief hoge werkgelegenheid dankzij dit type export, zoals bij export naar Duitsland, België, Italië maar vooral door de export naar China. De werkgelegenheid dankzij de dienstenuitvoer is relatief hoog bij exportbestemmingen als het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en vooral Zwitserland.

6.4.3 Werkgelegenheid dankzij export naar land, top-10, 2020

Vooraf agrarische beroepen sterk afhankelijk van de export

In deze paragraaf wordt onderzocht welke beroepen sterk en welke beroepen minder sterk betrokken zijn bij de Nederlandse export van goederen en diensten. In eerder onderzoek (CBS, 2018) is aangetoond dat de bedrijfstakken waarin vrouwen goed vertegenwoordigd zijn, in mindere mate gerelateerd zijn aan de export. Dit is bepaald door te onderzoeken hoeveel uren er per sector door mannen en vrouwen worden gewerkt. Hieruit blijkt dat mannen, meer dan vrouwen, werken in bedrijfstakken die sterk afhankelijk zijn van de export, niet alleen omdat men werkt in een sector die zelf exporteert, maar vooral ook omdat iedere sector intermediaire goederen en diensten levert aan andere sectoren, die vervolgens exporteren. Hier wordt deze methode uitgebreid door niet te kijken naar geslacht als onderwerp van de analyse, maar naar het beroep dat iemand uitoefent. Gegevens over beroepen zijn afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB).⁷⁾ Op basis van de EBB kan per bedrijfstak in kaart worden gebracht hoeveel uren er door welke beroepsgroepen worden gewerkt. Met deze informatie kan achterhaald worden welke beroepen vooral afhankelijk zijn van de buitenlandse vraag naar Nederlandse goederen en diensten, en welke niet.

Figuur 6.4.4 toont hoeveel miljoen uur per week er in elke beroepsklasse wordt gewerkt.⁸⁾ Ongeveer 31 procent daarvan wordt gewerkt voor de export van goederen en diensten naar het buitenland. Het grootste aantal uren per week in Nederland wordt gewerkt in

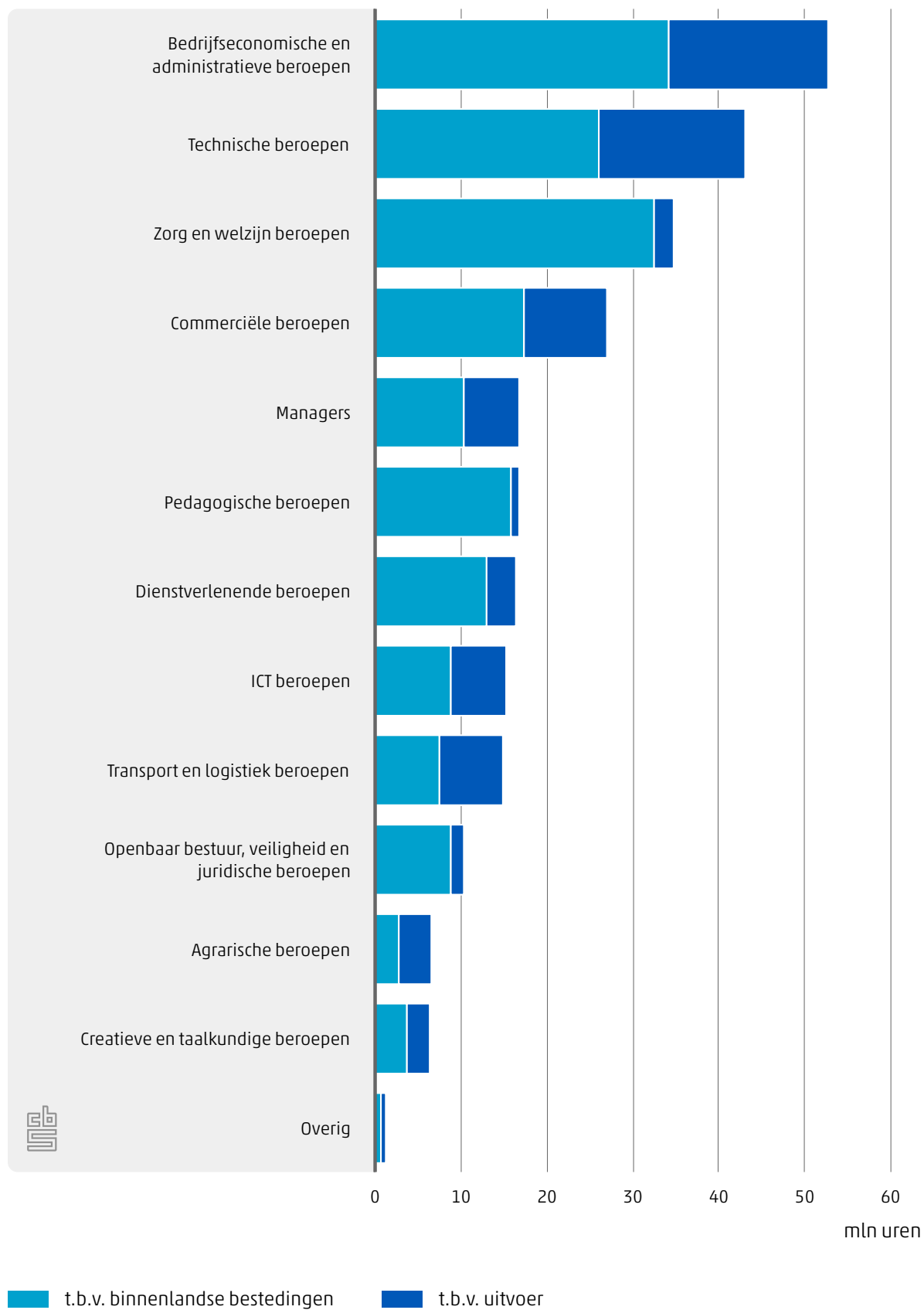
⁷⁾ In deze analyse wordt gekeken naar de beroepsklassen zoals gezamenlijk vastgesteld door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) en het CBS. Deze classificatie kent een 13-deling: Pedagogische beroepen; Creatieve en taalkundige beroepen; Commerciële beroepen; Bedrijfseconomische en administratieve beroepen; Managers; Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepen; Technische beroepen; ICT beroepen; Agrarische beroepen; Zorg en welzijn beroepen; Dienstverlenende beroepen; Transport en logistiek beroepen; Beroepsklasse overig.

⁸⁾ Doorgaans wordt er over werkgelegenheid gerapporteerd in termen van voltijdequivalenten of arbeidsjaren. In dit geval is ervoor gekozen de gerapporteerde wekelijkse arbeidsduur uit de EBB over te nemen, zonder aannames te maken over de omvang van een voltijdequivalent.

bedrijfseconomische en administratieve beroepen (53 miljoen uur), gevolgd door technische beroepen (43 miljoen uur). In deze twee beroepsklassen worden ook het grootste aantal uren gewerkt voor de export, beiden ongeveer 18 miljoen uur per week.

Vooraf agrarische beroepen zijn sterk afhankelijk van de export: 57 procent van de gewerkte uren per week in agrarische beroepen wordt gewerkt om de export mogelijk te maken. Deze uren worden gewerkt voor zowel de export van de agrarische sector zelf, als voor de export van andere sectoren, die agrarische intermediaire middelen gebruiken voor hun eigen export. Denk dan bijvoorbeeld aan de voedingsmiddelenindustrie of horeca, wanneer er een buitenlandse gast in een hotel verblijft of restaurant bezoekt. Pedagogische beroepen en beroepen in de zorgsector zijn veel minder afhankelijk van de export.

6.4.4 Uren gepresteerd door de Nederlandse beroepsbevolking voor binnen-en buitenland, per beroep, 2020

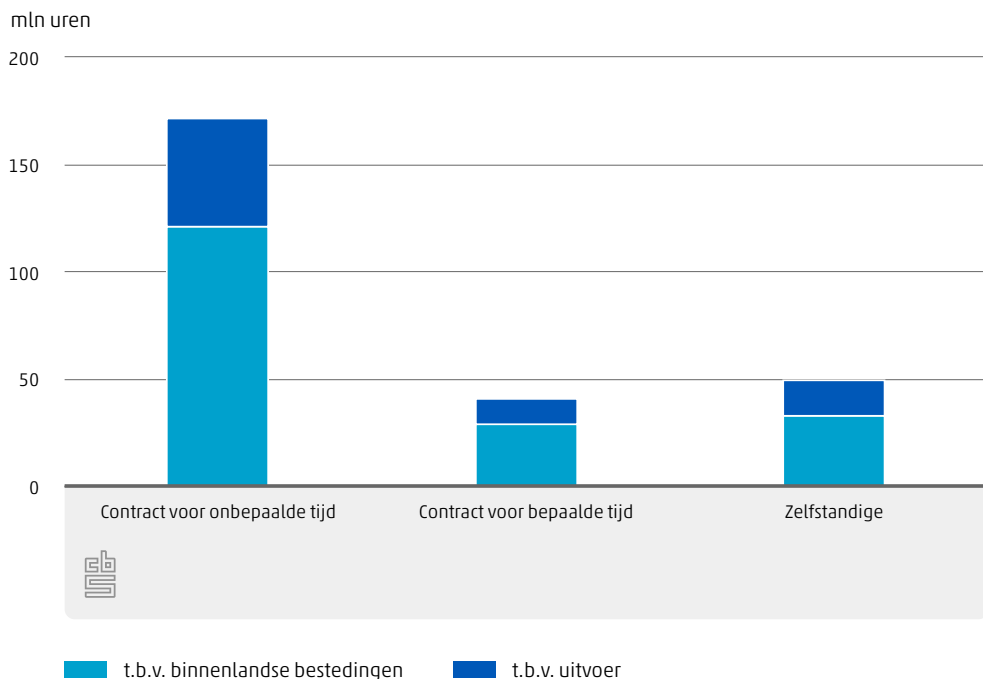

Type contract en opleidingsniveau

De gewerkte uren voor binnen- en buitenland kunnen ook verbijzonderd worden naar contractsoort (figuur 6.4.5) en opleidingsniveau (figuur 6.4.6). De meeste uren per week worden gewerkt door personen met een contract voor onbepaalde tijd, waarvan 30 procent van de gewerkte uren ten dienste van de export is. Dit aandeel blijkt hetzelfde bij personen met een contract voor bepaalde tijd, de flexwerkers. Bij de zelfstandigen is het aandeel van gewerkte uren voor de export iets groter, namelijk 35 procent. Dit komt doordat zelfstandigen relatief vaak uren werken in bedrijfstakken die (direct of indirect) van de uitvoer afhankelijk zijn.

Neem als voorbeeld de bedrijfseconomische en administratieve beroepen. In totaal wordt 34 procent van de uren binnen deze beroepsklasse gewerkt voor het buitenland. Kijken we naar uitsluitend de zelfstandigen binnen deze beroepsklasse, dan zien we dat van hun uren ongeveer 44 procent voor het buitenland wordt gewerkt. Dit wordt verklaard doordat werknemers binnen deze beroepsklasse relatief vaak werkzaam zijn in het binnenlands bestuur en zelfstandigen juist vaker in de zakelijke dienstverlening, waar relatief meer ten behoeve van de uitvoer wordt gewerkt.

6.4.5 Type contract dat samenhangt met de export, 2020

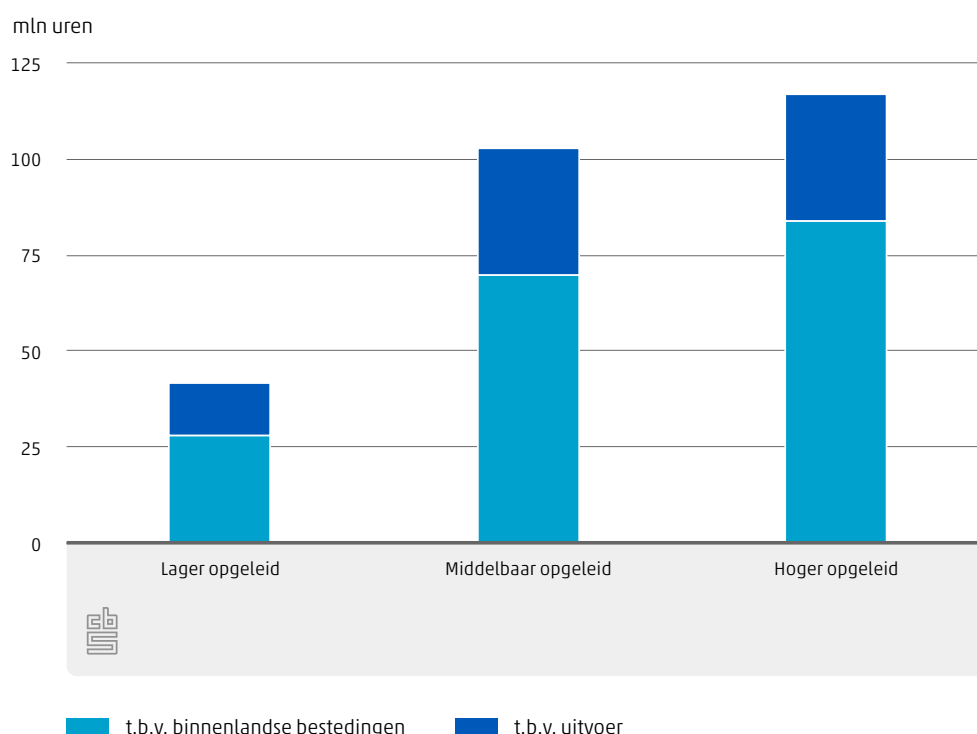
Per week werken hoger opgeleide personen de meeste uren⁹⁾; 117 miljoen uur ten opzichte van 42 uur door lager opgeleiden personen.¹⁰⁾ Zij werken voor 28 procent voor de Nederlandse uitvoer. De lager opgeleide personen werken voor 34 procent voor de uitvoer. Lager opgeleide personen hebben vaak een technisch beroep (denk bijvoorbeeld aan

⁹⁾ Om een beeld te krijgen van de verdeling van het opleidingsniveau van de werkzame beroepsbevolking, zie deze StatLinetabel: <https://open.data.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83031NED/table?dl=6B5A9>

¹⁰⁾ Lager onderwijs omvat onderwijs op het niveau van basisonderwijs, het vmbo, de eerste 3 leerjaren van havo/vwo en de entreeopleiding, de voormalige assistentenopleiding (mbo1). Middelbaar onderwijs omvat de bovenbouw van havo/vwo, de basisberoepsopleiding (mbo2), de vakopleiding (mbo3) en de middenkader- en specialistenopleidingen (mbo4). Hoger onderwijs omvat onderwijs op het niveau van hbo of wo. Hbo- en Wo-opleidingen omvatten alle Wo-kandidaats-, -bachelor en -doctoraal of master opleidingen alsmede wo doctoraten.

assemblagemedewerkers en machinebedienden), en zijn vaker dan hoogopgeleide personen werkzaam in bedrijfstakken die relatief veel voor de uitvoer werken, zoals de transport en industrie.

6.4.6 Opleidingsniveau van de Nederlandse beroepsbevolking dat samenhangt met de export, 2020

6.5 Literatuur

Aerts, N., Notten, T., Prenen, L., Rooyakkers, J. & Wong, K. F. (2020). Nederlandse verdiensten aan internationale handel. In M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), *Nederland Handelsland 2020: Export, investeringen & werkgelegenheid*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bohn, T., Notten, T., Prenen, L. & Wong, K.F. (2022). Diensten in dozen: de rol van indirecte dienstenexport. In D. Herbers & J. Rooyakkers (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2022, tweede kwartaal: Dienstenhandel: Ontwikkelingen en belemmeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2015). *Export babymelkpoeder naar China 50 keer hoger*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2018). *Internationaliseringsmonitor 2018, tweede kwartaal: Werkgelegenheid*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021). *Waarde en verdiensten uitgaand goederentransport in Nederland*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022). Internationale handel; invoer en uitvoer van diensten 2014–2020. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Jukema, G. D., Ramaekers, P. & Berkhout, P. (Red.) (2021). De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2021. Wageningen/Heerlen/Den Haag: Wageningen Economic Research en Centraal Bureau voor de Statistiek.

Jukema, G. D., Ramaekers, P. & Berkhout, P. (Red.) (2022). De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband – editie 2022. Wageningen/Heerlen/Den Haag: Wageningen Economic Research en Centraal Bureau voor de Statistiek.

Kranendonk, H. & Verbruggen, J. (2008). Decomposition of GDP Growth in Some European Countries and the United States. *De Economist*, 156(3), 295–306.

Kutlina-Dimitrova, Z. & Rueda-Cantucha, J. M. (2021). The impact of Covid-19 on exports related jobs. Chief Economist Note. Europese Commissie: Brussel/Luxemburg.

Lammertsma, A. & Notten, T. (2019). Nederlandse verdiensten aan internationale handel. In M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), Nederland Handelsland 2019: Export, investeringen en werkgelegenheid. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Lemmers, O., Rozendaal, L., Berkel, Van, F. & Voncken, R. (2014). Nederland en Internationale Waardeketens. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Notten, T., Prenen, L. & Wong, K. F. (2019). Nederlandse verdiensten aan internationale handel. In S. Creemers & M. Jaarsma (Red.), Nederland Handelsland 2021: Export, import & investeringen. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

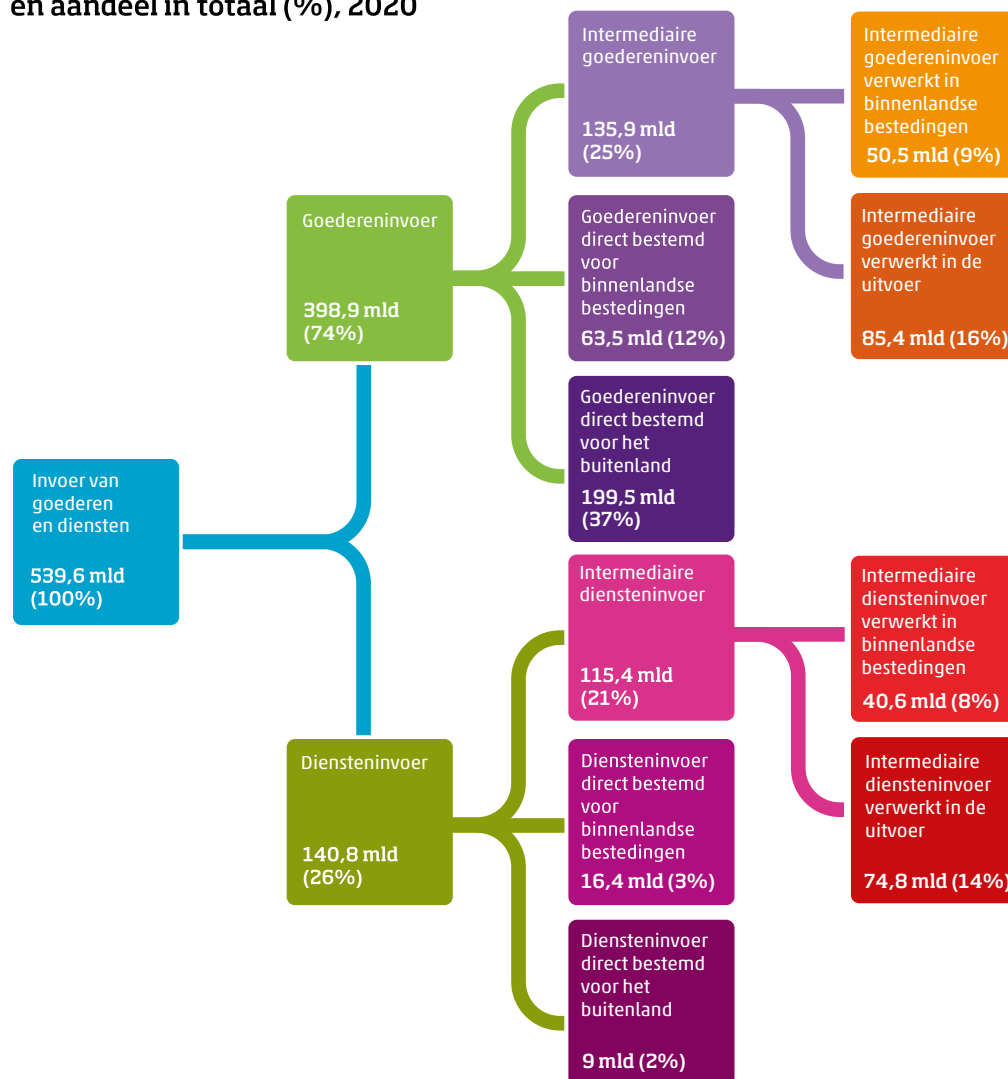
OESO (2022). International trade during the COVID-19 pandemic: Big shifts and uncertainty. Parijs: Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling.

Poulissen, D., Rooyakkers, J. & Smit, R. (2022). De internationale dienstenhandel in woelige tijden. In D. Herbers & J. Rooyakkers (Red.), Internationaliseringsmonitor 2022, tweede kwartaal: Dienstenhandel: Ontwikkelingen en belemmeringen. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

7 Nederland in internationale waardeketens

Auteurs: Timon Bohn, Tom Notten, Khee Fung Wong

Bestemmingsverdeling van de goederen- en diensteninvoer, miljard euro en aandeel in totaal (%), 2020

Door te opereren in internationale waardeketens is Nederland sterk verbonden met het buitenland. Nederland speelt doorgaans een belangrijke rol als schakel in de wereldhandel, en met name in de intraregionale handel binnen de interne markt. In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de herkomst en samenstelling van de Nederlandse invoerstroom in 2020. We onderzoeken ook wat er precies gebeurt met deze invoer van goederen en diensten. Nederlandse bedrijven importeren doorgaans veel goederen en diensten die (efficiënter) in het buitenland worden geproduceerd of ze niet zelf kunnen

produceren. Een aanzienlijk deel van deze goederen en diensten blijkt essentieel te zijn om (concurrerend) te kunnen exporteren.

7.1 Belangrijkste bevindingen

In 2020 hebben verstoringen in de toeleveringsketens van diverse producten en tekorten aan verschillende essentiële goederen de onderlinge verbondenheid tussen landen via internationale waardeketens verder benadrukt. Het gros van de internationale handel en investeringen vindt immers plaats binnen mondiale waardeketens. Tegenwoordig is 70 procent van de internationale handel bestemd voor productie in internationale waardeketens. Grondstoffen, halffabricaten en diensten worden tussen diverse landen uitgewisseld voordat ze worden verwerkt in eindproducten die naar consumenten over de hele wereld worden verzonden (OESO, 2020). Deelname aan internationale waardeketens levert bedrijven veel voordelen op doordat het ze in staat stelt hun inputs efficiënter in te kopen, toegang te krijgen tot kennis en kapitaal buiten de binnenlandse economie en hun activiteiten uit te breiden naar nieuwe markten (OESO, 2013). Verstoringen in wereldwijde toeleveringsketens in de context van de coronapandemie hebben echter het debat heropend over de kwetsbaarheden die gepaard gaan met productie in complexe internationale productienetwerken. Om de veerkracht van toeleveringsketens te vergroten, wordt in sommige studies bijvoorbeeld zelfs voorgesteld om de ketens korter, minder complex en minder internationaal te maken.

Invoer die geen bewerking ondergaat

In dit hoofdstuk onderzoeken we hoe (diverse) goederen en diensten uit het buitenland in Nederland doorsijpelen. De infographic aan het begin van dit hoofdstuk laat zien wat er gedaan wordt met de invoer die Nederland binnenkomt. In 2020 heeft Nederland voor ongeveer 539,6 miljard euro aan goederen en diensten uit het buitenland ingevoerd, waarvan 398,9 miljard euro bestond uit goederen en 140,8 miljard euro uit diensten.¹⁾ De goedereninvoer kromp in 2020 met 31,3 miljard euro, zo'n 7,3 procent minder ten opzichte van een jaar eerder. De diensteninvoer viel terug met 20,4 miljard euro, wat betekent dat de relatieve afname met 12,7 procent beduidend groter was dan voor de goedereninvoer. Een aanzienlijk deel van de totale invoer van goederen en diensten (37 procent) vond ook in 2020 direct zijn weg naar het buitenland in de vorm van wederuitvoer. Daarbij gaat het voor het overgrote gedeelte om goederen, die wel 3,7 procent – zo'n 7,6 miljard euro – minder was dan in 2019. Slechts een heel klein gedeelte van de invoer voor wederuitvoer betrof de invoer van diensten. Denk dan hierbij aan vergoedingen voor het gebruik van intellectueel eigendom die via Nederland lopen. De kleinste invoerstroom in de infographic bestaat uit ingevoerde goederen en diensten die rechtstreeks bestemd zijn voor binnenlandse bestedingen. De rechtstreekse goedereninvoer bestemd voor binnenlandse bestedingen was 6,6 procent minder dan in 2019. De diensteninvoer die direct bestemd was voor binnenlandse bestedingen bedroeg 16,4 miljard euro in 2020. Uitgaven van Nederlandse toeristen in het buitenland maken het merendeel uit van de invoer binnen deze

¹⁾ De cijfers in dit hoofdstuk zijn verkregen door de gegevens van de Nationale Rekeningen met die van de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten te combineren, en hierbij worden de cijfers van de Nationale Rekeningen als leidend beschouwd. Door verschillen in definities en methoden wijken deze cijfers af van de overige randtotalen zoals gepresenteerd op StatLine of in hoofdstuk 3, 4 en 5 in deze publicatie, die gebaseerd zijn op de bronstatistieken.

categorie. In 2019 bedroeg deze invoer nog 26,8 miljard euro. Door reisbeperkingen nam deze invoerstroom in coronajaar 2020 af met ruim 38,8 procent (10,4 miljard euro).

47% van de totale Nederlandse
invoer was bestemd voor verdere
verwerking door Nederlandse bedrijven

Invoer die wél een bewerking ondergaat

Bijna de helft van de invoer van goederen en diensten was bestemd voor verdere verwerking door Nederlandse bedrijven. Deze zogenaamde intermediaire invoer bedroeg 251,3 miljard euro en vertegenwoordigde daarmee 47 procent van de totale Nederlandse invoer. De intermediaire invoer bestaat uit grondstoffen, halffabricaten, tussenproducten of ondersteunende diensten, die in Nederland worden verwerkt in andere producten of gebruikt in de dienstverlening. De goederen of diensten die Nederland hiermee voortbrengt zijn ofwel bestemd voor de binnenlandse markt, ofwel voor de uitvoer. In de infographic zien we dat het Nederlandse bedrijfsleven twee derde van de intermediaire invoer verwerkt voor het bedienen van buitenlandse klanten. In 2020 werd er voor 85,4 miljard euro aan goederen en voor 74,8 miljard euro aan diensten verwerkt in de uitvoer. Aardolieproducten en chemicaliën blijken het belangrijkste soort intermediaire invoer te zijn. Het overgrote gedeelte van de invoer van ruwe aardolie en aardolieproducten werd verwerkt in geëxporteerde goederen en diensten. Denk daarbij aan geraffineerde aardolieproducten die worden vervaardigd uit ruwe aardolie, maar ook aan kunststoffen met aardolie als grondstof en aan brandstoffen die worden gebruikt in de dienstenuitvoer van de transportsector. Chemische producten worden voornamelijk ingezet in productieprocessen gericht op de export. De invoer van diensten door bedrijven betrof vooral zakelijke diensten. Ook intellectueel eigendom werd veel door Nederlandse bedrijven ingevoerd en werd vooral ingezet voor de exportproductie. De Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland zijn de belangrijkste herkomstlanden van diensten die worden verwerkt in de Nederlandse uitvoer.

Herkomst intermediaire invoer die verwerkt wordt in de uitvoer

Nederland speelt een belangrijke rol als schakel in de wereldhandel, en met name in de intraregionale handel binnen de interne markt. Een groot deel van de invoer die verwerkt is in de uitvoer kwam uit de EU-28 en gaat naar een ander (of hetzelfde) EU-28 land. Van de vier EU-landen die afzonderlijk in dit hoofdstuk worden behandeld, had Nederland het meest aan invoer nodig uit Duitsland, gevolgd door het Verenigd Koninkrijk, België en Frankrijk. Landen die geografisch nabij Nederland liggen – en met name de buurlanden – blijven dus de belangrijkste leveranciers van intermediaire inputs die nodig zijn voor de Nederlandse uitvoer, maar de import uit de EU is in 2020 relatief gezien wel minder belangrijk geworden voor Nederlandse exporteurs. De hoge mate van relatieve afhankelijkheid van de invoer uit

de EU geldt vooral bij de invoer van industriële producten en chemische producten. Ruwe aardolie en aardolieproducten waren verreweg de belangrijkste invoerproducten die verwerkt worden in de Nederlandse uitvoer, maar het merendeel van die invoer was wel afkomstig uit landen buiten Europa (denk dan bijvoorbeeld aan Rusland, Noorwegen en Nigeria). De Verenigde Staten en China blijken ook belangrijke spelers te zijn voor de Nederlandse invoer die verwerkt wordt door Nederlandse bedrijven. De marktaandelen van China en de Verenigde Staten bleken zelfs toegenomen te zijn in coronajaar 2020. Terwijl de totale goedereninvoer in 2020 daalde met 8,8 procent, nam bijvoorbeeld de goedereninvoer uit China verder toe. Het belang van China was vooral groot voor invoer van machines en vervoermaterieel en industriële producten. De Verenigde Staten waren belangrijk bij de invoer van machines en vervoermaterieel en bij grondstoffen en minerale brandstoffen, maar het belang van de Verenigde Staten voor de Nederlandse invoer is met name zichtbaar voor de dienstenimport. Dit geldt vooral voor het gebruik van Amerikaans intellectueel eigendom.

Vanwege de oorlog in Oekraïne wordt in dit hoofdstuk de import uit Oekraïne en Rusland verder uitgelicht. De invoer uit Oekraïne en Rusland die verwerkt is in de Nederlandse uitvoer was in 2020 relatief beperkt, en betrof voornamelijk goederen. In 2020 was de afhankelijkheid van Oekraïne en Rusland voor de goedereninvoer verwerkt in de uitvoer wel lager dan in 2019, met name vanwege een iets lagere importafhankelijkheid van Rusland. Het blijkt dat deze importafhankelijkheid vooral gold voor een aantal specifieke goederen die vooral uit die twee landen ingevoerd worden, zoals graan en aardolie.

7.2 De Nederlandse invoer in tijden van corona

Deze paragraaf geeft een uitgebreide beschrijving van de bestemming van de Nederlandse invoer van goederen en diensten in 2020. We onderzoeken wat er verder precies gebeurt met de goederen en diensten die geïmporteerd worden. Is deze invoer bestemd voor een Nederlandse consument of wordt deze door een Nederlands bedrijf verwerkt in zijn productie voor de binnen- of buitenlandse markt, of verlaat deze invoer Nederland in vrijwel onbewerkte staat in de vorm van wederuitvoer? Uit welke goederen en diensten bestaan deze invoerstromen? Het jaar 2020 wordt gekenmerkt door verstoringen in de internationale handel en mondiale productieketens. Ook binnen Nederland had de pandemie een negatieve invloed op de economische activiteit en daarmee ook op de vraag naar ingevoerde goederen en diensten. Daarom worden de cijfers voor 2020 afgezet tegen de cijfers voor 2019 om een indicatie te geven welke invoerstromen het zwaarst werden getroffen door de coronacrisis.

De helft van de goederenimport zonder verdere bewerking naar het buitenland

In 2020 bedroeg de invoer van goederen 398,9 miljard euro en de invoer van diensten 140,8 miljard euro, samen goed voor 539,6 miljard euro, zie tabel 7.2.1.²⁾ De totale invoer van goederen en diensten nam in 2020 af met 51,8 miljard euro, oftewel 8,8 procent. De goederenimport kromp met 31,3 miljard euro, zo'n 7,3 procent ten opzichte van een jaar geleden. De dienstenimport viel terug met 20,4 miljard euro, wat betekent dat de relatieve afname met 12,7 procent beduidend groter was dan voor de goederenimport.

In tabel 7.2.2 en in de infographic aan het begin van dit hoofdstuk is te zien dat een aanzienlijk deel van de goederenimport rechtstreeks naar het buitenland wordt geëxporteerd. De helft van de 398,9 miljard euro aan goederenimport was bestemd voor de wederuitvoer. Deze invoer voor wederuitvoer bedroeg 199,5 miljard euro in 2020. Dat was 3,7 procent – zo'n 7,6 miljard euro – minder dan in 2019. Het aandeel invoer voor wederuitvoer in de totale goederenimport nam toe met 1,9 procentpunt ten opzichte van 2019, zie tabel 7.2.1. Onder wederuitvoer van goederen valt bijvoorbeeld een zeecontainer uit Zuid-Korea die door de douane in de Rotterdamse haven wordt ingeklaard en door een Nederlandse ingezetene wordt doorverkocht aan een groothandelaar in Frankrijk. Het overgrote deel van de Nederlandse goederenimport uit Azië is bestemd voor wederuitvoer naar het Europese achterland (Franssen et al., 2020). De invoer voor wederuitvoer van diensten is met 9 miljard euro maar een fractie van de invoer voor wederuitvoer van goederen. Wederuitvoer van diensten bestaat vooral uit betalingen voor royalty's en licenties aan in Nederland geregistreerde bijzondere financiële instellingen (bfi's), die de rechten over intellectueel eigendom beheren, en deze geïnde betalingen rechtstreeks afdragen aan buitenlandse moederbedrijven (Mellens, 2011; CBS, 2016).

7.2.1 Bestemmingsverdeling van de goederen- en dienstenimport, 2019

Invoer voor binnenlands verbruik					
	invoer voor intermediair verbruik		invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen	Invoer direct bestemd voor het buitenland (wederuitvoer)	Totaal
	binnenlandse bestedingen	export			
	x mld euro				
Goedereninvoer	54,1	101,0	68,0	207,1	430,2
Diensteninvoer	41,9	81,4	26,8	11,1	161,2
Totaal	95,9	182,3	94,8	218,2	591,4

²⁾ De cijfers in dit hoofdstuk zijn verkregen door de gegevens van de Nationale Rekeningen met die van de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten te combineren, en hierbij worden de cijfers van de Nationale Rekeningen als leidend beschouwd. Door verschillen in definities en methoden wijken deze cijfers af van de overige randtotalen zoals gepresenteerd op StatLine of in de overige hoofdstukken in deze publicatie, die beide gebaseerd zijn op de handelsstatistieken.

7.2.2 Bestemmingsverdeling van de goederen- en dienstenimport, 2020

Invoer voor binnenlands verbruik					
	invoer voor intermediair verbruik		invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen	Invoer direct bestemd voor het buitenland (wederuitvoer)	Totaal
	binnenlandse bestedingen	export			
	x mld euro				
Goedereninvoer	50,5	85,4	63,5	199,5	398,9
Diensteninvoer	40,6	74,8	16,4	9,0	140,8
Totaal	91,1	160,2	79,9	208,5	539,6

Forse afname uitgaven Nederlandse toeristen door reisbeperkingen

De kleinste invoerstroom bestaat uit ingevoerde goederen en diensten die rechtstreeks bestemd zijn voor binnenlandse bestedingen. In 2020 werd voor 79,9 miljard euro aan ingevoerde goederen en diensten zonder verdere bewerking verbruikt door Nederlandse huishoudens, overheidsinstellingen en door bedrijven in de vorm van investeringen in vaste activa. De rechtstreekse goedereninvoer bestemd voor binnenlandse bestedingen bedroeg 63,5 miljard euro in 2020. Dat was 4,5 miljard euro, oftewel 6,6 procent, minder dan in 2019. Een in België geproduceerde en gebottelde fles bier is een voorbeeld van invoer die direct is bestemd voor Nederlandse huishoudens. Maar ook een door een Nederlands metaalbewerkingsbedrijf uit Duitsland ingevoerde draaibank valt onder invoer die direct bestemd is voor binnenlandse bestedingen (investeringen in vaste activa). De diensteninvoer die direct bestemd was voor binnenlandse bestedingen bedroeg 16,4 miljard euro in 2020. Uitgaven van Nederlandse toeristen in het buitenland maken het merendeel uit van de invoer binnen deze categorie. In 2019 bedroeg deze invoer nog 26,8 miljard euro. Door reisbeperkingen nam deze invoerstroom in coronajaar 2020 af met ruim 38,8 procent (10,4 miljard euro).

38,8% lager was de
dienstenimport direct bestemd voor
binnenlandse bestedingen in 2020 ten
opzichte van een jaar eerder

Merendeel van intermediaire invoer bestemd voor verwerking in de uitvoer

Het gros van de invoer van goederen en diensten was bestemd voor verdere verwerking door Nederlandse bedrijven. Deze intermediaire invoer bedroeg 251,3 miljard euro en vertegenwoordigde daarmee 47 procent van de totale Nederlandse invoer. De intermediaire invoer kan weer worden onderverdeeld in goederen en diensten. Deze bedroegen in 2020 respectievelijk 135,9 miljard euro en 115,4 miljard euro. De intermediaire invoer wordt

verder verwerkt in producten of gebruikt in de dienstverlening voor de binnenlandse of de buitenlandse markt. Het Nederlandse bedrijfsleven verwerkte bijna twee derde van deze intermediaire invoer voor het bedienen van buitenlandse klanten. In 2020 werd er namelijk voor 85,4 miljard euro aan goederen en voor 74,8 miljard euro aan diensten verwerkt in de uitvoer, samen goed voor 160,2 miljard euro. De invoer bestemd voor de verwerking in de uitvoer nam in 2020 af met 22,1 miljard euro of 12,1 procent. Relatief gezien nam de invoer van diensten ten behoeve van het realiseren van de uitvoer minder af dan de invoer van goederen, respectievelijk 8,1 procent en 15,4 procent. Een voorbeeld van goedereninvoer die wordt verwerkt in de Nederlandse uitvoer zijn uit China geïmporteerde computers, computeronderdelen en telecommunicatieapparatuur. Voor de totstandkoming van de Nederlandse uitvoer worden ook veel financiële diensten, intellectueel eigendom en licenties uit de Verenigde Staten ingezet (Aerts et al., 2020). In paragraaf 7.5 wordt dieper ingegaan op deze invoerstromen die verwerkt worden in de uitvoer.

De intermediaire invoer van goederen en diensten die door Nederlandse bedrijven werd verwerkt in producten of diensten voor de binnenlandse markt bedroeg 91,1 miljard euro, waarvan 50,5 miljard aan goederen en 40,6 miljard aan diensten. Aardgas uit Noorwegen is een voorbeeld van ingevoerde intermediaire invoer die (deels) bestemd is voor de binnenlandse markt. Dit aardgas kan door Nederlandse chemiebedrijven worden gebruikt om kunstmest te produceren voor de Nederlandse landbouw, wiens gewassen worden verwerkt in voedingsmiddelen voor Nederlandse huishoudens. Een ander voorbeeld zijn Nederlandse bouwbedrijven die ledlampen uit China gebruiken in de bouw van bedrijfspanden. Nederlandse mediabedrijven die vergoedingen betalen aan Amerikaanse bedrijven voor de uitzendrechten van films, series of tv-shows zijn een voorbeeld van geïmporteerde diensten die verwerkt worden in diensten voor de binnenlandse markt (Aerts et al., 2020).

7.3 Samenstelling en herkomst van de goedereninvoer

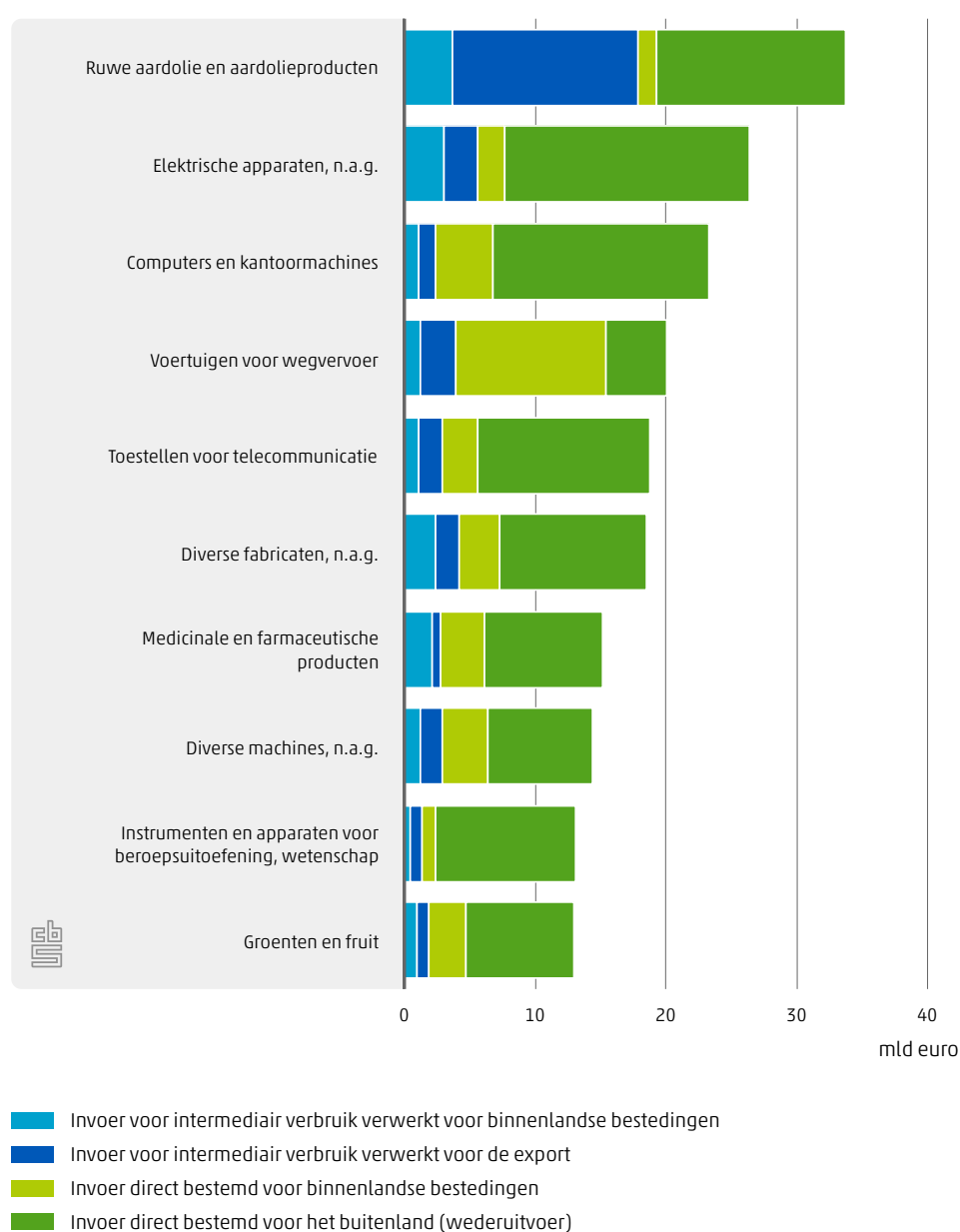
Toename van invoer van elektrische apparaten, computers en kantoormachines

In figuur 7.3.1 is te zien dat ruwe aardolie en aardolieproducten in 2020 de belangrijkste importgoederen waren met een invoerwaarde van 33,8 miljard euro.³⁾ In 2019 was dat nog 50,3 miljard euro. Deze daling met 32,8 procent werd veroorzaakt door een afgenomen vraag en door forse prijsdalingen van grondstoffen, waaronder die van ruwe aardolie in 2020. Ingevoerde ruwe aardolie en aardolieproducten zijn voornamelijk bestemd voor wederuitvoer of voor verdere verwerking in de Nederlandse export. Ook bij de stroom goedereninvoer voor verdere verwerking voor binnenlandse bestedingen hebben ruwe aardolie en aardolieproducten de grootste invoerwaarde. De op één na grootste categorie bestaat uit elektrische apparaten en kende een importwaarde van 26,6 miljard euro,

³⁾ De cijfers in dit hoofdstuk zijn verkregen door de gegevens van de Nationale Rekeningen met die van de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten te combineren, en hierbij worden de cijfers van de Nationale Rekeningen als leidend beschouwd. Door verschillen in definities en methoden wijken deze cijfers af van de overige randtotalen zoals gepresenteerd op StatLine of in de overige hoofdstukken in deze publicatie, die beide gebaseerd zijn op de handelsstatistieken.

waarvan 71 procent (18,8 miljard euro) uit invoer voor wederuitvoer bestond. Vergeleken met 2019 liet de import van elektrische apparaten zelfs een kleine stijging zien van 0,7 miljard euro. Een mogelijke verklaring voor deze stijging kan worden gevonden door de toegenomen vraag naar consumentenelektronica vanwege de lockdown-maatregelen tijdens de coronapandemie (Van der Duin, 2021). Computers en kantoormachines nemen de derde plaats in op de ranglijst van de goederenimport. Deze invoer liet ook een lichte groei zien. Ten opzichte van 2019 nam de invoer van deze goederen met 0,3 miljard euro toe. Dit heeft mogelijk te maken met de toegenomen vraag naar computers en kantoormachines vanwege de verschillende corona-lockdowns en het noodgedwongen thuiswerken (Van der Duin, 2021). Verder valt op dat de invoer van farmaceutische producten toenam met 1,9 miljard euro tot 15,3 miljard euro, terwijl de invoer van voertuigen voor wegvervoer juist sterk daalde met 3,3 miljard euro tot 20,1 miljard euro. Ook de invoer van aardgas en industriegas daalde sterk met 2,7 miljard euro tot 6,4 miljard euro.

7.3.1 Bestemmingsverdeling van de goederenimport naar goederencategorie, top-10, 2020

Sterke groei van invoer voor wederuitvoer van microchips en halfgeleiders

De invoer voor wederuitvoer vormde in 2020, met een omvang van 199,5 miljard euro, de belangrijkste invoerstroom die ons land binnenkwam, zie figuur 7.3.1. De grootste goederengroep binnen deze categorie bestond uit elektrische apparaten. De invoer voor wederuitvoer van deze categorie bedroeg 18,8 miljard euro, een toename van 1,3 miljard euro ten opzichte van 2019. Het merendeel van deze toename is toe te schrijven aan een sterke groei van de wederuitvoer van microchips en halfgeleiders. De op één na grootste categorie in de invoer voor wederuitvoer waren computers en kantoormachines met een invoerwaarde van 16,6 miljard euro, 0,2 miljard minder dan in 2019. In 2019 waren ruwe aardolie en aardolieproducten nog de grootste categorie. In 2020 bedroeg de invoer voor wederuitvoer van deze categorie 14,5 miljard euro, een daling van 5,9 miljard euro, oftewel 28,9 procent, vergeleken met 2019. De invoer voor wederuitvoer van medicinale en farmaceutische producten nam in 2020 toe met 0,8 miljard euro en die van toestellen voor telecommunicatie met 0,6 miljard euro. Categorieën met aanzienlijke dalingen waren generatoren en motoren met 1,2 miljard euro en aardgas met 0,9 miljard euro.

Aardolieproducten en chemicaliën bleven belangrijk bij invoer voor intermediair verbruik

In 2020 bedroeg de goedereninvoer voor intermediair verbruik ruim 135,9 miljard euro. In 2019 was dat nog 155,1 miljard euro. Deze invoer wordt verwerkt in goederen en diensten die zowel in Nederland als het buitenland worden afgezet. De invoer van ruwe aardolie en aardolieproducten voor intermediair verbruik bleef de grootste met een invoerwaarde van 17,9 miljard euro, waarvan 14,2 miljard euro verder werd verwerkt in geëxporteerde goederen en diensten. Denk daarbij aan geraffineerde aardolieproducten die worden vervaardigd uit ruwe aardolie, maar ook aan kunststoffen met aardolie als grondstof en aan brandstoffen die worden gebruikt in de dienstenuitvoer van de transportsector. De invoer van chemische producten voor intermediair gebruik bedroeg 15,9 miljard euro. Chemische producten worden voornamelijk ingezet in productieprocessen gericht op de export.⁴⁾ Er werd voor 5,7 miljard euro ingevoerd aan elektrische apparaten voor intermediair verbruik. Bij intermediair verbruik gaat het dan om elektronische componenten en onderdelen die ook binnen de brede categorie elektrische apparaten vallen. Andere goederencategorieën met een aanzienlijke invoerwaarde voor intermediair verbruik zijn metaalwaren (5,3 miljard euro), gespecialiseerde machines (4,6 miljard euro) en ijzer en staal (4,3 miljard euro).

Voertuigen voor wegvervoer bleven grootste categorie voor directe binnenlandse bestedingen

De invoer die in 2020 direct bestemd was voor binnenlandse bestedingen was, met een bedrag van 63,5 miljard euro, aanzienlijk kleiner dan de twee hiervoor genoemde invoerstromen. De grootste goederencategorie in deze invoerstroom waren voertuigen voor wegvervoer (inclusief vervangende onderdelen en accessoires) met een invoerwaarde van 11,5 miljard euro. Deze invoerstroom was goed voor 57,2 procent van de totale invoer van voertuigen voor wegvervoer. Daarmee is ruim de helft van de voertuigen voor wegvervoer,

⁴⁾ Chemische producten bestaan uit de som van de SITC-2 categorieën 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59.

zoals personenauto's of motoren, rechtstreeks bestemd voor de Nederlandse consument of ondernemer. Naast voertuigen voor wegvervoer is ook meer dan de helft van de invoer van ander vervoermaterieel (waaronder vliegtuigen, schepen en boten) en van meubelen en toebehoren bestemd voor directe binnenlandse bestedingen. Vergeleken met 2019 nam de invoerwaarde van voertuigen voor wegvervoer wel af met 2,3 miljard euro of 16,7 procent, gedreven door het wegvallen van de vraag naar auto's en verstoringen in productieketens en het wereldwijde chiptekort (Jaarsma & Rooyakkers, 2021). De nieuwverkopen van personenauto's lagen in 2020 circa 20 procent lager dan in een normaal jaar (RVO & Revnext, 2021). De invoer van computers en kantoor machines voor rechtstreeks binnenlands gebruik bedroeg 4,4 miljard euro, terwijl dat in 2019 nog 3,8 miljard euro bedroeg. Deze groei van zo'n 15,8 procent kan in verband worden gebracht met het thuiswerken tijdens de coronapandemie (Van der Duin, 2021). Opvallende stijger in 2020 was de invoer van medicinale en farmaceutische producten die toenam met 0,8 miljard euro tot 3,4 miljard euro. Tussen de dalers was ook de invoer van kleding voor direct binnenlands gebruik die met 0,3 miljard daalde tot 3 miljard euro. De weggevalen vraag naar kleding tijdens de coronacrisis speelde hierbij een belangrijke rol (Jaarsma & Rooyakkers, 2021).

Tabel 7.3.2 laat zien wat uiteindelijk met de invoer uit specifieke landen gedaan wordt. Duitsland is, met 69 miljard euro, de belangrijkste invoerpartner voor goederen, gevolgd door China (39,6 miljard euro) en België (37,4 miljard euro). Als we de Europese Unie (EU) als geheel beschouwen, dan blijkt deze goed voor 204,6 miljard euro aan invoer. Daarmee was de interne EU-markt goed voor 51,3 procent van de totale Nederlandse goederenimport. Zonder het Verenigd Koninkrijk bedroeg de goederenimport uit de EU 186,2 miljard euro, oftewel 46,7 procent van de totale goederenimport. De invoer uit EU-landen (inclusief het Verenigd Koninkrijk) die bestemd is voor verdere verwerking door Nederlandse bedrijven, bedroeg 68,8 miljard euro en is goed voor 50,6 procent van de totale intermediaire goedereninvoer.

7.3.2 Bestemmingsverdeling van de goederenimport naar landen(groep) van herkomst, 2020

Landen en landengroepen	Invoer voor binnenlands verbruik				invoer direct bestemd voor het buitenland (wederuitvoer)	totaal
	invoer voor intermediair verbruik		invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen			
	binnenlandse bestedingen	export				
	x mld euro					
Duitsland	11,2	13,8	13,9		30,1	69,0
België	6,1	8,5	7,8		15,1	37,4
Verenigd Koninkrijk	2,2	4,2	2,4		9,5	18,4
EU overig	10,4	12,4	14,1		43,0	79,8
Oekraïne	0,3	0,7	0,0		0,5	1,6
Rusland	1,2	3,4	0,3		2,7	7,6
Europa overig	2,4	3,5	2,1		7,0	15,1
Verenigde Staten	2,6	5,6	2,6		17,6	28,5
Amerika overig	1,3	2,7	1,3		8,2	13,5
China	3,8	3,7	6,9		25,1	39,6
Azië overig	3,3	5,8	5,5		32,0	46,7
Elders	5,7	21,1	6,6		8,7	41,7

Met een invoerwaarde van 18,4 miljard euro staat het Verenigd Koninkrijk op de vijfde plaats van de voor Nederland belangrijkste importpartners. Van deze 18,4 miljard euro was 6,4 miljard euro bestemd voor wederuitvoer. Deze wederuitvoer had volgens Franssen et al.

(2020) voornamelijk het Europese achterland als bestemming, waarbij zij aantonen dat – althans voordat de Brexit effectief werd – Nederland een belangrijk scharnierpunt tussen het Verenigd Koninkrijk en het Europese achterland blijkt te zijn.

Aandeel van toeleveringen uit het Verenigd Koninkrijk afgenomen

Uit figuur 7.3.3 blijkt dat het aandeel van het Verenigd Koninkrijk in de totale invoer voor intermediair verbruik is gedaald van 5,7 procent in 2019 tot 4,7 procent in 2020. Deze afname komt voornamelijk door een lagere invoerwaarde van ruwe aardolie en aardolieproducten. Deze afname in invoerwaarde werd zowel veroorzaakt door prijsdalingen als door lagere invoervolumes vanwege wegvallende vraag en lockdown-maatregelen. Het aandeel van EU-landen in de goedereninvoer voor intermediair verbruik nam wel toe, van 48,1 procent in 2019 tot 50,6 in 2020 (de EU-28 wordt vertegenwoordigd vanaf de verticale as links tot en met de eerste donkergroene balk). Ook exclusief het Verenigd Koninkrijk nam het aandeel van EU-landen in de goedereninvoer voor verdere verwerking toe van 42,4 tot 45,9 procent. Van de EU-landen blijven Duitsland en België de belangrijkste toeleveranciers van Nederlandse bedrijven.⁵⁾

Rusland en Oekraïne belangrijke toeleveranciers van grondstoffen

Nederland importeerde in 2020 voor 7,6 miljard euro aan goederen uit Rusland. Ruim 60 procent van deze invoer was bestemd voor verdere bewerking door Nederlandse bedrijfstakken, terwijl 35 procent van deze invoer bestemd was voor wederuitvoer. Het gros van de goedereninvoer uit Rusland is samengesteld uit energieproducten zoals ruwe aardolie en aardolieproducten, aardgas en steenkool (Aerts et al., 2020; CBS, 2022a). Vanwege scherpe prijsdalingen en lagere invoervolumes van energieproducten nam de invoer uit Rusland sterk af vergeleken met 2019, toen er nog voor 12 miljard euro werd geïmporteerd. De invoer uit Oekraïne bedroeg 1,6 miljard euro in 2020, waarvan bijna 1 miljard euro bestond uit goederen voor intermediair verbruik. Het zijn voornamelijk landbouwproducten zoals granen en plantaardige oliën die uit Oekraïne worden geïmporteerd voor verdere verwerking (CBS, 2022b). Eerder CBS onderzoek naar de leveringszekerheid van grotere productgroepen identificeerde maïs uit Oekraïne en steenkool uit Rusland als producten die Nederland maar uit één of een beperkt aantal landen invoert en die maar door een beperkt aantal landen worden aangeboden op de wereldmarkt (CBS, 2021).

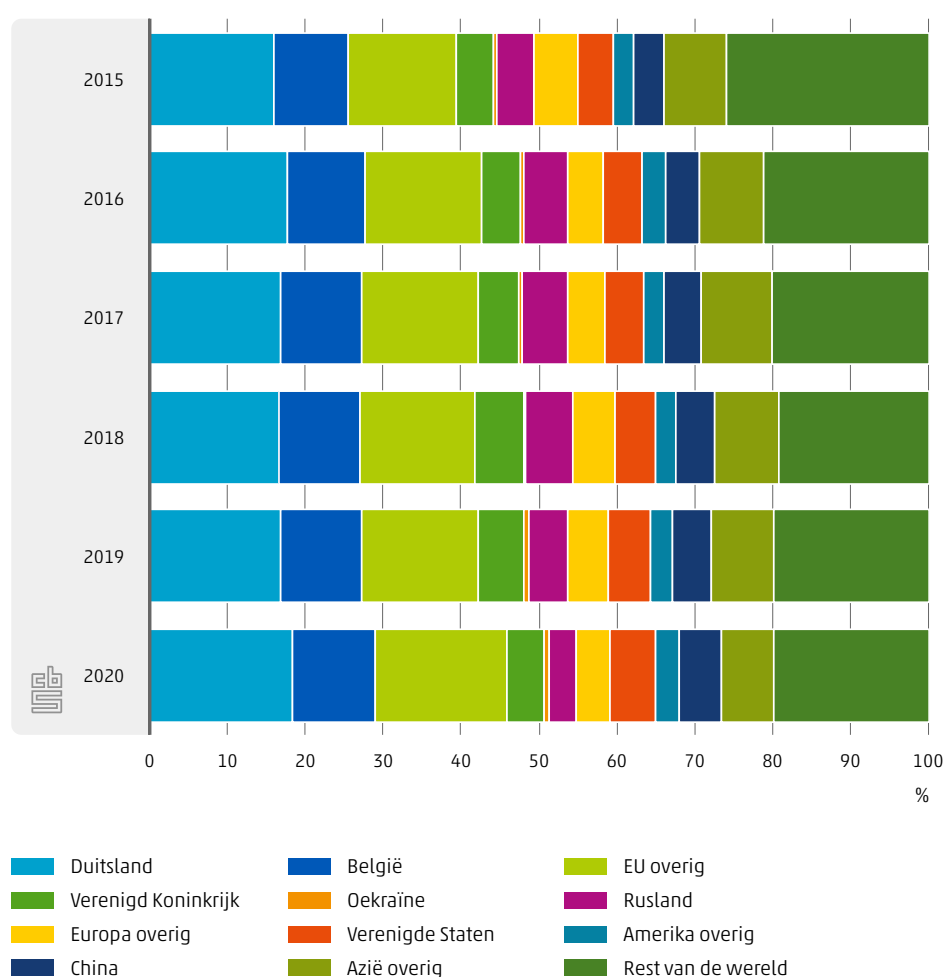
Marktaandelen van China en de Verenigde Staten toegenomen in coronajaar 2020

Terwijl de totale goedereninvoer in 2020 daalde met 8,8 procent, groeide de goedereninvoer uit China met 5,3 procent vergeleken met 2019. In 2020 was de goedereninvoer uit China goed voor 9,9 procent van de totale goedereninvoer. Daarmee was

5) Door een methodeverbetering wijken de cijfers op landenniveau af van de cijfers die vorig jaar zijn gepubliceerd in hoofdstuk 6 van Nederland Handelsland (Bohn, et al., 2021).

China na Duitsland de belangrijkste invoerpartner van Nederland voor de goederenhandel. Anders dan bij de goedereninvoer uit de Europese Unie, was het merendeel van de goedereninvoer uit China (63 procent) bestemd voor wederuitvoer. In figuur 7.3.3 kijken we naar de intermediaire goedereninvoer en zien we dat ook het belang van China is toegenomen, namelijk van 3,9 procent in 2015 tot 5,1 procent in 2019 en 5,5 procent in 2020. China is de laatste jaren steeds belangrijker geworden als toeleverancier voor Nederlandse bedrijven (Aerts et al., 2020; CPB & CBS, 2022). Zelfs toen de pandemie uitbrak is de goedereninvoer gestegen ten opzichte van het jaar daarvoor (CPB & CBS, 2022). Dit kwam wel voor rekening van de invoer voor wederuitvoer, want de intermediaire goedereninvoer uit China nam af van 7,9 miljard euro in 2019 tot 7,7 miljard euro in 2020. Ook de invoer uit de Verenigde Staten is in coronajaar 2020 toegenomen, ondanks de algehele daling van de Nederlandse goedereninvoer. In 2020 was het aandeel van de Verenigde Staten in invoer voor intermediair verbruik 6 procent, terwijl dat in 2019 nog 5,5 procent bedroeg.

7.3.3 Aandelen van landen(groepen) in de goedereninvoer voor intermediair verbruik

7.4 Samenstelling en herkomst van de diensteninvoer

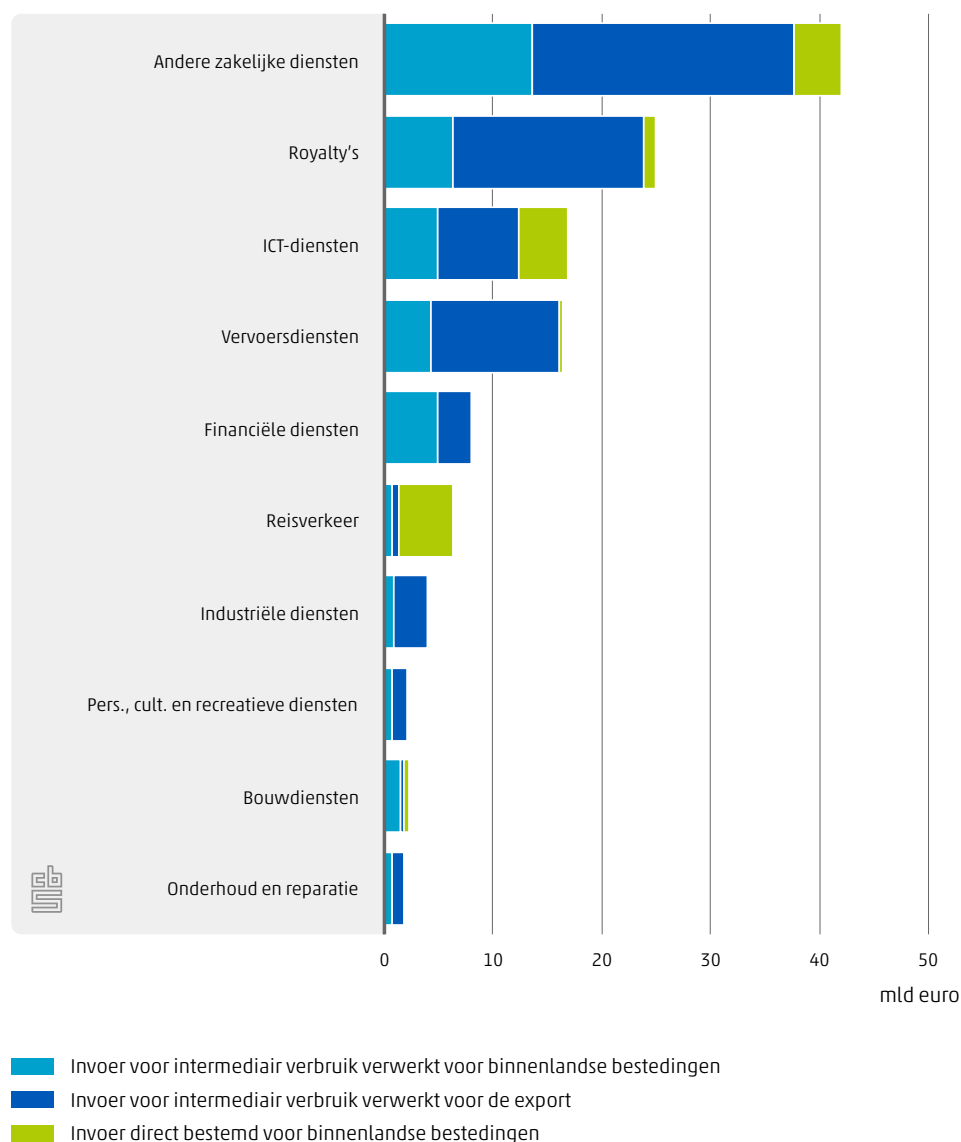
Ondanks de sterke terugval in de omzet van reisbemiddelaars en reisplatforms door de coronacrisis blijven zakelijke diensten dominant in de dienstenimport, zie figuur 7.4.1. In 2020 importeerde Nederland voor 42 miljard euro aan zakelijke diensten. In 2019 was dat nog 48,6 miljard euro.⁶⁾ Het overgrote deel (89,8 procent) aan zakelijke diensten werd geïmporteerd door bedrijven voor verdere verwerking. Van deze 37,7 miljard euro aan ingevoerde zakelijke diensten voor intermediair verbruik werd 24,1 miljard euro ingezet om de Nederlandse export van goederen en diensten te bewerkstelligen. Deze in de export verwerkte zakelijke diensten bestonden voor 12,5 miljard euro uit professionele en managementadviesdiensten en voor 11 miljard euro uit technische en aan de handel verbonden diensten.

Invoerwaarde van betalingen voor intellectueel eigendom onveranderd

Betalingen aan het buitenland voor het gebruik van intellectueel eigendom waren de tweede belangrijkste categorie met een invoerwaarde van 25 miljard euro in 2020, dezelfde waarde als in 2019. Deze waren ook grotendeels (96 procent) bestemd voor intermediair verbruik. Bijna driekwart van deze intermediaire invoer was bestemd voor verdere verwerking in de Nederlandse export van goederen en diensten. Onder betalingen voor het gebruik van intellectueel eigendom vallen bijvoorbeeld softwarelicenties en vergoedingen voor het gebruik van octrooien.

⁶⁾ De cijfers in dit hoofdstuk zijn verkregen door de gegevens van de Nationale Rekeningen met die van de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten te combineren, en hierbij worden de cijfers van de Nationale Rekeningen als leidend beschouwd. Door verschillen in definities en methoden wijken deze cijfers af van de overige randtotalen zoals gepresenteerd op StatLine of in de overige hoofdstukken in deze publicatie, die beide gebaseerd zijn op de handelsstatistieken.

7.4.1 Bestemmingsverdeling van de dienstenimport naar dienstencategorie, top-10, 2020

De derde grootste categorie zijn ICT-diensten met een invoerwaarde van 16,9 miljard euro. De invoer van ICT-diensten steeg in 2020, en wel met 1,3 miljard euro. Van de 16,9 miljard euro aan ingevoerde ICT-diensten was 74 procent bestemd voor intermediair verbruik, waarbij opnieuw het merendeel werd verwerkt in de Nederlandse uitvoer van goederen en diensten. Denk daarbij aan ingevoerde gespecialiseerde softwareondersteuning voor bedrijven. De overige 26 procent was bestemd voor binnenlandse bestedingen, bijvoorbeeld door het gebruik van telecommunicatienetwerken op mobiele telefoons van Nederlandse consumenten op vakantie in het buitenland.

Door coronacrisis minder vervoers- en reisverkeersdiensten ingevoerd

De invoer van vervoersdiensten bedroeg 16,5 miljard euro in 2020, 1,9 miljard euro minder dan een jaar eerder. In 2020 was 98 procent van de ingevoerde vervoersdiensten bestemd voor intermediair verbruik. Nederlandse bedrijven huren bijvoorbeeld buitenlandse vrachtwagenchauffeurs of expediteurs in om goederen te vervoeren. De intermediaire invoer van vervoersdiensten daalde met 7 procent in waarde. De overige 2 procent bestond uit invoer van vervoersdiensten voor binnenlandse bestedingen, waaronder het passagiersvervoer. Deze daalde door de pandemie met maar liefst 65 procent.

Ook het reisverkeer kende een grote daling in coronajaar 2020. Terwijl de invoer van reisverkeer nog 19,1 miljard euro bedroeg in 2019, was dat in 2020 nog maar 6,5 miljard euro, een afname van 12,6 miljard euro, oftewel 66 procent. De invoer van reisverkeersdiensten is voor 77 procent bestemd voor privéverbruik. Hieronder vallen de uitgaven van Nederlandse toeristen tijdens hun verblijf in het buitenland. Door de pandemie waren veel buitenlandse bestemmingen gesloten voor Nederlandse toeristen. De overige intermediaire invoer van reisverkeer valt onder zakelijk reisverkeer.

VS belangrijkste leverancier van intermediaire diensten

Tabel 7.4.2 laat zien uit welke landen(groepen) diensten geïmporteerd worden en hoe deze binnen Nederland worden ingezet. De Verenigde Staten waren in 2020 de belangrijkste invoerpartner wat betreft diensten (26,4 miljard euro) gevolgd door het Verenigd Koninkrijk (17,3 miljard euro) en Duitsland (15,9 miljard euro). De interne EU-markt was, met 76,8 miljard euro, goed voor 55 procent van de totale diensteninvoer. De invoer uit EU-landen die bestemd is voor verdere verwerking door Nederlandse bedrijven bedroeg 66,3 miljard euro, goed voor 57 procent van de totale diensteninvoer voor intermediair verbruik. In vergelijking met de goedereninvoer is het aandeel van Rusland, Oekraïne, China en andere Aziatische landen in de intermediaire diensteninvoer bescheiden. De invoer van diensten uit de Verenigde Staten nam toe met 5,2 miljard euro in 2020, voornamelijk door een sterke toename in de invoer van royalty's. De invoer van diensten uit Duitsland nam juist af met 3,6 miljard euro. De invoer van diensten uit andere EU-landen daalde ook sterk met 11,3 miljard euro. Deze daling kwam voornamelijk op het conto van sterk verminderde reisverkeersdiensten als gevolg van de pandemie.

7.4.2 Bestemmingsverdeling van de dienstenimport naar landen(groep) van herkomst, miljard euro, 2020

Invoer voor binnenlands verbruik				
Landen en werelddelen	invoer voor intermediair verbruik		invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen	Totaal
	binnenlandse bestedingen	export		
	x mld euro			
Duitsland	4,5	8,3	3,1	15,9
België	3,1	4,9	1,3	9,3
EU overig	10,7	19,1	4,4	34,3
Verenigd Koninkrijk	5,7	10,0	1,7	17,3
Oekraïne	0,0	0,0	0,0	0,1
Rusland	0,1	0,3	0,0	0,4
Europa overig	1,8	3,9	0,6	6,2

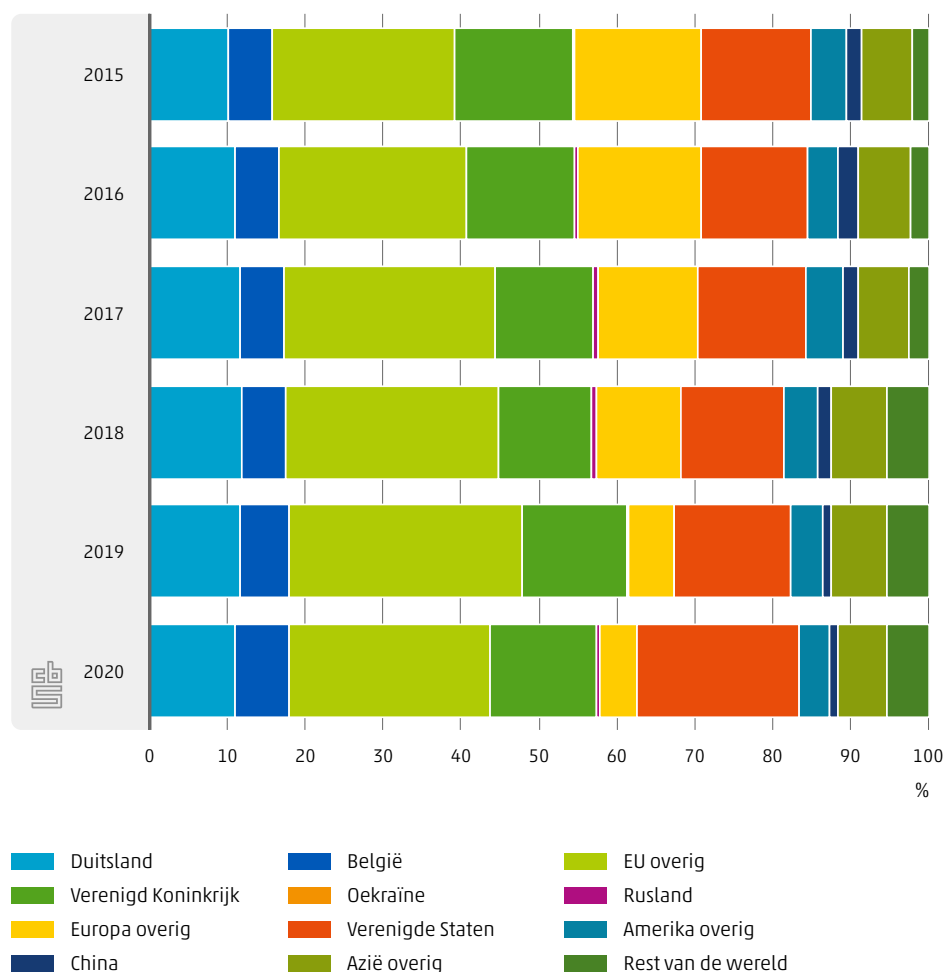
7.4.2 Bestemmingsverdeling van de dienstenimport naar landen(groep) van herkomst, miljard euro, 2020 (vervolg)

	Invoer voor binnenlands verbruik			
	invoer voor intermediair verbruik		invoer direct bestemd voor binnenlandse bestedingen	Totaal
	binnenlandse bestedingen	export		
Verenigde Staten	8,5	15,4	2,4	26,4
Amerika overig	1,6	3,0	0,3	4,9
China	0,4	0,8	0,3	1,5
Azië overig	2,7	4,5	1,7	8,9
Elders	1,5	4,6	0,6	15,6*

* Inclusief invoer voor wederuitvoer van diensten (zonder bestemmingsverdeling)

Uit figuur 7.4.3 blijkt dat het aandeel van EU-landen in de totale intermediaire diensteninvoer tussen 2015 en 2019 gestaag is toegenomen van 54,4 tot 61,4 procent (de EU-28 wordt vertegenwoordigd vanaf de verticale as links tot en met de eerste donkergroene balk). In het jaar 2020 is dit aandeel teruggevallen tot 57,5 procent. Dat is voornamelijk te wijten aan een terugval van de invoer van reisverkeersdiensten als gevolg van de coronacrisis. De aandelen van Rusland en Oekraïne in de diensteninvoer zijn verwaarloosbaar klein. Ook het aandeel van China is aanzienlijk kleiner in de diensteninvoer dan in de goedereninvoer en het belang van China is de laatste jaren zelfs afgenomen.

7.4.3 Aandelen van landen(groepen) in de diensteninvoer voor intermediair verbruik

7.5 Het belang van de invoer voor de Nederlandse uitvoer

De coronapandemie heeft laten zien dat hevige verstoringen in internationale waardeketens grote consequenties kunnen hebben voor landen die sterk afhankelijk zijn van intermediaire invoer uit het buitenland. De bovenstaande paragrafen hebben al laten zien dat Nederland, dat doorgaans actief opereert in internationale waardeketens, goederen en diensten exporteert die grote hoeveelheden aan goedereninvoer en diensteninvoer nodig hebben in hun productieproces. Uit hoofdstuk 6 van deze publicatie bleek dat er in 2020 voor iedere euro aan export van goederen van Nederlandse makelij ongeveer 45 cent aan geïmporteerde goederen en diensten nodig was. Voor de Nederlandse export van diensten was dit zogenaamde 'importgehalte' 37 procent. In deze paragraaf wordt verder ingegaan op de herkomst en samenstelling van de invoerstromen die verwerkt worden in de Nederlandse export. Zo wordt gekeken welke invoer uit welk land verwerkt wordt in de export naar bepaalde (grote) handelspartners. Ook wordt stilgestaan bij de Nederlandse importafhankelijkheid. Recente ontwikkelingen op het wereldtoneel, waaronder de oorlog in Oekraïne, het handelsverbod op veel producten vanuit Rusland (ook op cruciale producten

zoals minerale brandstoffen) en de daaruit voortvloeiende gevolgen voor de wereldvoedsel- en energievoorziening hebben licht geworpen op bepaalde afhankelijkheden tussen Nederland en die twee landen. Daarom wordt er in dit hoofdstuk onderzocht in hoeverre er import uit Oekraïne en Rusland is verwerkt in de Nederlandse export, onder andere met een blik op de invoer van graan en minerale brandstoffen. Een ander aandachtspunt betreft de gevolgen van de coronapandemie op de import die verwerkt is in de Nederlandse export, door een vergelijking te maken van deze benodigde import tussen 2019 en 2020.

Import verwerkt in export bestaat in 2020 voor een relatief groter gedeelte uit diensten

Zoals eerder naar voren is gekomen, leunt de goederenexport⁷⁾ sterk op de invoer van goederen. Ruim driekwart van de totale invoer ten behoeve van de goederenexport in 2020 bestaat uit goederen, zie tabel 7.5.1.⁸⁾ Bij de dienstenuitvoer is een vrijwel identiek patroon zichtbaar; het merendeel (79 procent) van de totale invoer ten behoeve van de dienstenuitvoer bestaat uit diensten. Bij zowel de goederenexport als de dienstenexport is het aandeel geïmporteerde diensten tussen 2019 en 2020 twee procentpunten belangrijker geworden ten opzichte van geïmporteerde goederen. Dit komt doordat de goederenimport als input voor de goederenexport en de dienstenexport in die periode veel sterker is afgenomen in vergelijking met de dienstenimport. Dit houdt in dat de import, die in hoge mate verwerkt is in de Nederlandse export, relatief voor een groter gedeelte uit buitenlandse diensten bestaat. Dit komt mogelijk doordat (bepaalde soorten) diensten die essentieel zijn voor de export, bv. royalty's en ICT-diensten, minder belemmeringen hebben ondervonden door Covid-19, terwijl bepaalde intermediaire goederenimport wel relatief sterk is geraakt (denk bijvoorbeeld aan de lagere vraag naar olie en het stilleggen van vrachtvervoer in het begin van de coronapandemie).

7.5.1 Samenstelling van de Nederlandse export, 2019-2020

	Jaar	Totale export	Toegevoegde waarde	Waarvoor benodigde			
				goederenimport		dienstenimport	
		mln euro	mln euro	mln euro	%	mln euro	%
Goederenexport	2019	232 016	124 716	83 001	77	24 299	23
	2020	213 676	119 848	70 738	75	23 090	25
Dienstenexport	2019	180 790	117 641	14 680	23	48 469	77
	2020	159 322	104 544	11 635	21	43 143	79

7) Het gaat in deze paragraaf alleen om import die door bedrijven gebruikt wordt voor de uitvoer van goederen en diensten van Nederlandse makelij; wederuitvoer is buiten beschouwing gelaten.

8) De cijfers in dit hoofdstuk zijn verkregen door de gegevens van de Nationale Rekeningen met die van de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten te combineren, en hierbij worden de cijfers van de Nationale Rekeningen als leidend beschouwd. Door verschillen in definities en methoden wijken deze cijfers af van de overige randtotalen zoals gepresenteerd op StatLine of in de overige hoofdstukken in deze publicatie, die beide gebaseerd zijn op de handelsstatistieken.

7.6 Internationale verwevenheid via Nederlandse in- en uitvoer

De coronacrisis heeft de kwetsbaarheden van internationale waardeketens duidelijk blootgelegd. Alle schakels in de keten hebben de gevolgen van de pandemie ondervonden, en dat geldt voornamelijk voor landen die doorgaans actief opereren in lange en geografisch gefragmenteerde waardeketens. Tabel 7.6.1 illustreert de onderlinge verwevenheid van de wereldeconomie via de Nederlandse keten⁹⁾ in 2020. Anders geformuleerd, het toont in hoeverre de invoer van goederen en diensten uit het ene land (of regio) verder verwerkt wordt in de uitvoer naar het andere land in het jaar 2020. Zo werd er bijvoorbeeld in totaal voor 12,6 miljard euro aan goederen en diensten ingevoerd uit België, en daarvan bleek 14 procent – 1,7 miljard euro – verwerkt te zijn in de export naar Azië.¹⁰⁾ Tegelijkertijd werd er door Nederlandse bedrijven voor 14,3 miljard euro aan invoer gebruikt om goederen en diensten naar het continent Amerika te kunnen exporteren. Van deze invoer was 56 procent afkomstig uit de EU (7,8 miljard euro), 21 procent uit het continent Amerika zelf (3,0 miljard euro), en 11 procent uit Azië (1,5 miljard euro).

⁹⁾ Er dient opgemerkt te worden dat in dit hoofdstuk enkel naar de Nederlandse/binnenlandse keten gekeken wordt. Dat houdt in dat de Nederlandse verbondenheid met diverse landen alleen betrekking heeft op de directe import en export tussen Nederland en het buitenland. Uiteraard kan het voorkomen dat Nederland via mondiale waardeketens verbonden is met andere landen, bijvoorbeeld met China of de Verenigde Staten via een importproduct uit Duitsland. Zulke indirecte afhankelijkheden tussen Nederland en andere landen via andere schakels in de keten kunnen met de gebruikte CBS-brongegevens niet onderzocht worden. Voor een analyse over indirecte afhankelijkheden en mondiale ketenanalyses is een analyse met multiregionale input-output tabellen i.p.v. CBS-brongegevens nodig.

¹⁰⁾ De cijfers in dit hoofdstuk zijn verkregen door de gegevens van de Nationale Rekeningen met die van de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten te combineren, en hierbij worden de cijfers van de Nationale Rekeningen als leidend beschouwd. Door verschillen in definities en methoden wijken deze cijfers af van de overige randtotalen zoals gepresenteerd op StatLine of in de overige hoofdstukken in deze publicatie, die beide gebaseerd zijn op de handelsstatistieken.

7.6.1 Invoer die wordt gebruikt in de uitvoer, miljard euro, 2020

		Bestemming van uitvoer				
		EU-28	Amerika	Azië	Elders ¹⁾	Totaal
Herkomst van invoer						
EU-28						
België	8,3 (66%) (11%)	1,2 (10%) (9%)	1,7 (14%) (9%)	1,3 (10%) (4%)	12,6 (100%) (8%)	
Duitsland	12,7 (62%) (16%)	2,1 (11%) (15%)	3,5 (17%) (18%)	2,0 (10%) (6%)	20,4 (100%) (14%)	
Overige EU-28	25,7 (63%) (32%)	4,6 (11%) (32%)	6,0 (15%) (31%)	4,3 (11%) (12%)	40,5 (100%) (27%)	
Oekraïne	0,5 (72%) (1%)	0,0 (6%) (0%)	0,1 (13%) (0%)	0,1 (9%) (0%)	0,7 (100%) (0%)	
Rusland	2,1 (54%) (3%)	0,4 (12%) (3%)	0,6 (15%) (3%)	0,8 (20%) (2%)	3,8 (100%) (3%)	
Amerika						
Verenigde Staten	11,0 (59%) (14%)	2,4 (13%) (17%)	3,0 (16%) (15%)	2,1 (11%) (6%)	18,5 (100%) (12%)	
Overig Amerika	3,4 (66%) (4%)	0,6 (11%) (4%)	0,7 (13%) (4%)	0,6 (11%) (2%)	5,2 (100%) (3%)	
Azië						
China	2,4 (62%) (3%)	0,4 (11%) (3%)	0,6 (16%) (3%)	0,4 (10%) (1%)	3,9 (100%) (3%)	
Overig Azië	6,2 (62%) (8%)	1,1 (11%) (8%)	1,6 (16%) (8%)	1,1 (11%) (3%)	10,0 (100%) (7%)	
Elders ¹⁾	7,0 (21%) (9%)	1,2 (4%) (9%)	1,6 (5%) (8%)	23,1 (70%) (65%)	32,9 (100%) (22%)	
Totaal	79,3 (53%) (100%)	14,3 (10%) (100%)	19,4 (13%) (100%)	35,6 (24%) (100%)	148,6 (100%) (100%)	

¹⁾ De 'elders' landengroep bestaat uit alle overige landen ter wereld inclusief een groep 'onbekend'. Bij de koppeling tussen de gegevens van de Nationale Rekeningen en de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten kan een deel van de in- en/of uitvoerwaarde niet gekoppeld worden aan een land.

NB: In dit hoofdstuk beschouwen we het Verenigd Koninkrijk altijd als onderdeel van de EU-28, omdat het Verenigd Koninkrijk in 2020 nog wel een lidstaat was. Zowel goederen als diensten die verwerkt worden in de uitvoer worden in de figuur weerspiegeld.

Europese productieketens blijven in coronajaar 2020 dominant

De cijfers laten eens te meer zien dat Nederland een belangrijke rol heeft in de intraregionale handel binnen de Europese interne markt, zoals eerder is benadrukt door Baldwin & Lopez-Gonzalez (2013), en ook naar voren kwam in 2019 (Bohn et al., 2021). Dit blijkt ook te gelden in tijden van corona. Een groot deel van de invoer die verwerkt is in de uitvoer kwam uit de EU-28 en gaat naar een ander (of hetzelfde) EU-28 land (46,7 miljard euro, goed voor 31,4 procent van de totale invoer voor intermediair verbruik). Veel handel vindt dus nog steeds binnen de EU plaats. In 2019 was er wel circa 5 miljard euro meer invoer uit de EU verwerkt in de uitvoer naar de EU dan in 2020. Deze daling heeft vooral te maken met een afname van geïmporteerde diensten uit de EU. Desondanks nam het relatieve belang van de EU voor haar inputs om de Nederlandse export naar andere EU-landen te verwezenlijken iets toe: in 2019 was 30,5 procent van de totale intermediaire invoer die gerelateerd is aan de Nederlandse export naar EU-landen afkomstig uit de EU. In 2020 was dit aandeel opgelopen tot 31,4 procent.

Het belang van invoer uit de EU-28 die bestemd is voor de Nederlandse uitvoer naar alle landen (zowel binnen als buiten de EU) is met 49 procent (73,5 miljard euro) erg groot. Nederland had met name veel invoer uit Duitsland nodig (20,4 miljard euro; goed voor 28 procent van de totale invoer uit de EU), gevolgd door België met 12,6 miljard euro (17 procent). De gebruikte invoer uit alle EU-landen behalve Duitsland en België was samen goed voor 40,5 miljard euro (55 procent).

18,5 miljard euro was de invoerwaarde uit de Verenigde Staten die door bedrijven werd verwerkt in de Nederlandse uitvoer

Invoerwaarde van Oekraïne en Rusland verwerkt in de uitvoer beperkt

De invoer uit Oekraïne en Rusland die verwerkt is in de Nederlandse uitvoer is relatief beperkt en was samen goed voor 4,6 miljard euro in 2020 (3 procent van de totale intermediaire invoer bestemd voor exportproductie). Daarbij was de invoer uit Rusland (3,8 miljard euro) meer dan vijf keer zo groot als de invoer uit Oekraïne (0,7 miljard euro). De invoer uit Rusland en Oekraïne betrof voornamelijk goederen. In 2019 was de afhankelijkheid van Oekraïne en Rusland voor de goedereninvoer verwerkt in de uitvoer iets groter (6,7 procent), met name vanwege een grotere importafhankelijkheid van Rusland. Verderop in dit hoofdstuk zal blijken dat deze importafhankelijkheid vooral zal gelden voor een aantal specifieke goederen die in grotere mate uit die twee landen ingevoerd worden en wel cruciaal zijn, zoals graan en aardolie.

Afhankelijkheid van de Verenigde Staten in 2020 gegroeid

Buiten Europa blijken de Verenigde Staten en China opnieuw belangrijke partners te zijn voor de Nederlandse invoer die verwerkt wordt door Nederlandse bedrijven. Zo waren de twee landen goed voor 22,4 miljard euro of 15 procent van de totale invoer verwerkt in de uitvoer in 2020. Daarmee was 30 procent van alle goederen en diensten die van buiten de EU geïmporteerd zijn voor verwerking in de Nederlandse export afkomstig uit de VS of China. De coronapandemie blijkt ook de ontwikkeling van de afhankelijkheid van Nederland van deze twee landen te hebben beïnvloed. Terwijl de import bestemd voor exportproductie vanuit China tussen 2019 en 2020 licht is afgenomen (van 4,1 miljard euro in 2019 tot 3,9 miljard euro in 2020) is dit type import vanuit de Verenigde Staten juist sterk toegenomen (van 15,9 miljard euro in 2019 tot 18,5 miljard euro in 2020). Dit heeft met name te maken met een toename van ruim 2,6 miljard euro aan diensteninvoer uit de Verenigde Staten die uiteindelijk nodig was voor de Nederlandse uitvoer.

In 2020 bleef de waarde van de intermediaire goederenimport uit China en de Verenigde Staten voor de exportproductie nagenoeg onveranderd. Ondanks de groeiende invloed van China in de afgelopen jaren (Creemers et al., 2020; Draper, 2020) hebben Nederlandse bedrijven nog steeds meer dan vier keer zoveel invoer uit de Verenigde Staten als uit China nodig om de export te kunnen verwezenlijken. De Verenigde Staten blijken namelijk een fors belangrijkere toeleverancier van diensten te zijn voor Nederlandse bedrijven (Notten & Voncken, 2019; Aerts et al., 2020). De importafhankelijkheid van China is vooral zichtbaar wanneer er uitsluitend gekeken wordt naar de goedereninvoer. De import uit China bestaat immers vrijwel volledig uit goederen; denk bijvoorbeeld aan computers en onderdelen daarvan. Wanneer uitsluitend gekeken wordt naar de goederenimport, was de import uit de Verenigde Staten bijna twee keer zo groot als die uit China. Toch is een deel van de import uit China (bijvoorbeeld hightechinvoer zoals chips, wegvoertuigen en gespecialiseerde machines) van cruciaal belang voor de Nederlandse export (Aerts et al., 2020). Verder bestaat er ook een indirecte importafhankelijkheid van China, die als toeleverancier van bijvoorbeeld grondstoffen optreedt voor andere landen die vervolgens naar Nederland exporteren, zoals Duitsland (CPB & CBS, 2022). Het indirecte deel maakt geen deel uit van dit hoofdstuk.

7.7 De aan de export verbonden import verder ontrafeld

Goedereninvoer verwerkt in de uitvoer

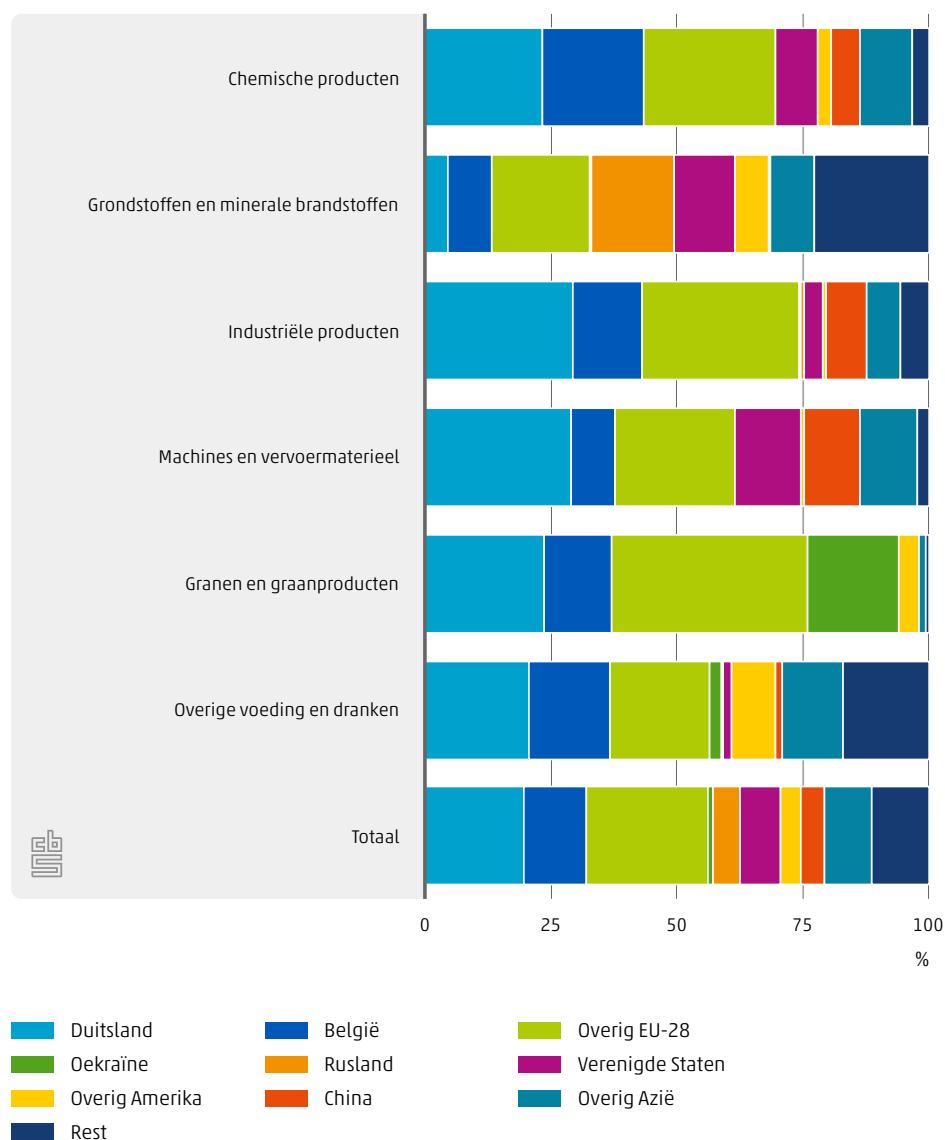
Figuur 7.7.1¹¹⁾ laat zien hoe de goedereninvoer¹²⁾ die in 2020 gebruikt werd in de productie van de Nederlandse export, is samengesteld. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar chemische producten; minerale brandstoffen en grondstoffen; industriële producten; machines en vervoermaterieel; granen en graanproducten; en overig voeding en dranken.¹³⁾ In 2020 was er in totaal 20,6 miljard euro aan import van grondstoffen en minerale brandstoffen nodig om de export te kunnen verwezenlijken. Nederlandse bedrijven gebruikten (d.w.z. importeerden) 13,9 euro aan industriële producten, 11,3 miljard euro aan voeding en dranken (daarvan 1,9 miljard euro aan granen en graanproducten, een product dat naast minerale brandstoffen ten tijde van deze publicatie ook veel aandacht krijgt vanwege de oorlog in Oekraïne), 12,9 miljoen euro aan machines en vervoermateriaal en 9,1 miljard euro aan chemische producten.

¹¹⁾ De cijfers in dit hoofdstuk zijn verkregen door de gegevens van de Nationale Rekeningen met die van de statistieken Internationale Handel in Goederen en Internationale Handel in Diensten te combineren, en hierbij worden de cijfers van de Nationale Rekeningen als leidend beschouwd. Door verschillen in definities en methoden wijken deze cijfers af van de overige randtotalen zoals gepresenteerd op StatLine of in de overige hoofdstukken in deze publicatie, die beide gebaseerd zijn op de handelsstatistieken.

¹²⁾ Het gaat in deze paragraaf alleen om invoer die door bedrijven gebruikt wordt voor de uitvoer van goederen en diensten van Nederlandse makelij; wederuitvoer is buiten beschouwing gelaten. Een deel van de invoer in tabel 7.6.1 is hier niet weergegeven omdat het niet aan een product kan worden gekoppeld.

¹³⁾ De verschillende goederencategorieën zijn gebaseerd op de 1-digit SITC-indeling. De SITC-1 categorie 'voeding en dranken' is opgesplitst in figuur 7.7.1 in twee delen: 'granen en graanproducten' en 'overige voeding en dranken'.

7.7.1 Samenstelling invoer gebruikt voor de uitvoer, naar herkomst en goederencategorie, 2020

Meer dan de helft van de goedereninvoer bestemd voor exportproductie komt uit EU-28

De EU als geheel is wederom de belangrijkste importpartner van Nederland. De 28 landen die de EU vormen, worden in figuur 7.7.1 weergegeven vanaf de verticale as tot en met de lichtgroene balk. De EU-landen blijken verantwoordelijk voor ruim meer dan de helft (56 procent) van de goederenimport die benodigd was voor de Nederlandse export. Een jaar eerder was dat nog 53 procent. Voor elke productcategorie is het aandeel uit de EU hoger dan 50 procent, behalve voor grondstoffen en minerale brandstoffen, de grootste importcategorie (waarvan 67 procent afkomstig is van landen van buiten de EU). Deze afhankelijkheid van de EU is in het algemeen iets lager dan voor de import van diensten van de EU (zie figuur 7.7.4).

In het algemeen worden minerale brandstoffen vooral verwerkt in de uitvoer van dezelfde categorie (minerale brandstoffen), maar ook in de uitvoer van organische chemische producten, kunststof in primaire vormen, industriële diensten en vervoersdiensten. Hier gaat het bijvoorbeeld om ruwe aardolie die in Nederland via de haven wordt ingevoerd, die door olieraffinaderijen wordt bewerkt tot eindproducten (bijvoorbeeld benzine, kerosine, diesel en lpg) of halffabricaten (bijvoorbeeld als grondstof voor kunststoffen die tot speelgoed en verpakkingsmaterialen verwerkt kunnen worden) om dan verder te worden gedistribueerd naar het buitenland.

Granenimport verwerkt in de export vooral afkomstig uit Oekraïne en de EU-28

Nederland kent wat betreft de invoer van granen en graanproducten een hoge importafhankelijkheid uit Europese landen (76 procent). Dit geldt ook voor de invoer van industriële producten (75 procent) en chemische producten (70 procent). Naast invoer uit de EU-28 werd 18 procent van de granen en graanproducten die verwerkt worden in de uitvoer geïmporteerd uit Oekraïne, een van de grootste graanproducenten wereldwijd. In 2019 was dat nog 23 procent. Granen zoals maïs worden gebruikt om bijvoorbeeld veevoeder te kunnen produceren en exporteren. De import van granen uit de rest van de wereld (behalve de EU en Oekraïne) is minimaal. Behalve voor de categorie voeding en dranken (en in het bijzonder het onderdeel graan en graanproducten) is de invoer uit Oekraïne voor de Nederlandse exportproductie (donkergroene strook in figuur 7.7.1) beperkt.

Het grote belang van de EU-28 voor de import van industriële en chemische producten staat mogelijk in verband met de uitbesteding van dergelijke productie naar Centraal- en Oost-Europa (Fritsch & Matthes, 2017). Verder blijkt België als herkomstland belangrijk te zijn voor de import van chemische producten: 20 procent kwam uit België, bijna het dubbele van het Belgische aandeel in de import van alle goederen (12 procent). Het beperkte importaandeel van grondstoffen en minerale brandstoffen uit de EU-28 (33 procent) is te verklaren door de grote import uit Rusland (17 procent van de totale import), de Verenigde Staten (12 procent) en alle overige niet-EU-landen (38 procent). De samenstelling en herkomst van de import van minerale brandstoffen zal in de volgende paragraaf nader worden onderzocht.

Zoals gezegd spelen behalve de EU-28, China en de Verenigde Staten een belangrijke rol in de Nederlandse invoer bestemd voor exportproductie. Hun cumulatieve aandeel ligt tussen de 11 en 24 procent in elk van de goederencategorieën, behalve voor granen en graanproducten (slechts 0,2 procent) en overige voeding en dranken (3 procent). Het belang van China was vooral groot voor invoer van machines en vervoermaterieel (het Chinese aandeel was 11 procent) en in zekere zin ook voor industriële producten (8 procent; beide aandelen zijn onveranderd ten opzichte van 2019). Verder blijkt 22 procent van de invoer van machines en vervoermaterieel uit Azië te komen (inclusief China). De Verenigde Staten waren ook belangrijk voor de invoer van machines en vervoermaterieel (13 procent; dat is 2 procentpunten meer dan in 2019) en voor grondstoffen en minerale brandstoffen (12 procent; 2,5 procentpunten meer dan in 2019). In de totale goederenexport van Amerika (d.w.z. de Verenigde Staten en overig Amerika) naar Nederland, waren grondstoffen en minerale brandstoffen het belangrijkste (19 procent van de totale invoer van deze categorie; in 2019 was dat nog 15 procent). Van ingevoerde chemische producten en van voeding en dranken (geen granen) komt ongeveer 10 procent uit Amerika. Het aandeel van China is hier kleiner (met respectievelijk 6 procent en 1,5 procent).

Import van minerale brandstoffen voor exportproductie onder de loep

In de vorige paragraaf kwam al naar voren dat de import van minerale brandstoffen, met een invoerwaarde van 20,6 miljard, verreweg de belangrijkste importcategorie is in de verwerking voor uitvoer (goed voor 30 procent van de totale goedereninvoer benodigd om de uitvoer te kunnen verwezenlijken). Ook hebben we gezien dat een aanzienlijk deel van de categorie minerale brandstoffen werd geïmporteerd uit Rusland (17 procent) en de Verenigde Staten (12 procent), maar dat het merendeel van de invoer van landen afkomstig is die niet afzonderlijk in figuur 7.7.1 vermeld worden. Gezien de recente ontwikkelingen op het wereldtoneel en de heterogeniteit in de verschillende vormen van minerale brandstoffen – deze verschillen zijn o.a. belangrijk voor het actuele sanctiebeleid – wordt deze import in deze paragraaf verder opgesplitst en nader bekeken, waar mogelijk. Een aanzienlijk deel van deze importstromen zit namelijk geconcentreerd bij een kleine groep bedrijven en hierover teveel in detail rapporteren zou kunnen leiden tot onthulling van bedrijfsspecifieke informatie.

Vier landen leveren Nederland 60 procent van de behoefte aan minerale brandstoffen voor exportproductie

Uit welke landen zijn minerale brandstoffen afkomstig? En voor welk type minerale brandstof is welk importland vooral belangrijk? In tabel 7.7.2 worden de drie grootste typen minerale brandstoffen getoond die verwerkt worden in de Nederlandse uitvoer – steenkool, aardolie en aardgas – met de belangrijkste landen van herkomst. Wanneer gekeken wordt naar de totale invoerwaarde van alle drie de categorieën tezamen staan Rusland (20,0 procent), het Verenigd Koninkrijk (14,1 procent), de Verenigde Staten (13,7 procent) en Noorwegen (12,8 procent) bovenaan. Hiermee was 60 procent van de invoer van minerale brandstoffen die Nederland in 2020 gebruikte voor exportproductie afkomstig uit deze vier landen.

Aardolie verwerkt in de export wordt uit velerlei landen geïmporteerd

Aardolie wordt verreweg het meest geïmporteerd van de drie typen (verantwoordelijk voor 86 procent van de importwaarde) met eveneens Rusland op de eerste plek (vanwege het risico op onthulling van bedrijfsspecifieke informatie mag geen waarde aangegeven worden), gevolgd door de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk (van de VS met meer dan 2 miljard euro aan import). In het algemeen blijkt dat er veel landen betrokken zijn bij de Nederlandse import van aardolie en dit omvat onder andere ook bekende olieproducerende landen zoals Nigeria, Saudi-Arabië, Irak, Algerije en Angola. Met ander woorden, er lijkt dus geen sprake te zijn van een te grote afhankelijkheid van één (of een paar) landen voor de import van aardolie die Nederland gebruikt voor de export.

De import van aardgas en steenkool in weinig partnerlanden geconcentreerd

Als het gaat om aardgas en steenkool, die beide veel kleinere importwaarden hebben (respectievelijk 1,8 miljard euro en 519 miljoen euro aan import verwerkt in de export) zien we een sterker patroon. Het gros van het geïmporteerde aardgas en steenkool wordt namelijk uit een beperkt aantal landen geïmporteerde. Vanwege het risico op onthulling is het helaas niet mogelijk een cijfermatige onderverdeling van de herkomst van de import voor de export naar elk land te publiceren. Wel kan worden vermeld dat meer dan 90 procent van alle geïmporteerde aardgas dat in Nederland wordt ingezet voor het realiseren van de export afkomstig is uit maar vier landen: Rusland, Noorwegen, Groot-Brittannië en Duitsland (waarbij Duitsland als herkomstland ook niet het land van oorsprong zal zijn). De import van steenkool die wordt verwerkt in de Nederlandse export is vergelijkbaar geconcentreerd in maar enkele landen: ruim 90 procent van de steenkool die gebruikt wordt voor het verwezenlijken van de export is afkomstig uit Australië, Rusland, de Verenigde Staten en Duitsland.

7.7.2 Samenstelling van de invoer van drie typen minerale brandstoffen die verwerkt is in de Nederlandse uitvoer met de top-10 belangrijkste herkomstlanden

	Steenkool	Aardolie	Aardgas	Totaal	Aandeel (totaal)
Landen en werelddelen	x mld euro				%
Totaal	519	14649	1829	16996	100
Rusland	*	*	*	3403	20
Verenigd Koninkrijk	0	*	*	2391	14,1
Verenigde Staten	99	2202	20	2321	13,7
Noorwegen	*	1288	*	2171	12,8
België	*	1325	*	1339	7,9
Nigeria	*	848	36	885	5,2
Duitsland	*	222	*	501	2,9
Saoedi-Arabië	*	495	*	495	2,9
Irak	*	356	*	356	2,1
Brazilië	0	254	0	254	1,5

* Geheimhouding

Organische chemische producten, machines, en ijzer en staal na aardolie de belangrijkste importproducten verwerkt in de uitvoer

Tabel 7.7.3 toont de herkomst van de top-20 belangrijkste goederencategorieën in de invoer die wordt verwerkt in de Nederlandse uitvoer van goederen en diensten in 2020, en hoe deze zich ontwikkeld heeft ten opzichte van 2019. De met afstand belangrijkste geïmporteerde goederencategorie verwerkt in de Nederlandse uitvoer was ruwe aardolie en aardolieproducten. De import van aardolie had een waarde van 14,6 miljard euro in 2020. Een jaar eerder was dat nog aanzienlijk meer, met 22,4 miljard euro (ruim 35 procent hoger). Deze daling had vooral te maken met een lagere importwaarde gedreven door fors lagere olieprijsen.

De op één na grootste importcategorie was organische chemische producten met een invoerwaarde van bijna 3,7 miljard euro. Ongeveer 61 procent van de benodigde invoer die wordt verwerkt tot uitvoer, kwam uit de EU. In 2020 was de invoer van deze goederencategorie uit de EU wel gedaald, terwijl het omgekeerde het geval was voor de invoer uit niet-EU-landen. De belangrijkste uitvoerproducten die zijn gemaakt van de invoer van organische chemische producten zijn producten van dezelfde categorie organische chemische producten (32 procent), kunststof in primaire vormen (13 procent), en industriële diensten (12 procent), met de meerderheid als bestemming de EU.

Op de derde en vierde plek volgen gespecialiseerde machines (3,4 miljard euro) en ijzer en staal (3 miljard euro). Ook dit soort producten wordt voornamelijk uit de EU geïmporteerd. In tegenstelling tot de import van organische chemische producten, werd er van beide categorieën wel meer geïmporteerd in 2020 dan in 2019, zowel uit de EU (respectievelijk +16,2 en +14,4 procent) als uit niet-EU-landen (respectievelijk +8,6 en +8,0 procent). Gespecialiseerde machines worden vooral ook gebruikt om andere machines, generatoren en motoren te kunnen exporteren terwijl ijzer en staal in veel verschillende exportproducten terechtkomt, bv. in machines, metaalwaren, en vervoermateriaal.

Voertuigen en onderdelen voor voertuigen voor wegvervoer (2,6 miljard euro; forse daling in 2020) completeren de top-5 en worden o.a. gebruikt voor de export van ander vervoermaterieel zoals trekkers voor opleggers, alsook voor zakelijke en industriële diensten. Uit tabel 7.7.3 bleek dat er in het algemeen een grote diversiteit aan geïmporteerde goederencategorieën nodig is om te kunnen exporteren, variërend van ruwe aardolie en aardolieproducten (om bijvoorbeeld chemische producten te maken) tot invoer van voertuigen voor wegvervoer om gespecialiseerde motoren te kunnen exporteren. Als het om exportmarkten gaat, komt de invoer via Nederlandse exportproducten vaak in de EU terecht. Volgens Bohn et al. (2021) heeft bijna elk invoerproduct vooral de EU als exportbestemming (met opmerkelijke uitzondering van diverse in Nederland geproduceerde machines, die vaak ook in Azië en Amerika terechtkomen).

7.7.3 Herkomst van goederen verwerkt voor de uitvoer, naar goederencategorie en herkomstland, top-20, 2020

Goederencategorie (SITC-2)	Invoerwaarde uit EU-28	Invoerwaarde uit niet-EU-28	Totale invoer	Waardemutatie EU-28 ten opzichte van 2019	Waardemutatie niet-EU-28 ten opzichte van 2019
	x mln euro		%		
Totaal	38 585	43 787	82 373	-6,9	-22,1
Ruwe aardolie en aardolieproducten	4 252	10 397	14 649	-29,5	-36,6
Organische chemische producten	2 240	1 426	3 666	-18,2	10
Gespecialiseerde machines	2 042	1 310	3 353	16,2	8,6
Ijzer en staal	2 482	483	2 965	14,4	8
Voertuigen voor wegvervoer	1 965	595	2 560	-24,8	-19
Elektrische apparaten, n.a.g.	1 327	938	2 265	-9	-6,8
Metaalwaren, n.a.g.	1 602	519	2 120	3,6	2,2
Plantaardige oliën en vetten	518	1 371	1 889	7,3	5,2
Granen en graanproducten	1 440	448	1 889	-3,2	-22,5
Aardgas en industriegas	*	*	1 829	*	*

7.7.3 Herkomst van goederen verwerkt voor de uitvoer, naar goederencategorie en herkomstland, top-20, 2020 (vervolg)

	Invoerwaarde uit EU-28	Invoerwaarde uit niet-EU-28	Totale invoer	Waardemutatie EU-28 ten opzichte van 2019	Waardemutatie niet-EU-28 ten opzichte van 2019
Koffie, thee, cacao, specerijen en fabricaten daarvan	375	1 255	1 631	-1,1	7,1
Diverse fabricaten, n.a.g.	1 200	430	1 630	0,5	-7,6
Diverse machines, n.a.g.	1 105	466	1 571	-16,3	-15,5
Papier, karton en artikelen	1 342	131	1 473	-3,5	-5,7
Kunststof in primaire vormen	1 092	201	1 292	-5,3	9,8
Andere chemische producten, n.a.g.	813	342	1 154	-1,8	11,7
Computers en kantoormachines	476	635	1 111	31,2	2,5
Toestellen voor telecommunicatie	285	823	1 107	14,2	-6,7
Zuivelproducten en eieren	1 022	7	1 029	-2,9	-32,3
Non-ferrometalen	638	365	1 003	-13,5	7,8

* Geheimhouding

EU-28 blijft de belangrijkste goederenleverancier maar is in 2020 relatief gezien minder belangrijk geworden

Voor de productie van de Nederlandse export was bij de top-20 producten in relatieve zin de EU-28 de belangrijkste leverancier van importproducten zoals zuivel en eieren (99 procent van de invoerwaarde van deze categorie), papier, karton en artikelen (91 procent), kunststof in primaire vormen (84 procent), ijzer en staal (84 procent) en voertuigen voor wegvervoer (77 procent). Niet-EU-landen waren bovengemiddeld belangrijk als herkomstregio voor de invoer van koffie en thee (77 procent komt van *buiten* de EU-28), toestellen voor telecommunicatie (74 procent), plantaardige oliën en vetten (73 procent), aardgas en industriegas (72 procent) en ruwe aardolie en aardolieproducten (71 procent).

Wat betreft import uit Rusland en Oekraïne was deze geconcentreerd in enkele producten. Voor Oekraïne waren behalve granen (zie ook tabel 7.7.1; 340 miljoen euro) ook plantaardige oliën en vetten (193 miljoen), oliehoudende zaden en vruchten (65 miljoen) en ijzer en staal (13 miljoen) belangrijk. Deze vier producten waren samen goed voor 94 procent van de import uit Oekraïne die Nederland gebruikt voor haar export. In het geval van Rusland waren naast ruwe aardolie en aardolieproducten ook aardgas, ijzer en staal en steenkool, samen goed voor 96 procent van de totale goederenimport uit Rusland die verwerkt is in de Nederlandse uitvoer.

In 2020 was de import van goederen uit EU-28-landen met 6,9 procent gedaald, terwijl de import uit niet-EU-landen zelfs met 22,1 procent afnam. Een belangrijke reden hiervoor is dat de import van aardolie enorm is gedaald vanwege de instorting van de olieprijsen. Als de import van ruwe olie en aardolieproducten buiten beschouwing gelaten wordt is het beeld genuanceerder; de import uit EU-landen blijkt dan sterker gedaald te zijn (-3,7 procent) dan de import uit niet-EU-landen (-2,3 procent).

Diensteninvoer verwerkt in de uitvoer vaak van EU-28 herkomst

Figuur 7.7.4 toont de top-5 belangrijkste ingevoerde diensten die in 2020 gebruikt werden voor de Nederlandse export (met als zesde categorie alle overige diensten gebundeld). De dienstencategorie 'andere zakelijke diensten' stond op de eerste plek met een invoerwaarde van 19,3 miljard euro, gevolgd door de import van royalty's (vergoedingen voor intellectueel eigendom) met 14,4 miljard euro. De invoer van de categorie vervoersdiensten bedroeg 9,5 miljard euro en die van ICT-diensten 6,4 miljard euro. Deze vier categorieën waren samen goed voor 85 procent van de totale diensteninvoer die in 2020 benodigd was om de uitvoer te verwezenlijken. Deze ingevoerde diensten worden niet alleen gebruikt om de export van verwerkte diensten mogelijk te maken (zoals software of adviesdiensten) maar ook in de productie van diverse exportgoederen zoals auto's, chemische producten en machines; dit is ook bekend als de 'verdienstelijking' van de industriële export en is gerelateerd aan de outsourcing van dienstenactiviteiten door industriële bedrijven (Bohn et al., 2022).

Ruim 60 procent van de geïmporteerde diensten bleek in 2020 afkomstig uit de EU-28 en dit benadrukt het bovengemiddelde belang van de EU-28 voor de Nederlandse import van diensten voor de exportproductie. De categorie met het grootste EU-28-aandeel betrof industriële diensten met 86 procent, hoewel de invoer van deze categorie vrij bescheiden was (3,0 miljard euro, oftewel ongeveer 5 procent van de totale diensteninvoer die verwerkt wordt in de export). Het laagste EU-28-aandeel komt voor bij de vergoedingen van intellectueel eigendom (35 procent). Dit heeft te maken met de grote rol van de Verenigde Staten in de invoer van intellectueel eigendom (Aerts et al., 2020). De Verenigde Staten zijn ook na de EU-28 als geheel de belangrijke toeleverancier van diensten. Denk hierbij aan een softwareproduct dat in de Verenigde Staten wordt ontwikkeld en waarvoor een Nederlands bedrijf een licentie afneemt om deze software te mogen gebruiken. Andere voorbeelden zijn betalingen van royalty's voor films en muziek en franchisevergoedingen in de handel en de horeca.

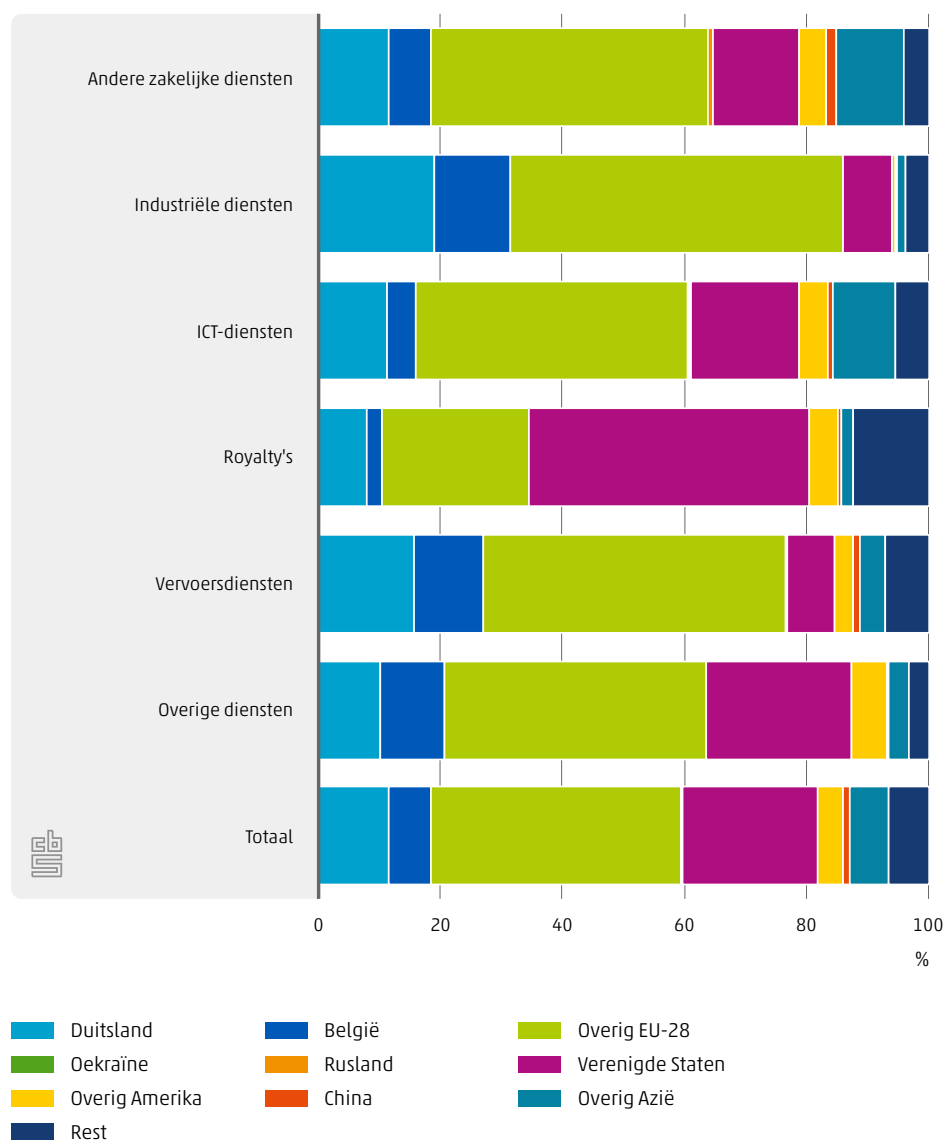
Bijna twee derde van de diensteninvoer verwerkt in de uitvoer heeft EU-28 als bestemming

Als naar de afzetmarkten wordt gekeken, blijkt dat in 2020 63 procent van diensten die wordt gebruikt in de totale Nederlandse uitvoer de EU als bestemming had. De belangrijkste exportmarkten voor de verwerkte import van diensten waren Duitsland (16 procent), het Verenigd Koninkrijk (13 procent), de Verenigde Staten (8 procent), België (7 procent) en Frankrijk (7 procent). Bij de belangrijkste ingevoerde diensten (andere zakelijke diensten, royalty's, vervoersdiensten en ICT diensten) waren de top-5 afzetmarkten allemaal dezelfde met licht verschillende volgorden en aandelen van de landen (Duitsland was bijvoorbeeld als afzetmarkt nog iets belangrijker bij vervoersdiensten met een aandeel van 19 procent). Duitsland stond bij elke categorie altijd bovenaan als belangrijkste afzetmarkt en werd steeds gevolgd door het Verenigd Koninkrijk op de tweede plek.

Diensteninvoer uit EU-28 tijdens coronajaar sterker gedaald dan goedereninvoer bestemd voor verwerking in de uitvoer

Over het algemeen blijkt dat de dienstenimport verwerkt in de export uit de EU-28 sterker geraakt is door de coronapandemie dan de dienstenimport uit niet-EU landen, ook ten opzichte van de goedereninvoer. Er werden in 2020 14 procent minder diensten uit EU-28-landen geïmporteerd voor verwerking in de export dan een jaar eerder (bij goederen was dat een daling van 7 procent). De dienstenimport uit niet-EU-landen nam (met -2,6 procent) minder hard af (bij goederen was de daling uit niet-EU landen juist sterker met -22 procent, vooral door de daling van minerale brandstoffen). Sommige diensten werden harder geraakt dan andere. De invoer van zakelijke diensten en overige diensten voor de export zijn zo'n 18 procent gedaald in 2020; ook vervoersdiensten (-8 procent) en industriële diensten (-5 procent) kenden door de coronapandemie krimp. Voor sommige categorieën was de import van diensten, vooral uit niet-EU landen, zelfs gestegen - vooral ICT-diensten (+33 procent), overige diensten (+14 procent) en royalty's (+10 procent) werden meer uit niet-EU-landen ingevoerd.

7.7.4 Samenstelling invoer gebruikt voor de uitvoer, naar herkomst en dienstencategorie, 2020

7.8 Literatuur

Aerts, N., Bohn, T., Notten, T., & Wong, K. F. (2020). *De Nederlandse import- en exportafhankelijkheid van China, Rusland en de Verenigde Staten: Analyse van de bilaterale investerings- en handelsrelaties in goederen en diensten*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Baldwin, R., & Lopez-Gonzalez, J. (2015). *Supply-chain Trade: A Portrait of Global Patterns and Several Testable Hypotheses*. *The World Economy*, 38(11), 1682–1721.

Bohn, T., Notten, T., & Wong, K. F. (2021). *Nederland in internationale waardeketens*. In: S. Creemers & M. Jaarsma, *Nederland Handelsland 2021: Export, import & investeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau van de Statistiek.

Bohn, T., Notten, T., Prenen, L., & Wong, K.F. (2022). *Diensten en dozen: de rol van indirecte dienstenexport*. In: D. Herbers & J. Rooyakkers, *Internationaliseringsmonitor 2022, tweede kwartaal: Dienstenhandel: Ontwikkelingen en belemmeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2016). *Export van diensten goed voor 10 procent bbp*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021). *Weinig importafhankelijkheid bij grotere productgroepen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek

CBS (2022a). *87 procent import uit Rusland betreft minerale brandstoffen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek

CBS (2022b). *Import uit Oekraïne in 2021 voor het eerst boven 2 miljard euro*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek

CPB & CBS (2022). *Economische verwevenheid met China via handel: twee kanten van een medaille*. Den Haag/Heerlen: Centraal Planbureau en Centraal Bureau voor de Statistiek.

Creemers, S., & Draper, H. (2021). *Geografische dimensie van de Nederlandse goederenhandel*. In: S. Creemers & M. Jaarsma, *Nederland Handelsland 2021: Export, import & investeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Creemers, S., Jaarsma, M., Notten, T., & Rooyakkers, J. (2020). *De handels- en investeringsrelatie tussen Nederland en China*. In: S. Creemers, M. Jaarsma & R. Voncken, *Internationaliseringsmonitor 2020, tweede kwartaal: China*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Draper, H. (2020). *Geografische dimensie van de Nederlandse goederenhandel*. In M. Jaarsma, & A. Lammertsma, *Nederland Handelsland 2020: Export, investeringen & werkgelegenheid*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Duin, van der, K. (2021, 7 februari). *Door pandemie is 'Made in China' duurder dan ooit*. NOS nieuwsuur.

Franssen, L., Lemmers, O., Prenen, L., & Wong, K. F. (2020). *Het Verenigd Koninkrijk afhankelijker van Europese Unie dan eerder gedacht*. Economische Statistische Berichten, 105(4786), 268–271.

Fritsch, M., & Matthes, J. (2017). *Factory Europe and its ties in Global Value Chains*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung.

Jaarsma, M., & Rooyakkers, J. (2021). *Samenstelling van de Nederlandse handel*. In: S. Creemers & M. Jaarsma, *Nederland Handelsland 2021: Export, import & investeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Mellens, M. (2011). *Vergelijkingen van de binnenslands geproduceerde uitvoer in SAFFIER II*. Den Haag: Centraal Planbureau.

Notten, T., & Voncken, R. (2019). *Trends in de Nederlands-Amerikaanse handel*. In: M. Jaarsma, & S. Vos, Internationaliseringsmonitor 2019, eerste kwartaal: Verenigde Staten. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

OECD (2013). *Interconnected Economies: Benefiting from Global Value Chains*. Parijs: Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling.

OECD (2020). *Trade Policy Implications of Global Value Chains*. Parijs: Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling.

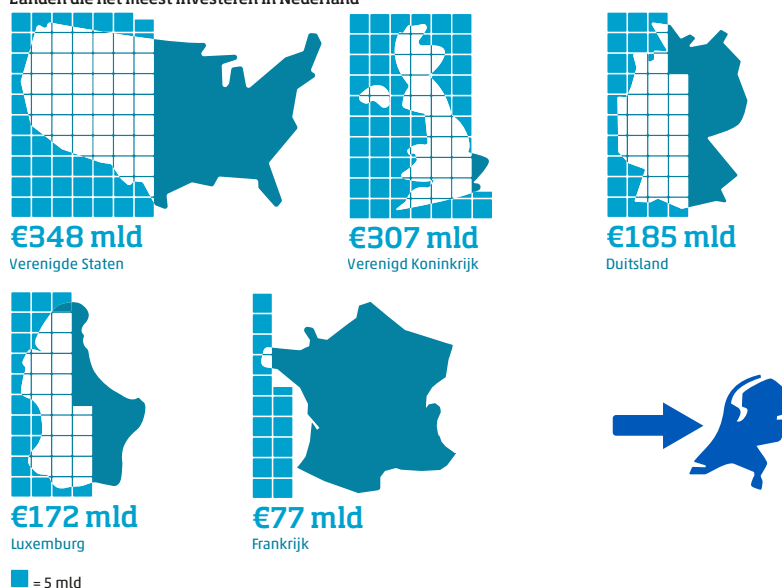
RVO & Revnext (2021). Tendrapport Nederlandse markt personenauto's: Overzicht van trends en ontwikkelingen Editie 2021. Den Haag: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

8 Buitenlandse investeringen en multinationals

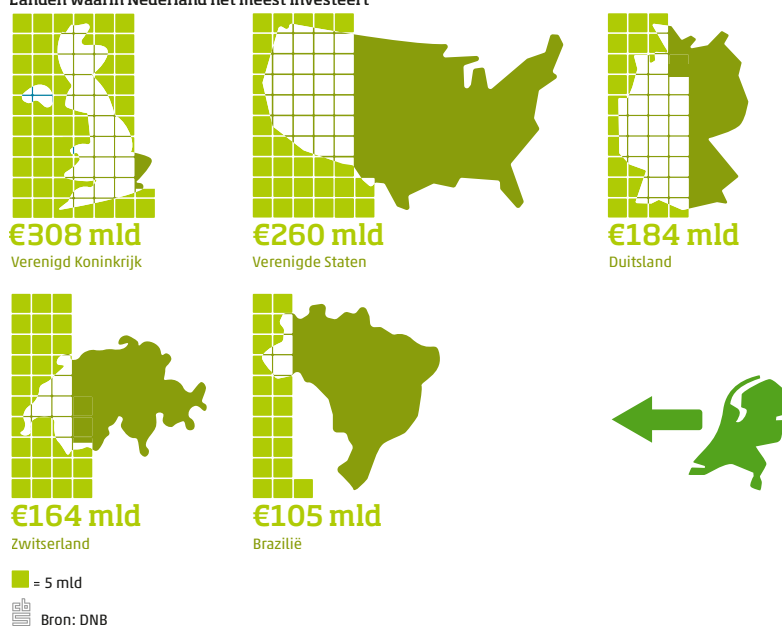
Auteurs: Arjen Berkenbos (DNB), Sarah Creemers (CBS), Marjolijn Jaarsma (CBS), Iryna Rud (CBS), Anne Maaïke Stienstra (DNB)

Inkomende en uitgaande internationale investeringen (exclusief bfi's en holdings), positie 2021

Landen die het meest investeren in Nederland

Landen waarin Nederland het meest investeert

Internationalisering en directe buitenlandse investeringen hebben een duidelijke positieve impact op de productiviteitsgroei en uiteindelijk de welvaart van een land. Buitenlandse investeringen zijn dan ook belangrijk voor landen, omdat daarmee buitenlands kapitaal wordt binnengebracht en ze een belangrijke bijdrage aan de economie kunnen leveren. Nederland is als stabiele economische hub aantrekkelijk voor buitenlandse bedrijven. Multinationals zijn belangrijke actoren in deze directe buitenlandse investeringen en zijn derhalve interessant om in dit hoofdstuk nader te bestuderen. In dit hoofdstuk komen eerst de inkomende en uitgaande directe investeringen in en door Nederland aan bod. Daarna wordt ingezoomd op de multinationals, waarbij onderscheid gemaakt wordt naar multinationals onder buitenlandse of Nederlandse zeggenschap.

8.1 Belangrijkste bevindingen

Wereldwijd is een herstel zichtbaar van de directe investeringen ten opzichte van het coronajaar 2020. Ook de inkomende en uitgaande directe investeringspositie van Nederland laat in 2021 een stevig herstel zien, maar ligt nog onder het niveau van 2019. Desondanks blijft Nederland een van de belangrijkste spelers op het wereldtoneel op het gebied van directe investeringen. Evenals in voorgaande jaren stroomt een aanzienlijk deel van de directe investeringen die Nederland binnenkomen door naar het buitenland; circa 65 procent van de directe investeringen komt voor rekening van Bijzondere Financiële Instellingen (BFI's) en houdstermaatschappijen (holdings).

Ook als de geldstromen van BFI's buiten beschouwing worden gelaten, behoorde Nederland in 2021 nog steeds tot de vijf landen waarin het meest geïnvesteerd wordt. De Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland zijn zowel de grootste directe investeerders in Nederland als de landen waarin het meest wordt geïnvesteerd door Nederlandse entiteiten. Noemenswaardig in dit opzicht is de verhuizing van het hoofdkantoor van Shell naar het Verenigd Koninkrijk, wat heeft gezorgd voor een forse toename van directe investeringen vanuit het Verenigd Koninkrijk (in bedrijfsonderdelen die in Nederland zijn achtergebleven).

Multinationals zijn belangrijke actoren in de internationale investeringsstromen van en naar Nederland.¹⁾ In 2020 waren ruim 24 duizend multinationals actief in ons land; dat zijn er 9 procent minder dan in 2019. Multinationals vormen een kleine 2 procent van alle bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven (ruim 1,3 miljoen bedrijven in 2020).²⁾ Ondanks dat het aantal multinationals in Nederland in de periode 2010–2020 is gegroeid, blijft het aandeel in het bedrijfsleven relatief stabiel omdat er ook veel niet-multinationale bedrijven bijgekomen zijn. In 2020 stond bijna 60 procent van de multinationals onder buitenlandse zeggenschap en afgerond 40 procent onder Nederlandse zeggenschap. De daling in het aantal multinationals in 2020 kwam volledig voor rekening van Nederlandse multinationals.

1) Een multinational wordt gedefinieerd als een bedrijf dat onder buitenlandse zeggenschap staat of zelf dochterondernemingen in het buitenland heeft. Dochterondernemingen worden gedefinieerd als bedrijven in het buitenland waarin een in Nederland gevestigd bedrijf, in Nederlandse handen, een meerderheidsbelang heeft. Zie ook begrippenlijst.

2) Tot het Nederlandse bedrijfsleven behoren bedrijven met een SBI-activiteit die tot de secties B tot en met N plus divisie S95 behoort, met uitzondering van bedrijven in de financiële sector (K), de landbouw (A), zorg (Q), openbaar bestuur (O), onderwijs (P), gezondheids- en welzijnszorg (Q), Cultuur, sport en recreatie (R), overige dienstverlening (S, behalve S95), huishoudens (T) en extraterritoriale organisaties (U). Deze afbakening wordt internationaal aangeduid als de 'non-financial business economy'.

Multinationals boden in 2020 werk aan 2,3 miljoen mensen in Nederland; een daling van een half procent ten opzichte van 2019. Daarmee waren multinationals in 2020 goed voor 37 procent van de totale werkgelegenheid in het Nederlandse bedrijfsleven. Vooral bij Nederlandse multinationals in de bedrijfstakken horeca en de verhuur en overig zakelijke diensten daalde de werkgelegenheid in 2020. Deze laatste bedrijfstak is de bedrijfstak waar Nederlandse multinationals de meeste personen werk verschaffen; hiertoe behoren bijvoorbeeld arbeidsbemiddelaars en uitzendbureaus. Buitenlandse multinationals verschaffen het meeste werk in de groot- en detailhandel en in de industrie.

Circa 68 procent van de multinationals in Nederland is een *two-way trader*, en heeft dus zowel import als export van goederen en/of diensten. Tussen de 80 en 85 procent van de goederenhandel, en meer dan 90 procent van de dienstenhandel van het bedrijfsleven komt voor rekening van multinationals. Daarbij spelen buitenlandse multinationals een grote rol: twee derde van de goederenhandel en 90 procent van de dienstenhandel van multinationals komt voor rekening van buitenlandse multinationals. De goederen- en dienstenhandel van multinationals liet in coronajaar 2020 een krimp zien. Bij de goederenhandel daalde vooral de in- en uitvoerwaarde van Nederlandse multinationals in de industrie, specialistische zakelijke diensten, energievoorziening en de groot- en detailhandel. De krimp in de dienstenhandel in 2020 kwam vooral voor rekening van buitenlandse multinationals. Aan de invoerzijde hadden vooral buitenlandse multinationals in de verhuur en overig zakelijke dienstverlening en in de industrie minder dienstenimport. Aan de uitvoerkant varieerde het beeld meer.

De meeste buitenlandse multinationals in Nederland stonden in 2019 onder Amerikaanse zeggenschap (bijna 3 duizend bedrijven). Multinationals uit de VS, het VK, Duitsland, België en Frankrijk vormen meer dan 65 procent van de buitenlandse bedrijven in Nederland. Op hun beurt hadden Nederlandse multinationals in 2019 de meeste dochterbedrijven in Duitsland (2 900) gevolgd door de Verenigde Staten (1 900). Ten opzichte van 2018 is het aantal Nederlandse dochterondernemingen in Duitsland flink gegroeid (+330), evenals in China (+35). Nederlandse dochterondernemingen in Duitsland boden in 2019 werk aan circa 350 duizend mensen; een groei van ruim 6 procent ten opzichte van 2018. In de VS bieden Nederlandse bedrijven werk aan circa 300 duizend mensen, ofwel 2 procent meer dan in 2018. In Polen, Frankrijk en Italië daalde de werkgelegenheid bij Nederlandse filialen.

8.2 Macro-overzicht directe buitenlandse investeringen

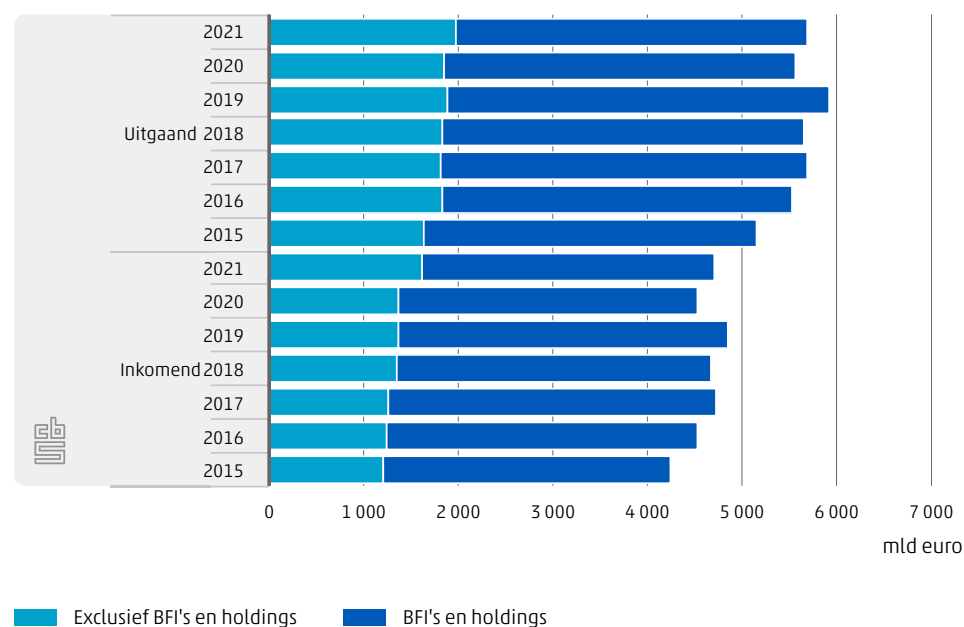
In deze paragraaf wordt ingegaan op de directe investeringspositie van Nederland, gebaseerd op macro-cijfers van De Nederlandsche Bank (DNB) en OESO. Een onderneming met directe investeringen uit het buitenland is een onderneming waarin een investeerder uit een ander land tenminste 10 procent bezit van het gewone aandelenkapitaal of van de stemrechten of het equivalent daarvan. Het gaat hierbij om een blijvend belang en om verkrijging van substantiële invloed in het management van de onderneming bijvoorbeeld door een fusie, overname, bouw van nieuwe faciliteiten, herinvestering van winsten uit overzeese activiteiten of leningen tussen onderdelen van de onderneming.

Directe buitenlandse investeringen herstellen na coronadip

In 2021 herstelden de wereldwijde buitenlandse investeringstransacties zich tot ruim boven het niveau van voor de coronapandemie. Wereldwijd steeg de waarde van de transacties in 2021 met 88 procent ten opzichte van 2020, waarmee de waarde eind 2021 zelfs 37 procent boven het pre-coronaniveau lag. De Verenigde Staten en China waren veruit de belangrijkste bestemmingen voor nieuwe directe buitenlandse investeringen. Samen zijn deze landen verantwoordelijk voor 40 procent van de wereldwijde directe investeringstransacties in 2021. De Verenigde Staten waren tevens de bron van bijna een kwart van de nieuwe investeringen in het buitenland, op grote afstand gevolgd door Duitsland en Japan (OESO, 2022).³⁾ Ondanks het herstel in 2021 zijn de vooruitzichten voor 2022 uiterst onzeker als gevolg van onder andere de opgelopen geopolitieke spanningen.

Ook in Nederland zitten de inkomende en uitgaande investeringsposities weer in de lift, na een dip in 2020 (zie figuur 8.2.1). De buitenlandse investeringen in Nederland zijn in het coronajaar afgenomen. Niet verrassend, gegeven de wereldwijde onzekerheid als gevolg van de pandemie. Veel buitenlandse bedrijven stelden hun investeringsbeslissingen uit of wijzigden hun plannen. De totale investeringen in Nederland (lees: inkomende investeringen) zijn in 2021 met 4 procent gestegen ten opzichte van 2020 tot 4 709 miljard euro. Nederland behoort hiermee net als de voorgaande jaren tot de landen met de grootste buitenlandse directe investeringen ter wereld. De inkomende investeringspositie ligt nog onder het niveau van 2019, maar de investeringspositie exclusief BFI's en holdings ligt eind 2021 wel boven het pre-coronaniveau. De uitgaande investeringen van Nederland in het buitenland zijn met 2 procent gestegen ten opzichte van 2020, tot 5 696 miljard euro. Ook bij de uitgaande investeringen werd in 2021 het niveau van 2019 nog niet behaald.

8.2.1 Investeringspositie Nederland

Bron: DNB

³⁾ Wanneer wordt verwezen naar OESO (2022) dan hebben de cijfers en rangordes betrekking op directionele cijfers van de OESO. Voor de posities in de rest van dit hoofdstuk wordt uitgegaan van activa/passiva cijfers van DNB.

Nederland nog steeds een belangrijk doorstroomland

Een groot deel van de binnenkomende directe buitenlandse investeringen stroomt Nederland weer uit zonder waarde toe te voegen aan de reële economie. Dit geldt zowel voor de geldstromen van BFI's als van holdings. BFI's en holdings hebben weinig werknemers, zijn vaak niet fysiek in ons land gevestigd en hun (eventuele) activiteit bestaat voornamelijk uit financiële dienstverlening binnen de eigen ondernemingsgroep. Nederland fungeert voor deze entiteiten voornamelijk als doorstroomland. Andere belangrijke Europese doorstroomlanden zijn bijvoorbeeld Ierland en Luxemburg.

Nederland is van oudsher populair als doorstroomland vanwege o.a. het fiscale stelsel. Nederland stond in 2021 op plek vier van de Corporate Tax Haven Index van het Tax Justice Network (TJN). Deze ranglijst geeft weer welke landen multinationals het meest helpen om weinig belasting te betalen en bestaat uit een score voor fiscale aantrekkelijkheid van het land en een score voor de financiële activiteit van multinationals in het land. Hoewel Nederland gemeten naar fiscale aantrekkelijkheid buiten de top-10 staat, scoort Nederland hoog op de index omdat een relatief groot deel van de wereldwijde directe investeringen door Nederland loopt. Het uitgebreide verdragennetwerk, de deelnemingsvrijstelling en het (tot 2021) ontbreken van bronbelasting op dividend, rente en royalty's maken het voor multinationals namelijk aantrekkelijk om inkomens via Nederland te laten stromen. In de afgelopen jaren heeft Nederland, mede vanwege de toenemend kritische houding van de (inter)nationale politiek, verschillende maatregelen genomen om fiscale doorstroom minder aantrekkelijk te maken (Commissie Doorstroomvennootschappen, 2021).

BFI's en holdings zijn verantwoordelijk voor maar liefst 65 procent van de inkomende en uitgaande directe investeringen in Nederland. De inkomende investeringspositie van BFI's en holdings is in 2021 licht gedaald (-2 procent) tot 3 080 miljard euro ten opzichte van 2020. De inkomende investeringspositie van de overige sectoren (sectoren die niet BFI's of holdings zijn, bijvoorbeeld niet-financiële instellingen, de financiële instellingen, overheid of huishoudens) is met maar liefst 19 procent gestegen tot 1 629 miljard. De uitgaande investeringspositie van de BFI's en holdings is in 2021 nagenoeg constant gebleven en bedroeg eind 2021 3 712 miljard euro, terwijl voor de overige sectoren sprake was van een toename van 7 procent tot 1 984 miljard.

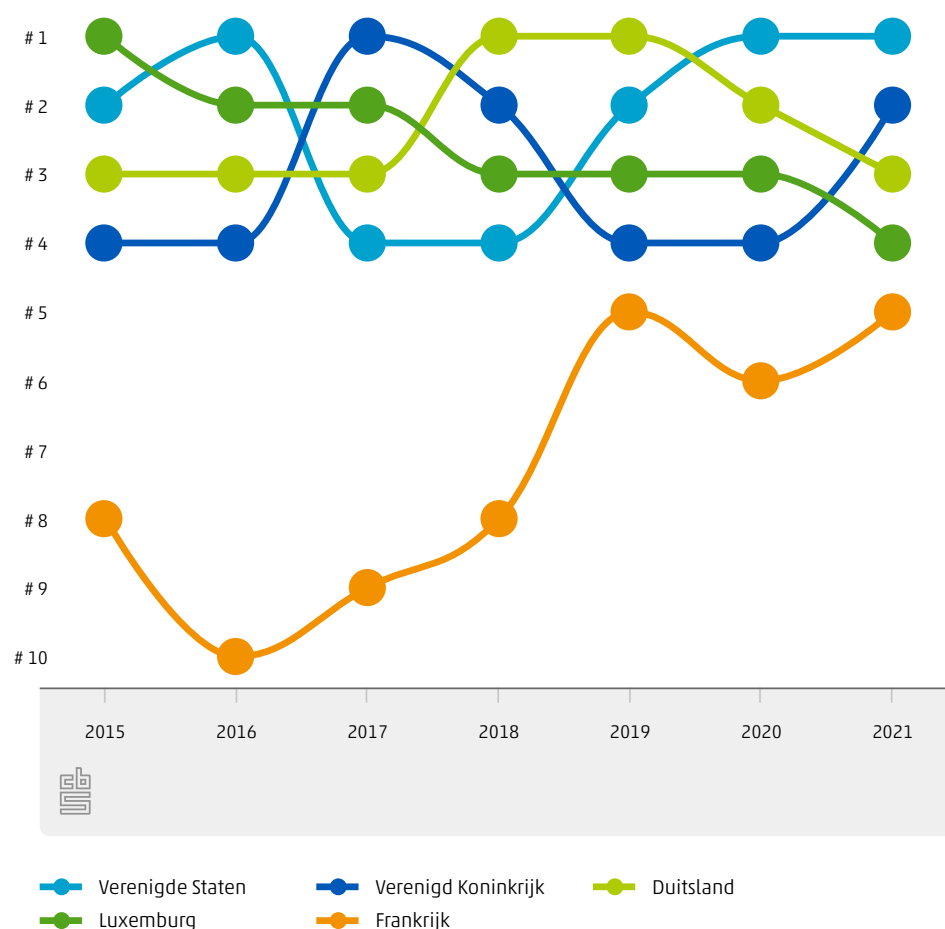
Ook wanneer we de doorstroom buiten beschouwing laten, behoort Nederland wereldwijd tot de grootste directe investeringslanden. Exclusief BFI's⁴⁾ is Nederland, net als vorig jaar, de op een na grootste speler wat betreft de uitgaande directe investeringspositie, na de Verenigde Staten. Inkomend is Nederland na de Verenigde Staten, China en het Verenigd Koninkrijk de nummer vier (OESO, 2022). Aangezien doorstroom via holdings eveneens nauwelijks een bijdrage levert aan de Nederlandse economie, is het redelijk om deze net als BFI's buiten beschouwing te laten bij de hierop volgende analyse naar de geografie van directe investeringspartners.

⁴⁾ In de OESO cijfers zijn alleen de BFI's (oftewel SPEs, Special Purpose Vehicles) buiten beschouwing gelaten. De gegevens met betrekking tot holdings zijn voor andere landen niet beschikbaar. Naar verwachting zal ook wanneer holdings buiten beschouwing worden gelaten Nederland tot de grootste landen van ingaande en uitgaande investeringen horen.

Meeste directe investeringen uit de VS

Net als in 2020 vonden in 2021 de meeste investeringen in Nederland plaats door Amerikaanse bedrijven. Van de totale inkomende directe investeringspositie in Nederland kwam in 2021 ongeveer 20 procent uit de Verenigde Staten, na correctie voor investeringen via BFI's en holdings. Zoals weergegeven in figuur 8.2.2 completeren het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Luxemburg en Frankrijk de top-5 van in Nederland investerende landen. De structurele hoge plaats van Luxemburg als één van de belangrijkste investeringspartners komt doordat de getoonde rangorde betrekking heeft op het land waar de investering direct vandaan komt. Vaak bestaat echter een verschil tussen waar de investering direct vandaan komt en het land waar het hoofdkantoor van een onderneming zich bevindt. Luxemburg is net als Nederland een doorstroomland en dankt haar positie in de top-5 aan haar rol als belangrijke 'tussenschakel' tussen de oorspronkelijke eigenaar en het Nederlandse bedrijf waarin er wordt geïnvesteerd (Hagendoorn, 2020). De opvallende stijging van Frankrijk op de ranglijst komt voor rekening van bedrijven in de auto-industrie en informatie en communicatiesector.

8.2.2 Top-5 inkomende investeringspartners, exclusief BFI's en holdings

8.2.3 Top-5 uitgaande investeringspartners, exclusief BFI's en holdings

De top-5 van landen waar Nederland in investeert wordt de afgelopen jaren afwisselend aangevoerd door het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten, zoals te zien in figuur 8.2.3. In 2021 zijn deze twee landen gezamenlijk verantwoordelijk voor bijna 30 procent van de Nederlandse uitgaande directe investeringspositie, na correctie voor BFI's en holdings. De structurele plek voor Brazilië in de top-5 is voornamelijk toe te schrijven aan bedrijven in de olie-industrie.

Toenemend belang Verenigd Koninkrijk als investeringspartner

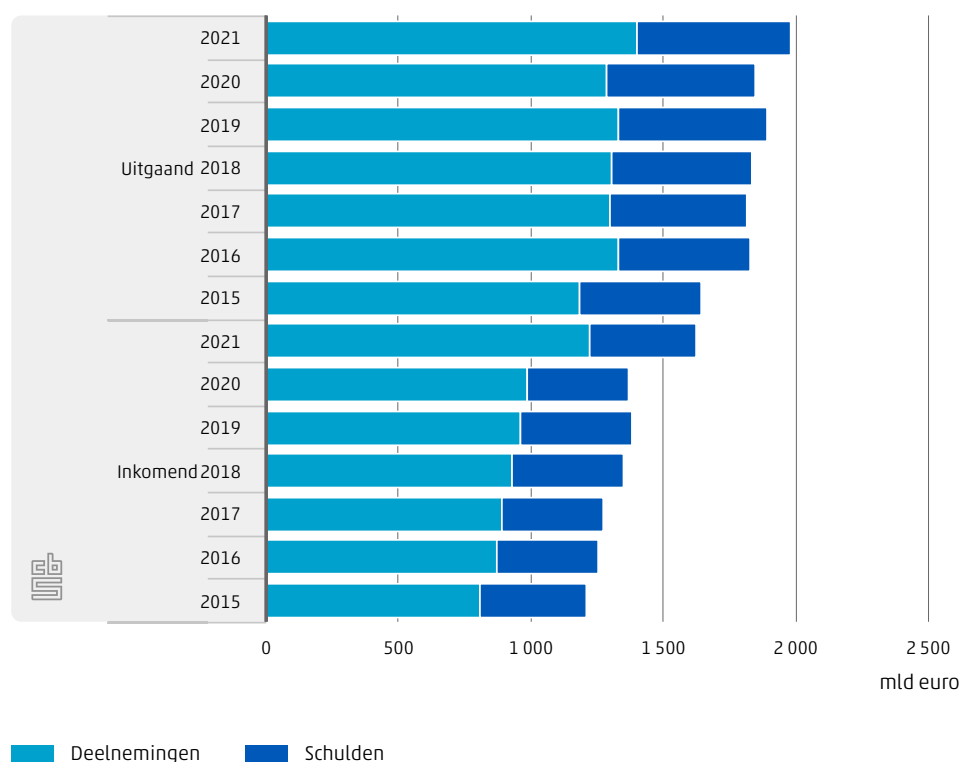
Mede dankzij de verhuizing van het hoofdkantoor van Shell klimt het Verenigd Koninkrijk naar de 2^e plaats van inkomende investeringspartners. De verhuizing van Shell van Nederland naar het Verenigd Koninkrijk per 31 december 2021 zorgt voor een toename van de inkomende investeringen in Nederland. Dit komt doordat de nog in Nederland gevestigde bedrijfsonderdelen nu een buitenlandse eigenaar hebben. Op het moment van verhuizen bedroeg de beurswaarde van de toen nog Royal Dutch Shell geheten entiteit ongeveer 150 miljard euro. In 2020 verhuisde met Unilever ook al een (voorheen) Nederlandse multinational naar het Verenigd Koninkrijk.

Sterke toename aandeel kapitaaldeelnemingen

Om een indicatie van structurele investeringsactiviteit te krijgen kan worden gekeken naar het aandeel van kapitaaldeelnemingen in de investeringspositie. Een investeringspositie kan opgesplitst worden in kapitaaldeelnemingen (inclusief herinvesteringen) en onderlinge schulden. Kapitaaldeelnemingen zijn een goede graadmeter voor nieuwe investeringen, zoals bijvoorbeeld oprichtingen, fusies en overnames. Schuldstromen zijn vaak gedreven door fiscale doelen of de korte termijn financieringsbehoefte van multinationals en zijn een minder goede graadmeter voor de bijdrage van directe investeringen aan economische groei (Hemmerlé, 2021).

In 2021 zijn de kapitaaldeelnemingen aan de ontvangstenkant toegenomen tot ruim boven het niveau van voor de coronacrisis, zie figuur 8.2.4. Kapitaaldeelnemingen zijn over het algemeen minder volatiel dan leningen en een betere indicator voor structurele directe investeringsposities. De forse stijging van de deelnemingen is mede te danken aan de verhuizing van het hoofdkantoor van Shell naar het Verenigd Koninkrijk. De schuldpositie is licht hoger dan voor de coronacrisis. Ook aan de uitgavenkant is de grotere investeringspositie voornamelijk toe te schrijven aan toegenomen kapitaaldeelnemingen.

8.2.4 Investeringspositie Nederland, exclusief BFI's en holdings, naar instrument

Bron: DNB

8.3 Multinationals in Nederland

In deze paragraaf wordt ingezoomd op multinationals in Nederland; de grote actoren achter de internationale investeringsstromen en internationale handel. Hoeveel multinationals telt het Nederlandse bedrijfsleven? Hoeveel staan er onder buitenlandse zeggenschap? Hoe belangrijk zijn deze bedrijven voor de werkgelegenheid in het Nederlandse bedrijfsleven en de internationale goederen- en dienstenhandel? Deze en andere vragen worden beantwoord aan de hand van *Inward en Outward Foreign Affiliates Statistics* voor de periode 2010–2020.

Een multinational is een onderneming die de uiteindelijke zeggenschap heeft over bedrijven in twee of meer landen. Het belang van multinationals voor de Nederlandse economie is groot, onder andere op het gebied van de totale toegevoegde waarde en de werkgelegenheid. Ook dragen multinationals relatief veel bij aan technologische innovaties (CBS, 2018a). Tenslotte zijn multinationals belangrijke toegangspoorten tot internationale markten en verbinden zij de binnenlandse waardeketen met de wereldwijde waardeketen (Cadestin et al., 2019; CBS, 2018b). In een globaliserende en digitale wereld is Nederland, als handelsland bij uitstek, relatief afhankelijk van de internationale economie en multinationals voor haar welvaart.

In 10 jaar tijd vonden 23 procent meer multinationals de weg naar ons land

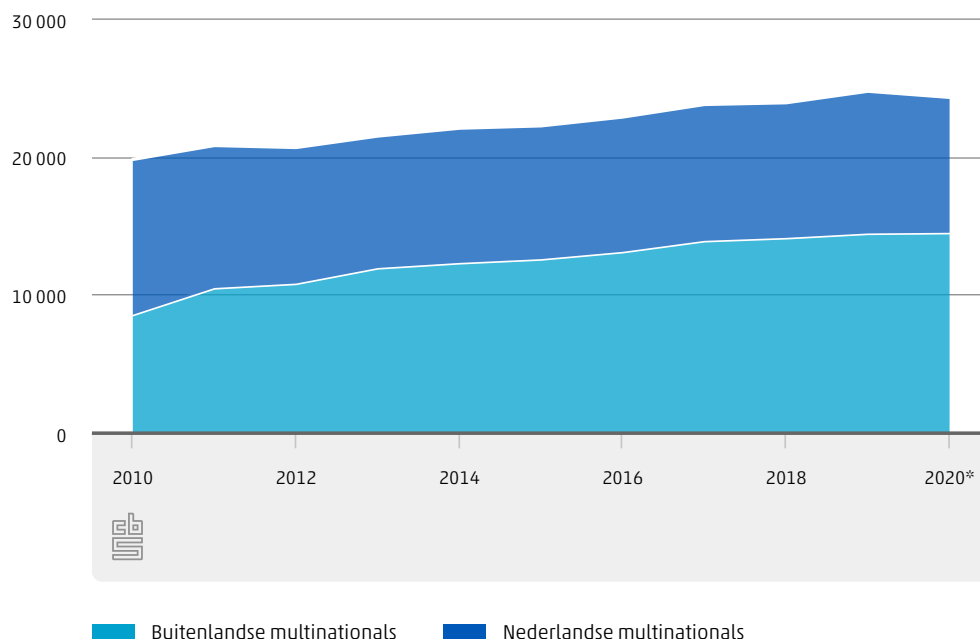
Allereerst brengen we de ontwikkeling van het aantal multinationals in kaart voor de periode 2010–2020, zie figuur 8.3.1. Ten opzichte van 2010 is het aantal multinationals met bijna 23 procent gegroeid. Zo waren er in 2020 24 345 multinationals actief in het Nederlandse bedrijfsleven. Dit komt neer op ongeveer 1,8 procent van het totale Nederlandse bedrijfsleven. Ondanks dat het aantal multinationals groeit, blijft het aandeel in het bedrijfsleven van jaar tot jaar vrijwel gelijk. Dat komt doordat het aantal niet-multinationals (vooral zelfstandig ondernemers en zzp-ers) ook is gegroeid. Deze groep bedrijven en eenpitters groeide met 44 procent in de periode 2010–2020.

Recordaantal buitenlandse multinationals koos voor Nederland

Het CBS maakt een onderscheid tussen Nederlandse en buitenlandse multinationals. De eerste groep omvat bedrijven onder (ultieme) Nederlandse zeggenschap met dochters (meerderheidsdeelnemingen) in het buitenland. De tweede groep bestaat uit in Nederland gevestigde buitenlandse dochterondernemingen, waarover de uiteindelijke zeggenschap in het buitenland ligt. Nederland staat in internationaal uitdagende tijden nog steeds goed op de kaart bij buitenlandse bedrijven: bijna 60 procent van de multinationals in 2020 stond onder buitenlandse zeggenschap (zie figuur 8.3.1). Buitenlandse multinationals zijn goed voor een aanzienlijk deel van de productie, innovatie-uitgaven en internationale handel van Nederland (CBS, 2018). Het valt op dat de toename in het aantal multinationals in de periode 2010–2020 vooral wordt veroorzaakt door de grote stijging van het aantal buitenlandse multinationals (deze groei was bijna 70 procent). Het aantal buitenlandse multinationals was in 2020 daarmee nog nooit zo groot, terwijl het aantal Nederlandse

multinationals in 2020 licht daalde. Het aantal Nederlandse multinationals liet tussen 2010 en 2020 een daling zien van ongeveer 13 procent.⁵⁾

8.3.1 Multinationals in Nederlandse bedrijfsleven

Er zijn verschillende redenen waarom buitenlandse bedrijven zich in Nederland willen vestigen. Zo heeft Nederland een erg gunstige ligging in Europa, een sterk ontwikkelde logistieke en data-infrastructuur, een relatief hoogopgeleide bevolking en een gunstig fiscaal vestigingsklimaat. Ook de Brexit is een mogelijke verklaring voor de verdere toename van het aantal bedrijven onder buitenlandse zeggenschap in ons land. Veel bedrijven in het Verenigd Koninkrijk ondervinden na de Brexit namelijk problemen door extra administratie, douane-procedures, btw-aangifte, langere levertijden en een vertraagd bereik van de Europese afzetmarkt. Een vestiging openen in de EU, bijvoorbeeld in Nederland, is een manier om de nieuwe muur van bureaucratie deels te ontlopen, vanwege noodzakelijke EU-vergunningen of het kunnen blijven aantrekken van Europees talent (zie bijvoorbeeld Rijksoverheid, 2020). Sinds het Brexit-referendum in 2016 hebben bijna 220 Britse bedrijven voor ons land gekozen (Rijksoverheid, 2021).

2,3 miljoen mensen werkzaam bij
multinationals in Nederland in 2020

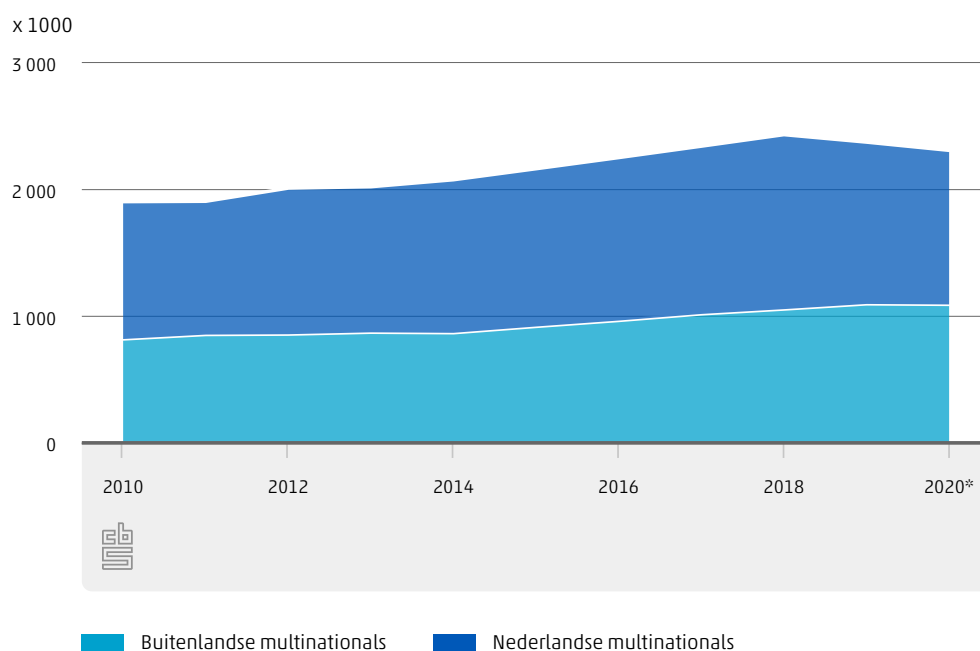

⁵⁾ Ten opzichte van eerdere edities van de publicatie Nederland Handelsland is het totaal aantal Nederlandse multinationals in elk jaar ongeveer 20 procent lager dan eerder gerapporteerd. Dit komt doordat het CBS dit jaar een nieuwe methode gebruikt die het toelaat deze afbakening preciezer uit te voeren.

Bijna 4 op de 10 werkzame personen werkt bij een multinational

In 2020 was ongeveer 37 procent van de werkzame personen in het Nederlandse bedrijfsleven, ofwel 2,3 miljoen mensen, in dienst van een multinationale onderneming. Dit aandeel is in de periode 2010–2020 vrijwel gelijk gebleven. Kijken we naar absolute aantallen, dan komt naar voren dat het aantal werknemers bij multinationals met 405 duizend is toegenomen ten opzichte van 2010. Uit figuur 8.3.2 blijkt dat deze toename zich grotendeels voordeed bij buitenlandse multinationals.

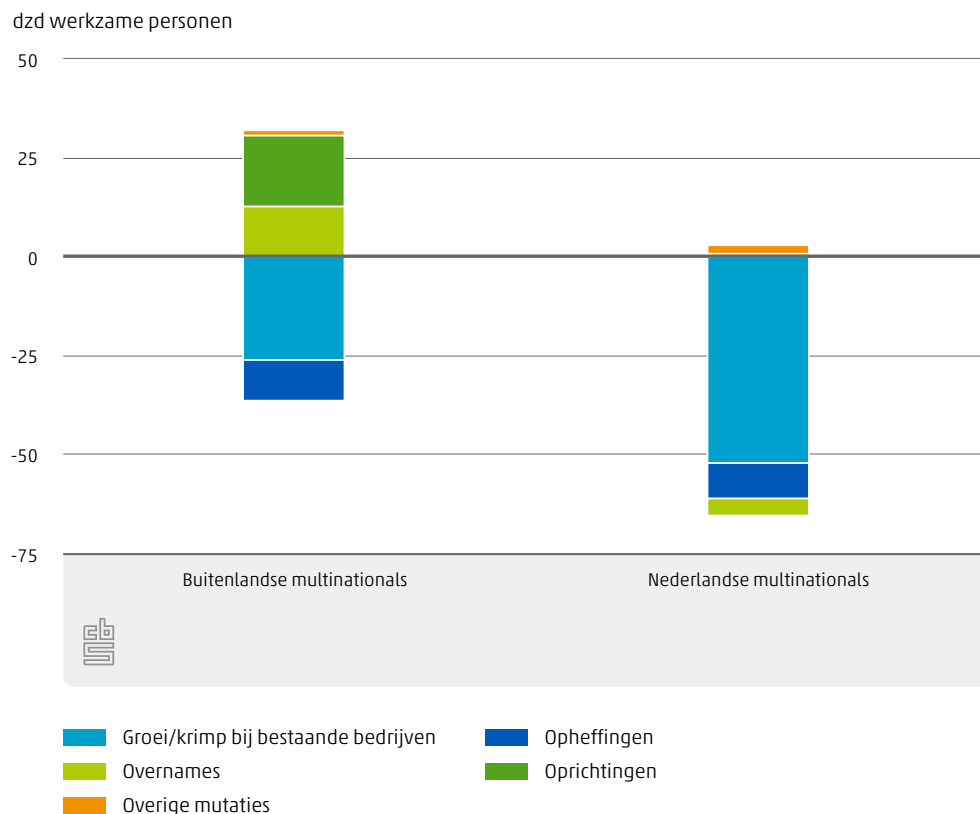
8.3.2 Aantal werknemers bij multinationals in het Nederlandse bedrijfsleven

Krimp in werkgelegenheid vooral bij bestaande bedrijven

In 2020 was een afname te zien in de werkgelegenheid binnen Nederlandse multinationals, zie figuur 8.3.3 voor een decompositie van de krimp. De grootste daling deed zich voor in de bedrijfstakken horeca, de verhuur en handel van onroerend goed, en in de verhuur en overige zakelijke diensten (bijv. schoonmaakbedrijven, arbeidsbemiddelaars of reisbureaus); bedrijfstakken die relatief sterk te lijden hadden onder de coronacrisis. Het overgrote deel van de afname in werkgelegenheid bij Nederlandse multinationals was autonome krimp (intensieve marge), ofwel krimp in het personeelsbestand van bestaande bedrijven, en in mindere mate door overname door een buitenlands bedrijf of door een opheffing (extensieve marge). Buitenlandse multinationals kenden een kleinere daling in het aantal werkzame personen in 2020. Hier daalde het aantal werkzame personen door autonome krimp en bedrijfsopheffingen, maar dit werd voor een groot deel gecompenseerd door een groei in werkgelegenheid bij nieuw opgerichte buitenlandse multinationals en overnames van Nederlandse bedrijven door buitenlandse bedrijven.

8.3.3 Decompositie krimp werkgelegenheid bij multinationals, 2020* t.o.v. 2019*

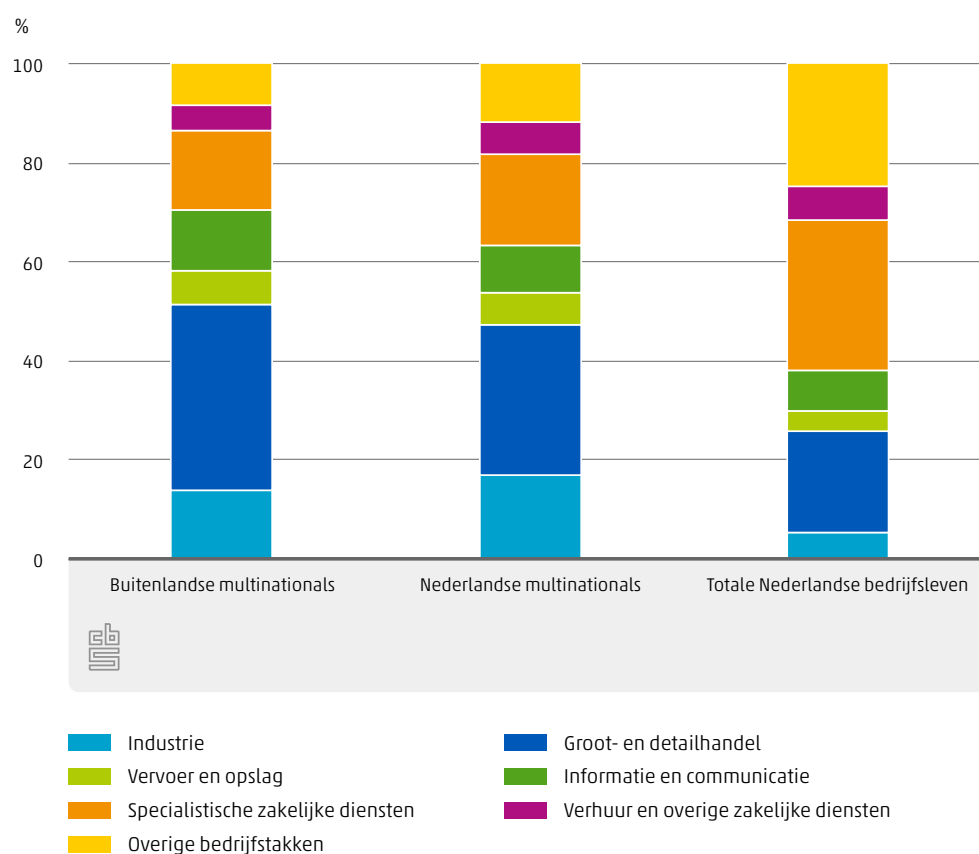
Bij alle Nederlandse multinationals samen werkten in 2020 circa 124 duizend personen méér (afgerond 1,2 miljoen) dan bij de groep van buitenlandse multinationals (1,1 miljoen). Kijken we naar het gemiddeld aantal werkzame personen per soort bedrijf, dan blijkt dat de doorsnee Nederlandse multinational circa 18 mensen in dienst had, en gemiddeld 122 werkzame personen. De mediane buitenlandse multinational had 7 mensen in dienst, en het gemiddelde lag op 74 werkzame personen. Bij niet-multinationals werkten gemiddeld 3 werkzame personen per bedrijf in 2020 en was de mediaan 1. Dat toont aan dat de gemiddelde werkgelegenheid bij multinationals zo hoog uitvalt door een aantal hele grote werkgevers die het gemiddelde naar boven trekken. De doorsnee multinational is qua werkgelegenheid bescheidener in omvang.

In welke bedrijfstakken zijn multinationals vooral actief?

Het grootste aandeel van de multinationals in Nederland is actief in de groot- en detailhandel, gevolgd door de specialistische zakelijke dienstverlening en de industrie. In figuur 8.3.4 is te zien dat de verdeling van multinationals naar bedrijfstak sterk verschilt van het totale Nederlandse bedrijfsleven (multinationals plus niet-multinationals). Zo maakt ongeveer 30 procent van de bedrijven in het totale Nederlandse bedrijfsleven deel uit van de sector specialistische zakelijke dienstverlening, tegen respectievelijk 16 en 19 procent van de buitenlandse en Nederlandse multinationals.

Veel buitenlandse multinationals zijn actief in de groot- en detailhandel (zie figuur 8.3.4): 38 procent van de buitenlandse multinationals versus 30 procent van de Nederlandse multinationals behoort hiertoe. In het totale Nederlandse bedrijfsleven is dit ongeveer een vijfde van alle bedrijven. De reden dat buitenlandse multinationals relatief actiever in deze sector zijn, is dat Nederland relatief veel groothandelaren kent met een buitenlands moederbedrijf of een buitenlands dochterbedrijf. Dit heeft te maken met de aard van de activiteiten die groot- en detailhandelaren in Nederland ontplooiën. Deze bedrijven vormen een onmisbare schakel tussen binnenlandse en buitenlandse leveranciers en afnemers, leveren ondersteunende diensten en verbinden zodoende vele sectoren in binnen- en buitenland. Daarbij is de groothandel bij uitstek een bedrijfstak die andere bedrijfstakken in staat stelt hun goederen en diensten in het buitenland af te zetten, of uit het buitenland te betrekken (Wong, 2019; Notten & Wong, 2019). Daarnaast worden grote buitenlandse industriële bedrijven, denk bijvoorbeeld aan Japanse autofabrikanten die in Nederland een Europees logistiek centrum hebben, vaak als groothandel aangemerkt (Van den Berg & Mounir, 2019).

8.3.4 Verdeling bedrijven naar bedrijfstak, 2020*

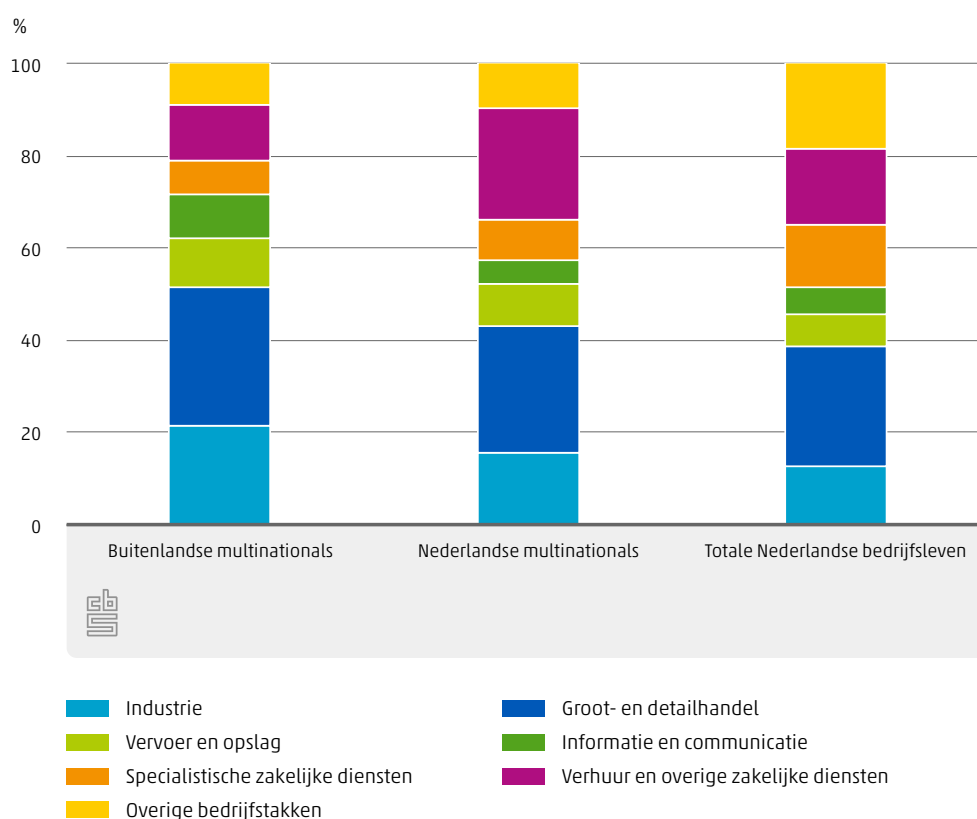

Multinationals in groot- en detailhandel bieden werk aan 663 duizend personen

Uit figuur 8.3.5 blijkt dat bedrijfstak groot- en detailhandel de grootste werkgever in het totale Nederlandse bedrijfsleven is. Dit geldt ook voor de werkgelegenheid bij multinationals. Ongeveer 30 procent van alle werkzame personen in loondienst bij buitenlandse multinationals was in 2020 actief in de groot- en detailhandel. Voor

Nederlandse multinationals was dit 28 procent. Met een aandeel van 22 procent is de industrie, binnen de groep buitenlandse multinationals, de tweede grootste werkgever. Voor werknemers van Nederlandse multinationals is dit de bedrijfstak verhuur en overige zakelijke diensten: bijna een kwart is werkzaam in deze bedrijfstak, waartoe uitzendbureaus en arbeidsbemiddelaars behoren. Kijken we door de jaren heen, dan blijkt dat de grootste toename in het aantal werkzame personen binnen de groep buitenlandse multinationals zich voordoet bij de bedrijfstak informatie en communicatie. Interessant is dat ondanks dat de specialistische zakelijke diensten in 2020 een van de grotere sectoren was qua aantal multinationals, er relatief weinig werkzame personen in loondienst waren: 7 procent van de werknemers bij buitenlandse multinationals en 9 procent van de werknemers van Nederlandse multinationals.

8.3.5 Verdeling werkgelegenheid per type bedrijf, naar bedrijfstak, 2020*

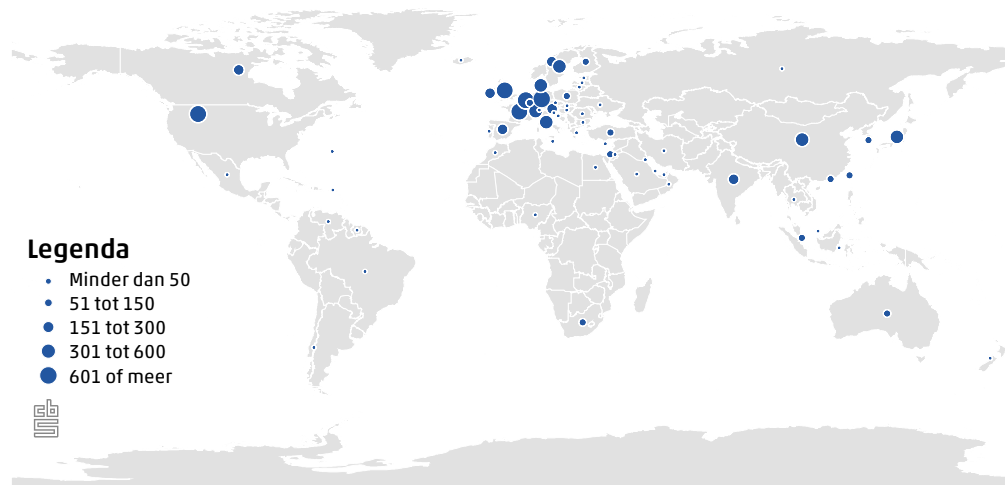

Bijna 2 900 Amerikaanse multinationals actief in Nederland

Door de tijd heen is er weinig veranderd in de top-10 herkomstlanden van buitenlandse multinationals. De meeste buitenlandse multinationals in het Nederlandse bedrijfsleven staan nog steeds onder Amerikaanse, Duitse, Britse, Belgische of Franse zeggenschap, zie figuur 8.3.6. Samen vormen deze vijf landen meer dan 65 procent van alle buitenlandse bedrijven in Nederland. Met circa 2 900 bedrijven onder Amerikaanse zeggenschap is de VS nog steeds onze belangrijkste investeringspartner als het gaat om het aantal multinationals dat actief is in Nederland. Dat komt neer op 21 procent van alle bedrijven onder buitenlandse zeggenschap. Duitsland volgde, met 2 200 bedrijven in Nederland, op ruime afstand. Ten opzichte van voorgaande jaren is er een stijging te zien in het aantal Britse bedrijven in

Nederland, mogelijk in aanloop naar de Brexit en zodoende een aanwezigheid in de Europese Unie zeker te stellen (NOS, 2021).

Herkomst buitenlandse multinationals in NL, 2020

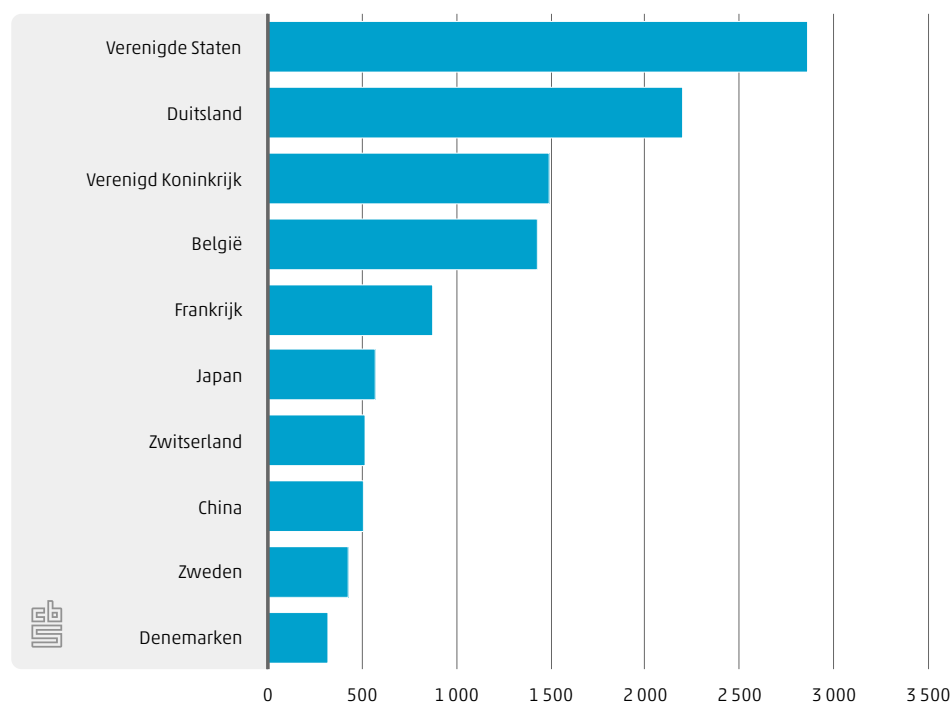

Deense multinationals kozen in 2020 vaker voor Nederland

In 2020 is, in plaats van Italië, Denemarken de top-10 herkomstlanden voor multinationals binnengekomen, zie figuur 8.3.6. Omdat Denemarken geen al te groot land is, is voor veel bedrijven een stap over de grens een logische stap tot schaalvergroting en expansie. Het aantal Chinese multinationals in Nederland nam in 2020 ten opzichte van 2018 met 45 bedrijven af, terwijl het aantal bedrijven met een Zwitsers moederbedrijf juist toenam. Daardoor wisselden beide landen van plaats in de top-10.⁶⁾

⁶⁾ Deze vergelijking is gebaseerd op 2018 en niet 2019 in verband met een nog niet verwerkte methodebreuk in verslagjaar 2019.

8.3.6 Aantal buitenlandse multinationals in Nederland, naar top-10 herkomstlanden in 2020*

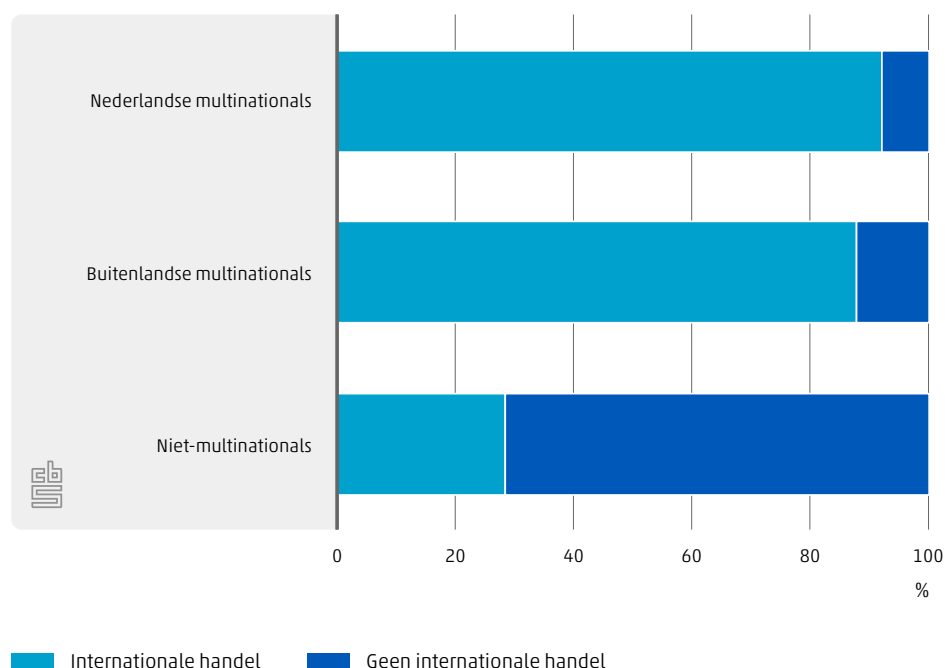

In 2020 werkten zo'n 236 duizend mensen voor bedrijven waarvan het moederbedrijf in een van onze buurlanden gevestigd is. Duitse en Belgische multinationals boden in 2020 respectievelijk 10 duizend (+6 procent) en 23 duizend (+59 procent) extra mensen werk in vergelijking met 2018. De Verenigde Staten waren in 2020, net zoals in 2018, de grootste buitenlandse werkgever in het Nederlandse bedrijfsleven. Er werden in 2020 zo'n 10 duizend banen minder aangeboden door Britse multinationals in vergelijking met 2018.

9 op de 10 multinationals actief op internationale markt(en)

De twee groepen multinationals versus niet-multinationals verschillen in de mate waarin ze al dan niet internationaal handelen, zie figuur 8.3.7. Waar bij niet-multinationals in 2020 29 procent zakendeed met het buitenland, was dit respectievelijk 88 en 92 procent bij Nederlandse en buitenlandse multinationals. Multinationals hebben per definitie een internationale connectie, namelijk een moeder of dochter, die hen meer kennis over en contacten in buitenlandse markten verschaft dan niet-multinationals. Multinationals in de bedrijfstak industrie importeren/exporteren bovengemiddeld vaak goederen en/of diensten: slechts 4 procent van de industriële multinationals handelde in 2020 niet buiten de Nederlandse grenzen.

8.3.7 Multinationalstatus en handel, 2020*

Ruim twee derde van de multinationals exporteert én importeert

In hoofdstuk 5 van deze publicatie hebben we de groep internationaal handelende bedrijven onderverdeeld in bedrijven die uitsluitend importeren, uitsluitend exporteren en two-way traders zijn (bedrijven die importeren én exporteren).⁷⁾ Als we kijken naar multinationals, zien we dat 68 procent zowel exporteert als importeert. In de bedrijfstakken industrie en groot- en detailhandel is het aandeel two-way multinationale handelaren bovengemiddeld hoog. Zo blijkt dat 86 procent van de industriële multinationals zowel goederen en/of diensten importeert als exporteert. Voor multinationale groot- en detailhandelaars is dat 77 procent. Voor de multinationals actief in de bedrijfstak specialistische zakelijke dienstverlening kunnen we ruim de helft classificeren als een two-way trader.

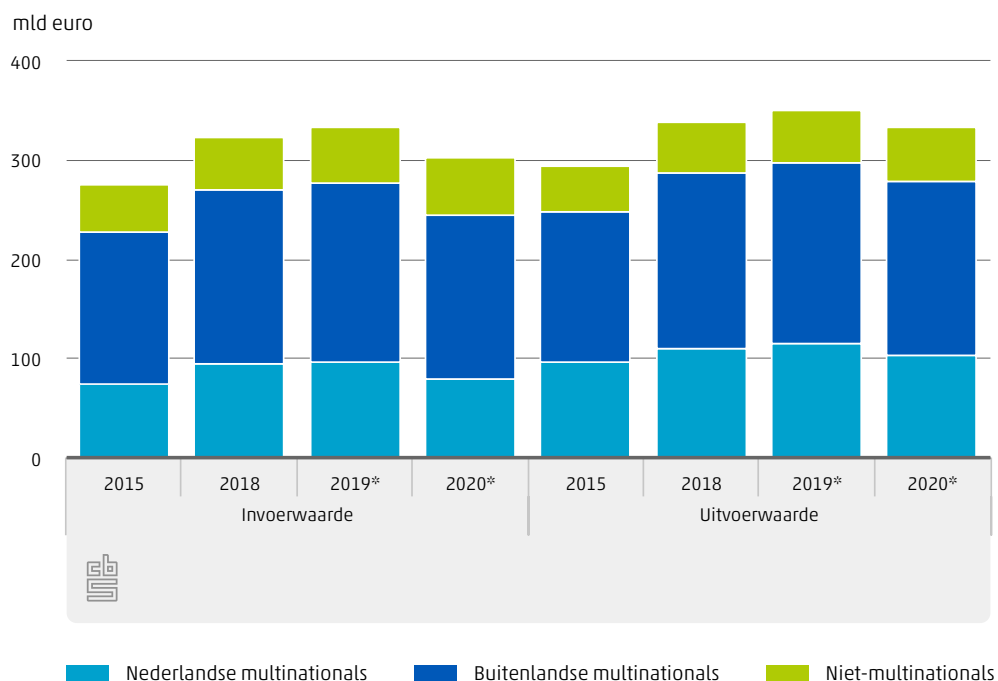
Ruim 80 procent goederenimport door multinationals

Multinationals nemen een groot deel van de internationale goederen- en dienstenhandel van het Nederlandse bedrijfsleven voor hun rekening. Figuur 8.3.8 laat zien dat tussen de 80 en 85 procent van de in- en uitvoerwaarde van goederen voor rekening komt van multinationals en de resterende 15 tot 20 procent voor rekening van niet-multinationals. In 2020 is het aandeel van multinationals in de invoerwaarde licht gedaald, naar 81 procent, wat afgerond neerkomt op 245 miljard euro. In 2018 was dit aandeel nog 84 procent. Buitenlandse multinationals spelen de grootste rol in de import. In 2020 importeerden buitenlandse multinationals goederen ter waarde van 164,5 miljard euro; ruim twee derde van alle import van multinationals. Nederlandse multinationals vertoonden de grootste

⁷⁾ Bij de typering van de internationale handelaren is er geen ondergrens gehanteerd om te filteren voor kleine handelaren. Importeurs (exporteurs) handelen in goederen en/of diensten; een two-way trader heeft zowel import als export van goederen en/of diensten.

krimp in import ten opzichte van 2019, namelijk -16,7 miljard euro (-17 procent), tegen -14,8 miljard euro (-8 procent) bij buitenlandse multinationals. De invoerwaarde van niet-multinationals groeide licht in 2020.

8.3.8 Rol van multinationals in Nederlandse goederenhandel

2/3 krimp goederenuitvoer door bedrijfsleven voor rekening van Nederlandse multinationals

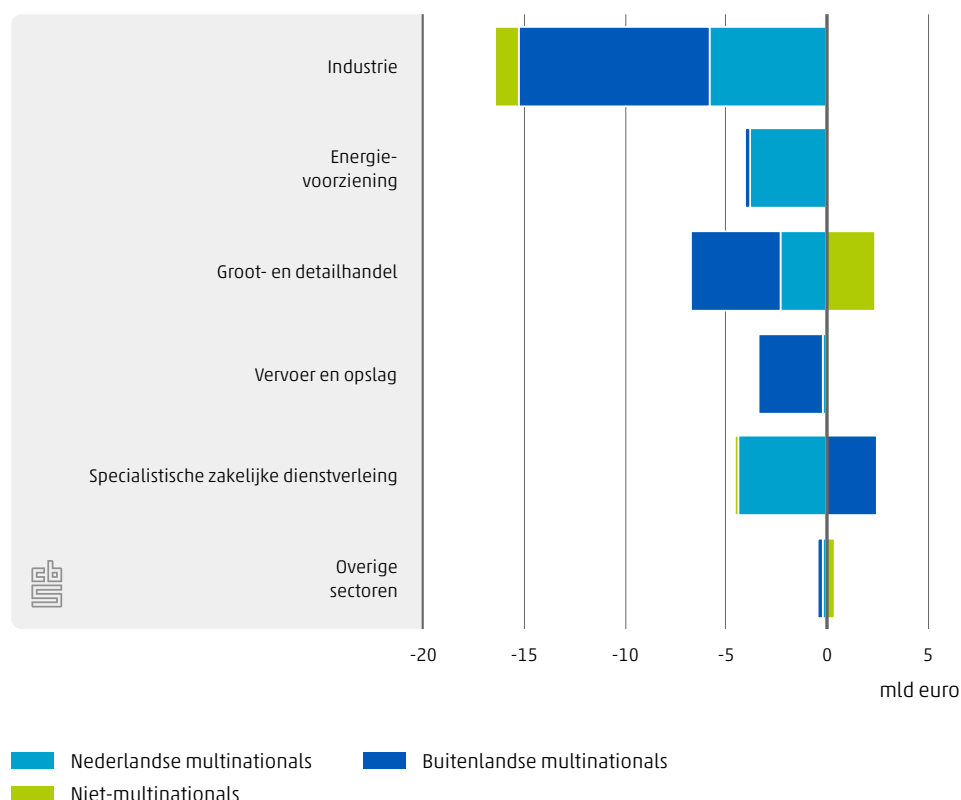

Krimp in invoerwaarde Nederlandse multinationals voor alle bedrijfstakken

Figuur 8.3.9 laat zien waar de krimp of groei in de invoerwaarde van goederen door het Nederlandse bedrijfsleven in 2020 vandaan komt. Zo is te zien dat de krimp in de invoerwaarde van buitenlandse multinationals voornamelijk voor rekening komt van de buitenlandse multinationals in de industrie (-9,4 miljard euro), en dan met name doordat buitenlandse bedrijven in de aardolie en chemische industrie, de auto- en aanhangwagenindustrie en reparatie en installatie van machines minder invoerden. Ook buitenlandse multinationals in de bedrijfstak groot- en detailhandel importeerden fors minder (-4,6 miljard euro); deze importkrimp was redelijk verdeeld over de groot- en detailhandel en autohandel (waartoe veel grote buitenlandse autoproducenten behoren). En ook buitenlandse bedrijven in het vervoer en opslag importeerden in 2020 fors minder dan een jaar eerder (-3,2 miljard euro). Buitenlandse multinationals in de specialistische

zakelijke dienstverlening wisten wel nog een invoergroei te realiseren in 2020 ten opzichte van 2019 (+2,5 miljard euro). De goedereninvoer van Nederlandse multinationals vertoonde in 2020 over de hele linie krimp; maar met name in de industrie (vooral de aardolie-industrie), specialistische zakelijke dienstverlening, energievoorziening en groot- en detailhandel (vooral de groothandel). De invoergroei bij niet-multinationals concentreert zich met name in de bedrijfstak groot- en detailhandel (met name groothandel).

8.3.9 Ontwikkeling importwaarde goederen naar type bedrijf, 2020* t.o.v. 2019*

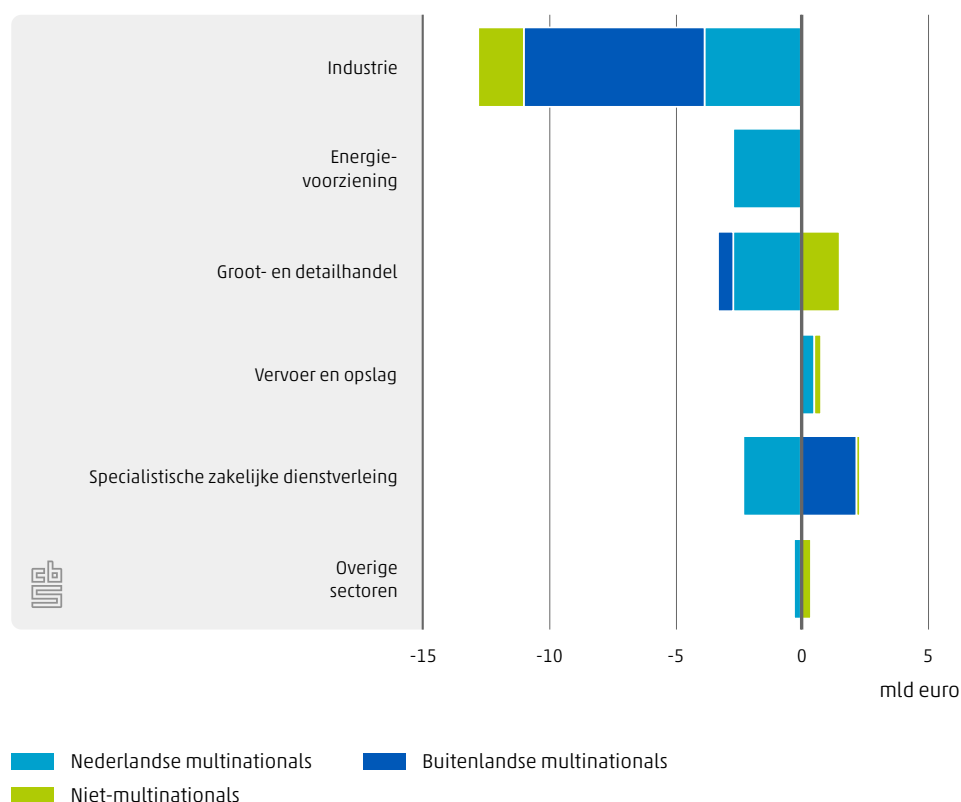
84 procent uitvoerwaarde door multinationals

De uitvoerwaarde van goederen vertoonde een vergelijkbaar patroon als de invoer, zoals figuur 8.3.8 liet zien. Buitenlandse multinationals zijn al jaren goed voor iets meer dan de helft van de goederenuitvoer. Zij leverden in 2020 circa 5,7 miljard euro uitvoerwaarde in (-3 procent) ten opzichte van een jaar eerder. Nederlandse multinationals zagen hun uitvoerwaarde dalen van 115,9 miljard euro in 2019 naar 104,5 miljard euro in 2020 (-10 procent). Niet-multinationals nemen circa 15-16 procent van de totale goederenuitvoer van het bedrijfsleven voor hun rekening, en zagen deze uitvoer licht groeien in 2020 ten opzichte van 2019; een plus van 300 miljoen euro. In totaal daalde de goederenuitvoer van het bedrijfsleven met 17 miljard (-15 procent).

Grootste krimp uitvoerwaarde in de industrie

Figuur 8.3.10 laat zien waar de krimp en groei in de goederenuitvoer tussen 2019 en 2020 vandaan komt. Veruit de grootste exportkrimp deed zich voor bij bedrijven in de industrie, zij voerden namelijk 12,8 miljard euro minder uit ten opzichte van 2019. Hiervan komt 7,2 miljard voor rekening van een krimp in de goederenuitvoer van buitenlandse multinationals (met name in de chemische en machine-industrie, de auto- en aanhangwagenindustrie, overige transportmiddelenindustrie en basismetaal). Ook Nederlandse multinationals leverden in 2020 3,8 miljard euro export in. Hier zat het zwaartepunt in de aardolie-industrie. De daling in de export door de bedrijfstak energievoorziening komt vrijwel volledig op conto van Nederlandse multinationals. Net als bij de invoer, concentreert de groei van de uitvoer van niet-multinationals zich in de bedrijfstak groot- en detailhandel. Opvallend is de tegengestelde ontwikkeling van de goederenuitvoer door bedrijven in de specialistische zakelijke dienstverlening. Hier lieten buitenlandse multinationals een kleine exportgroei zien, en Nederlandse multinationals juist een kleine krimp.

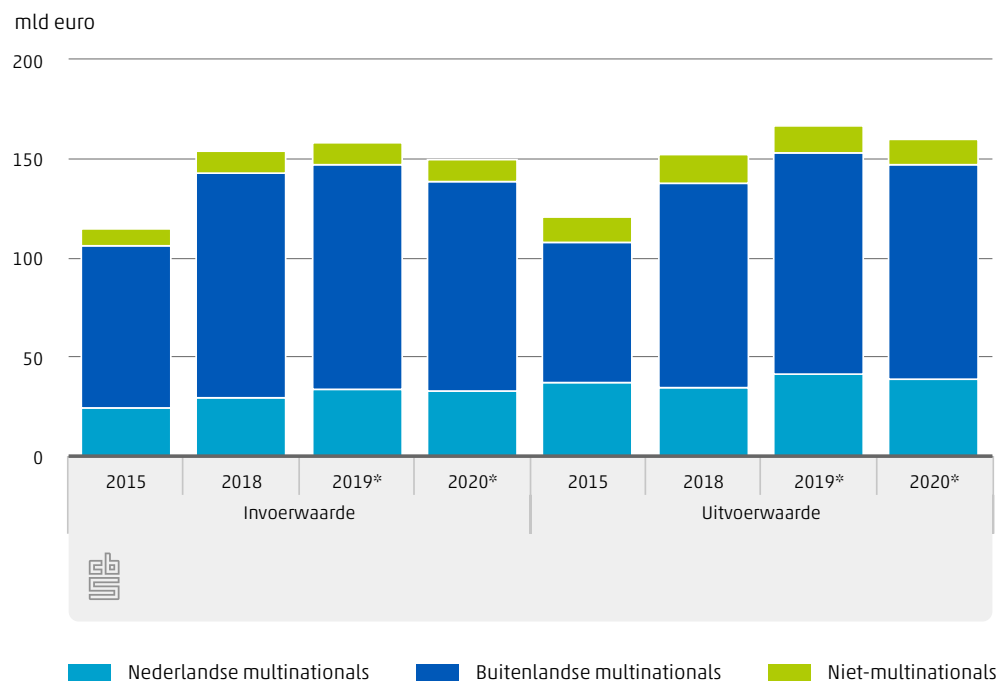
8.3.10 Ontwikkeling exportwaarde goederen naar type bedrijf, 2020* t.o.v. 2019*

Daling diensteninvoer bedrijfsleven voor 85 procent voor rekening van buitenlandse multinationals

In de in- en uitvoer van diensten door het bedrijfsleven⁸⁾ spelen multinationals een nog grotere rol dan in de goederenhandel, zie figuur 8.3.11. Gemiddeld ruim 90 procent van zowel de diensteninvoer als -uitvoer komt de laatste jaren voor rekening van multinationals, waarin wederom buitenlandse multinationals de hoofdrol spelen. Met 106,2 miljard euro importeerden buitenlandse multinationals de meeste diensten in 2020, gevolgd door 32,9 miljard euro diensteninvoer door Nederlandse multinationals en 10,3 miljard euro import door niet-multinationals. Buitenlandse multinationals leverden in dat jaar ook de meeste invoer in (-7,5 miljard euro), Nederlandse en niet-multinationals elk minder dan een miljard. Daarmee komt circa 85 procent van de daling in de invoer van diensten op conto van buitenlandse multinationals.

8.3.11 Rol van multinationals in Nederlandse dienstenhandel

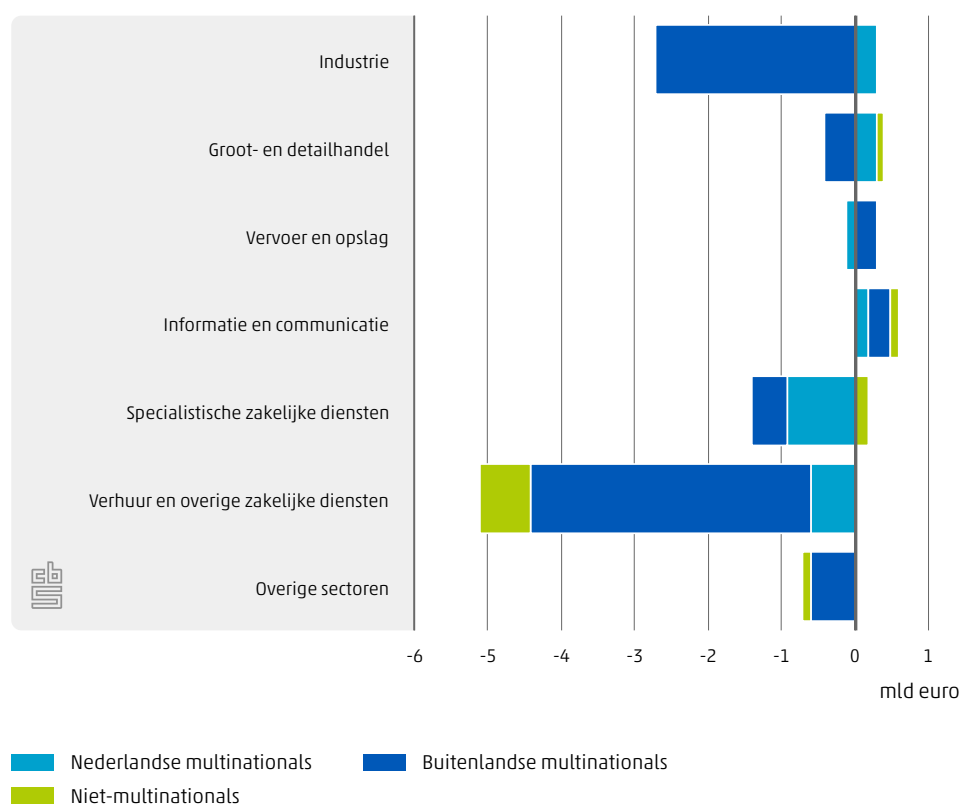
Krimp in diensteninvoer vooral bij bedrijven in de verhuur en zakelijke dienstverlening

De krimp in de invoerwaarde van diensten van buitenlandse multinationals komt met name voor rekening van bedrijven in de bedrijfstak verhuur en overige zakelijke diensten, gevolgd door buitenlandse bedrijven in de industrie, zoals figuur 8.3.12 laat zien. Tot de eerstgenoemde bedrijfstak behoren bedrijven actief in de arbeidsbemiddeling zoals uitzendbureaus, leasebedrijven en bedrijven in de reisbemiddeling, schoonmaak en facilitymanagement. Mogelijk dat de coronacrisis vooral voor deze bedrijven een negatieve uitwerking had op de dienstenimport. Nederlandse multinationals in de specialistische zakelijke dienstverlening en verhuur en overige zakelijke diensten vertoonden de grootste

⁸⁾ Hier gaat het om de in- en uitvoer van diensten door het Nederlandse bedrijfsleven. Dit is exclusief diensten als reisverkeer (want dat betreft personen), en diensten verstrekt of verworven door bedrijven in de financiële sector, door de overheid, zorg, het onderwijs en de landbouw.

invoerdaling van deze groep bedrijven. Tot die eerste bedrijfstak behoren onder andere bedrijven in de rechtskundige dienstverlening, architecten en ingenieurs, holdings en managementadviesbureaus, reclame en marketingonderzoek, en industrieel ontwerp. Deze daling hangt mogelijk ook samen met herstructureringen die grote multinationals hebben doorgevoerd, anticiperend op wijzigingen in fiscale regelgeving omtrent rentes en royalty's (Poulissen et al., 2022). Zie ook het leeskader 'Herstructurering geld- en dienstenstromen van multinationals' in hoofdstuk 4 van deze publicatie.

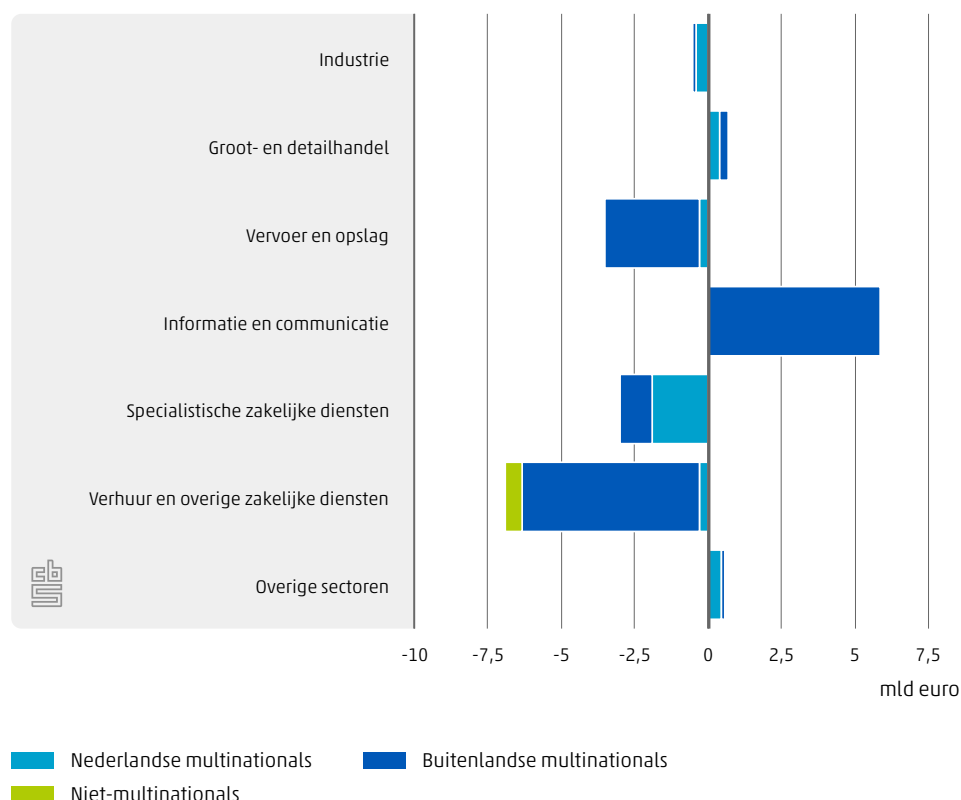
8.3.12 Ontwikkeling importwaarde diensten naar type bedrijf, 2020* t.o.v. 2019*

Grootste afname dienstenexport bij buitenlandse multinationals

Ook bij de uitvoer van diensten waren buitenlandse multinationals verantwoordelijk voor de grootste afname in 2020 (zie figuur 8.3.13). Circa 4,1 miljard van de 6,7 miljard euro afname in dienstenexport kwam voor rekening van buitenlandse multinationals. Niettemin neemt deze groep bedrijven nog steeds de bulk van de exportwaarde voor zijn rekening. In 2020 ging het om 107,8 miljard euro; circa twee derde van de totale dienstenexport van het bedrijfsleven. De krimp in de uitvoer van diensten van buitenlandse multinationals concentreert zich in de verhuur en overige zakelijke diensten, en in het vervoer en opslag. Deze krimp wordt nog verzacht door een groei in de uitvoer van diensten in de informatie en communicatiesector. Hiertoe behoren bedrijven die bijvoorbeeld online betalingsverkeer mogelijk maken, en geprofiteerd hebben in de flinke opmars van online shoppen tijdens de coronacrisis.

8.3.13 Ontwikkeling exportwaarde diensten naar type bedrijf, 2020* t.o.v. 2019*

8.4 Activiteiten van Nederlandse multinationals in het buitenland

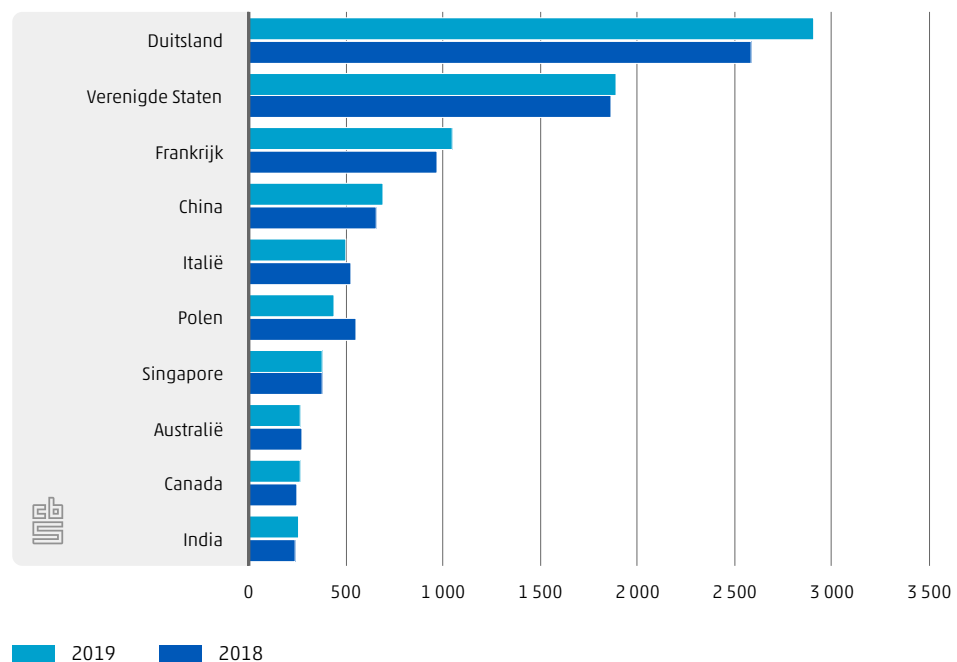
In deze paragraaf komt aan bod in welke landen Nederlandse multinationals vooral actief zijn, gemeten aan de hand van het aantal dochterondernemingen en hoeveel werkgelegenheid zij in het buitenland creëren. Daar waar mogelijk is een trend beschreven. De achtergrondinformatie en cijfers die in dit hoofdstuk zijn beschreven, zijn te vinden in de tabellenset van hoofdstuk 8, te vinden op de [landingspagina](#) van deze publicatie.

Aantal Nederlandse dochterondernemingen in buitenland veelal toegenomen

Ook in 2019 hadden Nederlandse bedrijven het vaakst dochterondernemingen in Duitsland, zoals blijkt uit figuur 8.4.1. Zo waren er in 2019 ruim 2 900 Nederlandse dochterondernemingen actief in Duitsland. Ten opzichte van 2018 groeide het aantal Nederlandse dochterondernemingen in Duitsland fors, namelijk met circa 330 stuks. Ook in de Verenigde Staten zijn Nederlandse multinationals, met 1 900 dochterondernemingen, goed vertegenwoordigd. Frankrijk completeert de top-3, met ruim duizend Nederlandse dochterbedrijven, ruim 75 meer dan in 2018. Ook in China groeide het aantal Nederlandse dochters, van 660 in 2018 naar 695 in 2019. In Italië en Polen nam het aantal Nederlandse dochterondernemingen met respectievelijk 25 en 115 stuks af. Cijfers

over het aantal Nederlandse ondernemingen in het Verenigd Koninkrijk – het derde land van bestemming in 2017 – ontbreken voor 2018 en 2019.

8.4.1 Aantal buitenlandse dochterondernemingen onder Nederlandse zeggenschap ¹⁾

Bron: CBS, Eurostat

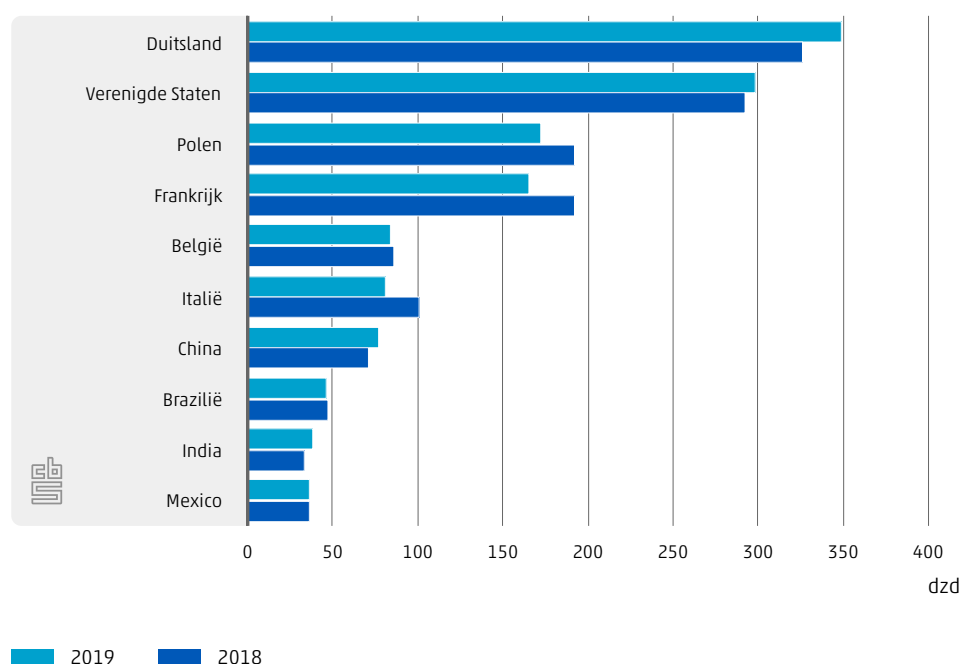
¹⁾ In de cijfers van Duitsland, Italië en Polen is er vanaf 2018 een trendbreuk in het aantal Nederlandse dochterondernemingen. Daardoor zijn de cijfers wel met 2019 te vergelijken, maar minder goed met voorgaande jaren.

6 procent meer werkzame personen bij Nederlandse dochterondernemingen in Duitsland

In 2019 waren er bijna 350 duizend werkzame personen bij Nederlandse dochterondernemingen in Duitsland, zie figuur 8.4.2. Dat is een groei van ruim 6 procent ten opzichte van 2018. Net als in 2018 waren Nederlandse multinationals in Duitsland in 2019 de grootste werkgevers van de Nederlandse multinationals in het buitenland, al was het aantal werkzame personen in 2017 nog groter. In dat jaar waren iets minder dan 360 duizend Duitsers werkzaam voor bedrijven die onder Nederlandse zeggenschap stonden.

Na Duitsland zijn in de Verenigde Staten de meeste personen werkzaam voor Nederlandse dochterondernemingen, namelijk bijna 300 duizend in 2019. Dat is een groei van 2 procent ten opzichte van 2018, toen er nog 293 duizend mensen in de VS werkzaam waren voor een Nederlands bedrijf. Een grote daling is te zien in de werkgelegenheid bij Nederlandse ondernemingen in Polen (-10 procent), Frankrijk (-14 procent) en Italië (-20 procent). Ook in België en Brazilië daalde het aantal werkzame personen bij bedrijven onder Nederlandse zeggenschap. In China groeide dit aantal met 8 procent. Buiten de top-10 was in 2019 regelmatig een krimp te zien in de werkgelegenheid bij Nederlandse bedrijven (Australië, Canada, Marokko, Tunesië) of geen groei.

8.4.2 Aantal werkzame personen bij Nederlandse multinationals in het buitenland ¹⁾

8.5 Literatuur

Berg, van den, M. & Mounir, A. (2019). Een schets van de groothandel. In M. Jaarsma & R. Voncken (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2019, derde kwartaal: Groothandel*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Cadestin, C., Backer, De, K., Miroudot, S., Moussiegt, L., Rigo, D., & Ye, M. (2019). *Multinational enterprises in domestic value chains*.

CBS (2018a). *Multinationals en niet-multinationals in de Nederlandse economie, 2010–2016*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2018b). *Multinationals goed voor 30 procent economie*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hagendoorn, E. (2020). *VS nog belangrijker dan gedacht voor directe investeringen in Nederland*. *Economisch Statistische Berichten*, ESB 105 4786, 276–277.

Hemmerlé, Y. (2021). *Buitenlandse directe investeringen vallen in Nederland sterk terug*. *Economisch Statistische Berichten*.

IMF (2020). *Coordinated Direct Investment Survey (CDIS)*.

Notten, T. & Wong, K.F. (2019). Het belang van de groothandel voor de Nederlandse economie. In M. Jaarsma & R. Voncken (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2019, derde kwartaal: Groothandel*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

NOS (2021). Honderden Britse bedrijven overwegen door brexit naar Nederland te komen. NOS.

OESO (2022). FDI in Figures April 2022: Global FDI flows surge 88% in 2021, rising above pre-pandemic levels. Parijs: Organisation for Economic Co-operation and Development.

Poulissen, D., Rooyakkers, J. & Smit, R. (2022). De internationale dienstenhandel in woelige tijden. In J. Rooyakkers & D. Herbers (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2022 tweede kwartaal, dienstenhandel: Ontwikkelingen en belemmeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Rijksoverheid (2020). Recordaantal buitenlandse bedrijven kiest voor Nederland.

Rijksoverheid (2021). Corona, Brexit en vestigingsklimaat sturen komst buitenlandse bedrijven.

Wong, K. F. (2019). Het belang van de groothandel als poort naar de wereldmarkt. In M. Jaarsma & R. Voncken (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2019, derde kwartaal: Groothandel*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Begrippenlijst

Bedrijf(seenheid)

De feitelijke transactor in het productieproces gekenmerkt door zelfstandigheid ten aanzien van de beslissingen over dat proces en door het aanbieden van zijn producten aan derden. Een bedrijf bestaat uit een of meer juridische eenheden. Kenmerkend is dat er autonomie is over beslissingen met betrekking tot productie binnen deze entiteit. Wanneer deze eenheid zich uitstrekt over verschillende landen wordt omwille van de nationale statistiek het Nederlandse deel als bedrijf beschouwd.

Bijzondere Financiële Instelling (BFI)

Bijzondere Financiële Instellingen zijn in Nederland gevestigde dochtermaatschappijen van buitenlandse ondernemingen die fungeren als financieel intermediair tussen diverse onderdelen van het concern waar ze deel van uitmaken. De vorderingen en verplichtingen van deze instellingen hebben veelal betrekking op directe investeringen vanuit het ene land via Nederland in een ander land, of op het doorsluizen naar de buitenlandse moeder van in het buitenland aangetrokken middelen. Een BFI is in dit verband een speciaal rechtspersoon die zich bezighoudt met securitisaties. Zij neemt in het kader van een securitisatietransactie activa en/of kredietrisico over en geeft effecten, eenheden van securitisatiefondsen, andere schuldbewijzen en/of financiële derivaten uit, dan wel is eigenaar van onderliggende activa. Een BFI is gevrijwaard van het risico van faillissement of en andere vorm van in gebreke blijven van de initiator (ofwel 'originator', d.w.z. de instelling die activa en/of kredietrisico's aan de BFI overdraagt).

Born global

Een bedrijf dat in het jaar van oprichting reeds goederen of diensten uitvoert.

Bruto binnenlands product (bbp)

Een maat voor de omvang van de economie. Deze wordt berekend uit de som van de waarde die door ondernemingen, huishoudens en overheden wordt toegevoegd aan de goederen en diensten die zij hebben moeten verbruiken om hun producten te kunnen maken. Deze som staat bekend als de toegevoegde waarde 'in basisprijzen'. Om tot het bbp 'in marktprijzen' te komen, wordt hierbij het saldo van productgebonden belastingen en subsidies én het verschil tussen toegerekende en afgedragen btw opgeteld.

Buitenlands bedrijf

Een buitenlands bedrijf wordt geclassificeerd aan de hand van het land waar uiteindelijke zeggenschap plaatsvindt. Dit gebeurt op basis van de Ultimate Controlling Institutional Unit (UCI). De UCI is gedefinieerd als het bedrijf, hogerop in de zeggenschapsketen waarvan het Nederlandse bedrijf deel uitmaakt, niet onder zeggenschap van een ander bedrijf of onderneming. Buitenlandse zeggenschap betekent dat het land van vestiging van de UCI een ander land is dan Nederland.

Buitenlandse dochter

Als een Nederlands bedrijf een meerderheidsbelang in een buitenlands bedrijf heeft, dan is dit bedrijf een dochteronderneming van een Nederlands bedrijf, of buitenlands bedrijf onder Nederlandse zeggenschap. Daarbij is geen minimum bedrag aan investeringen of minimum aandeel in het stemrecht in het buitenlandse bedrijf gehanteerd. Zulke investeringen in het

buitenland, gedaan door een bedrijf in Nederland én in Nederlandse handen (Nederlandse multinational), heeft als doel een blijvend belang op te bouwen in een buitenlands bedrijf.

Directe Buitenlandse Investering (DBI)

Een onderneming met directe investeringen uit het buitenland is een onderneming waarin een investeerder uit een ander land tenminste 10 procent bezit van het gewone aandelenkapitaal of van de stemrechten of het equivalent daarvan. Het gaat hierbij om een blijvend belang en om verkrijging van substantiële invloed in het management van de onderneming. Directe investeringen zijn opgebouwd uit aandelenkapitaal, deelnemingen in groepsmaatschappijen in het buitenland en kredietverlening.

Exportverdiensten

Waarde van een bruto exportstroom minus het verbruik van geïmporteerde grondstoffen, halffabricaten en ondersteunende diensten.

Grootbedrijf

Hiertoe behoren alle bedrijven die gevestigd zijn in Nederland en onderdeel uitmaken van een concern met minstens 250 werkzame personen en/of een onderdeel zijn van een concern dat in buitenlandse handen is.

Holding (houdstermaatschappij)

Een holding is de hoogste vennootschap binnen een concern, dat bestaat uit een (of meerdere) werkmaatschappij(en) en een holding. In de werkmaatschappij vinden de dagelijkse, risicovolle werkzaamheden plaats. In de holding zijn de belangrijke bezittingen ondergebracht zoals de winst of het pand. Een holding wordt ook wel een moedervennootschap, een houdstervennootschap of houdstermaatschappij of beheer bv genoemd.

Intellectueel eigendom

De verzamelnaam voor rechten op uitgewerkte ideeën en concepten zoals beschermd door bijvoorbeeld patenten, handelsmerken en auteursrechten (copyrights).

Intermediaire goederen

Dit zijn inputs in het productieproces, zoals grondstoffen, halffabricaten of brandstoffen. Een intermediair product wordt gebruikt tijdens het productieproces, vaak getransformeerd, en dan verwerkt in de uiteindelijke output. Het wordt dus gebruikt om weer andere goederen te produceren.

Internationale handel in diensten

Er is sprake van internationale handel in diensten wanneer Nederlandse ingezetenen voor ingezetenen van een andere economie diensten verrichten of omgekeerd. Diensten zijn producten die over het algemeen niet tastbaar zijn, bijvoorbeeld vervoersdiensten, zakelijke diensten en persoonlijke, culturele en recreatieve diensten. Met Nederlandse ingezetenen worden bedrijven en personen bedoeld die in Nederland economische activiteiten ontplooiën en daartoe reeds langer dan één jaar over een locatie in Nederland beschikken.

Internationale handel in goederen

Er is sprake van internationale handel in goederen wanneer ingezetenen goederen leveren aan het buitenland en omgekeerd. Bij invoer uit EU-landen is dit de waarde van de goederen inclusief vracht- en verzekeringskosten tot aan de Nederlandse grens. Bij invoer uit niet-EU-

landen is dit de waarde inclusief vracht- en verzekeringskosten tot aan de buitengrens van de Europese Unie. De uitvoerwaarde is inclusief vracht- en verzekeringskosten tot aan de Nederlandse grens. Dit in overeenstemming met de statistiek Internationale Handel in Goederen (IHG). De IHG bronstatistiek hanteert andere concepten dan Nationale Rekeningen. Zo gaat de bronstatistiek uit van grensoverschrijdend goederenverkeer en is economisch eigendom leidend voor Nationale Rekeningen. Ook de integratie in de Nationale Rekeningen levert additionele verschillen op.

Internationale productieketen (waardeketen)

Een internationale productieketen omvat alle activiteiten – in meer dan één land – die nodig zijn om een product of dienst vanuit de conceptfase via de verschillende productiefases bij eindverbruikers te bezorgen en verwerking na gebruik.

Invoer

De som van invoer voor binnenlands gebruik en invoer voor wederuitvoer.

Invoer voor binnenlands gebruik/bestedingen

De voor ingezetenen bestemde goederen, die vanuit het buitenland in het economisch gebied van Nederland zijn gebracht. Hiertoe behoren ook voor verwerking in het productieproces benodigde grondstoffen, halffabricaten, brandstoffen en voor investeringen bestemde vaste activa.

Invoer voor wederuitvoer

De goederen die Nederland binnenkomen, daarbij (tijdelijk) eigendom worden van een ingezetene, en daarna, zonder dat significant industriële bewerking plaatsvindt, Nederland weer verlaten.

Invoerintensiteit

De invoerintensiteit is een indicator die de mate van de internationale concurrerende druk in de lokale markt weergeeft. Het is uitgedrukt in een procentueel aandeel dat weergeeft in hoeverre de Nederlandse vraag naar goederen of diensten afhankelijk is van buitenlandse invoer. Een hogere ratio leidt dan ook tot een groter aandeel van de invoer om in de totale vraag naar goederen en diensten te voorzien.

Mainport

Een knooppunt waar belangrijke verbindingen en stromen van activiteiten uit het binnen- en buitenland samenkomen en weer uiteengaan.

Multinational

Bedrijven met een moeder- of dochterbedrijf in het buitenland. Zie ook: buitenlandse dochter.

Nederlandse bedrijfsleven

Het Algemeen Bedrijvenregister (ABR) maakt gebruik van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI) om bedrijfseenheden in te delen naar hoofdactiviteit. Het Nederlandse bedrijfsleven omvat alle bedrijven uit de SBI-secties B tot en met N, exclusief K plus S95. Deze afbakening wordt internationaal aangeduid als de 'non-financial business economy'.

Deze categorie is een samenstelling van de volgende bedrijfstakken:

B Delfstoffenwinning

C Industrie

D Productie en distributie van en handel in elektriciteit, aardgas, stoom en gekoelde lucht

E Winning en distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering

F Bouwnijverheid

G Groot- en detailhandel; reparatie van auto's H Vervoer en opslag

I Logies-, maaltijd- en drankverstrekking J Informatie en communicatie

L Verhuur van en handel in onroerend goed

M Advisering, onderzoek en overige specialistische zakelijke dienstverlening

N Verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening

S95 Reparatie van consumentenartikelen.

Niet-multinational

Bedrijven zonder moeder- of dochterbedrijf in het buitenland.

Ondernemer

Een persoon die arbeid verricht voor eigen rekening of risico in een eigen bedrijf of praktijk (zelfstandig ondernemer) of als directeur in loondienst van een eigen bedrijf (directeur-groootaandeelhouder).

Onderneming (ondernemingengroep)

De eenheid die feitelijk optreedt als financiële transactor. Operationeel wordt de ondernemingengroep gedefinieerd als de meest omvattende verzameling van in Nederland gevestigde juridische eenheden waarover zeggenschap kan worden uitgeoefend en die homogeen is naar institutionele sector. Een ondernemingengroep kan uit één of meerdere bedrijfseenheden bestaan. Zie ook bedrijf (bedrijfseenheid).

Outsourcing

Het internationaal uitbesteden van bedrijfsactiviteiten aan buitenlandse aanbieders.

Quasi-doorvoer

Quasi-doorvoer betreft invoer van goederen van buitenlandse makelij die na aankomst in Nederland niet of nauwelijks een bewerking ondergaan en daarna weer worden doorgevoerd naar het buitenland. De goederen zijn tijdens het gehele verblijf in Nederland eigendom van een buitenlands bedrijf (in tegenstelling tot de wederuitvoer). Daarnaast moet er nog één van de volgende administratieve handelingen gebeuren in Nederland, wil er sprake zijn van quasi-doorvoer:

- De goederen van buiten de EU worden bij aankomst in Nederland vrijgemaakt;
 - De goederen verlaten Nederland en de EU en er wordt door de douane een uitvoerdocument opgemaakt;
 - De internationale goederen worden in Nederland voor minimaal één dag opgeslagen.
- Hierdoor wordt de eigenaar BTW-plichtig en moet hij zich laten registreren voor de BTW.

De quasi-doorvoer is geen onderdeel van de Nederlandse cijfers over de Nederlandse handel, wel bij de Europese cijfers over de Nederlandse handel (Eurostat).

Royalty's

Royalty's zijn vergoedingen voor het gebruik van andermans rechten. Voorbeelden van die rechten zijn auteursrechten, merkrechten en patentrechten.

Startende exporteur

Een startende exporteur is een bedrijf dat in jaar T goederen of diensten exporteert naar het buitenland, maar dat in zowel jaar T-1 als T-2 (nog) niet deed, ongeacht of het bedrijf in die jaren wel al bestond.

Stoppende exporteur

Een stoppende exporteur is een bedrijf dat in jaar T geen goederen of diensten exporteert naar het buitenland, dat in jaar T-1 ook niet deed, maar in jaar T-2 wel. Het bedrijf dient wel nog te bestaan in jaar T om als stoppende exporteur te worden gezien.

Toegevoegde waarde

Het verschil tussen de productie en het intermediair verbruik (exclusief aftrekbare btw).

Two-way trader

Een bedrijf of bedrijfsvestiging met zowel import- als export van goederen of diensten. Dit in tegenstelling tot de zgn. one-way trader, die enkel importeert ofwel enkel exporteert.

Uitvoer

De som van uitvoer van Nederlandse makelij en wederuitvoer.

Uitvoer van Nederlandse makelij

Uitvoer van Nederlandse makelij (oftewel eigen makelij) betreft uitvoer na productie in Nederland dan wel uitvoer na significante bewerking van buitenlandse makelij (waarbij wordt gekeken in hoeverre de statistische goederencode van het goed al dan niet sterk is veranderd). Wederuitvoer en uitvoer van Nederlandse makelij vormen samen de totale Nederlandse uitvoercijfers.

VTE

Een maatstaf voor het arbeidsvolume, die wordt berekend door alle banen (voltijd en deeltijd) om te rekenen naar voltijdbanen, ook wel voltijdequivalenten (vte) genoemd. Zo leveren twee halve banen (elk 0,5 vte) samen een arbeidsvolume van één arbeidsjaar op.

Wederuitvoer

Wederuitvoer betreft invoer van goederen van buitenlandse makelij die na aankomst in Nederland niet of nauwelijks een bewerking ondergaan en daarna weer worden uitgevoerd naar het buitenland. De goederen zijn tijdens het verblijf in Nederland (tijdelijk) eigendom van een Nederlands bedrijf (in tegenstelling tot de quasi-doorvoer). Wederuitvoer en uitvoer van Nederlandse makelij vormen samen de totale Nederlandse uitvoercijfers.

Zeggenschap

De zeggenschap van bedrijven wordt bepaald aan de hand van het land waar de strategische besluitvorming plaatsvindt. Deze zeggenschap ligt bij de Ultimate Controlling Institutional Unit (UCI). Buitenlandse zeggenschap betekent dat het land van vestiging van de UCI een ander land is dan Nederland.

Zelfstandig mkb

Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf omvat alle bedrijven in Nederland, die in Nederlandse handen zijn met minder dan 250 werkzame personen bij het gehele concern.

Zelfstandig mkb met buitenlandse dochters

Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf met buitenlandse dochters omvat alle bedrijven in Nederlandse handen waarbij de overkoepelende ondernemingengroep minder dan 250 werkzame personen en ten minste één dochter in het buitenland heeft.

Zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters

Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf zonder dochters omvat alle bedrijven in Nederlandse handen waarbij de overkoepelende ondernemingengroep minder dan 250 werkzame personen en geen dochters in het buitenland heeft.

Medewerkers

Auteurs

Nieke Aerts
Marcel van den Berg
Arjen Berkenbos (DNB)
Timon Bohn
Sarah Creemers
Dennis Dahlmans
Hans Draper
Daniël Herbers
Marjolijn Jaarsma
Bart Loog
Angie Mounir
Tom Notten
Tim Peeters
Leen Prenen
Pascal Ramaekers
Janneke Rooyakkers
Iryna Rud
Anne Maaïke Stienstra (DNB)
Khee Fung Wong

Redactie

Sarah Creemers
Daniël Herbers
Marjolijn Jaarsma
Janneke Rooyakkers

Eindredactie

Daniël Herbers
Marjolijn Jaarsma

Dankwoord

We danken de volgende collega's voor hun constructieve bijdrage aan deze editie van *Nederland Handelsland*:

Deirdre Bosch
Elijah Cats
Ellen Dukker
Anniek Erkens
Janneke Hendriks
Lico Hoekema
Richard Jollie
Davey Poulissen
Irene van Kuijk
Jasper Roos
Carla Sebo
Roos Smit
Sandra Vasconcellos
Karolien van Wijk
Hendrik Zuidhoek
CBS Vertaalbureau

We danken ook de volgende medewerkers van het ministerie van Buitenlandse Zaken voor hun feedback op een eerdere versie van *Nederland Handelsland*:

Denise Brom
Harry Oldersma